

**ULAŞILABİLİRLİĞİN AKREDİTASYON
SÜRECİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ
ve TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI**

Hasan ÜNVER

Doktora Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı

Mart-2015

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hasan ÜNVER'in "Ulaşılabilirliğin Akreditasyon Sürecinde Değerlendirilmesi ve Taşınmaz Kültür Varlıkları" başlıklı Mimarlık Ana Bilim Dalı (DR)'ndaki, Doktora Tezi 27.03.2015 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisans Üstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı İmza

Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. RUŞEN YAMAÇLI

Üye: Prof. Dr. ÖZLEM ERDOĞDU ERKARSLAN

Üye: Doç. Dr. FİLİZ ŞENKAL SEZER

Üye: Yard. Doç. Dr. CEMİLE TİFTİK

Üye: Yard. Doç. Dr. MEHMET İNCEOĞLU

Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
.....tarih ve.....sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

ULAŞILABİLİRLİĞİN AKREDİTASYON SÜRECİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE TAŞINMAZ KÜLTÜR VARLIKLARI

Hasan ÜNVER

Anadolu Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI
2015, 282 sayfa

Bu çalışmada, taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri konusunda küresel, uluslararası ve ulusal çalışmalar ve hâlihazır durum araştırılarak, elde edilen veriler ışığında Türkiye’de taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine ilişkin mevcut sistemde herhangi bir düzenleme olmamasından dolayı gerek projelendirme, gerek ruhsatlandırma, gerek uygulama ve gerekse de kullanımda akreditasyon mevcut olmadığı ve konuya ilişkin bir yapılandırmaya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir. Toplam beş bölümden oluşan tezin ikinci bölümünde gerek koruma ile taşınmaz kültür varlıkları ve gerekse de ulaşılabilirliğe dair terminoloji üzerinde çalışılmıştır. Üçüncü bölümde küresel ve uluslararası koruma ve ulaşılabilirlik uygulamaları irdelenerek mevcut idari ve fiziksel bakış açıları değerlendirilmiştir. Dördüncü bölümde, Türkiye’deki koruma ve ulaşılabilirlik mevzuat ve uygulamalarına dair kronolojik çalışma yapılarak güncel duruma dair aksaklık ve sorunlar ortaya konmuştur. Son bölümde ise sorunun çözümüne yönelik olarak Türkiye’deki ihtiyaca yanıt verecek, yerel mevzuat ve teşkilat düzenlemelerini içeren “Koruma-Ulaşılabilirlik Akreditasyon Modeli” önerilmiştir. Bu bağlamda yapılan araştırmalar gerek basılı kaynaklardan literatür taraması şeklinde ve gerekse de küresel ve uluslararası organizasyon, kurum ve kuruluşların elektronik kaynaklarının taranması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak, geliştirilen bu model, taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki kamu yapıları başta olmak üzere tüm yapıli çevrenin ulaşılabilirliğini akreditasyon açısından destekleyerek önemli ölçüde yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ulaşılabilirlik, koruma, taşınmaz kültür varlığı, akreditasyon, ulaşılabilirlik modeli.

ABSTRACT

PhD Dissertation

EVALUATION OF ACCESSIBILITY WITH ACCREDITATION PROCESS AND IMMOVABLE CULTURAL PROPERTIES

Hasan ÜNVER

**Anadolu University
Graduate School of Sciences
Department of Architecture**

**Supervisor: Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI
2015, 282 pages**

In this study, global, international and national practices and present state on the accessibility of immovable cultural properties are investigated. With the compiled data, it was determined that due to lack of legislative regulations, there is a need for a legislative regulation in regards to the project design, registration, construction and occupation of the immovable cultural properties in Turkey. The thesis consists of five sections. At the second section, terminology on preservation, immovable cultural properties and accessibility are analyzed. At the third section, global and international preservation and accessibility practices and current administrative and prevalent points of views are examined. At the fourth section, a chronological work on legislation of preservation and accessibility as well as the related practices are presented. Same section also analyzes the current situation and issues of the legislations regarding preservation and accessibility. At the last section, “Preservation-Accessibility Accreditation Model” is proposed that recommends changes in regulations at both local and governmental levels in Turkey. All research in regards to this topic was conducted by reviewing printed literature as well as digital publications of global agencies and organizations. As a result, the proposed model will provide guideline to help access to all public buildings including immovable cultural properties with the help of accreditation.

Keywords: Accessibility, preservation, immovable cultural property, accreditation, accessibility model.

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince beni destekleyen, bilgi ve deneyimleriyle yönlendirerek çalışmamın gelişim sürecindeki çok değerli katkılarından dolayı saygıdeğer hocalarım; başta tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI olmak üzere tez izleme komisyonu üyeleri Sayın Doç. Dr. Filiz ŞENKAL SEZER ve Sayın Yard. Doç. Dr. Mehmet İNCEOĞLU ile jüri üyeleri Sayın Prof. Dr. Özlem ERDOĞDU ERKARSLAN ve Sayın Yard. Doç. Dr. Cemile TİFTİK'e; ders aşamasında çok değerli bilgilerini bizlerle paylaşan Sayın Prof. Dr. Leyla Yekdane TOKMAN ve Sayın Doç. Dr. Özlem MUMCU UÇAR'a teşekkürlerimi ve sonsuz saygılarımı sunuyorum.

Bu çalışma sırasında ihtiyacım olan her an ve her konuda bana desteklerini esirgemeyen, yeri geldiğinde kendi işlerini bırakıp bana yardımcı olmaya çalışan, lâkin burada adlarını tek tek sıralamam imkânsız olmakla birlikte "burada benden bahsediyor" diyebilecek tüm dost ve arkadaşlarıma da tek tek teşekkür ederim.

Ayrıca tüm yaşamımda olduğu gibi bu çalışmamın ortaya çıkma sürecinde de bana sürekli destek olan, yoğun çalışma temposu içinde beni sürekli olarak yüreklendiren ve varlıklarıyla gururlandıran sevgili eşim Pınar ve kızım Zeynep Ceren'e teşekkürlerin en büyüğünü ayırdım. İkinizi de çok seviyorum. İyi ki varsınız...

Hasan ÜNVER

Mart-2015

İÇİNDEKİLER

sayfa

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	x
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	xii

1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
2. TANIMLAR	4
2.1. Kültür Varlıkları Bağlamında Tanımlar	4
2.2. Ulaşılabilirlik Bağlamında Tanımlar	6
3. KÜLTÜR VARLIKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE ULAŞILABİLİRLİĞİ	18
3.1. Koruma Kültürü	21
3.1.1. Uluslararası koruma yaklaşımları	21
3.1.1.1. Küresel koruma yaklaşımları	22
3.1.1.2. Amerika kıtasında koruma yaklaşımları	27
3.1.1.3. Avrupa Kıtası ve İskandinavya'da koruma yaklaşımları	57
3.1.1.4. Birleşik Krallık'ta koruma yaklaşımları	70
3.1.1.5. Asya Kıtası ve Okyanusya'da koruma yaklaşımları.....	76
3.1.2. Türkiye'de koruma yaklaşımları.....	93
3.1.2.1. Hukuki yapılanma.....	93
3.1.2.2. Teşkilatlanma	98
3.1.2.3. Süreç analizi	105
3.2. Ulaşılabilirlik Kültürü.....	111
3.2.1. Uluslararası bağlamda kültür varlıklarının ulaşılabilirliği	118
3.2.1.1. Küresel ulaşılabilirlik yaklaşımları.....	122
3.2.1.2. Amerika Kıtası'nda ulaşılabilirlik yaklaşımları	128
3.2.1.3. Avrupa Kıtası'nda ve İskandinavya'da ulaşılabilirlik yaklaşımları	145
3.2.1.4. Birleşik Krallık'ta ulaşılabilirlik yaklaşımları.....	147
3.2.1.5. Asya Kıtası ve Okyanusya'da ulaşılabilirlik yaklaşımları.....	154
3.2.2. Türkiye'de ulaşılabilirlik bağlamında hukuki yapılanma ve teşkilatlanma	159

4. TÜRKİYE’DE KORUMA MEVZUATININ ULAŞILABİLİRLİK BAĞLAMINDA AKREDİTASYONU VE SÜREÇ ANALİZİ	175
5. KORUMA-ULAŞILABİLİRLİK AKREDİTASYON MODELİ	203
6. SONUÇ	220
KAYNAKLAR.....	223
Ek-1. ABD’de eyalet düzeyinde koruma kurum ve mevzuatı	240
Ek-2. Basit onarım hizmetleri - onarım ön izin belgesi süreci.....	248
Ek-3. Basit onarım hizmetleri – uygulama ve denetim süreci	249
Ek-4. Basit onarım hizmetleri - onarım uygunluk belgesi süreci	250
Ek-5. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri – izin süreci	251
Ek-6. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri – uygulama ve denetim süreci.....	253
Ek-7. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri – uygulama sonrası / iskân süreci.....	254
Ek-8. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri izin süreci	256
Ek-9. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri uygulama ve denetim süreci.....	258
Ek-10. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri yapı kullanma izin belgesi süreci.....	259
Ek-11. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri – müdürlük süreci	261
Ek-12. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri – kurul proje onayı süreci	262
Ek-13. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri – kurul izinsiz uygulama süreci .	263
Ek-14. Öneri basit onarım – onarım ön izin belgesi süreci	264
Ek-15. Öneri basit onarım – uygulama ve denetim süreci	266
Ek-16. Öneri basit onarım – onarım uygunluk belgesi süreci.....	267
Ek-17. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon – ruhsat süreci	269
Ek-18. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon – uygulama süreci.....	271
Ek-19. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon – Yapı kullanma izin belgesi süreci.....	272
Ek-20. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon ruhsat süreci	274
Ek-21. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon uygulama ve denetim süreci.....	276

Ek-22. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon yapı kullanma izin belgesi süreci.....	277
Ek-23. Öneri Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü süreci.....	279
Ek-24. Öneri Koruma Bölge Kurulu süreci.....	280
Ek-25. Öneri Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu süreci.....	281
Ek-26. Öneri Ortak Kurul süreci.....	282

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1: Terimlerin Dünya Sağlık Örgütü modellerine göre derecelendirilmesi	14
Şekil 2.2: Kısıtlı yetişkinlerin yüzdeleri	15
Şekil 2.3: İşlevsellik ve engellilik boyutlarının farklı kavramsallaştırılması.....	17
Şekil 3.1: Kültür varlıklarının sürdürülebilirliği döngüsü.....	18
Şekil 3.2: Sürdürülebilirlik piramidi	19
Şekil 3.3: Sürdürülebilir binanın boyutları.....	20
Şekil 3.4: Bölüm 106 süreci	37
Şekil 3.5: Bölüm 106'nın temel bakış açısı	38
Şekil 3.6: Bölüm 106 inceleme sürecinin temel adımları	38
Şekil 3.7: Bölüm 106 süreci	39
Şekil 3.8: Arkansas eyaletinde tarihi bölge tescili.....	42
Şekil 3.9: CoA sürecinin akış şeması.....	43
Şekil 3.10: “Yerel Tarihi Bölge” ilanı akış şeması.....	44
Şekil 3.11: HPOZ İnceleme Süreci.....	47
Şekil 3.12: Mineapolis şehri yetki alanındaki tarihî mirasın korunmasına yönelik akış şeması	49
Şekil 3.13: Kanada'da koruma anlayışı.....	52
Şekil 3.14: 14 adet standartların kapsamı	55
Şekil 3.15: Genel ve ek standartlar	55
Şekil 3.16: Woodbuffalo şehri onay akış diyagramı.....	57
Şekil 3.17: Ulusal Miras Listesi döngüsü	78
Şekil 3.18: Federal Miras Listesi değerlendirme döngüsü.....	82
Şekil 3.19: Ulusal tescil listeleme süreci.....	83
Şekil 3.20: Auckland'da tarihi ve kültürel miras üzerindeki etkileri değerlendirmek için süreç.....	88
Şekil 3.21: Kültür İşleri Kurumu'nun organizasyon şeması.....	90
Şekil 3.22: Japonya'da kültür varlıklarının korunmasının çerçevesi.....	91
Şekil 3.23: Tescil süreci	91
Şekil 3.24: Kültür mirasının sürdürülebilir korunması ve kullanımı.....	92
Şekil 3.25: Mevzuat silsilesi.....	98
Şekil 3.26: Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilat şeması	100
Şekil 3.27: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı.....	103

Şekil 3.28: KUDEB çalışma şekli	108
Şekil 3.29: KUDEB Basit Onarım İzin Süreci UML Sequence Diyagramı	108
Şekil 3.30: KUDEB Basit Onarım İzin Süreci UML Use Case Diyagramı.....	109
Şekil 3.31: Yıkım Ruhsatı UML Use Case Diyagramı.....	109
Şekil 3.32: Restorasyon Projesinin incelenmesi ve onaylanması UML Sequence Diyagramı	110
Şekil 3.33: Restorasyon Projesinin incelenmesi ve onaylanması UML Use Case Diyagramı.....	110
Şekil 3.34: Akreditasyonun bileşenleri	112
Şekil 3.35: Hatalı bir uygulama örneği.....	115
Şekil 3.36: Engelliler için tasarım konusundaki kuramsal ve uygulamalı dersler	115
Şekil 3.37: Engelliler için tasarım konusunda içeriğinde konu/bölüm/ünite yer alan dersler.....	115
Şekil 3.38: Ulaşılabilirlik süreci	117
Şekil 3.39: Ulaşılabilirlik döngüsü	117
Şekil 3.40: Hatalı kullanıma örnek	117
Şekil 3.41: ADA projeleri için SHPO görüş alış verişi gereksinimleri.....	135
Şekil 3.42: Tarihi binaların ulaşılabilirliği için planlama süreci	136
Şekil 3.43: Pittsburgh kentinde geleneksel başvuru süreci	140
Şekil 3.44: Tek adım başvuru süreci.....	141
Şekil 3.45: Kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine dair üç adımlı yaklaşım.	143
Şekil 3.46: Birleşik Krallık'ta Ulaşılabilirlik stratejisi	153
Şekil 3.47: Kültür mirası özelliklerinin korunarak ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik beş adım yaklaşımı.....	155
Şekil 3.48: Tarihi binaların ulaşılabilirliklerinin artırılması için süreç akış şeması	157
Şekil 3.49: Miras alanlarına ulaşılabilirliğin geliştirilmesi ve uygulanması süreci	158
Şekil 4.1: Erişilebilirlik Belgesi.....	181
Şekil 4.2: Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Programı formatı.....	183
Şekil 4.3: Vatandaş başvuru formu – açık alanlar	184
Şekil 4.4: Vatandaş başvuru formu – binalar	185
Şekil 4.5: İllerde, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu süreci akış şeması	186
Şekil 4.6: Basit onarım hizmetleri yönetim süreci.....	192

Şekil 4.7: Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri yönetim süreci	197
Şekil 4.8: Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri yönetim süreci	199
Şekil 4.9: Koruma Bölge Kurulu başvuru evrakları	201
Şekil 5.1: Kültür varlıklarının ulaşılabilirliği konusunun kurumsal sorumluluk bağlamı	208
Şekil 5.2: Üst komisyonun oluşma modeli	208
Şekil 5.3: Öneri basit onarım hizmetleri yönetim süreci	213
Şekil 5.4: Öneri esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri yönetim süreci	214
Şekil 5.5: Öneri Restorasyon başvuru evrakları	215
Şekil 5.6: Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon hizmetleri yönetim süreci	216
Şekil 5.7: Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon başvuru evrakları	215
Şekil 5.8: Öneri Koruma Bölge Kurulu başvuru evrakları	217

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 2.1: Koruma bağlamında müdahale tanımları	5
Çizelge 2.2: Tarihi öneme katkıda bulunan faktörler	5
Çizelge 2.3: Ulaşılabilirlikle ilgili terimlerin boyutsal bağlamları.....	12
Çizelge 2.4: ICIDH-2 bileşenlerine genel bakış.....	16
Çizelge 2.5: Ulaşılabilirlik engelleri.....	16
Çizelge 3.1: ABD'de belli başlı koruma ilke ve rehberleri	30
Çizelge 3.2: NHPA'nın federal ve eyalet teşkilatlanmasındaki rolü	31
Çizelge 3.3: ABD tescil liste düzeyleri.....	31
Çizelge 3.4: “Ulusal Tescilli Bölge” ile “Yerel Tescilli Bölge” karşılaştırılması.....	33
Çizelge 3.5: SHPO'ların yetkileri	36
Çizelge 3.6: 13 Mayıs 2014 itibariyle Los Angeles şehrindeki HPOZ'lar.....	46
Çizelge 3.7: Standart ve Rehberler'in korumada karar verme sürecinde kullanılması.....	54
Çizelge 3.8: Almanya'daki eyalet koruma kanunları.....	61
Çizelge 3.9: Almanya'ya bağlı eyaletlerdeki Devlet Koruma Ofisleri	63
Çizelge 3.10: Avusturya eyaletlerindeki Devlet Koruma Ofisleri	68
Çizelge 3.11: Norveç'te koruma sorumluluğu düzeyleri.....	70
Çizelge 3.12: Birleşik Krallık'ta Koruma Kurulları.....	71
Çizelge 3.13: Avustralya'da tescil düzeyleri	77
Çizelge 3.14: Miras listeleri ölçütü.....	77
Çizelge 3.15: Avustralya'da eyalet düzeyinde koruma yapılanması	80
Çizelge 3.16: Avustralya'da temel yerli mirası mevzuatı.....	81
Çizelge 3.17: Eyalet tescilleri ve sorumlu kurum.....	81
Çizelge 3.18: T.C. mevzuatındaki başlıca düzenlemeler	96
Çizelge 3.19: Uygulamacı idareler	103
Çizelge 3.20: Evrensel tasarım ilkeleri	112
Çizelge 3.21: ADA'nın yasama tarihçesi.....	130
Çizelge 3.22: A.B.D. Ulaşılabilirlik Kurulu.....	133
Çizelge 3.23: Yönetim düzeylerine göre kanunlar	133
Çizelge 3.24: GSA'nın rolü.....	134
Çizelge 3.25: GSA Ulaşılabilirlik Ofisleri.....	135

Çizelge 3.26: Yönetmelikler.....	161
Çizelge 3.27: Kısıtlılıklara yönelik TSE tarafından hazırlanan standartlar	163
Çizelge 3.28: 5378 sayılı kanunun hükmettiği mevzuat değişiklikleri.....	168
Çizelge 3.29: 5378 sayılı kanun kapsamında yapılı çevreye dair mevzuat.....	169
Çizelge 3.30: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri.....	171
Çizelge 3.31: 5 Ocak 2015 itibariyle belediyeler bünyesinde faaliyette olan KUDEB'ler ve kurulma tarihleri	172
Çizelge 3.32: 5 Ocak 2015 itibariyle il özel idareleri bünyesinde faaliyette olan KUDEB'ler ve kurulma tarihleri	173
Çizelge 4.1: Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında yapılı çevrenin akreditasyonu	176
Çizelge 4.2: İzleme ve denetleme plan ve programı.....	183
Çizelge 4.3: Akış şemalarında kullanılan harf kodları.....	188
Çizelge 4.4: 2863 sayılı kanuna konu taşınmazlara müdahale türüne göre yetkili kurumlar ve yasal dayanaklar	189
Çizelge 5.1: Bakanlıkların konuya müdahil olmaları bağlamında önem sıraları.....	206
Çizelge 5.2: Kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri bağlamında hiyerarşi.....	206

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ACHP:	Advisory Council on Historic Preservation - Tarihî Koruma Danışma Konseyi
AID:	bkz. USAID
CADW:	The Historic Environment Service of Welsh Government - Galler Hükümeti Tarihî Çevre Servisi
CFR:	Code of Federal Regulations – Federal Düzenlemeler Kodu
CLG:	Certified Local Government - Tasdikli Yerel Yönetim
CoA:	Certificate of Appropriateness
DOD:	U.S. Department of Defense – A.B.D. Savunma Bakanlığı
DOJ:	U.S. Department of Justice – A.B.D. Adalet Bakanlığı
FCC:	Federal Communications Commission - Federal İletişim Komisyonu
GGP:	Getty Grant Program - Getty Hibe Programı
GSA:	General Services Administration – Genel Hizmetler İdaresi
HDC:	Historic District Commission - Tarihi Bölge Komisyonu
HPC:	Heritage Preservation Commission - Miras Koruma Komisyonu
HPD:	Historic Preservation Division - Tarihi Koruma Birimi
HPF:	Historic Preservation Fund - Tarihi Koruma Fonu
HPO:	Historic Preservation Office - Tarihî Koruma Ofisi
HPOZ:	Historic Preservation Overlay Zones – Tarihi Koruma Katman Bölgeleri
HUD:	Department of Housing and Urban Development – Konut ve Kentsel Gelişim Departmanı
ICCROM:	International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Uluslararası Merkezi
ICD:	International Classification of Diseases – Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırması
ICF:	International Classification of Functioning, Disability and Health - İşlevsellik, Yetersizlik ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması

ICIDH:	International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps - Sakatlıklar, Yetersizlikler ve Engelliklerin Uluslararası Sınıflandırılması
ICOMOS:	International Committee on Monuments and Sites - Uluslararası Anıtlar ve Sitler Komitesi
KAİP:	Koruma amaçlı imar planı
LHD:	Local Historic District - Yerel Tarihi Bölge
NCSHPO:	National Conference of State Historic Preservation Officers - Ulusal Eyalet Tarihi Koruma Memurları Birliği
NEPA:	National Environmental Policy Act - Ulusal çevre Politikası Yasası
NHPA:	National Historic Preservation Act - Ulusal Tarihî Koruma Kanunu
NHLP:	National Historic Landmarks Program - Ulusal Tarihî Anıtlar Programı
NIEA:	Northern Ireland Environment Agency - Kuzey İrlanda Çevre Ajansı
NPA:	Nationwide Programmatic Agreement - Ulusal Program Sözleşmesi
NPS:	National Park Service - Milli Park Servisi
NRHP:	Narional Register On Historic Places (yaygın kullanımda National Register) - Ulusal Tarihi Yapılar Listesi
SHPO:	State Historic Preservation Office / Officer - Eyalet Tarihi Koruma Ofisi / Memuru
THPO:	Tribal Historic Preservation Office / Officer - Kabile Tarihi Koruma Ofisi / Memuru
UN:	United Nations - Birleşmiş Milletler
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
USAID:	United States Agency for International Development - Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı
USPS:	U.S. Postal Service – A.B.D. Posta İdaresi
WHO:	World Health Organisation - Dünya Sağlık Örgütü
WHO-FIC:	World Health Organisation Family of Codes

1. GİRİŞ ve AMAÇ

İnsan doğal ve yapay çevre içindeki yaşamını sürdürebilmek için çeşitli gereksinimlerini karşılamak zorundadır. Bu bağlamda insanın yaşantı ve eylemlerini el değmemiş doğadan daha olumlu bir mekân içinde sürdürmek istek ve amacı [Arcan ve Evcı, 1974] mimarlığın ana eksenini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, insanların gerek fiziksel, gerek zihinsel ve gerekse de cinsiyet ve yaş gibi etkenlerden dolayı birbirlerinden çok farklı özellik ve yeterliklere sahip oldukları da bir gerçektir. Dolayısıyla temel insan hak ve özgürlükleri bağlamında her bireyin sağlanan tüm olanaklara en etkin biçime ulaşabilmeleri gerekliliği tartışılmazdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 1 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen ve 7 Temmuz 2005 tarihli resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Engelliler Hakkında Kanun, bu husustaki birçok eksiği giderme yolunda önemli bir adım olmuştur. Böylesi bir yasal yapılanmanın, Türkiye Cumhuriyeti'nin engellilerle ilgili kapsamlı ilk mevzuat çalışması olması dolayısıyla, yıllara yayılı olarak tamamlanması ve geliştirilmesi gereken pek çok eksikliğin olması son derece doğaldır.

Son yıllarda birçok yerel ve merkezi yönetim kademeleri ile sivil toplum kuruluşlarının aslî hizmetlerini, korunması gerekli kültür varlığı niteliğindeki taşınmazlarda sürdürme yönelimi artmaktadır. 5378 sayılı kanunun hükmettiği, kamu kurum ve kuruluşlarına ait resmi yapıların engellilerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilmesi zorunluluğunun bir alt kümesi olarak, kültür varlığı kimliği taşıyan taşınmazlar hakkında herhangi bir katmanda mevzuat çalışması bulunmamaktadır. Dolayısıyla, özellikle fonksiyon değişikliği yapılarak kamusal kullanıma sunulan taşınmaz kültür varlıklarının geçiş süreçlerine dair gerek izin ve denetim yetkilisi yerel yönetimler, gerek koruma bölge kurulları ve gerekse de uygulama profesyonellerinin takip edecekleri izleklere yönelik bir düzenleme ve yaptırım bulunmamaktadır.

Geçmişe dair kültürel izlerin gelecek nesillere aktarılması ile bu aktarımın sürdürülebilirliğinin irdelendiği *koruma*; evrenselliğin ilke edinen *ulaşılabilirlik* ve tüm veri ve hizmetlerin birbiriyle uyumunu sorgulayıp denetleyen

akreditasyon, son yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli açılımlara konu olmakta ve mimari tasarımda ile yapılı çevreye yönelik izlelerde de sık sık bir arada irdelenmektedir. Uluslararası kabul gören ve uzun yıllar süren deneyimlerle şekillenmiş ulaşılabilirlik standartların, geleneksel yaşam kalıplarıyla şekillenmiş yapıların söz konusu olduğu koruma uygulamalarında da sağlanabilmesi başlı başına bir problem arz etmektedir.

Korunması gerekli kültür varlıklarının büyük bir kısmı özgün fonksiyon bağlamında konut fonksiyonuna sahiptir. Bu binaların çoğuna koruma uygulamaları sonrası özgün fonksiyonlarının dışında fonksiyonlar (dernek, restaurant, kafe, kamu binası, müze, vb) verilmesi ve diğer yapıların da zaten kamu yapıları (cami, türbe, kahve, vb) olmaları söz konusudur. Tüm bu mevcut ve potansiyel kamu yapılarına, yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı bağlamında tam bir ulaşılabilirliğin devletçe zorunlu kılınması, pek çok açıdan çok da esnek olmayan iki disiplin olan koruma ve ulaşılabilirliğin aynı payda altına alınması anlamına geleceği açıktır. Bu bağlamdaki sıkıntılar;

1- Mantık;

2- Fiziksel müdahale ve yeterlilik

olmak üzere iki ana grupta değerlendirilmelidir.

Mantık ile ifade edilen, güncel ulaşılabilirlik ve koruma mantıklarının aynı payda altına ele alınabilmesidir. Çünkü ulaşılabilirlik standartlarının bir kısmı teknolojik uygulamalar gerektirmekte, çok büyük bir kısmı ise görsel, işitsel, hissetsel vb bileşenleriyle geleneksel yapılı çevreye müdahale ön görmektedir. Koruma felsefesinin bu tip düzenlemelere ne kadar sıcak baktığı ve bu amacı güden uygulamalara ne kadar izin verdiği ise başlı başına bir tartışma konusudur. Fiziksel yeterlilikle ifade edilen ise ulaşılabilirlik standartları ile öngörülüp zorunlu tutulan uygulamaların, müdahale edilecek binanın inşa edildiği dönemin mütevazı aile ihtiyaç, olanak ve teknik imkânlarıyla elde edilmiş nicel yapısına uygun olup olmayacağıdır.

Sosyal yaşamın her noktasında olduğu gibi mimari ulaşılabilirlikte de standartlaşmaya ek olarak, standartlaşmanın ilgili tüm akademik disiplinlerle birlikte geliştirilmesi önemli olmakla birlikte [Belir, 2009] tüm uygulamaların bir

akreditasyon modeli bağlamında eşdeğerleştirilmesi de üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir zorunluluktur.

Bu tez çalışmasında temel olarak akreditasyonun sürekli kendini yenileyen ve güncelliğini koruması gereken bir sistem olması zorunluluğundan hareketle önce yerelde, sonra da ulusal bazda bir akreditasyon sisteminin önerilmesi hedeflenmiştir. Bu amaç doğrultusunda dünyada yıllardan beri yapılmakta olan uygulamaların yerel koşul ve değişkenler ışığında analizi yapılarak, Türkiye’deki mevcut idari ve pratik uygulamalar doğrultusunda müdahale önerisinde bulunulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kültür varlıkları, koruma ve ulaşılabilirlik bağlamında kullanılan terminoloji değerlendirilerek ilerleyen bölümlerde değinilecek konular için tanımsal bir temel oluşturulması amaçlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde kültür varlıklarının koruma bağlamında sürdürülebilirliği üzerinde durulmuştur. Koruma kültürü ve yaklaşımları ile taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri küresel ve uluslararası ölçekte incelenerek kronolojik bağlamda analiz edilmiştir. Bu doğrultuda yabancı devletlerin söz konusu disiplinlere olan bakış açıları ile uygulamaları tespit edilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye’deki hukuki ve idari yapılanma irdelenerek taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliği konusuna devletin mevcut bakış açısı, süreç analizleri ile birlikte ortaya konacaktır. Bu bağlamda, koruma – ulaşılabilirlik akreditasyon modeline ışık tutacak eksik ve ihtiyaçların elde edilmesi amacı güdülmüştür.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise Türkiye’de hâlihazırda kullanılmakta olan mevcut akış şemalarına yapılan müdahalele önerileri bağlamında koruma- ulaşılabilirlik akreditasyon modeli sunulacaktır.

2. TANIMLAR

2.1. Kültür Varlıkları Bağlamında Tanımlar

Koruma, tarihi ve kültürel varlık özelliği gösteren bina, nesne, manzara ya da tarihsel öneme sahip diğer eserleri korumak ve muhafaza etme amacı taşıyan çabadır [Sözen, 1976]. Kuban'a göre ise; sanatsal değere sahip olan bir yapının ömrünün bütün özgün nitelikleriyle birlikte bir kültür ve tarih belgesine yakışacak şekilde uzatılmasını sağlayan teknik ve mimari müdahaleler bütünü olarak ifade edilmekle birlikte, çevresel koruma bağlamında *geçmişin bugünle birlikte yaşama hakkıdır* [Kuban, 2000] tanımını da kullanılmaktadır.

Diğer bir kaynakta ise, tarihi bir taşınmazın geniş çaplı yenilenmesi ve yeni inşaatından çok rutin ve asgari bakım onarım bağlamında mevcut malzemelerini, formunu ve bütünlüğünü yapının tarihi değerini koruyarak koruma, sürdürme ve/veya dondurma eylem ya da süreci, bozulmayı geciktirici ya da hasarı önleyici uzun veya kısa vadeli faaliyetler ile geçici önlemleri içeren [LPC, 2014] bir disiplin olduğundan bahsedilmektedir.

Dolayısıyla koruma, bir binanın ustaca onarılması ya da yeni bir fonksiyona uygun hale getirilmesi meselesi değildir. Yeni bir bina tasarlanıyormuşasına yaratıcı tasarım süreci gerektiren, bilgi toplamayı, analiz etmeyi, etkiyi, alternatif müdahaleleri değerlendirmeyi, binanın kullanımına dair projeksiyonları yorumlamayı ve proje hedefleri bütününde başarıya ulaşmak için yerine getirilen koordine tasarım kararlarını içeren [AIA, 2001] son derece karmaşık bir süreçtir.

Korumanın salt eski bina, kalıntı ve belgeleri koruma hareketi olarak değil, tarihin insanların güncel hayatlarında oynamış olduğu önemli rol nedeniyle gelecek için eşsiz fırsatlar sunan bir anlayışa inanan bir ahlak sistemi [PHMC, 2014] olduğu da belirtilmektedir.

Koruma, bir yerin kültürel miras değerini kurtarmak için çaba harcama süreçleri bağlamında yerel, ulusal ve/veya uluslararası düzeylerde tarihi açıdan önemli tarihi binaların, yapıların ve sitlerin tanımlanması, değerlendirilmesi, kayıt altına alınması ile, izelge 2.1'de tanımlanmış müdahale etmeme (non-intervention), bakım (maintenance), stabilizasyon (stabilisation), onarım (repair),

restorasyon (restoration), rekonstrüksiyon (reconstruction), adaptasyon (adaptation), yeniden ayağa kaldırma (re-creation), mevcut bir yerin kopyasını yapmak anlamına gelen kopyalama (replication) ve rehabilitasyon [CCC, 1999] müdahalelerinin bütünüdür.

Çizelge 2.1: Koruma bağlamında müdahale tanımları [CCC, 1999]

Müdahale Etmeme (Non-intervention)	Varlığın önemi açısından herhangi bir müdahalenin sakıncalı olması durumlarıdır.
Bakım (Maintenance)	Bir yere gösterilen korumacı özendir.
Stabilizasyon (Stabilisation)	Bozulma süreçlerinin durdurulmasıdır ya da yavaşlatılmasıdır.
Onarım (Repair)	Bozulmuş ya da hasar görmüş malzemeyi iyi hale getirmektir.
Rehabilitasyon (Rehabilitation)	Tarihi bir yerin ya da tekil bileşenin tarihi değerini korumak şartıyla sürekli ya da uyumlu çağdaş kullanımını onarım, değişiklik ve/veya eklentilerle mümkün kılma müdahale ya da sürecidir.
Restorasyon (Restoration)	Bir kültür varlığının formunu, malzemelerini, öğelerini ve karakterini, tarihinin belirli bir döneminde sahip olduğu görünüme göre tam olarak tasvir etmektir. Bir tarihi yerin ya da tekil bileşenin durumunu, tarihinin belirli bir döneminde görüldüğü şeklini tarihi değerini korumak şartıyla doğru biçimde ortaya çıkarma, iyileştirme ya da sunma müdahale ya da sürecidir [LPC, 2014]
Rekonstrüksiyon (Reconstruction)	Bir kültür varlığını özgün formu eski ya da yeni malzemeler kullanarak tekrar inşa etmektir
Yeniden kurma (reassembly)	Mevcut ancak dağılmış parçaları tekrar bir araya getirmektir.
Eski haline getirme (reinstatement)	Eski malzemelerin bileşenlerini eski konumlarına getirmektir.
Adaptasyon (Adaptation)	Bir yeri uyumlu bir kullanıma uyacak şekilde, kültürel miras değerinin mümkün olan en az kaybı ile modifiye etmektir.
Tarihi Önemim Yorumlanması	Bir kültür varlığının miras değeri, tarihi, arkeolojik, mimari, teknolojik, estetik, bilimsel, inancaşsal, sosyal, geleneksel ya da diğer özel kültürel önemi ile yaşayan bütünlüğünü; ve bu bağlamda varlığa nasıl müdahale edilmesi gerektiğinin bir belgelemesidir.

Tarihi öneme katkıda bulunan faktörler de (Çizelge 2.2)'de belirtilmiştir:

Çizelge 2.2: Tarihi öneme katkıda bulunan faktörler [AIA, 2001]

-Varlığın konum, tasarım, düzenleme, malzemeler, işçilik, his ve birliktelik bütünlüğü;
-Stil, dönem ya da inşaat yönteminin mükemmel örneği olan bir bina;
-Tarihi bir olayın olduğu ya da önemli bir insanın yaşadığı ya da çalıştığı bir yer;
-Mimari tasarım, planlama ya da teknolojik açıdan bir dönüm noktası sunan bir yapı;
-Önemli tarihi bilgi vermesi bağlamında alanı.

Bir varlığın tarihi önemine katkıda bulunan karakter belirleyici özelliklerinin (Çizelge 2.2) anlaşılabilmesi ve uygulanacak en uygun müdahalenin belirlenmesi üst düzeyde profesyonel deneyim ve bilgi gerektirmektedir.

2.2. Ulaşılabilirlik Bağlamında Tanımlar

Lynch, iyi tasarlanmış bir kentin, insanları diğer tüm insanlara, aktivitelere, servislere, bilgiye ve mekânlara istisnasız tüm zaman dilimlerinde ulaştırmasının zorunlu olduğunu belirtmiştir [Lynch, 1985; Yavuz, 2009]. Bununla birlikte İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere tüm küresel, uluslararası ve ulusal belgelerde, her insanın birbiriyle eşit olduğu ve toplumun tüm imkânlarından eşit faydalanmaları gerektiği açık bir dille ifade edilmektedir. Bu yaklaşımla, toplumun tüm bireyleri eğitim görme, çalışma, sağlık olanaklarından faydalanma, sportif faaliyetlere katılma, eğlenme ve benzeri konularda aynı hakka sahiptir. Devlet tarafından kısıtlı ya da kısıtsız tüm insanlardan toplanan vergilerle yapılan yapılar, yollar, ulaşım araçları ve kentsel donatıların sadece kısıtsız insanların ihtiyacına göre düzenlenmesi adil bir yaklaşım değildir [ÖZİDA, 2010].

Ayrımcılık, Kent Bilimleri Sözlüğü'nde "*belli insan öbeklerinin ayrılaşmasını bilinçli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaçlayan bir yöneltinin benimsenmesi*" olarak tanımlanmıştır [TDK, 2012b]. Örneğin, stadyumlarda kadın kullanıcılar göz ardı edilerek tuvalet ve benzeri mekânsal donatıların gerek nitel gerekse de nicel bağlamda ihmal edilmesi ayrımcılığa verilebilecek güncel örneklerden sadece biridir. Böylesi bir durumda kullanıcıların büyük bir kısmı sağlıklı olmalarına rağmen kısıtlı durumuna düşmektedir.

Öncelikle konu hakkında genel kullanıma hitap eden "ulaşılabilirlik" ile "erişilebilirlik" kavramlarının tanım bazında birbirinden ayrıldığı noktaların etüt edilmesi gerekmektedir. Bu iki kelimenin İngilizce kelime karşılıkları açısından eş anlamlı olduğu algısı oluşabiliyorken, aslında iki kavram arasında nüansı aşan fark vardır.

Ulaşılabilirlik (accessibility) terimi, kelimenin kökü olan ulaşmak kelimesi bağlamında "varmak, gelmek" [TDK, 2012a] olarak tanımlanmaktadır. Bu anlamdan yola çıkılarak ulaşılabilirlik, mimari çevreyi oluşturan kapalı, yarı açık

ve açık mekânlar bütününe nasıl ve hangi şartlar altında ulaşılabileceğini ifade etmektedir [Mülayim, 2009]. Yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek [ÖZİDA, 2010] olarak ele alındığında yapıları çevreye ulaşılabilirlik, salt fiziksel çevreden değil aynı zamanda bu fiziksel çevrede sunulan tüm hizmetlerden de aynı ölçüde yararlanabilmek anlamına gelmektedir. Bunlara ek olarak kısıtlı insanların söz konusu fiziksel çevre ve hizmetlere; yardımcı teknoloji ve diğer çeşitli araçlar ile erişim hakkını da [Belir, 2009] ifade etmektedir. Göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus ise ulaşılabilirlik kavramının uzaklık ve algı bileşenleri ile birebir ilişkisidir. Fiziksel çevrenin ulaşılabilir olması, kısıtlı insanların sosyal hayata adapte olabilmelerinin en önemli koşulu olmakla birlikte ulaşılabilirliğin noktasal çözümlerle değil, bütüncül yaklaşımlarla çözülebileceği [Maraz, 2009] gerçeği de bir an olsun göz ardı edilmemelidir. Çünkü fiziksel çevrenin ulaşılabilirliği, olgun mimarlık anlayışına ve gelişmiş toplumsal örgütlenmenin bir göstergesidir [Karakurt, 2005; Erdem, 2007].

ÖZİDA'nın tanımına göre ulaşılabilirlik; inşa edilmiş çevrelerin ve ulaşım sistemlerinin tüm insanlara açık, erişilebilir ve kullanılabilir olmaları gerektiğini kabul eden, insan odaklı bir yaklaşımdır [ÖZİDA, 2008]. Bu yönüyle çocuklar, yaşlılar ve benzeri kısıtlı kişiler için ulaşılabilirlik; toplumsal yaşamın içinde yer alabilmelerini sağlamak gibi temel bir işleve sahiptir. Çünkü sosyal yaşamın, sunulan bilgi ve hizmetlere herkes tarafından aynı oranda ulaşılabilmesi ve kullanılabilmesi, toplumsal gelişmişlik düzeyinin önemli bir göstergesidir. Diğer yandan, kısıtlı bireylerin toplum yaşamının tüm alanlarına tam katılımının sağlanması sosyal devlet anlayışının temelini oluşturmaktadır [İzmir Mimarlar Odası, 2012].

Erişilebilirlik (reachability) ise kaynağını ulaşılabilirlikten almakla birlikte teknoloji ve özellikle de bilişimde yaşanan ivme doğrultusunda fiziksel çevreden ayrılarak, daha çok bilgiye ulaşılabilirlik olarak kullanılmaya başlamıştır [Kuntay ve ark., 2006]. Terimin kökünü oluşturan erişmek kelimesi “Varılması zamana, emeğe bağlı olan veya uzakta bulunan bir amaca varmak, ulaşmak” [TDK, 2012a] olarak tanımlanmaktadır.

Bu tanımlardan yola çıkılarak “ulaşılabilirlik” kavramının “erişilebilirlik” kavramına nazaran insanı daha ‘edilgen’ ve ‘ortama müdahale edemez’ gösterdiği sonucuna ulaşmak yanlış olmaz. Çünkü tanımlardan da anlaşılacağı üzere ulaşılabilirlik, insanın yaşamına ilişkin eylemleri gerçekleştirebilmek için kat etmesi gereken mesafe ve engelleri ifade ederken; erişilebilirlik ise olumsuz şartları lehine döndürebilmesi durumunda kendi istek ve iradesiyle kişisel gelişimini sağlayabilmek için kendisine sağlanan olanakları ve kullandığı yöntemler dizisini ifade etmektedir.

Bu kavramlara ek olarak “engelsiz tasarım” (barrier-free design), “evrensel tasarım” (universal design), “herkes için tasarım” (design-for-all) ve benzeri nitelendirmeler de kullanılmaktadır.

Çalışma bütününde tek dil oluşturulması amacıyla, fiziksel çevrenin kullanımına dair düzenlemeleri betimlemek için “ulaşılabilirlik” terimi kullanılmıştır.

Ancak fiziksel çevrenin ulaşılabilirliğinin etüt edilmesinden önce bu alanların kullanımında bir ya da birden fazla dezavantajı bulunan, bu dezavantajı hayatı boyunca sürececek ya da sürmeyecek olan insanlara dair toplum, mevzuat ve literatürde kullanılan kavramları arasındaki karmaşanın ele alınması doğru olacaktır.

Vücut fonksiyonlarından biri ya da daha fazlası sağlıklı olarak nitelendirilen insanlara nazaran daha az çalışan ya da hiç çalışmayan insanlar kastedilerek *sakat*, *engelli*, *özürlü*, *dezavantajlı*, *kısıtlı*, *yetersiz*, *hasta* ve benzeri nitelendirmeler kullanılmaktadır. Ancak bu nitelendirmelerin bazıları tam olarak kişinin durumunu ifade edememenin yanında insanları küçültücü, hatta insan onurunu rencide eden anlamlar da içerebilmektedir. Zira Türkiye Cumhuriyeti 61. Hükümeti’nin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı, sosyal medya aracılığı ile yaptığı açıklamada; güncel mevzuatta geçen ‘özürlü’ ibaresinin ‘engelli’, ‘sakatlar’ ibaresinin ‘engelliler’ ve ‘çürük’ ibaresinin de ‘askerliğe elverişli olmayanlar’ olarak değiştirileceği, bununla birlikte benzer bir çalışmanın da ‘Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün isminin ‘Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ olarak değiştirilmesi şeklinde yapılacağını belirtmiştir [NTV, 2015].

Tüm özen ve dikkate rağmen bu hususun tam olarak açılabilmesi için öncelikle bu tanımlar arasındaki anlam farklarının belirlenmesi, ikinci aşamada ise bu farkların Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği “tıbbi model” ve “sosyal model” bağlamında yorumlanması gerekmektedir.

“Sakat” kelimesi Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte “*Vücutunda hasta veya eksik bir yanı olan, engelli, özürlü*” olarak nitelendirilmiştir [TDK, 2012a]. Ortopedik özürlülük olarak da nitelendirilen sakatlık ICIDH-10 kodlama sisteminde geçen “*impairment*” kavramının karşılığıdır. ICIDH’e göre sakatlık, vücut fonksiyonu ya da yapısındaki önemli düzensizlik ya da kayıp problemleridir [WHO, 1999]. Prof. Dr. Ali Seyyar’ın Özürlülük Terimleri Sözlüğü’nde ise sakatlık insan yapı ve biçiminin fizikî yönlerinde herhangi bir bozukluk veya eksiklik oluşturarak yine onun bedensel yeteneklerini engelleyen veya bütünüyle kaldıran herhangi bir bedenî özürlülük ve iç ve(ya) dış organlardan herhangi birisinin zarar görmesi veya tahrip olması [Seyyar, 2012] olarak tanımlanmaktadır.

Bu ibareye yakın diğer bir kavram ise “*bozukluk*” kelimesidir. ICF’ye göre bozukluk, beden fonksiyonu (vücut işlevleri) ve beden yapısında önemli bir kayıp veya aykırılık gibi problemlerdir [WHO, 2001].

Engel, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük’te “*Bir şeyin gerçekleşmesini önleyen sebep, mâni, mahzur, müşkül, pürüz, mânia, handikap*” olarak tanımlanmıştır [TDK, 2012b]. İngilizce kökenli olup Türkçede yoğun bir kullanımı olan handikap (handicap) kelimesi Türk Dil Kurumu’nun Büyük Türkçe Sözlüğü’nde “engel” kelimesinin eş anlamlısı olarak belirtilmektedir. Engelli, Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük’te “*1. Engeli olan, mâniyalı. 2. Vücutunda eksik veya kusuru olan*” [TDK, 2012b] olarak verilmiştir. Özürlüler, yaşlılar, hastalar ve dezavantajlı gruplar gibi belirli bir kesimin sosyal, mimarî, ekonomik, kültürel ve/veya tıbbî düzenlemelerin ve imkânların yetersiz olmasından dolayı toplum hayatına eşit şartlarda katılamamalarıdır. Ancak her özürünün, gerek özürlülük boyutu ve derecesi ve gerekse de çevresel düzenlemeler ve fırsatlar açısından mutlak anlamda bir engelli olmadığı [Seyyar, 2012] da göz ardı edilmemelidir.

WHO ise engelliliği, “bozuklukları, aktivite kısıtluluklarını ve katılım sınırlamalarını içeren bir terimdir. Bozukluk vücut fonksiyonunda ya da yapısındaki problem; aktivite kısıtlılığı kişinin bir görev ya da hareketi yaparken karşılaştığı zorluk iken katılım kısıtlaması ise bir kişinin hayat koşullarına uymada yaşadığı problemdir. Bu yüzden engellilik, bir insanın vücut özellikleri ile içinde yaşadığı toplumun özelliklerinin etkileşimini yansıtan karmaşık bir olgudur” [WHO, 2001] olarak tanımlamaktadır.

Diğer bir tanımda ise engellilik; özürler, yaşlılar, hastaları da içeren genelde dezavantajlı sosyal kesimin beden, zihin, duyu ve/veya ruhlarında karşılaştığı değişik sorunlar, fonksiyonel sınırlamalar (yetersizlikler) sonucunda sosyal hayata yeterince uyum sağlayamamaları, günlük ihtiyaçlarının karşılanmasında güçlüklerle karşılaşmaları olarak tanımlanmıştır [Seyyar, 2012]. Diğer bir deyişle kişinin sosyal rolünü yerine getirebilmesinin, yaş, cinsiyet ve sosyo-kültürel faktörlere de bağlı olarak bir ya da daha fazla yetersizlik sebebi ile engellenmesi sonucunda; toplum hayatında, başkalarıyla eşit düzeyde yer alma olanağının sınırlanmasıdır.

Özürlü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’nda “Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” [TBMM, 1983] olarak tanımlanmıştır. WHO özürlüğü, insanın “körlük, sağrlık, topallık vs durumları” [WHO, 2001] olarak nitelendirirken yetenek yitimi ve işlevselliğini sınıflandırdığı ICIDH-1 sisteminde ise “bir bozukluk sonucu, normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık ve yetersizlik” olarak tanımlamaktadır [WHO, 1999]. Türk Dil Kurumu’nca ise “1. Özürlü olan; 2. Engelli; 3. Kusuru olan, defolu” [TDK, 2012a] anlamına gelmektedir. Özürlü kelimesinden türetilmiş bir terim olan “geçici özürllük” kavramı ise, bir kaza ya da hastalık sonucu yaşamının belli bir döneminde yaşadığı hareket kısıtlılığı ve benzeri durumlarını ifade etmektedir [Yörük, 2003]. “Toplumun küçük bir bölümünün özürllü olduğu kabulü yerine, büyük bir bölümünün geçici özürllü olduğunu düşünmek çok daha doğru bir

düşünce” olduğu [Altınok ve Kars, 2010] mantığından hareketle, örneğin bavulla bir yerden bir yere gidilmeye çabalanması, hamilelik ve bunun gibi durumlar geçici özürlülük halleridir.

Yeti yitimi, fonksiyonel engellilik ile özdeş olarak kullanılan “yetersizlik” ibaresi, ICF ve ICIDH-10 kodlama sistemlerinde geçen “disability” kavramıdır. Fizikî, psikolojik veya anatomik yapı ve fonksiyonların kaybı ya da normalden sapması, herhangi bir organın zarara uğraması sebebiyle ruhî, psikolojik veya fizikî fonksiyonel engellerin ortaya çıkması dolayısıyla özürlü insanların karşı karşıya kaldığı aktivite kısıtlılıklarıdır [Seyyar, 2012].

“*Sosyal engellilik*” ile eş anlamlı [Seyyar, 2012] olan dezavantajlılık, sosyal politikalar, eğitim, istihdam, tıbbî tedavi ve rehabilitasyon, sosyal güvenlik imkânları, fırsat eşitliği ve hatta pozitif ayrımcılık bağlamında düzenlemeler gibi değişik yöntemlerle ortadan kaldırılması hedeflenen, insanın dünyaya erişimini kısıtlayan, dışlanmışlık, genişletilemeyen yetenekler, kendini gerçekleştirememe durumudur. Yapılı çevreye uygulanan bir takım başarılı düzenlemelerle özürlü bir kişi hiç engellenmeden yaşamını sürdürebilmektedir. Ancak örneğin, sağlıklı bir çocuk için, boyundan yüksekteki bir anahtara basamadığı için yakamadığı lambadan dolayı kendi evinin odaları bile akşam havanın kararmasından sonra engellidir.

Kısıtlılık, kişinin performansını yerine getirmede karşılaştığı güçlükleri ve sınırlamaları ve/veya kişinin sağlık şartları bağlamında beklenen şekilde değişik aktiviteleri değişik derecelerde yerine getirememesi durumudur [Seyyar, 2012]. Hareket kısıtlılığı ise, bireyin aktivitelerdeki performansındaki zorluklardır [WHO, 1999].

“*Bakıma muhtaçlık*”, bir takım sağlık sıkıntılarının sonucunda oluşan kronik hastalık, ileri yaşlılık ve/veya ağır özürlülük gibi değişik nedenlerle hareket edebilirlik, beden temizliği, beslenme, ev idaresi olmak üzere dört aktivite alanında başkalarının sosyal bakımı ve desteğine sürekli ihtiyaç duyulması, “*Bakıma muhtaç kişi*” ise kronik hastalık, ileri yaşlılık ve/veya ağır özürlülük nedeniyle günlük hayatın alışılmış, tekrar eden aktivite alanlarının temel gereklerini önemli ölçüde yerine getiremediği için, başkalarının sosyal bakım hizmetine ve desteğine sürekli olarak ihtiyaç duyan kişidir [Seyyar, 2012].

Tüm bu tanımlar göz önüne alındığında, kavramların bazılarının kişisel durumları yansıttığı ve tamamıyla bedensel ifadeler içerdiği görülmektedir. Bazı kavramlar ise aynı anda hem bedensel sıkıntıları hem de bunların, sosyal yaşama katılımında bireye yaşattığı sıkıntıları tanımlamaktadır. Bazı terimlerin ise kişisel ve sosyal boyutun yanı sıra mimari engeller bağlamında anlam içerdiği anlaşılmaktadır. (Çizelge 2.3).

Çizelge 2.3: Ulaşılabilirlikle ilgili terimlerin boyutsal bağlamları.

Terim	Kişisel boyut	Sosyal boyut	Mimari engel boyutu
Sakat	X		
Özürlü	X		
Yetersiz	X	X	
Engelli	X		X
Kısıtlı	X	X	X
Dezavantajlı		X	
Bakıma muhtaç	X	X	

Sonuç olarak her insan, yaşı, cinsiyeti, vücut fonksiyonlarını ne oranda kullanabildiği bağlamında farklı özelliklere sahiptir. Örneğin bir çocuk, vücut fonksiyonlarını tam anlamıyla kullanabiliyor olmasına rağmen salt yaşı gereği elektrik, sıhhi tesisat ve benzeri donanımları kullanamıyor olabilir. Benzer şekilde yetişkin bir kadın gene vücut fonksiyonlarını tam anlamıyla kullanabiliyor olmasına rağmen, stadyum gibi tamamen erkekler için tasarlanmış ya da kadınların potansiyel bir kullanıcı profili olarak düşünülmediği mekânlarda insani ihtiyacını giderme bağlamında kısıtlı bir birey durumuna düşebilmektedir.

Bu bağlamda insanları, sahip oldukları özellikler açısından engelli, özürlü, sakat ve benzeri nitelendirmelerde bulunmak doğru değildir. Bu şekilde yapılan bir sınıflandırmanın başta İnsan Hakları Sözleşmesi olmak üzere tüm uluslararası ve ulusal mevzuatlara aykırı bir durum arz ettiği düşünülebilir.

Engelli ile kısıtlı kelimeleri karşılaştırıldığında, engelli kelimesinin daha çok fiziksel engeller bağlamında anlam içerdiği, bununla birlikte sosyal açıdan yetersiz kaldığı görülmektedir. Örnek verilmesi gerekirse, duyma gücünü çeken bir insanın durumu bir engelden çok duysal bir yokluk ya da eksiklik olarak ele alınmalıdır. Diğer bir deyişle bir tekerlekli sandalye kullanıcısı için, üzerine

çıkamadığı ve dolayısıyla da buradan erişim alan mekân ve hizmetleri kullanamadığı bir set fiziksel bir engeldir. Ancak loop sistemi olmayan bir konferans salonunda bireyin dinleme eyleminde bulunamaması ise bir kısıtlılıktır. Ayrıca geçici olarak sağlık sıkıntısı yaşamakta olanlar ile herhangi bir sağlık sıkıntısı olmayıp içinde bulunduğu yaşam periyodunun (çocukluk, hamilelik ve benzeri süreçler) gereği olan fiziki yapıdaki insanlar ve hiçbirine dâhil olmayıp kısıtlı bir insanın bakımını üstlenmiş ya da refakatindeki sağlıklı bir insanın da durumunu en iyi ifade eden terim “kısıtlı”dır.

Bu paralelde, engelli ya da engelsiz tanımlarının yapıları çevre olarak adlandırılan ve mimarlık mesleğinin konusunu oluşturan bina ve mekânlar için kullanılması doğru bir yaklaşımdır. Bu mantıkla irdelendiğinde, engelsiz bir mekânı kullanmakta olan insanları engelli, özürlü, sakat ve benzeri nitelendirmek zaten anlamsızdır. Evrensel tasarım kurallarına uygun olmayan bir mekân “engelli” bir mekân olarak tanımlanacaktır. Dolayısıyla engelli bir mekân, şahsi özelliklerine dayanılarak kullanıcılarını çeşitli bağlam ve ölçeklerde kısıtlayacak ve mekân “engelli” olduğu zaman kullanıcısı da “kısıtlı” bir insan durumuna gelecektir. Bu çalışmadaki tüm tanım ve nitelendirmeler de bu mantık üzerinden sağlanmaktadır.

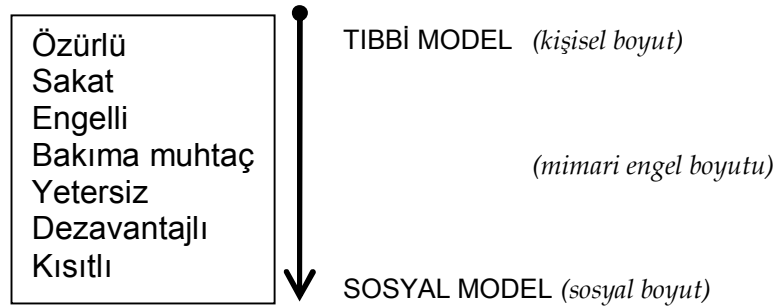
Kısıtlılık kavramlarını anlamak ve açıklamak için “tıbbi model” ve “sosyal model” olmak üzere kavramsal modeller önerilmiştir.

Tıbbi model kısıtlılığın bir hastalık, travma ya da başka bir sağlık durumundan kaynaklandığı ve profesyonellerce yapılan şahsi tedavi gerektiren bir kişisel problem olduğu üzerine şekillenmiştir [WHO, 1999]. Dolayısıyla her ne kadar tanım bağlamında bireye dönüklük içerse de (özürlü, sakat, engelli ve benzeri), bireyin toplumla ilişkilerini göz önüne almamaktadır. Tıbbi modelle sosyal modelin uygun ölçüde değerlendirilmesi, kısıtlılığı doğuran fiziksel ve çevresel şartları birlikte ele almakla mümkündür.

Sosyal model ise kısıtlılığı bir sosyal problem olarak görerek kişilerin kamusal alan ve etkinliklere katılım düzeylerini baz almaktadır. Diğer bir deyişle kısıtlılığın kişinin bir özelliği olmadığı ve hemen hemen tamamı sosyal çevre tarafından sağlanan şartların bireyle etkileşiminin karmaşık bir sistemi olduğunu savunur. Bu anlayıştan dolayı, problemin yönetimi sosyal bilinç ve yaklaşım

gereksinimiyle kısıtlı insanların toplum yaşamının tüm alanlarına tam katılımı için yapılmış çevredeki düzenlemelerde toplumun kolektif sorumluluğunu şart koşmaktadır [WHO, 1999].

Bu iki modelin kişiselden toplumsala doğru gelişen bir düşünce yapısında olduğuna dair Dünya Sağlık Örgütü'nün savı ile yukarıda tanımları irdelenen terimlerin boyutlarının Şekil 2.1'de ifade edildiği üzere aynı mantığa sahip oldukları görülmektedir. Dezavantajlı, kısıtlı ve benzeri bazı terimler bireyin sosyal yaşamdaki varlığı üzerine inşa edilmektedir. Bu terimler Dünya Sağlık Örgütü'nün "sosyal model"inin mantığına daha yakındır. Ayrıca düşünce yapısı olarak da aynı sürecin ürünleri oldukları söylenebilir.



Şekil 2.1: Terimlerin Dünya Sağlık Örgütü modellerine göre derecelendirilmesi

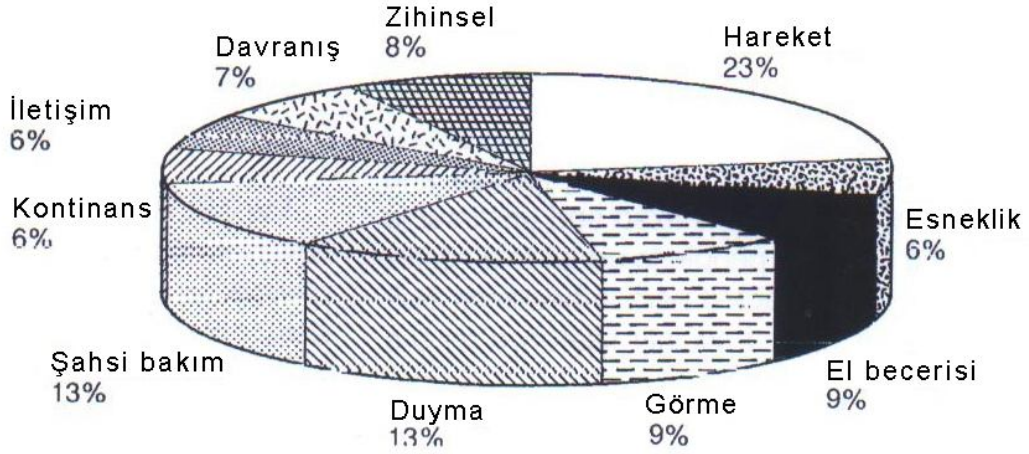
Bu bağlamda, Avustralya'da DDA'nın (Disability Discrimination Act) 23. bölümü şahısları, sahip oldukları, gelecekte sahip olabilecekleri ya da olmaları farz edilen ve aynı zamanda refakatlerindeki kişinin (eş, bakıcı, arkadaş ya da aile ferdi) sahip olduğu engellere dayanılarak ayrımcılığa tabi tutulmalarını yasa dışı kılmaktadır [Martin, 1999].

Çeşitli kısıtlılık tiplerini ve bunların kapsamalarını kategorize etmek, tanım bazlı çalışmalara yönelik yararlı olmaktadır. Bu, kısıtlı insanların ihtiyaç ve kabiliyetlerinin çeşitliliğini gösterme ve ele alınması gereken ulaşılabilirlik engellerini belirleme bağlamında önemlidir.

Örneğin, Holmes-Siedle; kısıtlılığın hareket, zihinsel, davranış, iletişim, kontinans, şahsi bakım, duyma, görme, el becerisi ve esneklik olmak üzere on kategoride ele almıştır [Holmes-Siedle, 1996] (Şekil 2.2).

Kısacası tüm sınıflandırmalar, ilk olarak engelli insanların kendileri hakkında basit ve damgalayıcı terimler kullanılması kaygılarını göz önünde

bulundurularak dikkatle yapılmalıdır. Sınıflandırmanın, kişisel durum kavramları yerine daha ziyade sosyal etkileşim bağlamında yapılması [Venter ve ark., 2002] gerekliliği her zaman göz önünde bulundurulmalıdır.



Şekil 2.2: Kısıtlı yetişkinlerin yüzdeleri [Holmes-Siedle, 1996].

ICIDH-2 ile geliştirilen işlevsellik, yeti yitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırılmasının üç boyutu bulunmaktadır:

- Vücut fonksiyonları ve Yapısı;
- Aktivite;
- Paylaşım. [WHO, 1999]

Çizelge 2.4'te bahsedilen vücut fonksiyonları, vücut sistemlerinin fizyolojik ya da psikolojik fonksiyonları; vücut yapıları ise organlar, uzuvlar ve bileşenleri gibi anatomik parçalardır [WHO, 1999]. Bağlamsal faktörler, bireyin hayatının ve yaşamının tüm arka planını temsil etmektedir. Bireyin sıhhi ve işlevsel durumuna etki eden çevresel ve kişisel faktörleri içermektedir [WHO, 1999].

Çizelge 2.5'te ise Kuntay ve arkadaşları engel türlerini, farklı bir yaklaşımla ele alacak durumlarla bağdaştırmışlardır.

Çevresel faktörler, engeller bağlamında insanların yaşadıkları ve yaşamlarını devam ettirdikleri fiziksel, sosyal ve tutumsal çevreden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler bireyler için dışsaldır. Diğer bir deyişle bu faktörler, bireyin üyesi olduğu topluma katılımına, şahsi aktivitelerindeki performansına ya da bireyin vücut fonksiyonu veya yapısına olumlu ya da olumsuz etkileri mutlaklıdır.

Çizelge 2.4: ICIDH-2 bileşenlerine genel bakış [WHO, 1999]

	Vücut fonksiyonları ve yapıları	Aktiviteler	Katılım	Bağlamsal faktörler
İşlevsellik düzeyi	Vücut (vücut kısımları)	Kişisel (bütün olarak kişi)	Toplum (yaşam durumları)	Çevresel faktörler (işlevselliğin dış etkenleri) + Kişisel faktörler (işlevselliğin iç etkenleri)
Karakteristikler	Vücut fonksiyonu Vücut yapısı	Kişisel aktivitelerdeki performans	Yaşam durumlarına ilgi	Fiziksel, sosyal ve tutumsal dünyanın özellikleri + Kişisel nitelikler
Olumlu yönü (işlevsellik)	Fonksiyonel ve yapısal bütünlük	Aktivite	Katılım	Kolaylaştırıcılar
Olumsuz yönü (engellilik)	Sakatlık	Aktivite kısıtlılığı	Katılım engelleri	Zorluk ve engeller
Niteleyiciler:	Değişmeyen niteleyiciler: Kapsamı ve büyüklüğü			
Birinci niteleyici				
İkinci niteleyici	Yerleşme	Yardım	Şahsi memnuniyet	

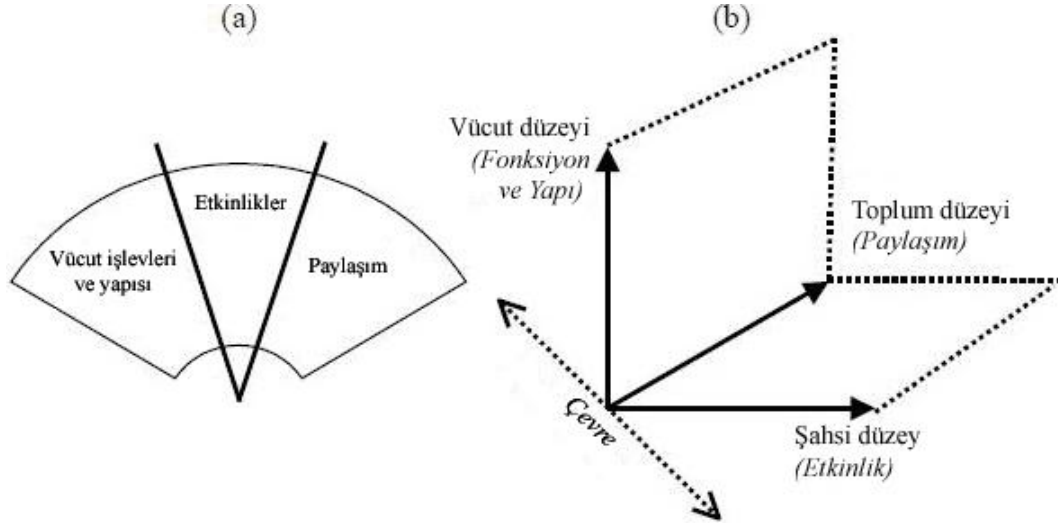
Çizelge 2.5: Ulaşılabilirlik engelleri [Kuntay ve ark., 2006]

Ulaşılabilirlik	Bariyer
Uzamsal	Yürüme, bekleme ve taşıt içinde seyahat süresini kapsayan yolculuk süresi ile bütçeye uygunluk ilişkisi
	Bütünleşik ulaşım türlerinde değişim kolaylığı
	Güzergâh uygunluğu
Fiziksel	Kullanıcılara uygun araç tasarımı örn: alçak zeminli otobüsler
	Kaldırım yüksekliği
	Topografya
Zamansal	Ulaşım sistemi ve hizmet güvenilirliği
	Bekleme süresi / hizmet sıklığı
	Ulaşım çizergesi ve etkinlikler
	Sistemin kapasitesi
Maddi	Ulaşım bedeli
	Yolcu gruplarına indirimler
Çevresel ve güvenlik	Sokak lambası
	Değişim / bekleme yerleri
	Güvenlik / emniyet
Bilgilendirme	Yolculuk öncesi bilgilendirme
	Yolculuk sırasında bilgilendirme

Dolayısıyla çevresel faktörler, işlevsellik ve engelliliğin tüm boyutlarıyla yani vücut fonksiyonlarıyla ve yapısıyla, aktivite ve katılımı etkileşim halindedir.

Etkileşimin her seviyedeki niteliği ve kapsamı gelecekteki bilimsel çalışmalarla desteklenebilir.

İşlevsellik ve kısıtlılığın boyutlarını bir süreklilik (Şekil 2.3.a) ya da çok yönlü bir aradalık (Şekil 2.3.b) olarak ele almak mümkündür [WHO, 1999].



Şekil 2.3: İşlevsellik ve engellilik boyutlarının farklı kavramsallaştırılması

3. KÜLTÜR VARLIKLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE ULAŞILABİLİRLİĞİ

Sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilirliğe ilişkin hazırlanmış ilk uluslararası belgelerden olan ve 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu'nda “güncel ihtiyaçların, gelecek kuşakların ihtiyaçlarını kendilerinin karşılayabileceği olanaklar dikkate alınarak karşılanması” [UN, 1987] olarak tanımlanmıştır.

Kültür varlıklarının sürdürülebilirliğinin çok önemli bir açısı, bütüne zarar vermeyen, yenilenebilir müdahalelerin gerekliliğidir (Şekil 3.1).



Şekil 3.1: Kültür varlıklarının sürdürülebilirliği döngüsü

Gerek politikalar ve gerekse de proje ve uygulamalar bağlamında her adım noktasal ve tekil özellik arz etmeden, geçmişte yapılan ve henüz planlanmamış değişikliklere adapte olabilecek şekilde süreklilik taşınmalıdır. Dolayısıyla sürecin her adımını yıllar önceden öngörülemez de böyle bir ihtiyaca adapte edilebilmesi önemlidir.

Mimarlık bağlamında sürdürülebilirlik, mikro ölçekten makro ölçeğe kadar uzanan ve her geçen gün daha çeşitlenen birçok ölçüte göre tasarlanıp üretilen binaları konu almaktadır. Diğer bir deyişle yapıyı çevreyi “her şeye rağmen” değil, “her şeyi dikkate alarak” [Erengözgin, 2005; Özmehmet, 2007] tasarlamak ve uygulamaktır (Şekil 3.2). Dolayısıyla, yapıyı çevrenin projelendirilmesi ve uygulanması bağlamında sadece teknik, mimari, sosyal ve ekonomik

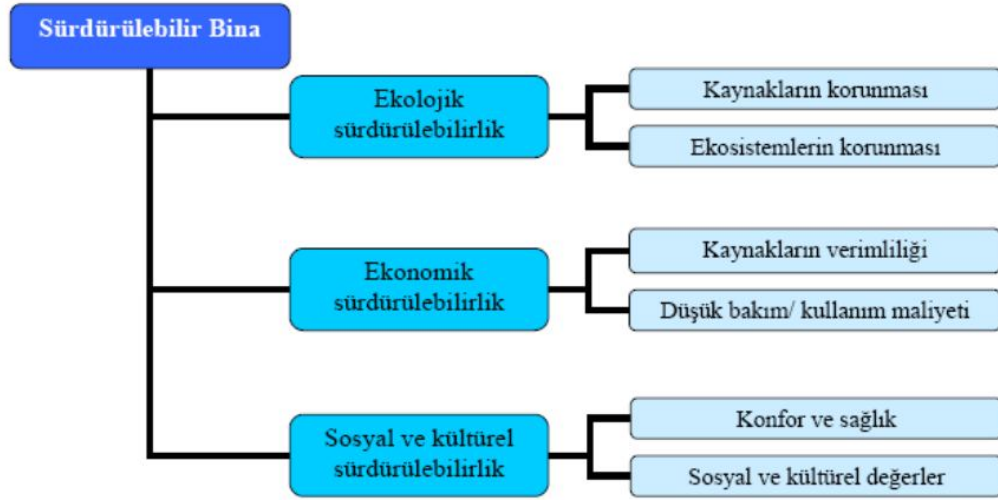
gereksinmelerinin çözüldüğü bir sürecin değil, bu yapıyı çevrelerin uzun vadeli tüm ihtiyaç ve sıkıntılarına yönelik bir yansımadır.



Şekil 3.2: Sürdürülebilirlik piramidi

Sürdürülebilirlik kavramı, 17 Temmuz 2004 tarih ve 5226 sayılı kanunla değiştirilen 286 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”nun 8. maddesinde yer alan Koruma Amaçlı İmar Planı tanımında “...sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması...” şeklinde kullanılmıştır. Bununla birlikte Koruma Amaçlı İmar Planı Teknik Şartnamesi’nin 3.14 maddesinde yer alan Koruma Amaçlı İmar Planı tanımında aynı açıklama bulunmaktadır. Aynı şartnamenin 3.16 maddesinde Kentsel Tasarım Projesi’nin tanımında da “...olabilirlik, yaşanabilirlik, sürdürülebilirlik, maliyet gibi konularda çözüm öneren plan ve projelerdir”; koruma imar planlarının amaç, hedef, ilke ve yaklaşımlarının ifade edildiği 4.1 ve 4.4 maddelerinde de sürdürülebilirlikten bahsedilmektedir. Söz konusu çabalar, milli kültür açısından olduğu kadar evrensel miras açısından da son derece önemlidir.

- Değişen ihtiyaçlar paralelinde fonksiyon, kullanıcı profili ve benzeri hususlarda değişiklikler;
- Sürekli gelişen teknoloji ve entegre sistemler;
- Yıllara yayılan ve katsayısı giderek artan yıpranma;
- Müdahalelerin geri dönüşü çeşitli oranlardaki yıpratması [Çolak, 2011] (Şekil 3.3).



Şekil 3.3: Sürdürülebilir binanın boyutları [Özmehmet, 2007]

Kültür varlıkları hakkında farkındalık oluşturulması, bu varlıkların gelecek nesillere aktarılması ve sürdürülebilirliği bağlamında da devlete, özel ve tüzel kişilere büyük sorumluluk düşmektedir. Zira taşınmaz kültür mirasının korunmasının salt kamu yararı düzlemi

- kültürün yaşatılmasının sağlanması ve
 - kültürün yaşatılmasının devamlı hale getirilmesi
- olmak üzere iki yönlüdür [Sancakdar, 2012].

Bu nedendir ki kültür varlıklarının korunması hususunda devletlere evrensel, bölgesel ve ikili birçok uluslararası antlaşmayla yükümlülükler getirilmiştir [Çolak, 2011]. Aralarında Türkiye Cumhuriyeti'nin de bulunduğu birçok devlet konu hakkındaki idari teşkilatlanmasını bu yükümlülükler bağlamında yapmıştır. Ayrıca bölgesel ve uluslararası koordinasyonun, belgelerin yürütülmesinin ve üst düzey yaptırım gücünün sağlanabilmesi amacıyla da uluslararası teşkilatlar oluşturulmuştur.

Bu bölümde öncelikle, kültür varlıklarının korunmasını ve sürdürülebilirliğini konu alan küresel, bölgesel, uluslararası belgeler irdelenecektir. Bu belgeler bağlamında bazı devletlerin mevzuatlarıyla kültür varlıklarının korunması sürecindeki akışları değerlendirilecektir.

3.1. Koruma Kültürü

Kültür varlıklarının korunması olarak nitelendirilen hukuki statü, milletlerin ve dolayısıyla da insanlığın tarih boyunca geçirmiş olduğu aşamalarda ortaya koyduğu ve bu aşamalara tanıklık etmiş ürün ve eserlerinin korunması amacı güden bir kavramdır [Çolak, 2011]. Diğer bir deyişle, taşınır ya da taşınmaz kültür varlıklarının korunması, toplumsal gelişimin yön ve büyüklüğü ile ona etki eden faktörlerin tespiti bakımından da önem taşımaktadır [Sancakdar, 2012].

Devletlerin organizasyon şemaları incelendiğinde, bazı devletlerin eğitimden sorumlu bakanlıklarının kültür varlıklarının korunmasından sorumlu yetkili kurumun olması korumanın kültür bağlamını vurgulayan son derece önemli bir veridir.

Diğer bir deyişle koruma, her ne kadar devletlere yüklenmiş bir görev olsa da, koruma faaliyetlerinde ulaşılan başarı sivil toplumun bu konuda sahip olduğu bilinç seviyesi ile doğru orantılıdır [Çolak, 2011]. Bu potansiyel, koruma profesyonellerinin ve meslek mensuplarının hazırladığı ve küresel bağlamda kabul görmüş, etik kodlar içeren çeşitli belgelerle söz konusu olabilmektedir.

3.1.1. Uluslararası koruma yaklaşımları

Koruma her ne kadar küresel bir çaba ve yaklaşımlar bütünü olsa da, kültür varlıklarının devletlerin egemenlik alanlarında yer aldığı, daha önceki bölümlerde vurgulanmıştı. Bu da gerek koruma ve gerekse de diğer hususlarda küresel bir akreditasyon bağlamında önce kendi iç düzenlemeleri, sonra da diğer devletlerle paylaşım ve yaptırımlar açısından devletlerin ortak bir koruma politikası oluşturmasını kaçınılmaz kılmaktadır [Sancakdar, 2012]. Kültür varlıkları, hangi ülke sınırları içerisinde bulunursa bulunsun, hangi kültüre ait olursa olsun insanlık tarihinin bir ürünü ve insanlığın ortak geçmişinin bir parçası olmaları bağlamında tek bir milletin değil, tüm insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmektedir [Çolak, 2011].

Uluslararası koruma politikalarının irdelenmesinde öncelikle tüm bölgesel ve uluslararası düzenlemelere temel teşkil eden küresel yaklaşımlar incelenecek,

daha sonra ise bölgesel veriler genel olarak gözden geçirilecektir. Birleşik Krallık ise her ne kadar coğrafi olarak bölgesel bir yayılım arz etmese de, idari açıdan son derece büyük benzerlikler gösteren yapılanmalara sahip olduğundan dolayı bölgesel bağlamda ele alınacaktır.

Daha sonra ise devletler tekil bağlamda ele alınacaktır. Devletlerin öncelikle ilgili idari yapılanmalarıyla hukuki düzenlemelerine değinilecektir.

3.1.1.1. Küresel koruma yaklaşımları

Kültür varlıklarının korunmasında ülkelerin hukuk sistemlerinde düzenleme gerekliliği kadar uluslararası düzlemde de kültür varlıklarının korunmasına yönelik hukuki düzenlemelerin oluşturulması son derece önemlidir.

Kültür varlıklarını koruma hukukunun, ulusal hukuk sisteminde yer alan düzenlemeler ve uluslararası hukuk metinlerinden doğrudan etkilenen bir hukuk dalı [Çolak, 2011] olmasından dolayı, kültür varlıklarını koruma hukukunun kaynakları arasında küresel ve bölgesel metinler ile iki ya da daha fazla devletin imzaladığı anlaşmalardan oluşan hukuk metinleri öncelikli yer tutmaktadır.

Gerek bilişim ve gerekse de ulaşım açısından sınırların kalktığı ve dünyanın neredeyse küresel bir kent olarak değerlendirilebildiği göz önüne alındığında, dünya halklarının da aslında aynı toplumun birer kesiti olduğu yadsınamaz. Dolayısıyla dünyanın her köşesinde bulunan kültür varlıkları da tüm insanlığın ortak mirası olarak değerlendirilmelidir. Kültür varlıklarının korunması hususunda uluslararası kabul görmüş belgelere aykırı davranılması durumunda her ne kadar bu belgelere taraf bir devlet durumunda olunmasa da uluslararası kamuoyu tarafından baskı uygulanma tehdidi bulunan ilkeler, kültür varlıklarını koruma hukukunun en üst kaynağını oluştururlar [Çolak, 2011]. Bu bağlamda da küresel yükümlülükler getirecek teşkilatlanmalar oluşturularak, tüm bölgesel ve uluslararası düzenlemeleri kontrol edecek belgeler hazırlanmıştır.

Çeşitli yaklaşım ve uygulamaları çok daha eskilere dayanmakla birlikte, koruma felsefesi 19. yüzyılda gelişmeye başlamıştır. Bu süreçte tekil bağlamda korumadan bütüncül korumaya doğru bir yönelim olmuştur [Tunçer ve ark., 2013].

Kültürel miras ve bu mirasın korunması hususunda ortaklaşmanın geliştiği sürecin başlangıç noktası olarak 1904 yılında Madrid’de yapılan 6. Uluslararası Mimarlar Kongresi’nde alınan “Mimari Eserlerin Korunması ve Onarımı” konulu kararlar ilerleyen süreçte koruma ile ilgili üretilen tüzük ve tavsiye kararlarının alt yapısını oluşturmuştur [Tunçer ve ark., 2013].

Korunması gerekli yapı ve eserlerin kültürel miras olarak kabul edilerek korunması çabalarının artmasıyla birlikte anıtsal yapıların, çevrelerindeki dokuyla bütünleşik olarak korunması fikri ilk kez 1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen Atina Konferansı’nda gündeme gelmiştir [Sancakdar, 2012]. Bu konferansın sonuç bildirgesi mahiyetindeki Tarihi Anıtların Restorasyonu için Atina Tüzüğü şu yedi gerekliliğe işaret etmektedir:

- Restorasyon konusunda tavsiye verebilecek bir organizasyon oluşturulması;
- Projelerin bilgili ve eleştirel olarak gözden geçirilmesinin sağlanması;
- Tarihi siteleri korumak için ulusal mevzuatları oluşturulması;
- Restore edilmeyecek kazıların tekrar kapatılması;
- Restorasyonda modern teknik ve malzemelerin kullanımına izin verilmesi;
- Tarihi sitelerin vesayetli koruma altına alınması;
- Tarihi siteleri çevreleyen alanların da korunması [ICOMOS, 2015a].

Bir diğer uluslararası sözleşme ise 1945’te UNESCO’nun ve 1954’te Avrupa Konseyi’nin (COE) kurulmasını takip eden süreçte Hollanda’nın Lahey kentinde ilk uluslararası resmi belge niteliğindeki “Silahlı Çatışma Halinde Kültürel Değerlerin Korunması Sözleşmesi (Lahey Konvansiyonu)”dır. Bu sözleşme de Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere, savaş ve benzeri durumların vukuunda kültür varlıklarının korunmasına dair taraf ülkelere görev ve sorumluluklar yüklemektedir.

Sit alanları ve bu alanların korunması konusundaki en önemli çalışma 1964 yılında Venedik’te toplanan 2. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar ve Teknisyenleri Kongresi’nde tamamen meslek mensuplarınca oluşturulan Anıt ve Sitlerin Korunması ve Restorasyonu için Venedik Tüzüğü’dür [Sancakdar, 2012]. Bu tüzük, kültür varlığı durumundaki binaların korunması ve restorasyonu için

uluslararası çerçeve belirleyen profesyonel standartlar ve tarihi binaların korunmasına rehberlik edecek ilkeler bütünüdür [Erder, 1977].

Venedik Tüzüğü, koruma üzerine 1964'ten itibaren geçerli olan en etkili ve önemli belge olmasının yanında, tüzükte şu hususlara değinilmemiştir:

- Tarihi peyzaj ve bahçelere yönelik sit kavramı;
- Restorasyonda geri dönülebilirlik kavramı;
- Ulaşılabilirliğin de aralarında olduğu sosyal ve mali konular [ICOMOS, 2015b].

Diğer önemli bir belge niteliğindeki ve kültür varlıklarının sınıflandırmasının yapıldığı Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, 1972 yılında imzalanmıştır. Sözleşmenin 4. Maddesi, taraf ülkelerin *“topraklarında bulunan kültürel ve doğal mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması görevinin öncelikle kendisine ait olduğunu”* kabul edeceği ve konuya yönelik tüm *“kaynaklarını sonuna kadar kullanarak ve uygun olduğunda özellikle mali, sanatsal, bilimsel ve teknik alanlarda her türlü uluslararası yardım ve işbirliği sağlayarak elinden geleni”* [KTB, 2014a] yapacağını hüküm altına almaktadır. Ayrıca taraf ülkeler *“topraklarındaki kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri amacıyla etkili ve faal önlemlerin alınmasını sağlamak için, mümkün olduğunca her ülkenin kendi koşullarına uygun biçimde ...*

a) Kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev vermeyi ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsemek;

b) Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri için, halen mevcut değilse, topraklarında bir veya daha fazla hizmet kurumunu, işlevlerini ifaya yeterli olacak görevli ve araçlarla kurmak;

c) Bilimsel ve teknik çalışma ve araştırmaları geliştirmek ve Devletin kültürel ve doğal mirasını tehdit eden tehlikelere karşı harekete geçmesine olanak sağlayacak müdahale yöntemlerini mükemmelleştirmek;

d) Bu mirasın saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri, yenileştirilmesi için gerekli olan uygun yasal, bilimsel, teknik, idarî ve malî önlemleri almak; ve

e) *Kültürel ve doğal mirasın korunması, muhafazası ve teşhiri konularında eğitim yapan ulusal veya bölgesel merkezlerin kurulmasını veya geliştirilmesini desteklemek ve bu alandaki bilimsel araştırmaları teşvik etmek*”ten [TKB, 2014] ile sorumlu kılınmışlardır.

Dünya Miras Kongresi’nde Venedik Tüzüğü’nün bazı sınırlı tanımlamaları düzenlenerek, tarihi anıtlar olarak ifade edilen varlıklar; anıtlar, bina grupları ve sitler olarak kategorize edilmiştir [UNESCO, 2014].

Bununla birlikte, Venedik Tüzüğü ile anıt ve yerleşmelerin korunması konusunda çalışacak uluslararası bir konseyin kurulması kararı alınması ve sonuç bildirgesinin verdiği görevle uluslararası ve hükümetler dışı bir organizasyon olan; başlıca amacı, tarihi anıtlar ve sitlerin korunması ve değerlendirilmesine yönelik ilkeler, teknikler ve siyasetler geliştirmek ve ilgili her türlü araştırmayı desteklemek ve yönlendirmek olan [ICOMOSTR, 2014] ICOMOS kurulmuştur. ICOMOS, kongrenin uluslararası kimliği dolayısıyla koruma uygulamalarındaki uluslararası eşdeğerlik hususunda çok büyük önem taşımaktadır. ICOMOS’un halen 110’dan fazla ülkede kurulmuş ulusal komiteleri ve 7500’ü aşkın üyesi bulunmaktadır [ICOMOSTR, 2014].

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi ICOMOS’un amaçları:

- *Dünyadaki koruma uzmanlarını bir araya getirerek, bir mesleki diyalog ve fikir alışverişi forumu oluşturmak;*
- *Koruma ilke, teknik ve siyasetleri üzerine bilgi toplamak, değerlendirmek ve yaymak;*
- *Koruma alanında uzmanlaşmış belgeleme merkezlerinin kurulması için ulusal ve uluslararası otoritelerle işbirliği yapmak;*
- *Mimarlık mirasının korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan uluslararası sözleşmelerin kabulü ve yürürlüğe sokulması için çalışmak;*
- *Tüm dünyada koruma uzmanları için eğitim programlarının düzenlenmesine katkıda bulunmak;*
- *Yüksek düzeyde meslek insanlarının ve uzmanların bilgi ve birikimini, uluslararası topluluğun hizmetine sunmaktır. [ICOMOSTR, 2014]*

ICOMOS bu amacını yerine getirebilmek için:

- *ICOMOS Ulusal komitelerinin kurulmasını ve geliştirilmesini özendirerek, varlığını tüm dünyada güçlendirmeye çalışır;*
- *Mimarlık mirasının özel konuları için metinler oluşturarak Venedik Tüzüğü'nün etkisini yaymaya katkıda bulunur;*
- *Kültür varlıkları için uyarlanabilir yönetim teknikleri tanımlar;*
- *Ulusal ve uluslararası komitelerin işbirliğini sağlayan çok taraflı eğitim programları geliştirir;*
- *Paris'te bulunan ICOMOS Uluslararası Belgeleme Merkezi'ni zenginleştirerek mimarlık mirasıyla ilgili video ve slayt arşivleri oluşturur;*
- *Özel bir koruma sorunu için bir danışmanın müdahalesi gerektiğinde uzman gruplarının oluşturulmasını sağlar;*
- *Dünya Mirası Listesi'ne alınacak yeni kültür varlıklarının seçiminde ve Liste'de yer alan varlıkların korunmuşluk durumunu saptamada UNESCO'ya danışmanlık yapar;*
- *Yılda 4 kez çıkan ICOMOS News'un, Scientific Journal'ın, "Monuments and Sites" dizisinin ve konferans bildirilerinin yayını ve yaygın dağıtımı yoluyla, uzmanlara ulaşır;*
- *Her yıl 18 Nisan'da Uluslararası Anıtlar ve Sitler Günü'nün kutlanmasını özendirerek ve basının düzenlenen etkinliklere ilgisini sağlayarak kamuoyunun koruma konusunda bilinçlendirilmesine katkıda bulunur [ICOMOSTR, 2014].*

1975 yılının Avrupa Mimari Miras Yılı ilan edilmesi nedeniyle gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda yayınlanan Amsterdam Bildirgesi'yle mimari mirasın korunması, kentsel ve bölgesel planlamanın hedefi olarak belirlenmiştir [Sancakdar, 2012].

Venedik Tüzüğü ve Amsterdam Bildirgesi dışında, "Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme" de taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik önemli bir belgedir.

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde yer alan koruma tedbirlerinin yaşama geçirilmesinde karşı karşıya kalınması olası ekonomik sıkıntıların aşılabilmesi ve insanlığın ortak değeri olan varlıkların

korunmasının sağlanmasına yönelik olarak, Sözleşme'nin 15. maddesine dayanılarak, varlıklarını UNESCO tarafından sağlanan kaynaklar, taraf ülkelerce yapılan ödemeler ve çeşitli bağışlar başta olmak üzere çeşitli kaynaklardan sağlayan Dünya Mirası Fonu oluşturulmuştur [Çolak, 2011]. Bir diğer fon ise, 1965'te dünya çapındaki tarihî sitleri korumak için kurulan New York merkezli Dünya Anıtlar Fonu'dur (World Monuments Fund).

3.1.1.2. Amerika kıtasında koruma yaklaşımları

Amerika Birleşik Devletleri, elli eyalet ve bir federal bölgeden oluşan federal bir cumhuriyettir. Federal anayasayla federal devlete bağlı eyalet ve bölgelerin anayasaları, bu yönetim birimlerine özel durumlarına göre belirli mevzuat katmanları oluşturabilme yetkileri vermektedir. Eyaletlerin ve bu eyaletleri oluşturan yerel birimlerin gerek yönetim ve gerekse de yasal yapılanması, federal devletin yönetim ve yasal yapılanmasının genellikle küçük birer modelleridir. Dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri'ndeki diğer her düzenleme gibi koruma politikaları da bu yapı göz önüne alınarak irdelenecektir.

Bir ABD eyaleti tarafından tarihî sit olarak tanımlanmış ve işletilmiş ilk varlık olma özelliği de taşıyan, George Washington'un Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda en uzun süre karargâh olarak kullandığı Newburgh(NY)'daki Washington Karargâhı Tarihî Siti, ABD'de tarihî koruma alanında yapılan ilk çalışma olarak kabul edilmektedir [NYPARKS, 2014].

1889'da Richmond(VA)'da kurulan Virginia Eski Eserler Koruma Derneği (Association for the Preservation of Virginia Antiquities) ABD'nin tarihi koruma amaçlı ilk eyalet çapında sivil toplum yapılanması [Preservation Virginia, 2014] olmakla birlikte 1930 yılında ise Charleston(SC)'da tarihi yapı stoğunun bilinçsizce yıkımının önüne geçilebilmesi bağlamında düzenleyici hükümler içeren eyaletin ilk eyalet çapında tarihî koruma yönetmeliği yürürlüğe girmiştir [Blevins, 2001].

1964'de ise Columbia Üniversitesi'nde James Marston Fitch'in yönetiminde oluşturulan ve birçok yüksek lisans programına model teşkil eden ilk tarihî koruma yüksek lisans programı başlamıştır [Murtagh, 1997].

Çok büyük bir toplumsal çöküntüye sebep olan ve neredeyse on yıl boyunca inşaat sektörünü durduran 1930'lardaki Büyük Buhran'la başlayıp tüm ulusal dikkatin askeri üretime odaklandığı 2. Dünya Savaşı'yla devam eden süreçte ABD çok ciddi bir bina ve konut açığıyla karşı karşıya kalmıştır. Savaş sonrasında bu açığın çok hızlı bir atılımla kapatılması amacıyla askeri zaferi getiren teknolojinin artık sivil nüfusun ihtiyaçlarına hizmet etmesi bir gelecek vizyonu olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu tip bir toplumsal kalkınma hareketinin gereklilikleriyle birlikte koruma alanında gizlediği çeşitli tehlikeler baş göstermiştir. Bu süreç, Jetsons'ın "aydınlık yüz" olarak ifade ettiği muhtemel nükleer silahsızlanmanın yanında "karanlık yüz" olarak ifade ettiği tüm geleneksel kentsel dokunun modern kentsel yenilenme adı altında yıkımıyla kendini göstermiştir [US/ICOMOS, 2014]. Yeni uydu kentlerin uygulanması sonucu merkezî noktalar özelliklerini yitirip kentlerin kalbine doğru çalıştıran otobanlarla birlikte toplumsal duyarlılık giderek artmış ve federal hükümete yapılı çevrenin daha makul yönetilmesi hususunda baskılar oluşmuştur.

Kongre tarafından yetkilendirilip finanse edilen bir hükümet dışı örgüt olan Ulusal Tarihî Koruma Vakfı (National Trust for Historic Preservation, yaygın kullanımıyla National Trust) 1946'da özel sektörün korumaya katılımına önderlik etmek ve "*Amerika'nın farklı tarihi yerlerini koruma ve toplumu tekrar canlandırmada liderlik, eğitim, savunma ve kaynak*" hedeflerini sağlamak amacıyla kurulmuş ve "*yerel endişeleri ortadan kaldıran bir kahraman*" [US/ICOMOS, 2014] olmuştur. Böylesine etkili bir sivil toplum kuruluşunun çalışmaya başlamasının ardından

- korumaya yönelik yeni federal mevzuat ihtiyacı ve
- federal hükümetin ulusal mirasta kendi uygulamalarının olumsuz etkisini kontrol etme ihtiyacı

gözler önüne serilmiştir. Bu ihtiyaçların doğal bir sonucu olarak da 1966'da Vakıf, ABD'nin temel koruma yasası haline gelecek Ulusal Tarihî Koruma Kanunu (National Historic Preservation Act - NHPA) tasarısını hazırlamıştır [US/ICOMOS, 2014].

ICOMOS'un da temellerinin atıldığı 1960'lar, ABD'de koruma düşüncesinin uluslararası bir kimlik kazandığı yıllardır. Diğer bir deyişle, bu yeni

eğilimin açık bir göstergesi olarak Venedik Tüzüğü, İçişleri Bakanlığı Tarihî Koruma Standartları'nın (Secretary of Interior's Standards for Historic Preservation) ilkesel temelini sağlayarak [US/ICOMOS, 2014] US/ICOMOS kurulmuş ve sonraki on yılda ICCROM'a (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property – Uluslararası Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Çalışmaları Merkezi) katılımı ile birlikte ilk uluslararası eğitimler gerçekleştirilmiştir.

Diğer bir federal oluşum ise, ACHP (Advisory Council on Historic Preservation) ve NPS (National Park Service) ile sivil toplumun Amerika'nın kültürel ve doğal mirasını korumak amaçlı faaliyetlerini teşvik etmek ve desteklemek amacıyla kurulan bir iş birliği platformu olan Preserve America'dır [PHMC, 2014].

Güncel bağlamda idari yapılanmada ise ABD federal hükümetinin, tarihî korumadan sorumlu lider kurumu İç İşleri Bakanlığı'na bağlı NPS'dir. NPS, koruma uygulamalarında istikrarı teşvik etmek amacıyla NPS, ulusal, eyalet, kabile ve yerel düzeylerde karar üretmeye rehberlik etmeleri amacıyla, belli başlıları (Çizelge 3.1)'de belirtilmiş birçok ilke ve standart geliştirmiştir.

ABD'de tarihî ve arkeolojik sitlerin korunmasını amaçlayan federal kanun 15 Ekim 1966 tarihli NHPA'dır. FCC'nin (Federal Communications Commission – Federal İletişim Komisyonu) NEPA (National Environment Policy Act – Ulusal Çevre Politikası Kanunu) hükümlerine dayanılarak oluşturulan federal çevre kanunlarından biridir [FDS, 2014]. Bu kanun, kültürel mirasın korunması hususunda liderlik sorumluluğunu federal hükümete vererek devletin federal, eyalet ve yerel düzeyleri ile özel sektör, sivil toplum ve benzeri yapılanmalar arasında ortak bir çerçeve oluşturmaktadır. İmar ve diğer alan yönetimi düzenlemeleri eyalet anayasalarınınca yerel yönetimlerin yetkisine verildiğinden dolayı, NHPA da yerel yönetimleri yetkilendirerek federal hükümetle doğrudan ilişki kurma bağlamında bir takım koruma performansı ve kurumsal kriterini sağlayacak yerel yönetim kontrolünü desteklemektedir.

NHPA özetle:

•Ulusal mirasın korunması hususunda federal politikayı kurar, federal - eyalet ve federal - kabile işbirliğini oluşturup sürdürürerek, federal kurumları sorumlu idare olarak görevlendirmektedir (Bölüm 2);

Çizelge 3.1: ABD'de belli başlı koruma ilke ve rehberleri [NPS, 2014]

Terkedilmiş Gemi Enkazları Kanunu Rehberi (Abandoned Shipwreck Act Guidelines)
Kültürel kaynak Yönetimi Rehberi (Cultural Resource Management Guideline, NPS-28)
Federal Kurum Sorumlulukları İçin Rehber (Guidelines for Federal Agency Responsibilities, Under Section 110 of the National Historic Preservation Act)
İç İşleri Bakanlığı'nın Mimari ve Mühendislik Belgelendirmeleri İçin Standart ve Rehberi (Secretary of the Interior's Standards and Guidelines for Architectural and Engineering Documentation)
İç İşleri Bakanlığı'nın Profesyonel Yeterlik Standartları (Secretary of the Interior's Professional Qualification Standards - 48 FR 44716, Sept. 1983)
İç İşleri Bakanlığı'nın Rehabilitasyon Standartları (Secretary of the Interior's Standards for Rehabilitation - 36 CFR 67)
İç İşleri Bakanlığı'nın Tarihi Varlıklara Yaklaşım Standartları (Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties - 36 CFR 68)
İç İşleri Bakanlığı'nın Tarihi Binaların Korunması, Rehabilitasyonu, Restorasyonu ve Rekonstrüksiyonu İçin Rehber İle Tarihi Varlıklara Yaklaşım Standartları (Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties with Guidelines for Preserving, Rehabilitating, Restoring, and Reconstructing Historic Buildings)
İç İşleri Bakanlığı'nın Kültürel Peyzaj Alanlarına Yaklaşım Rehberi İle Tarihi Varlıklara Yaklaşım Standartları (Secretary of the Interior's Standards for the Treatment of Historic Properties with Guidelines for the Treatment of Cultural Landscapes)
Rehabilitasyon İçin Resimle Örneklendirilmiş Kılavuz (Illustrated Guidelines for Rehabilitation)
Koruma Özetleri (Preservation Briefs)

•Her eyaletin ve ABD teşkilatına girmemiş deniz aşırı bölgelerin (U.S. Territory) Koruma konusunda uzman biri SHPO (State Historic Preservation Officer - Eyalet Tarihi Koruma Memuru) atmasını zorunlu kılmaktadır (Bölüm 101b);

•Federal kurumların, çalışmalarının tarihi varlıklar üzerindeki etkilerini dikkate alarak tarihi varlıkları tanımlamalarını, olumsuz etkilerini değerlendirmelerini ve bu olumsuz etkileri çözmelerini emretmektedir (Bölüm 106);

•Tarihi Koruma Fonu'nu (Historic Preservation Fund) yetkilendirmektedir (Bölüm 108);

- Federal kurumların tarihi koruma programları (historic preservation programs) oluşturmalarını, bir tarihi koruma memuru atamalarını ve Ulusal Kayıt'a (National Register) adaylık için süreç oluşturmalarını zorunlu kılmaktadır (Bölüm 110);

- NRHP (Ulusal Tarihî Yerler Kaydı) ile NHLP (Ulusal Tarihî Anıtlar Programı - National Historic Landmarks Program) oluşturmaktadır;
- ACHP oluşturmaktadır;
- Tasdikli Yerel Yönetimlerin (CLG) eyalet bünyesindeki rolünü belirlemektedir.

Çizelge 3.2: NHPA'nın federal ve eyalet teşkilatlanmasındaki rolü

NHPA'NIN ROLÜ	
Federal Düzey	Eyalet Düzeyi
NRHP'yi oluşturmak	SHPO'ların oluşturulması
ACHP'yi kurmak	
İç İşleri Bakanlığı'na Norm ve standart çıkarma yetkisi vermek	
Bölüm 106 (Section 106) ile federal kurumların çalışmaları hususunda sorumluluk vermek	

Diğer bir deyişle NHPA, ABD genelinde koruma çalışmalarının yürütülmesi bağlamında üç ana otorite kurulmasına hükmetmektedir (Çizelge 3.2):

- 1- NRHP (National Register of Historic Places – Ulusal Tarihî Yerler Kaydı)
- 2- ACHP (Advisory Council on Historic Preservation – Tarihî Koruma Danışma Konseyi)
- 3- SHPO (State Historic Preservation Office – Eyalet Tarihi Koruma Ofisi)

Çizelge 3.3: ABD tescil liste düzeyleri

TESCİL LİSTELERİ	
Düzeyleler	Listelerin Hazırlanması ve Yönetimi
Dünya Mirası	ICOMOS
Ulusal (NRHP)	NPS ve İç İşleri Bakanlığı
Eyalet	SHPO ve NPS
Yerel	Belediye Anıtlar Komisyonu

Genel anlamda NRHP ve ACHP, NHPA'nın federal sorumluluklarının; SHPO ise eyalet düzeyindeki sorumluluklarının kurumsal olarak yansımalarıdır.

Halk arasında yaygın şekilde Ulusal Kayıt (National Register) olarak da kullanılan NRHP (National Register of Historic Places – Ulusal Tarihî Yerler Listesi) ulusal, eyalet ve yerel düzeylerde önem taşıyan obje, bina, bina grubu, mahalle, bölgelerin resmi listesidir. NRHP'yi oluşturma ve yürütme yetkisi, NHPA hükümleriyle federal düzeyde İç İşleri Bakanlığı'na, eyaletlerde ise (Ek-1) eyaletlerin kendi yasalarıyla yetkilendirilmiş devlet kurumlarına verilmiştir (Çizelge 3.3). Ulusal Kayıt'ta yer alabileceği düşünülen siteler, belirlenmiş önem ve bütünlük ölçütlerini sağlamaları koşuluyla şahıslar, kültürel ya da tarihi örgütler, resmi kurumlar ve profesyonel danışmanlarca aday gösterilebilmektedir. NHPA, ayrıca tüm federal bakanlık ve kurumları, yetkileri altındaki bina ve sit listelerinde NRHP kriterlerine uyanları tespit etmeye ve bu kriterlere uyanları NRHP'ye aday göstermeye zorunlu kılmaktadır [US/ICOMOS, 2014].

Ek-1'de görülebileceği üzere, ABD'de taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına dair yetkili kurum, kişi ve kuruluşlar ile koruma planları ve mevzuat metinleri çok değişik isim ve özellikler arz etseler de temelde aynı mantığı gütmektedir.

Tamamlanmış başvurular, kültür varlığının tescile uygunluğunun, teknik bütünlüğünün ve somut yeterliliğinin (mimarlık, tarih, mimarlık tarihi, arkeoloji ve peyzaj mimarlığı alanlarında) kalifiye personelce gözden geçirilip değerlendirildiği SHPO'larca yapılmaktadır. Eyalet İnceleme Kurulu (State Review Board) konuyu uygun bulursa, başvuru SHPO'nun onayıyla kültür varlığı Eyalet Kaydı'na (State Register) tescil edilmekte ve eş zamanlı olarak da NRHP'ye önerilmek üzere Washington DC'ye gönderilmektedir [NJDEP, 2014].

Bir taşınmazın gerek NRHP ve gerekse de eyalet düzeyinde tarihi varlık olarak tescillenmesi mülk sahiplerinin kullanım ve onarımlarında genellikle yasal kısıtlama getirmemekle birlikte bu varlık ve bölgeler, tarihi kalitelerinin değişmesi hususunda değerlendirmeye tabi tutulmakta ve federal hükümet tarafından finanse edilen bazı projelerin (otoyollar vb) olumsuz etkilerinden korumaktadır.

Sit bağlamında ise Ulusal Tescilli Tarihi Bölge (National Register Historic District) ile Yerel Tarihi Bölge (Local Historic District) (Çizelge 3.4) arasında

temel olarak idari bazı farklar bulunmaktadır. En basit anlamda Ulusal Tescilli Tarihi Bölge kültür varlığını tanımlayıp belirlemekte; Yerel Tarihi Bölge ise

Çizelge 3.4: “Ulusal Tescilli Bölge” ile “Yerel Tescilli Bölge” karşılaştırılması

Ulusal Tescilli Bölge -tanımlar ve belirler-	Yerel Tescilli Bölge -korur-
Önemli tarihi varlık ve bölgeleri koruma ve genel planlama bağlamında tanımlar.	Önemli tarihi varlık ve bölgeleri bir tasarım inceleme sürecinde korur.
Bölgenin tarihi karakterini ve kalitesini analiz eder ve değerlendirir.	Bölgenin tarihi karakterini ve kalitesini belirli kontrol mekanizmalarıyla korur.
Tarihi varlık ve bölgelerin standart ulusal ölçütler ve süreçler bağlamında tesciller.	Tarihi varlık ve bölgeleri yerel ölçüt ve süreçlerle tesciller.
Bölge sınırlarını, bölgedeki bozulmamış tarihi taşınmazların fiili yayılma dokusu bağlamında sıkı bir biçimde belirler.	Bölge sınırlarını, bölgedeki bozulmamış tarihi taşınmazların fiili yayılma dokusuna artı olarak diğer koruma ve yerleşim planlama hususları bağlamında oluşturur.
Koruma amaçlı belirli federal ve eyalet mâli teşviklerini kullanılabılır hale getirmek.	Yerel vergi kanununca aksi emredilmiyorsa koruma amaçlı vergi teşvikleri sağlamaz.
Federal destekli girişimlere karşı sınırlı bir düzeyde koruma sağlamak.	Federal destekli girişimlerin olumsuz etkilerine karşı ek koruma sağlamaz.
Koruma amaçlı federal ve eyalet hibeleri için mülk sahiplerini yeterli hale getirmek.	Koruma amaçlı federal ve eyalet hibeleri için mülk sahiplerini yeterli hale getirmez.
Taşınmazın kullanım ve idaresini engellemek ya da özel mülk sahiplerini herhangi bir hususta zorlamamak.	Hangi taşınmazın bölgede yer alacağını kısıtlamaz ya da mülk sahiplerinin taşınmazlarında değişiklik yapmalarını gerektirmez.
Özel koruma teşvikleri (vergi indirimi, hibe) dışında taşınmazın rehabilitasyonunda tasarım rehberlerine ya da koruma standartlarına uymayı gerektirmez.	Yerel tasarım rehberlerine uyma bağlamında, bölgenin görselliğini etkileyecek herhangi bir “malzeme değişimi” için inşaat izni verilmesinden önce yerel tarihi koruma komisyonu incelemesi ve onayı gerektirir.
Eyalet ve yerel yönetim faaliyetlerini etkilemez.	Federal, eyalet ya da yerel yönetim faaliyetlerini etkilemez.
Tescilli alanlardaki tarihi binaların ve yapıların yıkımını önlemez.	Tescilli alanlarda kalan yıkım istemleri için inceleme sağlar; koruma alternatiflerine olanak sağlamak için belirli zaman dilimlerinde yıkım istemlerini reddeder ya da geciktirir.

korumaktadır [Georgia Department of Natural Resources, 2014]. Her iki tescilli bölge kavramı da toplumun tarihi kaynaklarının korunmasında, gerek tek başına ve gerekse de bir arada etkili koruma aracı olarak kullanılabilir. Örneğin, NRHP tarihi varlıklarının tanımlanması açısından uygun ve güvenilir bir yol olarak kullanılma yanında eğer yerel bölge tescili ile takip edilirse söz konusu taşınmazlara ek koruma sağlanacağı gibi tasarım denetimi süreci de sıkılaşacaktır. Tam tersi, bir yerel tarihi bölge oluşturmak için yapılan yerel bir tarama ayrıca ek koruma teşvikleri, rehabilitasyon vergi indirimleri gibi hususlarda kolaylık

sağlayacağı gibi NRHP adaylığı için de temel teşkil edebilmektedir. Diğer bir deyişle yerel tescilli alanlarla NRHP birbirinden tamamen farklı ama birbirlerini tamamlayıcı süreçlerdir.

Yerel tarihi bölgeler ise bir yerel koruma inceleme komisyonunun yetki alanında, onaylanmış bir yerel yönetmelikle tescillenmiş, genellikle bir yerleşimin hâlihazır imar planının üzerine “katman” şeklinde düşünülebilecek alanlardır. Dolayısıyla bir yerel bölge komisyonunun bölgedeki taşınmazların nasıl kullanılacağıyla değil, bölgenin fiziki görünüşüyle ilgilendiği sonucu çıkmaktadır. 1980 yılında yürürlüğe giren Georgia Tarihi Koruma Kanunu yerel tarihi bölgeyi “*coğrafi olarak tanımlanabilir, kentsel ya da kırsal, tarihi ya da estetik ilgi ve değere sahip yapılar, sitler ve/veya sanat eserleri içeren; belediyenin, şehrin, eyelerin ya da bölgenin tarihinin bir ya da daha fazla döneminin tipik mimari tarzlarının bir ya da daha fazla periyodunu temsil eden; ve yerleşimin görsel olarak algılanabilir kesimini oluşturan alanlar*” şeklinde tanımlamıştır [Georgia Department of Natural Resources, 2014].

NHPA'nın hükümleriyle kurulan diğer bir otorite olan ACHP (Advisory Council on Historic Preservation – Tarihî Koruma Danışma Konseyi) ise, ulusal tarihî kaynakların korunması, iyileştirilmesi ve üretken kullanımını teşvik eden bağımsız federal bir kurumdur. ABD Başkanı ile Kongresi'ne ulusal tarihî koruma politikası hususunda birincil düzeyde federal politika danışmanlığı görevi bulunmaktadır. Kurulmasının öncelikli amaçları, tarihi varlıkları etkileyen ulusal kaynaklardan sorumlu federal kurumlar oluşması ve federal kurumları, tarihî korumayı federal projelerde etkin kılmaya yönlendirmektir [ACHP, 2014a]. Yirmi üç üyesi olan Konseyin tamamını ABD Başkanı atamaktadır:

2 daimi üye: Tarım Bakanı ve İç İşleri Bakanı;

1 daimi üye: Kongre Binası Mimarı (Architect of the Capitol);

7 daimi üye: Genel Hizmetler İdaresi (GSA) yöneticisi, Savunma Bakanı, Ulaştırma Bakanı, İmar ve Kentsel Kalkınma Bakanı, Ticaret Bakanı, Eğitim Bakanı, Savaş Gazileri İşleri Bakanı;

2 doğal üye: Ulusal Tarihi Koruma Vakfı Başkanı ve NCSHPO (Eyalet Tarihi Koruma Memurları Ulusal Konferansı - National Conference of State Historic Preservation Officers) Başkanı;

4 üye: halktan;

4 üye: tarihî koruma uzmanları (kurul başkanı ve başkan yardımcısı bu 8 üye arasından seçilmektedir);

1 üye: Kızılderili kabilesi (ya da Yerli Hawaii kuruluğu) temsilcisi;

1 üye: vali;

1 üye: belediye başkanı [ACHP, 2014a]. Bu üyeler dışında toplantılara gözlemci sıfatıyla katılan, ancak oy hakkı bulunmayan üyeler de bulunabilmektedir.

Bu üyelerden İç İşleri Bakanı'yla üç daimi üye, ACHP'nin şu üç program alanından sorumludur:

1-Koruma Girişimleri: eyalet ve yerel yönetimler, Kızılderili kabileleri ve özel sektör le birlikte korumayı teşvik edecek miras turizmi gibi ortaklık ve program girişimleri;

2- İlişkiler, Eğitim ve Sosyal Yardım: ACHP'nin vizyon ve mesajını kamusal bilgilendirme, eğitim programları ve paydaşlara ve halka taşınması;

3- Federal Kurum Programları: NHPA Bölüm 106'nın teftiş sürecinin yönetimi ve programlarındaki koruma değerlerinin nasıl geliştireceklerine dair federal kurumlarla yapılan çalışmalar [ACHP, 2014a].

NHPA hükümlerine dayanılarak kurulan üçüncü otorite olan SHPO ise, NHPA'da belirtilmiş yükümlülük ve mali yardım yoluyla eyaletlerde mirasın korunması amacıyla her eyalette kurulması zorunlu bir birimdir. SHPO'lar eyalet veya bölgeden sorumlu Vali tarafından atanmaktadır (Ek-1).

SHPO'nun başlıca görevi, eyalet düzeyinde kültür mirası taşınmazların envanterini düzenlemek, koruma çalışmalarına rehberlik etmek, ulusal tarihi koruma programını eyalet düzeyinde yönetmek, NRHP adaylıklarına görüş bildirmek, tanımlanmış ancak henüz aday olmamış tarihi varlıklar hakkında veri toplamak, Bölüm 106 değerlendirmesi aşamasında federal kurumlarla görüş alışverişinde bulunmak ve her eyaletteki koruma uygulamaları koordine ederek özel gruplarla yerel hükümetlerin girişimlerini desteklemektir [US/ICOMOS, 2014]. Oregon SHPO'su kendi rolünü, eyalet çapında tarihi koruma lideri ve NPS'nin tarihi korumaya yaklaşımının dört bileşeninden (tanımlama, değerlendirme, tescil

ve müdahale) en az birine yönelik çözüm ortağı olarak tanımlamaktadır [OSP, 2014].

Çizelge 3.5: SHPO'ların yetkileri [NCSHPO, 2014]

SHPO'LARIN YETKİLERİ	
Federal Yetkiler	Eyalet Yönetimindeki Yetkiler (bunlarla sınırlı değildir)
Tarihi varlıkların kapsamlı bir araştırmasını yürütmek	Eyalet yönetimindeki tarihi koruma çabalarını teşvik etmek
Tarihi varlıkların envanterini güncel tutmak	Tarihi koruma hususlarında kabile yönetimleriyle birlikte hareket etmek
Federal desteklere dair eyalet programlarını yönetmek	Tarihi müze evlerin ve tarihi sitlerin bakımlarını yapmak ve buraları yönetmek
Nitelikli varlıkları tanımlamak ve NRHP'ye aday olarak göstermek	Eyalet miras turizmi çabalarını koordine etmek
Federal, eyalet ve yerel yönetimlere tarihi koruma hususlarında danışmanlık ve yardımda bulunmak	Tarihi koruma kolaylıklarını uygulamak
Eyalet çapında tarihi koruma planı hazırlamak ve bu planı uygulamak	Eyalet Rehabilitasyon Vergi Kredisi (State Rehabilitation Tax Credit) programlarını yönetmek
Kamusal bilgilendirme, eğitim, uygulama ve teknik destek sağlamak	Eyalet bağış programlarını sürdürmek
Yerel tarihi koruma programlarının geliştirilmesinde yerel yönetimlerle çalışmak ve bu yerel yönetimlerin CLG haline gelmelerine yardım etmek	Ana Cadde (Main Street) birliklerini ve canlandırma çabalarını desteklemek
NHPA'nın Bölüm 106'daki hükümleri altında gerçekleştirilen federal girişimlere danışmanlık etmek	NHPA'nın Bölüm 106'daki hükümleriyle benzer eyalet girişimlerine danışmanlık sağlamak

SHPO'lar, çalışmalarında birçok devlet kurumuyla (yerel, bölgesel, eyalet ve federal hükümetler, kabile yönetimleri ve üniversiteler) ilişki kurmaktadır. Bunların birçoğu, tarihi kaynakların kaderini etkileyebilecek kritik karar alma rolleri değil, yüzeysel koruma işleridir. Federal ve eyalet düzeyde, devlet kurumlarının korumayla ilişkisi sadece kanuni bazı zorunluluklardan dolayıdır. SHPO'nun buradaki görevi, bu ilişkinin mantıklı ve profesyonel olmasını sağlamak ve mümkün olduğunca uygulanabilir bir koruma çıktısı elde edebilmektir. Yerel düzeyde CLG'ler ilçe ve şehirlerdeki koruma “perakendecisi” olarak hizmet verirken, SHPO “toptancı” olarak değerlendirilebilir [OSP, 2014] (Çizelge 3.5).

Bununla birlikte SHPO'lar eyaletlerin ortak miraslarının çıkarlarını savunan bir organizasyon olan ve merkezi Washington'da bulunan NCSHPO çatısı altında da çeşitli koruma faaliyetleri yürütmektedir.

Federal kurumlar, tarihi varlıkları tanımlamak ve bu tarihi varlıklarda devam eden uygulamaların etkilerini değerlendirilmede, ilgili SHPO'nun görüşlerine başvurmak zorundadır.

Virginia ve Arizona gibi bazı eyaletlerde SHPO'nun altında muhtelif sayılarda Bölgesel Koruma Ofisi (Regional Preservation Office) bulunmaktadır.

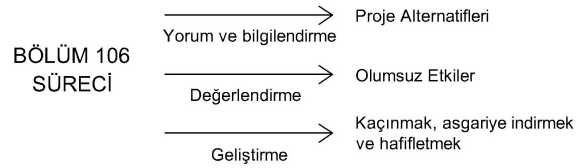
Minnesota Eyaletindeki SHPO 1969'da kurulmuştur. Minnesota Tarihi Birliği'nin (Minnesota Historical Society) yöneticisi SHPO olarak hizmet vermekte ve Minnesota eyaletinin tarihini koruma ve teşvik etme görevini şu kalemlerde sürdürmektedir:

- Minnesota'nın tarihî ve arkeolojik varlıklarını tanımlamak, değerlendirmek, kayıt altına almak ve korumak;
- Yerel tarih örgüt ve faaliyetlerinin gelişmesini teşvik etmek;
- Hükümet ajanslarının tarihi koruma sorumluluklarını sürdürebilmelerinde yardımcı olmak [MHS, 2014d].

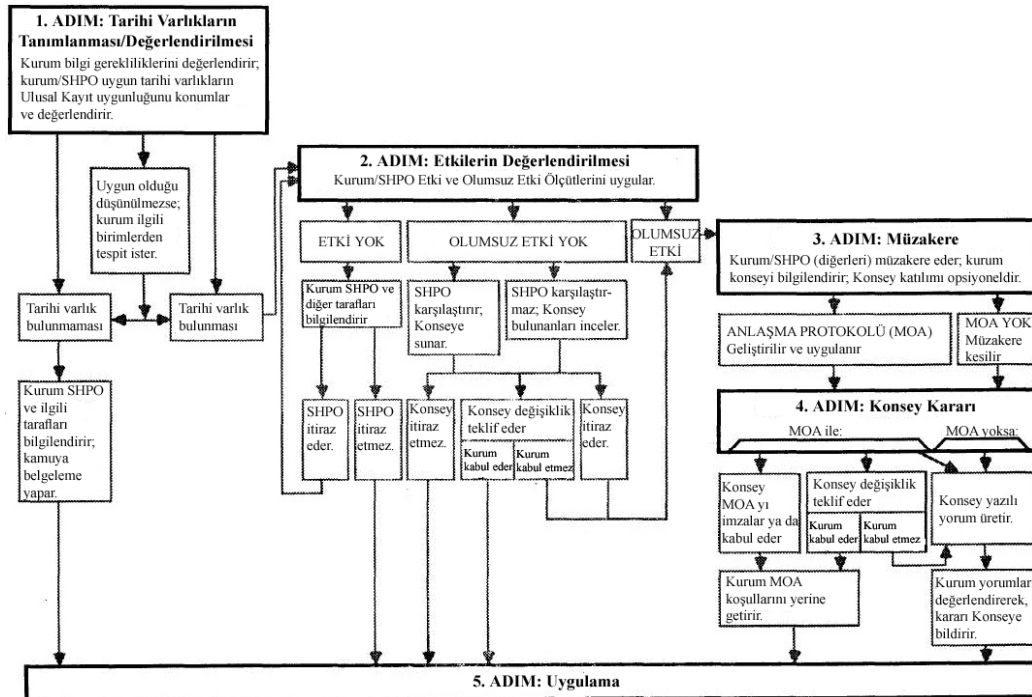


Şekil 3.4: Bölüm 106 süreci [MODOT, 2014]

NHPA'nın federal düzeydeki en önemli etkinliklerinden biri de Bölüm 106'da hükmedilen hususlardır. Bu maddeye göre federal hükümetin herhangi bir kurumunca gerçekleştirilen, finanse edilen ya da belgelenen ve Ulusal Liste'de yer alan kültür varlığının fiziksel ve tarihî önemi üzerinde zararlı etki yapan herhangi bir eylemin federal kurumca hafifletilmesi ya da bertaraf edilmesi esastır [US/ICOMOS, 2014] (Şekil 3.4). Dolayısıyla Bölüm 106, her federal kurumun tarihi kaynaklar üzerindeki faaliyetlerinin etkilerini tanımlama ve değerlendirmesini zorunlu tutmaktadır (Şekil 3.5). Söz konusu zararlı etkinin belirlenmesi süreci, konuyla ilgili kamu ya da özel kuruluşlardan (ilgili eyaletin SHPO'su ya da Kabile Tarihi Koruma Memuru (Tribal Historic Preservation Officer - THPO), federal kurum ve ilgili diğer taraflar) önerilerin alındığı bir danışma süreci ile gerçekleşmekte ve sitin bulunduğu eyaletin SHPO'sunca onaylanarak ihtilaflarda konu ACHP'de görüşülmek üzere bu kuruma havale edilir (Şekil 3.6 ve Şekil 3.7).



Şekil 3.5: Bölüm 106'nın temel bakış açısı [NMAAHCEIS, 2014]

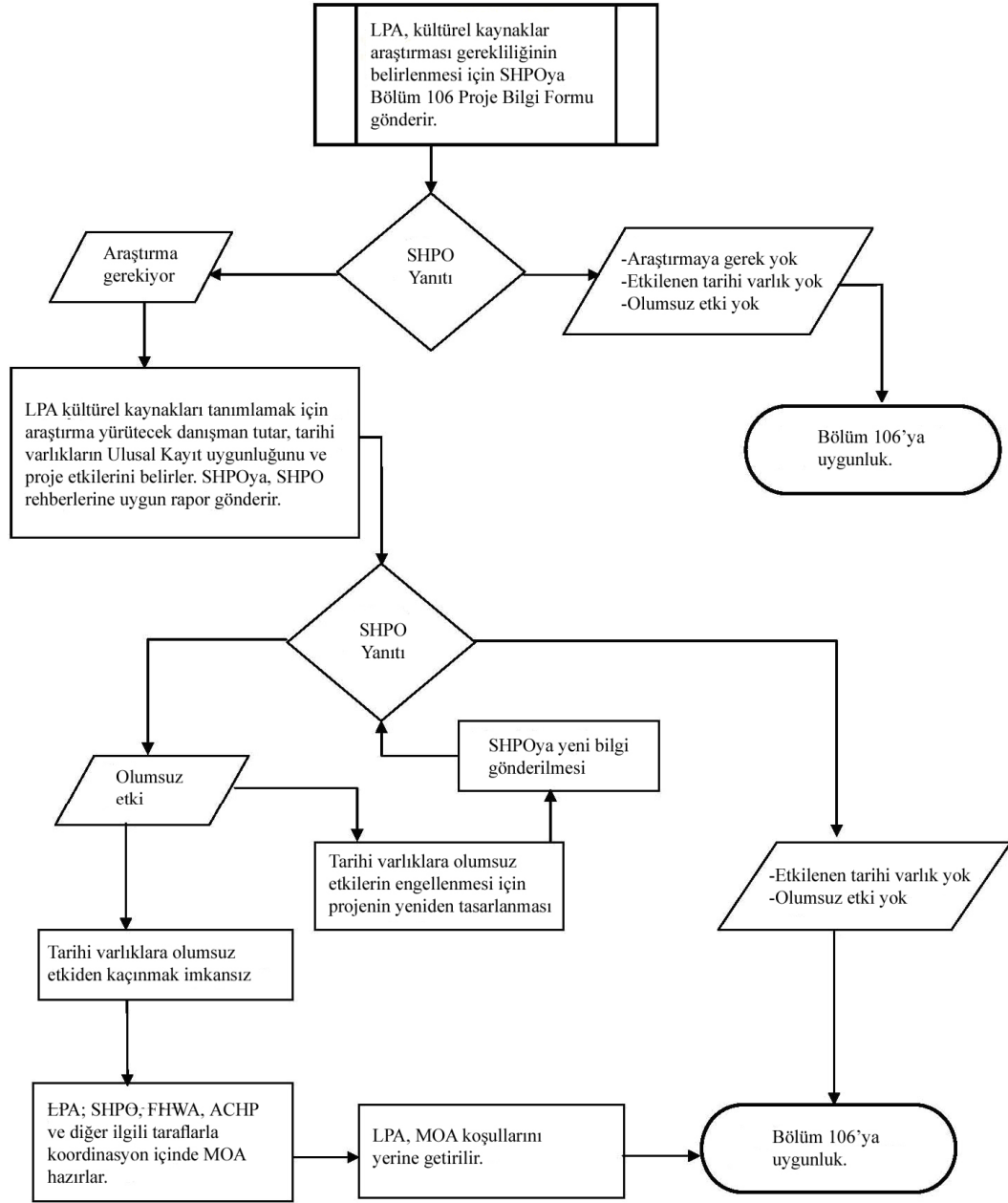


Şekil 3.6: Bölüm 106 inceleme sürecinin temel adımları [TPUB, 2014]

Bölüm 106, iki durumda geçerli olmaktadır:

1-Hibe, lisans ya da izin gibi federal ya da federal imtiyazlı faaliyetlerde;

2-NRHP'de listelenmiş ya da listelenebilecek varlıkları potansiyel ya da fiili olarak etkileyecek faaliyetler [ACHP, 2014a].



Şekil 3.7: Bölüm 106 süreci [MODOT, 2014]

ABD'nin koruma politikalarında yerel düzeye inildiğinde sorumlu ve yetkili kurumlar SHPO'nun liderliğindeki yerel yönetimlerdir. Bu yerel yönetim birimleri

kendi yetki ve sorumluluk alanlarındaki tarihî binaların ve sitlerin korunmasına ilişkin tüm faaliyetleri, imar ve tarihî bölgeler oluşturan kararnameler ve daha özel tarihî koruma yönetmelikler yoluyla düzenlemektedir. Yerel koruma yönetmelikleri arasında, etkileri ve tarihi varlıklara müdahalelere yönelik özel mülkiyet haklarının sınırlanması hususlarında oldukça büyük çeşitlilikler mevcut olmakla birlikte, bazı maddeler oldukça yaygındır.

Bunlardan biri, listelenmiş yapılardaki tüm yıkım ve müdahale izinlerinin belediye başkanınca atanan genellikle on bir üyeden oluşan bir tarihi koruma inceleme kurulu / komisyonu (historic preservation review board / commission) tarafından onaylanması zorunluluğudur [US/ICOMOS, 2014]. Yaygın diğer bir durum ise İçişleri Bakanlığı Standartları'nın ABD'deki birçok bölgede kabul edilebilir uygulama rehberi olarak benimsenmiş olmasıdır.

Bu bağlamda, 1980 yılında yapılan değişikliklerle NHPA'nın bir bileşeni olarak Tasdikli Yerel Yönetim programı (The Certified Local Government – CLG) yasalaştırılmıştır. Program, hükümetin üç düzeyini –“federal”, “eyalet” ve “yerel”-, tarihi varlıkları tanımlama, değerlendirme ve koruma amaçlı bir ortaklıkla CLG'ler aracılığıyla birbirine bağlayarak bir kasaba ya da şehir düzeyinde tarihi korumayı, bir tarihi koruma yönetmeliğinin çıkartılması yoluyla bir kamu politikası haline getirmektedir. Yönetmelik, tarihi koruma programının fonksiyonlarını geliştirmek ve denetlemek amacıyla bir tarihi koruma kurulu oluşturulmasını öngörmektedir.

Diğer bir deyişle, bir yerel koruma yönetmeliği, bir yerleşimi sağlamlaştırıp gayrimenkul fiyatlarını arttırarak buranın gelişimi için bir çerçeve sağlarken tarihi yerleşimin görsel karakteristiklerini korumaya yardımcı olmakla birlikte daha nitelikli bir yerleşim sağlayarak, eyalet koruma programları ve NPS ile paydaşlığını (eğitim, teknik destek ve hibe yardımları vb) arttırmaktadır [Arkansas Preservation, 2014].

Tarihi Bölge Komisyonu (Historic District Commission – HDC), sayısı 5-9 bölge sakini olan üyeleri vali ya da en üst seçilmiş tarafından atanan ve görevleri aşağıda belirtilmiş bir kuruldur:

- Tarihi korumayı teşvik etmek;
- Vatandaşlara teknik yardım sağlamak;

- Yerel, eyalet ve federal yönetimle iş birliğini teşvik etmek;
- Tarihi varlıkların tescil ve korunmaları için ilgili eyalet ve yerel mevzuatı yönetmek;
- Tarihi bölgelerin tescili için yapılan CoA (Certificate of Appropriateness – Uygunluk Belgesi) başvurularını onaylamak;
- Yerel tarihi varlıkların taramasını ve envanterini yürütmek;
- Taşınmaz ve bölgelerin NRHP adaylıklarında paydaş olmak [Arkansas Preservation, 2014].

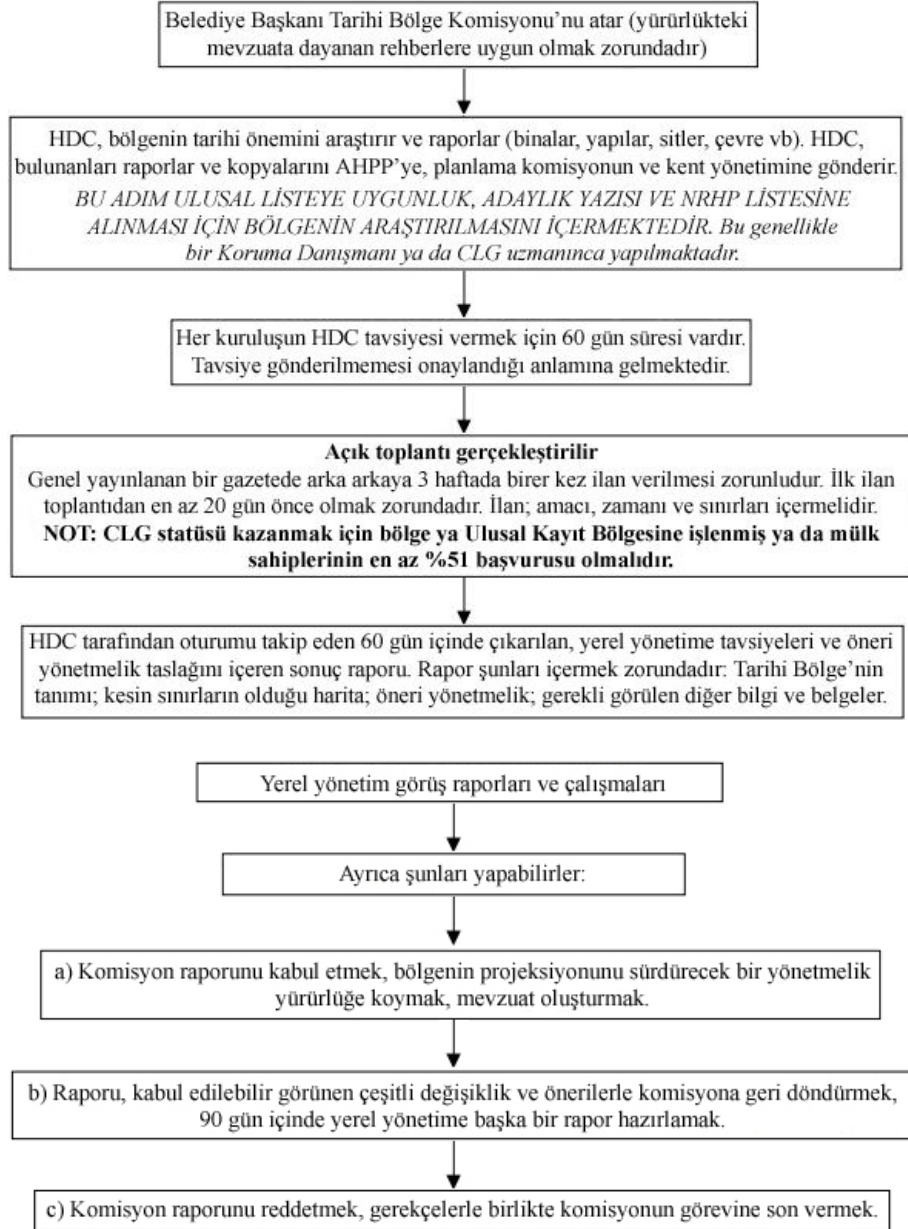
En üst seçilmiş yetkilinin atadığı HDC, teklif konusu taşınmazın tarihi önemine dair ulaştığı sonuçlara ilişkin bir yazılı rapor hazırlamakta ve bu raporun nüshaları, yorumlamaları amacıyla yerel planlama komisyonuna ve eyalet koruma programına iletilmektedir.

Bundan sonra HDC, bölgenin oluşumuyla ilgili kamuya açık bir toplantı düzenlemektedir. Kamuya açık toplantıyı takip eden altmış gün içinde HDC resmi idareye, önerilerini ve koruma yönetmeliği teklifini içeren ve şu üç sonucu içerebilen bir sonuç raporu sunar:

- 1- Raporun kabul edilerek yerel koruma yönetmeliği yürürlüğe girmesi;
- 2- Doksan gün içinde ek bir raporu hazırlayıp sunması koşuluyla komisyona geri gönderilmesi;
- 3- Raporun reddedilerek komisyonun görevden alınması [Arkansas Preservation, 2014].

Eğer bir yerde, uzman koruma profesyoneli yok ise, diğer bir deyişle, bir disipline temsil edilemeyen bir konu incelenirken, komisyon bu uzmanlık alanından bir profesyonele ya da eyaletin ilgili birimine danışmak zorundadır [Arkansas Preservation, 2014].

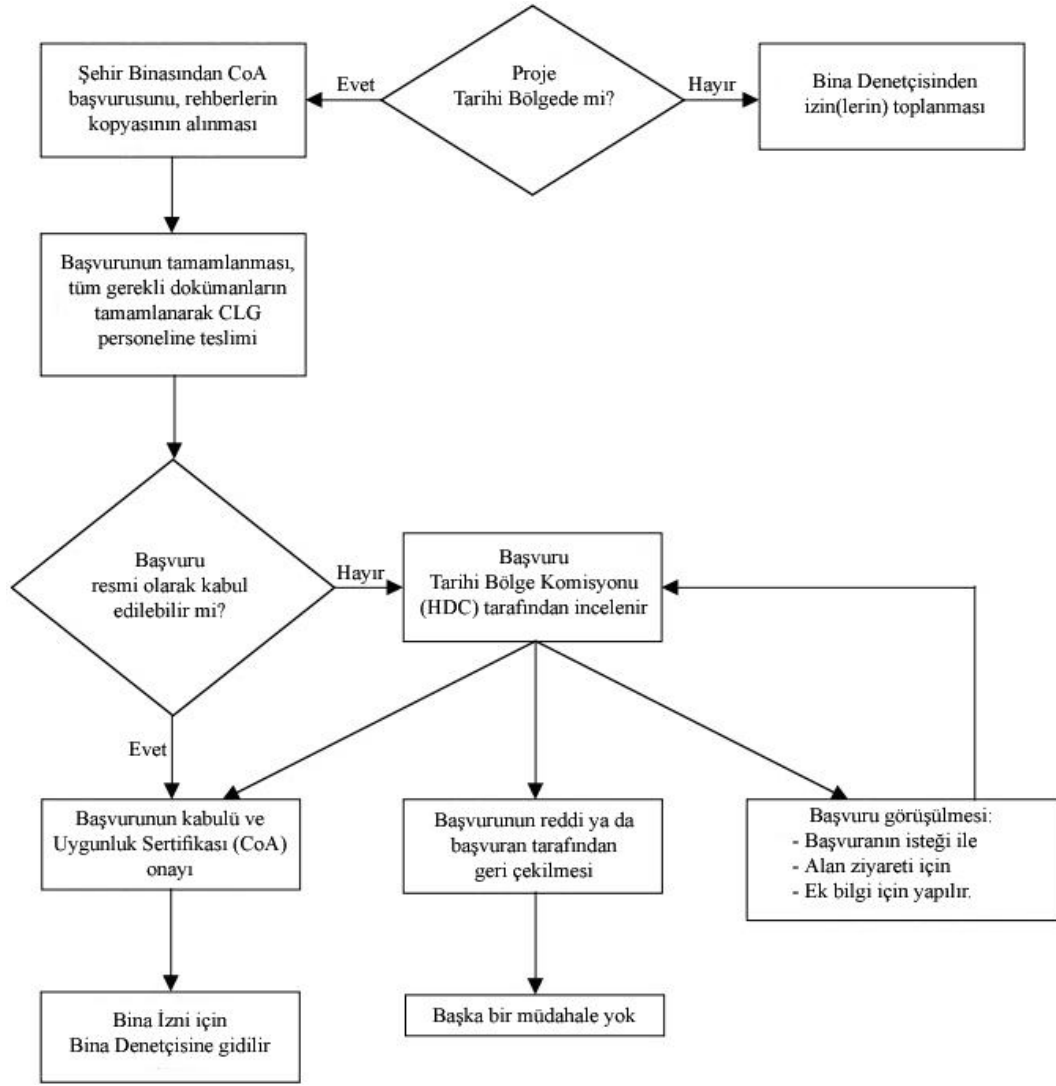
Yerel olarak tescillenmiş bir tarihi bölgede, birçok dış mekân uygulaması, taşınmazda herhangi bir değişiklik yapılmadan önce CoA almak zorundadır. Yerel tarihi bölge komisyonu tüm eklemeler, yıkımlar, yeni yapılanmalar, işaretlemeler, cadde düzenlemeleri ile rehabilitasyon ve restorasyon projelerini incelemektedir. Bazı yerel koruma yönetmelikleri HDC'yi renk değişikliklerini ve hatta “ihmal sonucu yıkım”ları da incelemeye zorunlu tutmaktadır (Şekil 3.8).



Şekil 3.8: Arkansas eyaletinde tarihi bölge tescili [Arkansas Preservation, 2014]

CoA, HDC'nin yapılan değişikliklerin alanın tarihi bütünlüğünü devam ettirmesini garantiye almaktadır. CoA olmaksızın yapılan işler para cezaları ve/veya izinsiz uygulamaların kaldırılması ya da çıkarılmasıyla sonuçlanabilir.

Şekil 3.9'da belirtildiği gibi, yerel olarak tescillenmiş bir tarihi bölgede yer alan herhangi bir yerde çalışmaya başlamadan önce mülk sahiplerinden biri yerel HDC'ye CoA için başvuru yapmalıdır. Başvuru HDC toplantı takvimine işlenir. İlçe ya da şehir yönetimi, teklif edilen iş konusunda HDC'nin onayı olmadan tarihi bölge içindeki hiçbir varlık için onay vermemektedir.

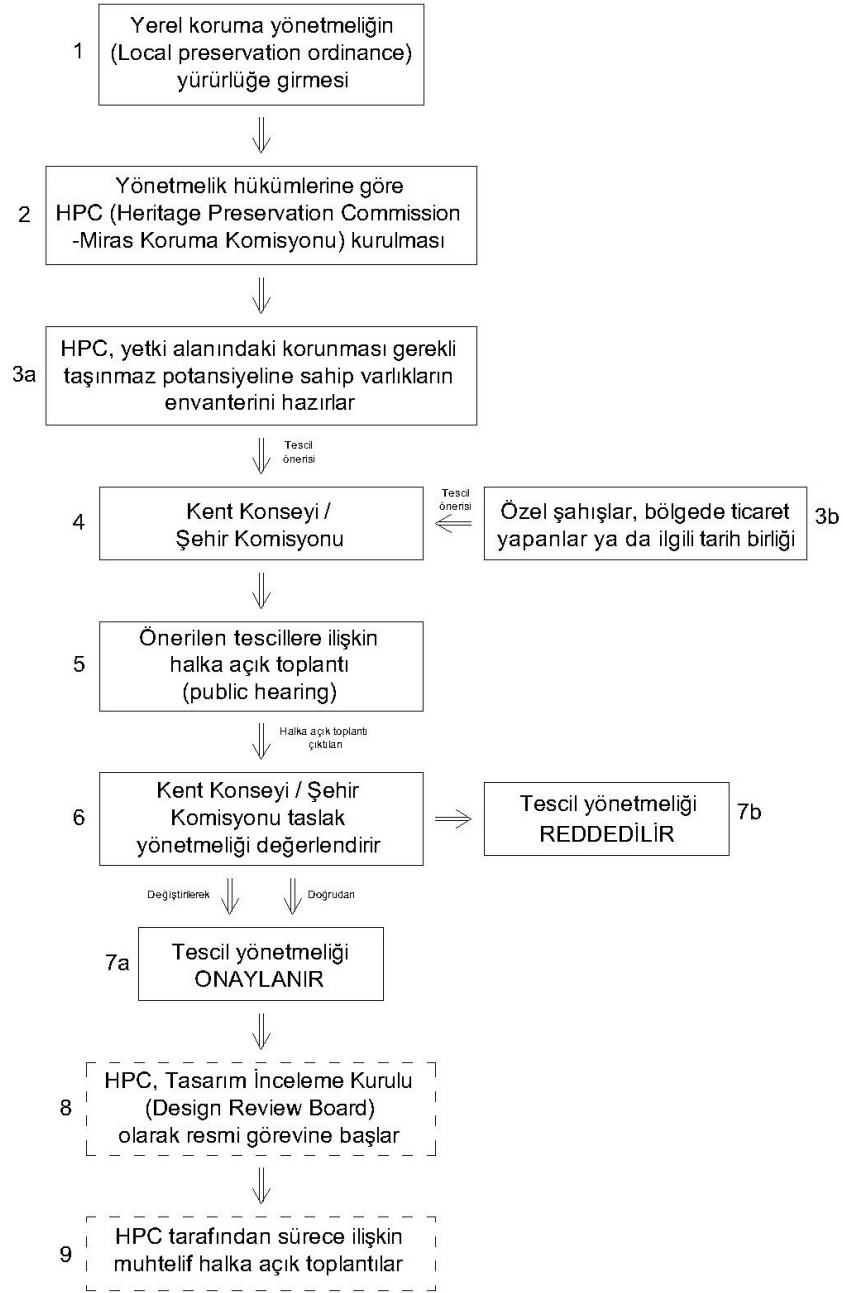


Şekil 3.9: CoA sürecinin akış şeması [Arkansas Preservation, 2014]

Bir “Yerel Tarihi Bölge” (Local Historic District – LHD) (Şekil 3.10)’de belirtilen safhalar dâhilinde oluşturulmaktadır.

Şekil 3.10’un 6 numaralı basamağında önerilen “Tescil Yönetmeliği” için bazı yasal gereksinimler bulunmaktadır:

- a. Önerilen taşınmaz imar planında gösterilmiş olmalıdır.
- b. Tüm mülk sahiplerinin kimlikleri belirtilmeli ve görünen bir malzeme değişikliği yapılmadan önce mutlaka CoA alınmalıdır.
- c. Tekil taşınmazlar tanımlanmalı ya da bir bölge söz konusu ise sınırları mutlaka belirtilmelidir.



Şekil 3.10: “Yerel Tarihi Bölge” ilanı akış şeması

d. Tescilin tarihi, kültürel, mimari ya da estetik önemi hakkında bir rapor hazırlanmalıdır. Bu rapor, yorum ve önerilerini almak üzere tescilden en az 30 gün önce HPD'ye (Historic Preservation Division) teslim edilir.

e. Tescil yönetmeliğinin çıkmasını takip eden 30 gün içinde mülk sahipleri ve ilgililer yazılı tescil tebliğini alırlar. Bu tebliğde, herhangi bir malzeme değişikliği için HPC'den CoA alınması zorunluluğu belirtilir. Bu safhada mülk

sahipleri ve ilgililere başvuru izleği ve komisyonun kullanacağı tasarım rehberleri ile bilgiler de verilir [GAPC, 2014].

Bir yerel tescil ancak yerel kanunların korunmasıyla sürdürülebilir. Ayrıca bu tesciller yerel yönetimlerin planlama süreçlerinin önemli bir parçasıdır. Yerel tesciller hâlihazır planlara bir katman olarak etki ederler ve taşınmazın kullanımını kontrol etmezler. Diğer bir deyişle sadece taşınmazın görünümüyle diğer tarihi varlıkları arasındaki tarasım ilişkisini irdelemektedir

Los Angeles'taki Tarihi Kaynaklar Ofisi'nin (Office of Historic Resources) görevi şehir için kapsamlı, en gelişmiş ve dengeli tarihi koruma programını oluşturmaktır. Ofis, 2006 yılında kurulmasından itibaren şu anahtar hedeflere yoğunlaşmıştır:

- Şehir bütününe öncülük edecek bir tarihi kaynaklar taramasını tamamlamak;
- Katılımı Nisan 2007'de onaylanan tarihi korumada CLG statüsünü başarıyla sürdürmek;
- Tarihi korumayı Los Angeles'ın planlama süreciyle bütünleştirmek;
- Koruma üzerine başta Şehir Planlama Dairesi olmak üzere diğer tüm şehir birimlerine için uzman kaynak olarak hizmet vermek;
- Tarihi koruma incelemelerini yürütürken duyarlı bir yönetim sergilemek;
- Tarihi koruma üzerine ek teşvikler ve ortaklıklar oluşturmak [LADPC, 2014a].

Los Angeles Kültürel Miras Komisyonu; belediye başkanınca atanan, yerel anıtların tescil ve korunması hususlarını denetleyen kuruldur. Teklif edilen ya mevcut tarihi ve kültürel anıtlar için yorumlarda bulunmak, yerinde görme gerçekleştirmek ve diğer görevlerini yerine getirmek üzere genellikle ayda iki kez toplanmaktadır. Komisyon'un personel ihtiyacını Tarihi Kaynaklar Ofisi karşılamaktadır [LAPDC, 2014b].

Komisyon ayrıca şehrin tarihi koruma politikasının tartışıldığı birincil forum olarak hizmet vermektedir. Kültürel Miras Komisyonu'nun tavsiyeleri, son işlem için Kent Konseyi'ne yönlendirilir. Ayrıca Kültürel Miras Yönetmeliği de Komisyona, yeterli inceleme tamamlanıncaya kadar tarihi önem taşıyan yapılarda değişiklik ya da yıkım geçici olarak bekletme yetkisi vermektedir.

Çizelge 3.6: 13 Mayıs 2014 itibariyle Los Angeles şehrindeki HPOZ'lar

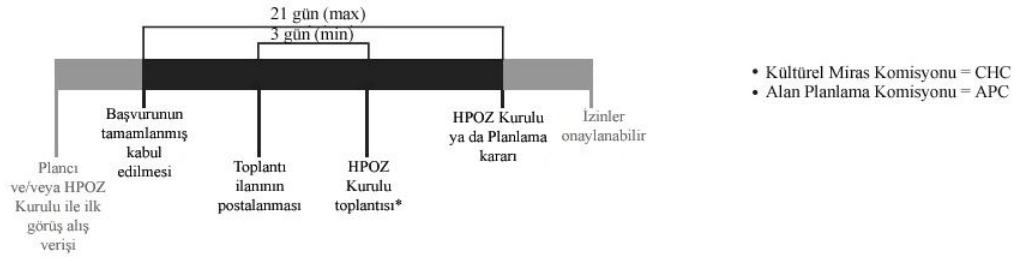
LOS ANGELES HPOZ'lar					
HPOZ	Etüt Haritası	Yönetmelik	Genişleme Yönetmeliği	Koruma Planı	HPOZ Kurulu Üye Sayısı
1	Adams-Normandie	+	+		5
2	Angelino Tepeleri	+	+	+	5
3	Balboa Yaylası	+	+		5
4	Banning Parkı	+	+		5
5	Carthay Meydanı	+	+		5
6	Şehir Kulübü Parkı	+	+		5
7	Gregory Ain Mar Vista Arazisi	+	+		5
8	Hancock Parkı	+	+		5
9	Harvard Tepeleri	+	+		5
10	Yayla Parkı-Garvanza	+	+	+	5
11	Hollywood Kanalı	+	+		5
12	Jefferson Parkı	+	+		5
13	Lafayette Meydanı	+	+		5
14	Lincoln Tepeleri	+	+		5
15	Melrose Tepesi	+	+		5
16	Kuzey Miracle Yolu	+	+		5
17	Pico-Union	+	+		5
18	Güney Carthay	+	+		5
19	Spaulding Meydanı	+	+		5
20	Stonehurst	+	+		5
21	University Parkı	+	+		5
22	Van Nuys	+	+		5
23	Vinegar Tepesi	+	+		5
24	West Adams Terası	+	+		5
25	Western Tepeleri	+	+		5
26	Whitley Tepeleri	+	+		5
27	Wilshire Parkı	+	+		5
28	Windsor Meydanı	+	+		5
29	Windsor Köyü	+	+		5
30	27nci ve 28inci Cadde	(Teklif aşamasında)			5
31	52nci Cadde	(Teklif aşamasında)			5

HPOZ'lar (Historic Preservation Overlay Zones – Tarihi Koruma Katman Bölgeleri), daha yaygın ismiyle tarihi bölgeler, tescillenmiş alanlarda teklif edilen dış mekan değişiklik ve eklemelerin incelenmesini sağlamaktadır. HPOZ'lar tarihi,

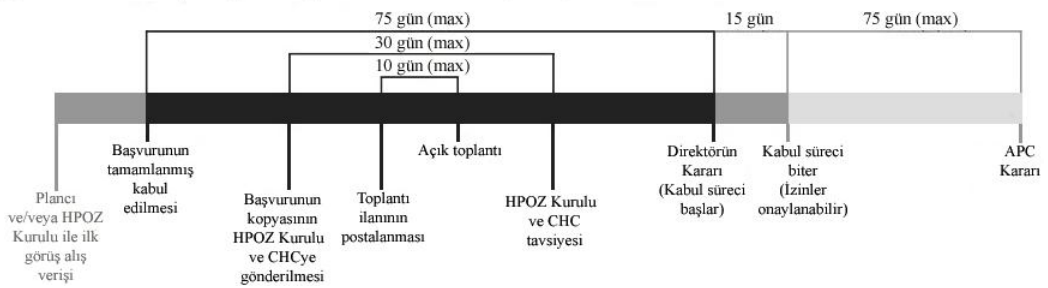
mimari, kültürel ya da estetik nitelikler taşımalarından dolayı tescillenen; yapılar, peyzaj alanları, doğal özellikler ve sitler içeren kentsel alanlardır. Bir alanın HPOZ olarak tescillenmesi için kentsel planlama komisyonları ve kent konseylerinin, tüm mahalle sakinleri ve ilgililerinin katılacakları açık oturumlar ve ilanlar da dahil olmak üzere çeşitli çalışma ve onay süreçleri gerekmektedir. Her HPOZ'un, projeler üzerinde incelemeler ve yorumlar yapan ve tarihi korumayı teşvik eden bir kurulu bulunmaktadır.

Los Angeles Kent Konseyi, HPOZ'ların kurulmasına dayanak olan yönetmeliği 1979'da çıkarmış ve Angelino Tepeleri de 1983'de Los Angeles'ın ilk HPOZ'u olmuştur. 13 Mayıs 2014 tarihi itibarıyla Los Angeles'ta 29 adet HPOZ ve 2 adet de HPOZ teklifi (Çizelge 3.6) bulunmaktadır. Los Angeles'taki bu HPOZ alanları yaklaşık elli parselden başlayıp 3000'den fazla taşınmazın bulunduğu mahalleleri kapsayabilmektedir. Söz konusu alanların çoğu konut amaçlı kullanılmakla birlikte bazıları da ticari ve endüstriyel taşınmazlardır. HPOZ'lar Los Angeles Şehir planlama Birimi (Kent Konseyi ile iş birliği halinde) oluşturulmakta ve yönetilmektedir.

Uygun İşler (CWC ya da CWNC)



Uygunluk Sertifikası (CoA) ya da Uyumluluk Sertifikası (CCMP)



Şekil 3.11: HPOZ İnceleme Süreci [LADPC, 2014c]

HPOZ kapsamında bulunan tekil binaların anıtsal özellikler göstermesi gerekli değildir. Çünkü HPOZ statüsüne göre binaların tek tek niteliklerinden çok

birbirine bağlı, eşsiz ve bozulmamış bir tarihi kaynak koleksiyonu özelliği önemlidir (Şekil 3.11).

Eyalet tarihi koruma planlaması, NHPA ve eyalet koruma yasalarının tüm eyaletlere yüklediği sorumluluklardan biridir. Tüm eyalet tarihi koruma planlarının onay makamı olan NPS tarafından denetlenmektedir [PHMC, 2012]. Bu planların hedefleri şunlardır:

- 1- Toplulukları korumanın faydalarını tanıtmak yoluyla destekleyerek yerel düzeyde koruma planlamasını arttırmak.
- 2- Eyalet ve federal ortaklıkları genişletmek ve güçlendirmek.
- 3- Koruma savunucuları ve ortaklarının çalışmalarını desteklemek.
- 4- Daha geniş kitlelere ulaşmak.
- 5- Etkili ve ileriye dönük eyalet tarihi koruma programını yönetmek [PHMC, 2014].

Diğer bir deyişle tarihi koruma planları, işbirliği içinde tarihi mirasın korunması bağlamında zorunlu istikamet özelliği taşımaktadır [NCDCCR, 2013].

2003 yılında geliştirilen CLG standartları, yerel koruma komisyonlarının yıllık eğitime tabi tutulmalarını ön görmektedir [Arkansas Preservation, 2014].

Georgia (Model Historic Preservation Ordinance), Washington (Sample Ordinance), Texas (Model Historic Preservation Ordinance), Maine (Sample CLG Ordinance) gibi eyaletlerde Tıp Tarihi Koruma Yönetmeliği bulunmaktadır.

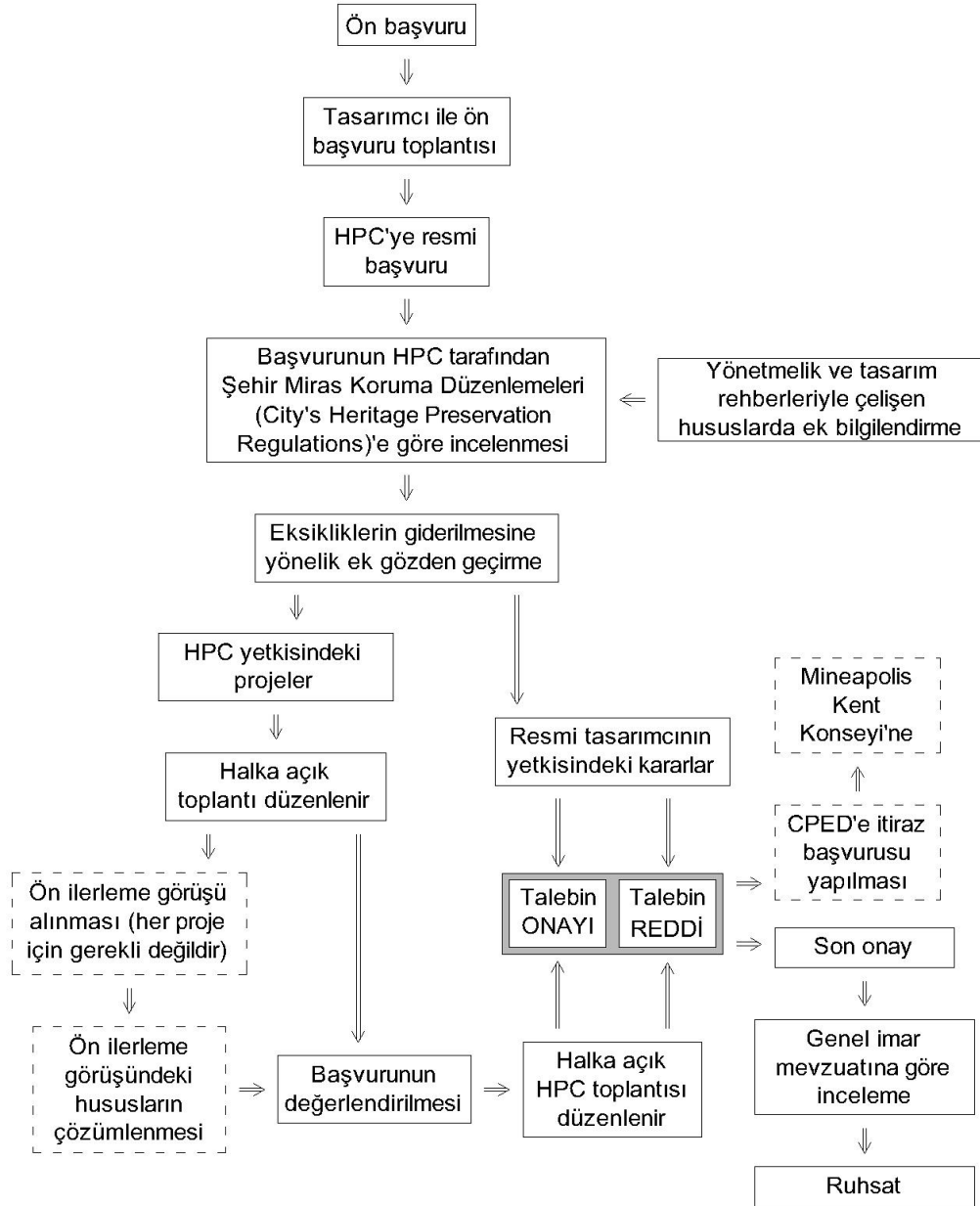
Oregon Tarihi Koruma Planı'nda da, planın iki amacı olduğundan bahsedilmektedir. Bunlar:

- SHPO faaliyetlerine rehberlik etmek; ve
- Eyalet bütünündeki SHPO dışındaki korumacıların (tarihi taşınmaz sahipleri, eyalet ve federal kurumlar, kabileler, tarihi koruma komisyonları dahil olmak üzere yerel yönetimler, kâr amacı olmayan gruplar vb) hedef ve faaliyetlerini koordine etmektir [OSP, 2014].

Tarihi koruma planları eyalet ve federal olmak üzere başka planlarla entegrasyon içinde olabilmektedir.

Minneapolis Toplum Planlama ve Ekonomik Kalkınma Departmanı (Minneapolis Community Planning and Economic Development Department – CPED), yerel yönetim içindeki korumayla ilişkili hizmetleri sağlamaktadır. Bu

hizmetler izin başvuruları için profesyonel inceleme, uzun dönem planlama ile eğitim ve sosyal yardım faaliyetleri içermektedir. Küçük tadilatlar içeren projelerde CPED personeli tarihî değerlendirme yapmaya idari olarak yetkilidir. Önem arz eden taşınmazlarda büyük değişiklikler gerektiren projelerde CPED personeli incelemeleri yaparak HPC'den önce kamusal oturumda teslim edilecek önerileri hazırlamaktadır [CoM, 2014]. HPC'nin görüş ve onayı, tarihi kentsel simge olarak belirlenmiş, tarihi bölge ya da mülklerde yeni yapılanma ve yenileme projelerinde gereklidir [MCPED, 2014].



Şekil 3.12: Minneapolis şehri yetki alanındaki tarihî mirasın korunmasına yönelik akış şeması

Mineapolis şehri yetki sınırları içerisinde tarihi mirasın korunmasına yönelik iş akışı Şekil 3.12’de belirtilen şekilde yürütülmektedir.

-Tasarımcı ile ön başvuru toplantısı: Kültür varlığına yapılması planlanan müdahalelerin gerekliliğinin ve bu gerekliliğin uygun bulunması halinde başvurunun HPC tarafından değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin atanmış bir tasarımcı ile tartışılması amacını güden ve tüm başvurular için zorunlu olan bir toplantıdır.

-HPC’ye başvuru: Başvurunun, ardından tasarımcı başvuruya ilişkin bir ön görüş hazırlamaktadır. Bunu takiben personel, Şehir Miras Koruma Düzenlemeleri’nin (City’s Heritage Preservation Regulations) ilgili maddelerine göre inceleme yaparak başvuru kontrol listesinde belirtilmiş hususlar haricinde, yönetmelik ve tasarım rehberleriyle çelişen hususlarda da başvuru sahibiyle iletişim içinde olmalıdır.

-Eksikliklerin giderilmesine yönelik gözden geçirme: Başvurunun yapılması, başvurunun tamamlandığı anlamına gelmemekte, HPC personeline bazı ek bilgiler istenebilmektedir. Eksik başvuru durumunda başvuru sahibi, tasarımcı tarafından yazılı olarak uyarılarak eksikliklerin 15 gün içinde giderilmesi istenir. Başvurunun eksikleri tamamlandığında açık toplantı için zaman belirlenmekte ve sadece idari görüş gereken başvurularda atanmış tasarımcı, eksiklerin giderilmesini müteakiben mümkün olduğunca kısa sürede kararını verir. Bu karar başvurunun

a-Kabulü;

b-Şartlı kabulü ya da

c-Reddi şeklinde olabilmektedir. HPC’ce onaylanması gereken projeler için ise atanmış tasarımcı açık toplantı tarihi belirleyerek toplantı konusu taşınmazın 100 metre yakınındaki mülk sahipleri, tescilli mahalli gruplar ve yaygın gazetelerden birinin temsilcisi çağrılmaktadır.

-Ön ilerleme görüşü alınması: Ön İlerleme Görüşü (Preliminary Development Review - PDR), Şehir’in, projenin gereksinmelerinin uygunluğuna karar vermek ve projede sunulan konuların tartışıldığı Bayındırlık, Ruhsat, Park, ve Kamu Güvenliği departmanlarından temsilcilerin resmi nitelik taşımayan bir personel toplantısıdır. Tüm projelerde PDR’ye gerek yoktur. Yeni yapı önerilen

ticari ve sanayi yapılarının çoğunda, üç ya da daha fazla ikamet ünitesi içeren konut kullanımlarında ve karmaşıklığına göre mevcut fonksiyonun devam ettirildiği diğer kullanımlarda PDR gerektirmektedir. HPC kararı ile değişiklik istenen durumlarda ikinci bir PDR gerekebilmektedir. Başvuru sahibinin tüm gerekli belgeleri sağlamasının ardından 3 ile 5 gün içerisinde ilgili temsilcilerin konu hakkındaki görüşlerini belirten yazılı bir evrak başvuru sahibine gönderilir. Projelerin son haline getirilebilmesi için evrakta belirtilen tüm konuların çözümlenmesi gereklidir. PDR toplantısı herhangi bir onay değeri taşımadığı gibi projenin kabul edileceği anlamına da gelmemektedir.

-Başvurunun değerlendirilmesi: HPC onayı gereken başvurularda atanmış tasarımcı, başvurunun yönetmelikler, genel planlar, yerel tasarım rehberleri ve İçişleri Bakanlığı'nın Tarihi Varlıklara Müdahale Standartları (Standards for the Treatment of Historic Properties) bağlamında değerlendirildiği; personelin önerilerini içeren bir rapor hazırlanmaktadır.

-Açık toplantı: Tasarımcı analiz ve önerilerini, başvuru sahibiyle kamu katılımcılarının da söz hakkı olduğu HPC açık toplantısında sunmaktadır. Bu toplantı sonunda HPC, başvuru hakkında şu kararları alabilmektedir.

- a-Kabul edilmesi;
- b-Şartlı kabulü;
- c-Reddi ya da
- d-Bir sonraki toplantıda devam edilmesi.

HPC'nin bazı hak ve durumlar hariç tüm kararları, belediye meclisine itiraz ya da ileri yargı denetimi hakkına sahiptir.

-Karara itiraz: İtiraz başvuruları Planlama Müdürü'nün onayının yer aldığı formun CPED personeline teslimi şeklinde olmaktadır. HPC kararından etkilenen herkesin itiraz hakkı bulunmaktadır. İtirazların karara bağlanmasında ise Kent Konseyi yetkilidir [MCPED, 2014].

Kanada'da "tarihi koruma" terimi çoğu zaman korumanın genel konsepti olarak değil, tarihî yer ve sitlere yapılan müdahalelerin özel bir yaklaşımı olarak görülmektedir (Şekil 3.13). "Koruma" ise daha genel bir terim olarak kabul görmekle birlikte, bir kültürel kaynağın karakterini belirleyen bileşenlerini korumaya ve tarihi değeri kaybetmeden fiziksel ömrünü uzatmaya yönelik tüm

faaliyet ya da süreçleri ifade etmektedir. Kanada'da tarihi varlıklar devletin üç düzeyinden birinde kabul görmektedir:

- Merkezi hükümet;
- Valilikler (eyaletler);
- Belediyeler.

Kanada Miras Kurumu (Heritage Canada Foundation), Kanada'daki yapılı miras ve peyzaj alanlarının lider yönetim birimidir.



Şekil 3.13: Kanada'da koruma anlayışı [LPC, 2014]

Kanada Ulusal Tarihî Sitler (National Historic Sites of Canada), sahip oldukları ulusal öneme dayanılarak Kanada Tarihi Sitler ve Anıtlar Kurulu'nun (Historic Sites and Monuments Board of Canada - HSMBC) tavsiyesi ile federal Çevre Bakanlığı'nca tescillenen yerlerdir. Bir federal kurum olan Parks Canada, Ulusal Tarihî Sitler programını yönetmektedir. Nisan 2012 itibariyle Kanada Ulusal Tarihî Sitler listesindeki (tüm eyalet ve bölgelerde ve 2'si de Fransa'da olmak üzere) 965 sitin 167'sini Parks Canada, diğerlerini ise hükümetin diğer düzeylerindeki kurumlar ya da şahıslar yönetmektedir [Parks Canada, 2014].

Federal hükümetin koruma alanındaki en önemli faaliyeti Kanada Ulusal Tarihî Sitleri'dir (National Historic Sites of Canada). Bu listedeki taşınmazlar, Kanada Tarihi Sitler ve Anıtlar Kurulu'nun (Historic Sites and Monuments Board of Canada - HSMBC) tavsiyesiyle federal Çevre Bakanlığı'nca tarihi değerleri olduğu için tescillenen yerlerdir. Ulusal Tarihi Sitler (National Historic Sites) programını, bir federal kurum olan Parks Canada yönetmektedir. Tescilli sitler Kanada Ulusal Tarihî Öneme Sahip Tesciller Dizini'nde (Directory of Designations of National Historic Significance of Canada) listelenmektedir. Federal binaların miras yönetimi, Federal Miras Bina Denetleme Ofisi (Federal

Heritage Building Review Office) tarafından hazırlanan rehberler yoluyla sağlanmaktadır.

Kanada Tarihî Yerler Kaydı (Canadian Register of Historic Places ya da yaygın kullanımıyla Canadian Register); topluluklar, şehirler, bölgeler ve ülke için önem arz eden tarihî yerlerin listesini içeren, Parks Canada tarafından yönetilen çevrim içi bir veri tabanıdır. Sitlerin yönetim düzeylerince değerlendirilmeleri esnek inceleme yaklaşımları ile olmaktadır. Kanada Kaydı tescile yönelik bir çok bilgi ve referansı baz almaktadır. Ayrıca, federal hükümet bünyesindeki Kanada Miras Bakanlığı (Department of Canadian Heritage), kültürel paylaşımı teşvik amacı güden, sanat, kültür, basın, iletişim ağları ve benzeri ulusal politikalar ve programlardan sorumludur. Ulusal Parklar (National Parks) ve tarihi sitler bu bakanlığın sorumluluğundadır.

Kanada Ulusal İmar Kanunu (National Building Code of Canada), Kanada'daki tüm imar mevzuatına temel teşkil eden bir model yasadır. Kanada Anayasası, imar uygulamalarına ilişkin düzenlemeleri eyaletlerin sorumluluğuna bırakmaktadır. Bazı durumlarda yerel yönetimler de kendi mevzuat düzenlemelerini yapabilmektedir. Ancak imar uygulamalarının düzenlenmesi sürecinin ilk yıllarında Kanada çapında da bir imar mevzuatı karmaşası yaşanmıştır. Bu sıkıntılar dolayısıyla 1941 yılında Kanada federal hükümeti ilk İmar Kanunu'nu yürürlüğe koymuştur. Kanun, 1960'dan itibaren her beş yılda bir revize edilmiştir. İmar Kanunu, korumaya yönelik inşaat, yenileme, zarar verme potansiyeli olan fonksiyon değişimleri ve yıkım konularında hükümler içermektedir.

Valilikler (eyaletler) düzeyine inildiğinde, her eyaletin farklı koruma sistem ve yaklaşımı olduğu görülmektedir. Eyaletler tarihi binaların korunması yetkisini belediyelere devredebilmekte ve/veya eyalet tarih kaydı tutabilmektedir.

Örneğin Alberta eyaletinde yalnız eyalet hükümeti mülkiyetinde olan ve tarihî sit ve müze olarak hizmet veren sitler Eyalet Tarihî Sitleri ya da Eyalet Tarihî Alanları olarak tanımlanabiliyorken; özel şahıs ve kuruluşların ya da hükümetin diğer düzey ve dallarının mülkiyetindeki, “Tescilli Tarihî Kaynak” ya da “Eyalet Tarihî Kaynağı” olmak üzere bir ya da iki aşamalı tarihî tescil edilebilmektedir [Alberta Culture and Tourism, 2014]. Alberta'da tarihî tescil

Tarihî Kaynaklar Yasası (Historic Resources Act) tarafından yönetilmekle birlikte tarihî değeri açısından önem arz eden bu varlıklar Kanada Tarihî Yerler Kaydı'nın (Canadian Register of Historic Places) bir parçası olan Alberta Tarihî Yerler Kaydı'nda (Alberta Register of Historic Places) listelenmektedir. Eyalet bu sistemi tamamlaması bağlamında kent merkezleri ve küçük yerleşimlerdeki tarihî binaların korunması için Alberta Ana Cadde Programı'nı (Alberta Main Street Program) kullanmaktadır.

Quebec eyaletinde ise Quebec Kültürel Miras Listesi (Répertoire du Patrimoine Culturel du Québec) ana miras kayıdır. Bununla birlikte dini yapıların korunmasını teşvik eden Quebec Dini Miras Konseyi (Conseil du Patrimoine Religieux du Québec) de bulunmaktadır.

Çizelge 3.7: Standart ve Rehberler'in korumada karar verme sürecinde kullanılması [LPC, 2014]

Standart ve Rehberler, korumanın karar verme sürecinin özellikle bu üç adıma uygulanır: Birincil Müdahaleyi Saptamak, Standartları İncelemek ve Rehberi İzlemek			
BİRİNCİL MÜDAHALEYİ SAPTAMAK	KORUMA	REHABİLİTASYON	RESTORASYON
STANDARTLARI İNCELEMEK	GENEL STANDARTLAR 1-9		
		Rehabilitasyon İçin Ek Standartlar (10-11-12)	Restorasyon İçin Ek Standartlar (13-14)
REHBERİ İZLEMEK	GENEL REHBERLER		
		Rehabilitasyon İçin Ek Rehber	Restorasyon İçin Ek Rehber

Yerel yönetim düzeyine inildiğinde ise, tekil tarihî bina ve bölgelerin tahribinin önlenmesi, bölgeleme ve diğer mevzuat bileşenleriyle sağlanmaktadır. Bazı yerel yönetimler (Edmonton, Vancouver vb) yerel miras kaydı tutmaktadır.

Kanada'nın en eski ve tarihi bağlamda en zengin şehirlerinden biri olan Montreal'de Miras Kurulu (Le Conseil du Patrimoine de Montréal), yapılı mirası ilgilendiren hususlarda yerel yönetime danışmanlık yapmaktadır. Kanada'da hükümetin koruma yaklaşımının en önemli bileşenlerinden ikisi Kanada Tarihî Yerler Kaydı (Canadian Register of Historic Places) ile federal, eyalet ve yerel yönetim birimlerinin, miras koruma uzmanlarının ve şahısların son derece ciddi bir iş birliği ile hayata geçen Kanada'daki Tarihî Yerlerin Korunması İçin Standart ve Rehberler (Standards and Guidelines for the Conservation of Historic Places in Canada)'dir (Çizelge 3.7). Bu dokümanda koruma yaklaşımları “koruma”, “rehabilitasyon” ve “restorasyon” olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır [LPC, 2014] (Şekil 3.14 ve Şekil 3.15).

	1'den 9'a	10-11-12	13-14
Koruma	■		
Rehabilitasyon	■	■	
Restorasyon	■		■
	Genel Standartlar	Ek Standartlar	

Şekil 3.14: 14 adet standartların kapsamı [LPC, 2014]

Genel Standartlar	Rehabilitasyon İçin Ek Standartlar
1. Değerlerin korunması	10. Bozulmuş malzemelerin tamiri ya da değişimi
2. Değişikliklerin korunması	11. Uyumlu, ayırt edilebilir, ikincil eklemeler
3. Asgari müdahale	12. Geri döndürülebilir eklemeler
4. Doğru izlenim uyandırma	
5. Uygun bir fonksiyon bulma	
6. Arkeolojik kaynakların korunmasında stabilizasyon	
7. Durum değerlendirmesi	
8. Bakım ve onarım	
9. Tanımlanabilir müdahaleler	
	Restorasyon İçin Ek Standartlar
	13. Bozulmuş özelliklerin yenilenmesi
	14. Kayıp özelliklerin oluşturulması

Şekil 3.15: Genel ve ek standartlar [LPC, 2014]

1919 yılında, Tarihî Sit Koruma Danışma Kurulu (Advisory Board for Historic Site Preservation) kurulmuştur. Daha sonra adı Kanada Tarihî Sit ve Anıtlar Kurulu (Historic Sites and Monuments Board of Canada) olarak değişen

bu programın önde gelen amacı koruma ya da restorasyondan çok taşınmazın sahip olduğu değere saygı duymak ve devlet adamlarına koruma konusunda danışmanlık yapmaktır [Parks Canada, 2014]. Fakat kaynak sıkıntısı dolayısıyla HSMBC'nin fonksiyonu sitlere tescille alakalı görüş belirtmekle sınırlı kalmıştır [Taylor, 1990].

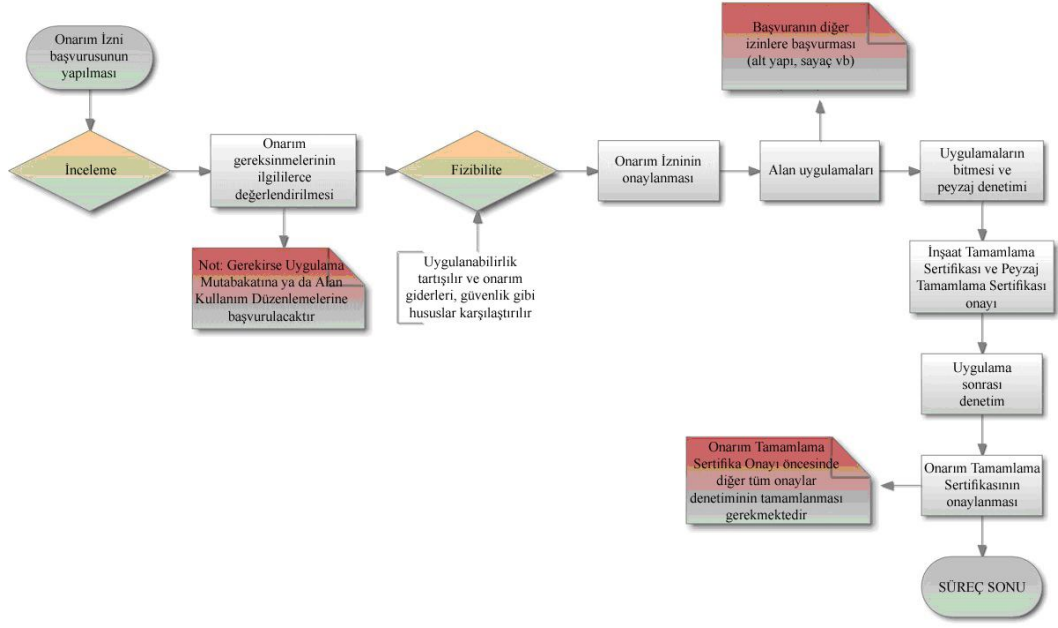
1955 yılında Tarihi Sit ve Anıtlar Yasası'nın binaların tesciline ilişkin hükümler bağlamında değişikliğiyle birlikte Kanada'nın yapılı mirasının tescil ve envanteri için de yeni bir bakış açısı oluşmuştur [Symons, 1997]. Bu doğrultuda Halifax Kalesi, Louisourg Surları, Quebec Şehri İstihkâmları ve Dawson Şehri Tarihi Merkezi gibi yüksek profilli Ulusal Tarihî Sitler'in restorasyon ve rekonstrüksiyonları gerçekleştirilmiştir [Taylor, 1990].

Kanada Profesyonel Korumacılar Birliği (Canadian Association of Professional Conservators - CAPS), Kanada Koruma Enstitüsü (Canadian Conservation Institute - CCI), Kanada Miras Kurumu (Heritage Canada Foundation), Büyük Kanada Rehberi (The Great Canadian Guide), Kanada Miras Bilgi Ağı (Canadian Heritage Information Network - CHIN), Kanada'da miras koruma alanında faaliyet gösteren kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan en önemlileridir.

Bir Ulusal Tarihî Sit olarak tescillenmek, taşınmaza tarihî bileşenler bağlamında yasal korunma sağlamamakla birlikte tarihî sitler, ABD'de olduğu gibi ulusal, eyalet ve yerel olmak üzere birden fazla düzeyde tescillenerek bir takım yasal koruma hakları kazanabilmektedir.

Kanada Ulusal İmar Kanunu, Alberta eyaletinin tasarım, yapım, onarım, fonksiyon değişimi ve yıkım konularına yönelik ihtiyaçlarına uyacak biçimde değiştirilerek Yapı Teknik Konseyi tarafından “Alberta İmar Kanunu 2006” adıyla oluşturulmuştur. Yapı Teknik Konseyi, Güvenlik Mevzuatı Konseyi'nin teknik kuruldur [Alberta SCC, 2014]. Alberta Kent ve Kamu İşleri (Alberta Municipal and Public Affairs) tarafından geliştirilmekte ve yönetilmektedir [AMPA, 2014].

Woodbuffalo kentinde yapılacak onarımlara ait iş akış şeması Şekil 3.16'da gösterilmiştir.



Şekil 3.16: Woodbuffalo şehri onay akış diyagramı [Municipality of Wood Buffalo, 2014]

British Columbia İmar Kanunu, Vancouver İmar Mevzuatı, Ontario İmar Kanunu vb düzenlemeler de eyaletlerin kendilerine has ihtiyaçları bağlamında Ulusal İmar Kanunu'nun ana konsepti üzerine kurulmuştur.

Kanada Tairihî Sit ve Anıtlar Kurulu'nun üyeleri

-atanmış üyeler: 10 eyalet ve 3 bölgenin temsilcileri

-doğal üyeler: Kanada Kütüphane ve Arşiv yöneticisi
Kanada Medeniyetler Müzesi temsilcisi

-Parks Canada: Miras Koruma ve Anma İdaresi serkereter ve başkan yardımcısı

Anma Şubesi yöneticisi [Parks Canada, 2014]

3.1.1.3. Avrupa Kıtası ve İskandinavya'da koruma yaklaşımları

Avrupa kıtasında korumaya ilişkin yasal ve fiziksel yaklaşımlar temelde BM, UNESCO ve AB belgelerini esas kabul eden ve bu bağlamda AB bünyesinde yapılanan bir biçime sahiptir. AB birçok konuda olduğu gibi kültür varlıklarının korunması hususunda da üye ve aday ülkelere çeşitli düzenleme ve yaptırımlar uygulayabilmektedir.

Avrupa kültürel ve doğal mirasının korunması yaklaşımı, ortak değerlerin açığa çıkarılması ya da oluşturulması bağlamında, Avrupa Konseyi yapılanması ile birlikte, Avrupa ülkelerinin ortak bir Avrupa oluşturma ideallerine bağlı olarak öncelikle kültürel birliğin sağlanmasına yönelik olarak Avrupa Kültür Sözleşmesi'ni şekillendirmiştir [Çolak, 2011]. 19 Aralık 1954 tarihli bu sözleşme ile prensip olarak imzacı her bir üye ülke kontrolü altındaki kültür varlığının aynı zamanda Avrupa Kültür Varlığı'nın da bir parçası olduğunu kabul etmiştir [Sancakdar, 2012].

Avrupa Konseyi'ni oluşturarak, ortak bir Avrupa idealine sahip olan ve Avrupalı olmayı bir değer kabul eden ülkeler, Avrupa'nın mimari geçmişini korumayı mimari mirasın korunmasını sağlayacak ya da zarar görmesine yol açabilecek planlama ve imar uygulamalarında görev alacak olan meslek mensuplarının koruma konusunda bilinçlendirilmelerini bir gereklilik olarak görmeleri bağlamında [Çolak, 2011] “Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi” ise 1985 yılında imzalanmıştır. Bu sözleşme, mimari mirasın tespit ve tescili, envanteri, her türlü proje ve görsel verilerin kayıt altına alınması, risk altında olanlara müdahale, yeni yapılanma dahil her türlü müdahalenin değerlendirilmesi, yaptırımlar, koruma politikalarının oluşturulması, hak kayıplarının telafisi, muafiyetler, merkezi idare yerel yönetimler arası işbirliği, toplumsal koruma bilinci oluşturulması, toplumsal ve meslek mensuplarına eğitimler düzenlenmesi, Avrupa çapında işbirliği ve koordinasyon, yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğinin denetimi gibi çok önemli hususlarda taraf ülkelere [KTB, 2014b] doğrudan korumaya katkı sağlayan tedbirler, tamamlayıcı tedbirler ve koruma politikaları olmak üzere üç başlık altında görev ve sorumluluklar vermektedir [Çolak, 2011].

“Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” 1969 yılında imzalanmıştır. Öncelikli olarak kültür varlığı değeri taşıyan arkeolojik eserlerin, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilmeleri, korunmaları ve bu bağlamda değerlendirilmelerinin öneminden bahsedilen belge; bu eserlerin kayıt altına alınmaları ve envanter çalışmaları, korumaya yönelik taraf devletlerce sağlanacak mali kaynaklar, bilgi paylaşımı, kamuoyunun bilinçlendirilmesi, hukuk dışı

dolaşımın önlenmesi gibi bir çok önemli hususta taraf devletlere görev ve sorumluluklar yüklemektedir. [KTB, 2013]

16 Ocak 1992 tarihli Malta Anlaşması arkeolojik kültür malları; 23 Ocak 1985 tarihli Delphi Sözleşmesi ise kültür mallarının iadesi ve yardımlaşma üzerine çok önemli belgelerdir.

Fransa'da Fransız İhtilali sonrasında yoğun biçimde tahrip edilen kültür varlıklarının bir kısmının kurtarılması 1790 ve 1792 yıllarında eski eserleri korumak için kurulan komisyonlar ve Anıtlar Komisyonu ile hedeflenmiştir [Sancakdar, 2012]. Bununla birlikte, 1791'de anıtların korunmasını sağlayan "Milli Eğitim Komitesi" kurulmasını öngören yasa çıkarılmıştır [Tunçer ve ark., 2013]. Ayrıca 1834'te "Sanat Eserlerine ve Anıtlara Dair Komite" kurulmakla birlikte ve 1837'de kurulan "Tarihi Eserler Komisyonu" ise halen faaliyetine devam etmektedir [Sancakdar, 2012].

Ulusal Miras Siti (Monument Historique - MH) Fransa'nın mimari ve tarihi kültürel mirası açısından önem arz eden bina, bina bölümü, yapı grubu, bahçe, köprü ya da buna benzer yapıları kapsamaktadır. Gerek kamu ve gerekse de özel mülkiyete konu yapılar ile taşınabilir nesnelere bu kapsamda listelenebilmektedir.

Fransa'da koruma iki düzeydedir:

1- Ulusal öneme sahip nesne ya da binaların olduğu "tarihi anıt listesi" (classement au titre des monuments historiques),

2- Bölgesel öneme sahip nesne ya da binaların olduğu "tarihi anıt tescili" (inscription au titre des monuments historiques), eski adıyla "Tarihi Anıtlar Envanteri" (Inventaire Supplémentaire des Monuments Historiques - ISMH).

Bu iki koruma düzeyi, bölgelerde vali ve ulusal düzeyde Kültür Bakanı'nca yürütülen bir koruma çalışması sonrasında belirlenmektedir. Valiler ve Bakan, Bölgesel Miras ve Sitleri Koruma Komisyonu (Commission Régionale du Patrimoine et des Sites) adlı bir komisyon danışmanlık etmektedir.

Ulusal Anıtlar Merkezi (Centre des Monuments Nationaux - CMN), Fransız hükümetine ait tarihi bina ve siteleri koruyan, restore eden ve yöneten bir devlet kurumudur. Kültür ve İletişim Bakanlığı'nda yönetilmektedir. CMN ayrıca yetkisi altındaki anıtların ulaşılabilirliğinden de sorumlu olması bağlamında önemlidir.

CMN'nin görevleri:

- Ülkeye ait ulusal anıtları halka açmak ve yönetmek;
- Sorumluluğu altındaki anıtların koruma, restorasyon ve bakımını sağlamak, ulaşılabilir hale getirmek;
- Ulusal anıtların kültürel hayata katkıda bulunmasını ve turizmin gelişmesine yardımcı olmasını sağlamak;
- Ulusal farkındalık sağlamak [CDMN, 2014].

Federal bir devlet durumundaki Almanya’da kültür varlıklarının korunmasına dair neredeyse tüm yetkiler federe devletlere verilmiştir [Sancakdar, 2012]. Koruma, federal düzeyde Eski Eserlerin Korunmasına İlişkin Alman Milli Komitesi; eyalet düzeyinde ise Eyalet Kültür Varlıklarını İdaresi ve benzeri idarelerce yürütülmektedir.

Almanya Anayasası (Grundgesetz), tarihi yapıların korunmasına dair yasama yetkisini federal devlete değil, eyaletlere (Länder) vermiştir [RICS, 2007]. Kültürel mirası ilgilendiren hususların yönetimi “Landesdenk-malämter”ca yürütülmektedir. Dolayısıyla merkezi bir kurumlaşmanın olmadığı ve yetkinin eyaletlere verildiği açıktır. Bu kurumların, eyalet düzeyinde karar üretebildiği bir altyapı mevcuttur [Römich, 2014].

1973 yılında kurulan Alman Ulusal Anıt Koruma Komitesi (Deutsches Nationalkomitee für Denkmalschutz), koruma alanında Almanya'nın en prestijli ödülü olan Alman Ödülü'nü (Deutschen Preis) 1977 yılından beri vermektedir. Almanya Federal İç İşleri Bakanlığı'nın bir birimidir. Komitenin başkanı Federal Eğitim Bakanı'dır. Komitenin üyeleri arasında hükümetin çeşitli organlarının, iş dünyasının, kiliselerin, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve basın temsilcileri bulunmaktadır. Yasal dayanaklarını Magna Carta ile Avrupa Konseyi mevzuatından almaktadır.

Almanya'da kültür varlıklarının korunması politikalarının şekillenmesiyle ilgili olarak başta UNESCO ve ICOMOS olmak üzere uluslararası ve küresel mevzuatın etkili olduğu görülmektedir [Sancakdar, 2012].

1892 yılından itibaren devletin her bölgesi için ayrı ayrı eski eserleri koruma birimleri oluşturulmuş ve 1902’de ise Fransız ve İtalyan yasal sistemlerinin başarılı bir senteziyle hazırlanan “Eski Eserlerin Korunması Hakkında Yasa” yürürlüğe girmiştir [Tunçer ve ark., 2013].

Almanya’da 2. Dünya Savaşı sırasında meydana gelen yıkımın etkisiyle kültür varlıklarının korunması daha yoğun bir hassasiyetle ele alınmaya başlamıştır. Kültür varlıklarının korunması hususunda federal devlete bağlı tüm eyaletlerin Çizelge 3.8’de belirtilen ayrı ve kapsamlı kanunları bulunmaktadır [Sancakdar, 2012].

Çizelge 3.8: Almanya'daki eyalet koruma kanunları

EYALET	KORUMA KANUNU
Baden-Württemberg	Kültür Eserleri Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz der Kulturdenkmale (Denkmalschutzgesetz – DSchG BW)]
Bavyera	Anıtlar Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Denkmäler (Denkmalschutzgesetz – DSchG)]
Berlin	Berlin Anıtların Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz von Denkmalen in Berlin (Denkmalschutzgesetz Berlin – DSchG Bln)]
Brandenburg	Brandenburg Anıtların Bakımı ve Korunması Kanunu [Gesetz über den Schutz und die Pflege der Denkmale im Land Brandenburg (BbgDSchG)]
Bremen	Kültürel Anıtların Korunması ve Bakımı Kanunu [Gesetz zur Pflege und zum Schutz der Kulturdenkmäler (Denkmalschutzgesetz Bremen)]
Hamburg	Anıt Koruma Kanunu [Denkmalschutzgesetz (DSchG)]
Hesse	Kültür Eserleri Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz der Kulturdenkmäler (Denkmalschutzgesetz)]
Mecklenburg-Vorpommern	Mecklenburg-Vorpommern Anıtların Korunması ve Bakımı İçin Düzenleme [Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Denkmale im Lande Mecklenburg-Vorpommern (DSchG M-V)]
Aşağı Saksonya	Aşağı Saksonya Anıt Koruma Yasası [Niedersächsisches Denkmalschutzgesetz (NDSchG)]
Kuzey Ren-Vestfalya	Kuzey Ren-Vestfalya Arazi Koruma ve Anıtlar Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Denkmäler im Lande Nordrhein-Westfalen]
Rheinland-Pfalz	Kültürel Anıtların Korunması için Düzenleme [Landesgesetz zum Schutz der Kulturdenkmäler (DSchG)]
Saarland	Saarland Anıt Koruma Kanunu [Saarländisches Denkmalschutzgesetz (SDSchG)]
Saksonya	Saksonya Tarihi Anıtlar Koruma ve Bakım Kanunu [Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen (SächsDSchG)]
Saksonya-Anhalt	Saksonya-Anhalt Anıtı Koruma Yasası [Denkmalschutzgesetz des Landes Sachsen-Anhalt]
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein Kültür Anıtları Koruma Kanunu [Gesetz zum Schutz der Kulturdenkmale in Schleswig-Holstein (Denkmalschutzgesetz – DSchG)]
Thüringen	Thüringen Kültürel Anıtların Bakım ve Korunması Kanunu [Thüringer Gesetz zur Pflege und zum Schutz der Kulturdenkmale (ThürDSchG)]

Alman Hukuku açısından ilk sistematize normatif düzenleme 1871 tarihli İmparatorluk Anayasası’yla yapılmış ve Eyaletlerde Kültür İdaresi kurulmasını takiben 1883’te Baden Büyük Dukalığı’nın oluşturduğu Eski Eserlerin Korunmasına Dair Kanun Tasarısı; 1902’de Hessen-Darmstadt Dukalığı’nda kabul edilen kanun; 1909’da Saksonya Altenburg Dukalığı’nda kabul edilen

kanun; 1911'de Oldenburg Dukalığı'nda kabul edilen kanun; 1915'te Hansestadt Lübeck'te kabul edilen kanun; 1920'de Hamburg'da kabul edilen Kültür Varlıklarının ve Tabiatın Korunmasına Dair Kanun ve nihayet 1935'te Mecklenburg- Schwerin'de kabul edilen Kültür Varlıklarının Korunmasına Dair Kanun'dur [Sancakdar, 2012].

Bu süreci takiben, özellikle 2. Dünya Savaşı'nın izlerinin silinmesi çalışmaları bağlamında çok yoğun bir koruma süreci yaşanmıştır. 1952 tarihli Kültür Varlıklarının Korunması Nizamnamesi, 1953 tarihli Sanatsal ve Bilimsel Eserlerin Mülkiyetine İlişkin Nizamname, 1961 tarihli Kültür Varlıklarının Korunması Nizamnamesi, 1975 tarihli Kültür Varlıklarının Koruma ve Bakımına İlişkin Kanun [Sancakdar, 2012] ile bu süreç hukuki düzlem kazanmıştır.

Miras İdaresi (Denkmalbehörde), taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında çeşitli devlet kurumlarını koordine eden bir sistemdir. Korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tahribi, yer değişikliği, tamiri ya da dış görünüşüne etki edecek müdahalelere yetkisi üç kademelidir: alt (yerel yönetim, ilçe, belediye vs), üst (bölgesel konsey ya da yönetim) ve baş (bakanlık).

Eyaletlerde, adları farklılık göstermekle birlikte Devlet Koruma Ofisleri (Landesamt für Denkmalpflege) bulunmaktadır (Çizelge 3.9).

Eyaletlerdeki Devlet Koruma Ofisleri, bünyelerinde istihdam ettikleri uzman personeller ile taşınmaz kültür varlığı sahiplerini koruma hususlarında bilgilendirmekte ve taşınmazlarına yapacakları müdahaleler bağlamında teknik destek vermektedirler. Bu ofislerin çalışma düzen ve yaklaşımları, eyaletten eyalete değişiklik gösterebilmektedir.

Koruma faaliyetlerinde yetki Yerel Anıt Koruma Kurulu'ndadır (Untere Denkmalschutzbehörde). Anıtsal özellikli yapılar, kiliseler, arkeolojik alanlar ve benzeri yerler sahip olduğu önem derecesine göre eyalet ya da federal hükümetin yetki ve sorumluluk alanına girebilmektedir.

Baden, Württemberg'de korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarıyla ilgili üç yönetim düzeyi bulunmaktadır: En düşük düzey genellikle alt yapı, orta düzey bölge ofisleri ve idari topluluklar ve üst düzey ise Anıt Koruma Kurulu'dur. Devlet Koruma Ofisleri'nde bir yetkili memura tarihi koruma faaliyetlerini

düzenleme ve yönetme görevi verilmekte ve bu açıdan ABD'deki SHPO'lar ile büyük benzerlik arz etmektedir.

Çizelge 3.9: Almanya'ya bağlı eyaletlerdeki Devlet Koruma Ofisleri

EYALET	KORUMA OFİSLERİ
Berlin	Berlin Anıtı Kurumu (Landesdenkmalamt Berlin (in Berlin))
Baden-Württemberg	Baden-Württemberg Eyalet Koruma Ofisi (Landesamt für Denkmalpflege Baden-Württemberg (in Esslingen))
Bavyera	Bavyera Devlet Koruma Ofisi (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege (in München))
Brandenburg	Miras ve Arkeoloji Bölge Müzesi için Brandenburg Eyalet Ofisi (Brandenburgisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologisches Landesmuseum (in Zossen))
Bremen	Devlet Koruma Ofisi Bremen (Landesamt für Denkmalpflege Bremen) LfDB
Hamburg	Miras Enstitüsü Hamburg (Denkmalschutzamt Hamburg)
Hessen	Devlet Koruma Ofisi Hesse (Landesamt für Denkmalpflege Hessen (in Wiesbaden))
Mecklenburg-Vorpommern	Kültür ve Anıt Eyalet Ofisi (Landesamt für Kultur und Denkmalpflege (in Schwerin))
Aşağı Saksonya	Aşağı Saksonya Eyalet Ofisi (Niedersächsisches Landesamt für Denkmalpflege (in Hannover))
Kuzey Ren-Vestfalya (Nordrhein-Westfalen)	Rheinland LVR Koruma Ofisi (LVR-Amt für Denkmalpflege im Rheinland (in der Abtei Brauweiler))
	Tarihi Koruma, Peyzaj ve Taşınmaz Kültür Varlığı Ofisi (LWL-Denkmalpflege, Landschafts- und Baukultur in Westfalen)
Rheinland-Pfalz	Kültürel Miras Rheinland-Pfalz Genel Müdürlüğü (Generaldirektion Kulturelles Erbe Rheinland-Pfalz (in Mainz))
Saarland	Saarland Devlet Koruma Ofisi (Landesdenkmalamt Saarland (in Schiffweiler))
Saksonya	Devlet Koruma Ofisi Saksonya (Landesamt für Denkmalpflege Sachsen (in Dresden) und Landesamt für Archäologie Sachsen mit Landesmuseum für Vorgeschichte (in Dresden))
Saksonya-Anhalt	Saksonya-Anhalt Tarihi Anıtlar ve Arkeoloji Devlet Ofisi (Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie Sachsen-Anhalt (in Halle (Saale))
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein Eyalet Koruma Ofisi (Landesamt für Denkmalpflege Schleswig-Holstein (in Kiel))
Thüringen	Miras ve Arkeoloji için Thüringen Eyalet Ofisi (Thüringisches Landesamt für Denkmalpflege und Archäologie (in Weimar))

Berlin Anıt Yetkilisi (Landesdenkmalamt Berlin) çeşitli girişimleriyle, gelecekteki yenilikçi koruma ve korumaya yönelik dönüşüme yönelik stratejiler geliştirebilecek birçok mekanizmayı harekete geçirmeyi ve bu süreçte de kamu ve uzman müzakeresini amaç edinmektedir.

Berlin eyaletinde başlıca koruma mevzuatı şöyledir: Ulusal Kültürel Anıtların Korunması ve Bakımı Yönetmeliği (1952), Anıtların Korunması ve

Geliştirilmesi Yönetmeliği (1961), GDR Anıtlar Koruma Kanunu - Anıtlar Yasası (1975).

Münih'te bulunan Bavyera Devlet Koruma Ofisi'nin (Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege - BLfD) görevleri, Bavyera Anıtlar koruma Kanunu'nun 12. maddesinde tanımlanmıştır:

- BLfD, taşınmaz kültür mirası taşınmazların korunması hususunda eyalet genelindeki teknik otoritedir ve Devlet Eğitim, Kültür, Bilim ve Sanat Bakanlığı'na bağlıdır;
- BLfD, anıt ve taşınmaz kültür varlıklarının korunmalarından sorumludur;
- Çalışmalarını ilgili tüm kanun ve yönetmeliklere göre yürütür;
- BLfD, taşınmaz kültür varlıklarının bakım onarım ve benzeri müdahaleler için rehber yayınlamaya yetkilidir;
- BLfD, taşınmaz kültür varlıklarının envanterini tutar ve bu envanterin güncelliğinden sorumludur;
- BLfD, anıtlar hakkında uzman görüşü ve tavsiye verme yetkisine sahiptir;
- BLfD tüm arkeolojik kazı ve eserlerin denetiminden sorumludur;
- BLfD, eyalet tarafından yönetilmeyen yerel müze ve koleksiyonların sürdürülebilirliğinden sorumludur [Denkmalpflege in Niedersachsen, 2014].

Federal mevzuat çerçevesi eyaletlerde şekillendikçe Kentsel Planlama Kanunu gibi federal bazı kanunlar da yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun değindiği birçok konudan biri kültürel mirasa saygı duyulmasının ve tarihi anıtların korunmasının sağlanmasıdır. Yerel yönetimlerin kendi yetki ve sorumluluklarındaki kentsel alanları nasıl geliştireceklerine dair politikalar geliştirmeleri zorunludur. Bu koruma yalnız tarihi binaları değil aynı zamanda kentsel alanları (eski endüstriyel alanlar), yeraltı anıtları (mağaralar ve höyükler) ile arkeolojik nesnelere de kapsamaktadır.

16 tane eyalet kanunundaki temel farklar, iki ana yasal sisteme ayrılabilir:

1- Ipso Iure sistemi: Eğer bir bina kanunun belirlediği şartları sağlıyorsa korunmuş olarak sınıflandırılır. Bu esasen günay Almanya'daki eyaletlerin tümünde, doğu Almanya'nın çoğu eyaletiyle Aşağı Saksonya ve kuzey bölgesinde uygulanmaktadır.

2- Kayıt sistemi: Bir bina, korunmuş bina ya da anıtlara dair resmi bir listeye tescillendiğinde korunmuş sayılmaktadır. Bu sistem kuzey ve batı Almanya'da yaygındır. Bu özel bir yönetsel eylemdir ve eğer mülk sahibi tescil kararında hemfikir değilse, duruma itirazını resmi olarak yapar ya da eylem yasal olarak yürürlüğe girer [Denkmalpflege in Niedersachsen, 2014].

Baden-Württemberg gibi bazı eyaletlerde ise (yer altı ve taşınır kültür varlıklarında kayıt sisteminin uygulanması gibi) karma sistem söz konusudur.

Kültürel mirasın bakım korumasını düzenleyen Aşağı Saksonya Anıt Koruma Yasası 1979'da yürürlüğe girmiştir. Ana görevleri şunlardır:

- Büyük altyapı projelerine (otoyol, boru hattı vs) arkeolojik olarak nezaret edilmesi;
- Taşınmaz kültür varlıklarının envanterinin tutulması ve sürdürülmesi;
- Bilgi sağlamak;
- Restorasyon ve kazı uygulamaları;
- Yer altı ve üstündeki kültür anıtlarının satın alınması, aranması ve dokümantasyonu;
- Koruma yetkilileri, devlete ait kiliseler, devletin yönettiği uygulamalar ve taşınmaz kültür varlıklarının sahiplerine profesyonel teknik destek sağlanması;
- Eyalet çapındaki koruma yetkililerinin eğitimi;
- Kütüphane ve arşivler oluşturmak [Segers-Glocke, 2000]

Leipzig kentinde kültür varlıklarının korunması bağlamında Eski Eserler Dairesi, alt koruma otoritesi olarak sorumludur. Bu kurum da diğer benzer kurumlar gibi mülk sahiplerini, uygulama profesyonellerini, mimarları ve vatandaşları koruma konusunda bilgilendirir ve destekler.

Bir taşınmazın korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılabilmesi için koşulları sağlayıp sağlamadığını devlet ofisi belirlemektedir. Koruma yetkilileri yerelden federale doğru: yerel anıt koruma yetkilisi; kilise ya da şehir devletleri; bakanlıktır. Bu hiyerarşiden bağımsız olmak üzere eyaletlerde aynı konsept fakat değişik adlarla Devlet Koruma Ofisleri bulunmaktadır.

Eski eserlerin korunmasına ilişkin temel kanunu 12 Haziran 1902'de yasalaşan İtalya'da korumaya yetkili idari organın Milli Eğitim Bakanlığı olması

da ilginçtir. Kültür mallarının korunmasını düzenleyen “Sanatsal ve Tarihi Değeri Olan Varlıkların Korunması Kanunu” 1939 yılında yürürlüğe girmiştir. 2 Ocak 2004’te ise kültür varlıklarının korunmasında yeni bir anlayış neticesinde Şehircilik Kodu (Code Urbani) düzenlenmiştir [Sancakdar, 2012].

1931’de kabul edilen İtalya Restorasyon Tüzüğü (Carta Del Restauro Italiana) çok önemlidir [Tunçer ve ark., 2013].

1942 tarihli İmar Yasası’na 1967 yılında eklenen hükümler, tarihi öneme sahip şehirlerin ve şehir bölümlerinin özel alanlar olarak tanımlanmasını sağlamış, imar planı olmayan yerlerde gelişme projeleri yapımını hükme bağlamıştır. İmar planı yapılmış yörelerde ise planların bu yasaya uygun şekle getirilmesi zorunluluğu öngörülmüştür. İtalya’da en etkili koruma yöntemlerinden biri de “Özel Şehirler İçin Özel Koruma Yasaları” çıkarılmış olmasıdır.

Polonya’da kültürel mirasın korunmasına yönelik en kapsamlı kanun 1962 yılında kabul edilen “Kültürel Değerlerin Korunması ve Müzeler Kanunu”dur [Sancakdar, 2012]. Ülke genelinde kültür varlıklarının korunması ve sürdürülebilirliğinden Kültür ve Sanat Bakanlığı sorumludur. Bölge ve eyaletlerde korunacak değerleri saptayan ve koruma işlemlerini denetleyen bir koruma uzmanı bulunmaktadır [Tunçer ve ark., 2013].

Hollanda’da ulusal miras siteleri için “Rijksmonument” (anıt) terimi kullanılmaktadır. Bu anıtlar, Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı için çalışan Ulusal Kültürel Miras (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed - RCE) kurumunda listelenmektedir.

Ulusal Kültürel Miras (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), anıtların bakımından sorumlu olan kurumdur. Hague Mahkemesi, daha önce sadece tüzel kişilere yönelik çeşitli vergi muafiyetlerini 2009 yılından itibaren “Rijksmonument” olarak tescilli taşınmazların sahiplerine de getirmiştir.

“Eyalet anıtı” (Provinciaal Monument) ise eyaletler tarafından tescillenen taşınmazlardır. Hollanda’da Kuzey hollanda ve Drenthe olmak üzere iki eyalet anıt tescili yapmaktadır. Tescil eyaletlerin anıtları korumasını sağlar ve anıtın restorasyonu için mali destek düzenlemelerine taban teşkil etmektedir.

“Yerel anıt” (gemeentelijk monument) ise yerel yönetimlerce tescillenen anıtlardır.

22 Haziran 1961 tarihli kanun ile kültür miraslarının korunmasına ilişkin hükümler getirilmiş, ancak daha ayrıntılı düzenlemeler 01.02.1984 tarihli “Kültür Mirasını Koruma Kanunu” ile getirilmiştir [Sancakdar, 2012].

Program, 1954 tarihli Hague Kongresi ile başlamıştır. Anıtları yöneten güncel kanun 1988 tarihinde yürürlüğe giren Anıtlar Kanunu'dur (Monumentenwet Van).

Portekiz’de 1721’de kral tarafından getirilen düzenleme ile çeşitli medeniyetlerden kalan sanat eserleri, bina kalıntıları ve benzeri eski eserlerin yıkılmaları yasaklanmış, 1880’de “Kraliyet Mimarlar ve Arkeologlar Akademisi”ne eski eserlerin listelenmesi ve restorasyonu görevi verilmiştir. 8 Eylül 2002 tarihinde ise “Portekiz Kültür Mirasının Korunmasına Dair Kanun” yürürlüğe girmiştir [Sancakdar, 2012].

İspanya’da kültür varlıklarının korunması, İspanya Anayasası’nın 46. maddesinde tanımlanmıştır. Ulusal tarihi mirasa ilişkin ana mevzuat 25 Haziran 1985 tarihli İspanya Tarihi Miras Yasası’dır (Del Patrimonio Histórico English) [Sancakdar, 2012]. Bu hükümler, bir krallık olan İspanya’nın tümünde geçerlidir.

Avusturya’da 1850 yılında “Eski Eserleri Koruma ve Araştırma Komisyonu” kurulmuş, eski eserleri koruma görev ve sorumluluğu ise 1920 anayasası ile devlete yüklenmiştir [Tunçer ve ark., 2013]. Bu görev ve sorumluluğu gerçekleştirmeye dair kanun ise 23 Eylül 1923 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avusturya’da taşınmaz kültür varlıklarının korunması yetkisi, Federal Eğitim, Kültür ve Sanat Bakanlığı’nın bir alt kurumu olan Federal Anıtlar Bürosu’ndadır. Ülke çapında dokuz adet Devlet Koruma Ofisi (Landes Konservatorat) bulunmaktadır (Çizelge 3.10). Bu ofisler Federal Koruma Dairesi (Bundesdenkmalamt -BDA) önderliğinde çalışmaktadır.

Federal Koruma Dairesi 1850 yılında Ticaret Bakanı tarafından devlet anıtlarının korunması ve kapsamlı bakımı için kurulmuş ve ayrıca mimari ve sanat eserlerinin restorasyonu ve kataloglanması konusunda da görev ve sorumlulukları bulunmaktadır. Federal Koruma Dairesi Federal Eğitim, Kültür ve Sanat Bakanlığı’na bağlı olarak çalışmaktadır.

Çizelge 3.10: Avusturya eyaletlerindeki Devlet Koruma Ofisleri

Viyana Devlet Koruma Ofisi, Viyana (Landeskonservatorat für Wien, Wien)
Burgenland Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat Burgenland)
Aşağı Avusturya Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Niederösterreich, Krems)
Yukarı Avusturya Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Oberösterreich, Linz)
Salzburg Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Salzburg, Salzburg)
Steiermark Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat Steiermark, Graz)
Karnten Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Karnten, Klagenfurt)
Tirol Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Tirol, Innsbruck)
Vorarlberg Devlet Koruma Ofisi (Landeskonservatorat für Vorarlberg, Bregenz)

Bunlara ek olarak Anıt Danışma Kurulu (Denkmalbeirat) bulunmaktadır.

İsviçre'de 1966'da yürürlüğe giren “Federal Yasa” ile devlete kültür mirası taşınmazların korunmasına ilişkin yetki verilmiştir [Tunçer ve ark., 2013].

Tarihi mirasın korunması görevi federal düzeyde Federal İç İşleri Bakanlığı'nın Kültür Dairesi'ne bağlı Anıtlar ve Sitler Federal Komisyonu (Eidgenössische Kommission für Denkmalpflege - EKD), kantonlarda ise anıt koruma ofislerinin görev ve sorumluluğundadır. EKD, tarihi ve arkeolojik korumaya yönelik olarak federasyonun hükümet dışı bir danışma organıdır. On beş üyesi doğrudan Federal Konsey tarafından seçilmektedir. EKD'nin görevleri şunlardır:

- Tarihi ve arkeolojik konularda danışmanlık;
- Doğa ve Kültür Miraslarını Koruma Yasası'nın uygulanması;
- Tarihi taşınmaz envanterinin hazırlanması ve güncel tutulması;
- Koruma konularında federal ve kanton yetkilileriyle görüş alış verişi;
- Korumanın çeşitli düzeylerde teşvik edilmesi;
- Korumaya yönelik tüm paydaşlarla iş birliği.

Doğa ve Kültür Miraslarını Koruma Yasası (Bundesgesetz über den Natur- und Heimatschutz (NHG, SR 451) tarihi koruma alanlarıyla ilgili olarak bir çerçeve yasadır. Bu bağlamda İsviçre'de federal bir koruma mantığı yoktur. Anıtların gerçek sorumluluğu kantonlara verilmiştir. Koruma derecelendirmesi;

A (ulusal önem)

B (bölgesel önem)

C (yerel önem) olmak üzere üç düzeydedir.

İsveç'te eski eserlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler 1600'lü yıllardan itibaren yapılagelmiş ve 1666'da "Eski Eserler Komisyonu" oluşturulmuştur [Sancakdar, 2012]. Koruma amaçlı temel mevzuat 1960'da yürürlüğe giren "Eski Eserler Yasası"dır.

İsveç Ulusal Miras Kurulu (Riksantikvarieämbetet – RAÄ), İsveç'te bulunan Dünya Mirası alanlarından ve diğer ulusal miras anıtlarıyla tarihi çevrelerden sorumlu devlet kurumudur ve Kültür Bakanlığı'na bağlıdır. Kurulun hedefleri, tarihi çevrelerin korunmasını teşvik etmek, tarihi çevrelere olan saygıyı arttırarak bilgilendirme sağlamak, ön görülü ve koordine edici bir şekilde miras korunmasını teşvik etmek ve bu çalışmalarını mümkün olan en etkili biçimde yapmaktır. Bunu yaparken de İsveç mirasının tüm vatandaşlara ulaşılabilirliğinin sağlanmasından emin olmaya çalışmaktadır. Demokratik ve sürdürülebilir toplumun evriminde kültür mirasının gücünü arttırma bağlamında Kurul, kent yönetim kurulları, bölgesel müzeler ve diğer yerel gruplar gibi ulusal kurum ve organizasyonlarla yakın bir çalışma düzeni içindedir. Bu iş birliği, kültür mirası ve tarihi çevre ile ilgili bilgilerin toplanıp yayılması, yeni çalışma yöntemlerinin geliştirilmesi ve kullanıcı ile yapılı çevre ve toplum arasındaki ilişkiyi keşfetmenin yenilikçi yollarını tanımlamaktadır [Riksantikvarieämbetet, 2014].

Kurul'un en hayati faaliyeti; sürdürülebilir topluma giden yolda koruyarak, belgeleyerek ve tarihi çevreyi muhafaza ederek miras kavramının statüsünü yükseltmektir. Bir ulusal koordinasyon kurumu olarak Kurul, İsveç miras politikasının amaçları bağlamında tam sorumludur.

İsveç Ulusal Miras Kurulu'nun Sürdürülebilir Yönetim Dairesi, Koruma Dairesi, Miras Kaynakları Dairesi, Varlıklar ve Kamuya Açık Sitler Dairesi, Kütüphane ve Arşiv Dairesi gibi birçok birimi bulunmaktadır.

Danimarka'da 1966'da yürürlüğe giren yasa ile yıpranmış tarihsel yapıları satın alma, restore etme, tekrar satma olanağı sağlayan "Bina Koruma Fonu" kurulmuş, 1969 yılında yürürlüğe giren "Çöküntü Alanları Temizleme Yasası" ile belediyelere tarihi alanların sağlıklılaştırılması için çeşitli görev ve sorumluluklar yüklenmiştir [Tunçer ve ark., 2013].

Danimarka Miras Kurumu (Kulturarvsstyrelsen) Kültür Bakanlığı altında, sit ve anıtlar, tescilli binalar gibi konularda düzenleyici sorumluluğu olan resmi

bir kurumdur. Höyükler, kaya yerleşimleri, runik taşlar, yollar, askeri istihkâmlar, kaleler, harabeler ve benzeri varlıklar antik sit ve anıt olarak adlandırılmakta ve olası bir yıkımdan Miras Kurumu'nca yönetilen Danimarka Müze Kanunu tarafından korunmaktadır.

Tüm bilinen sit, anıt ve arkeolojik buluntuların kaydı ise Ulusal Sitler ve Anıtlar Tescili (Kulturhistorisk Centralregister) altında tutulmaktadır.

Norveç'te 1965 yılında yürürlüğe giren “Kent Planlama Yasası” ile tarihsel kent alanlarının korunması sağlanmıştır [Tunçer ve ark., 2013].

Norveç Kültürel Miras Yönetimi İdaresi (Riksantikvaren or Direktoratet for Kulturminneforvaltning), Norveç Planlama ve İmar Kanunu altında Norveç'teki kültür mirasının yönetiminden sorumlu olan devlet kurumudur. Norveç Çevre Bakanlığı'na bağlıdır. Koruma sorumluluğu düzeyleri Çizelge 3.11'de belirtilmiştir.

Çizelge 3.11: Norveç'te koruma sorumluluğu düzeyleri

Düzy	Kurum
Ulusal	Kültürel Miras Yönetimi İdaresi
Yerel	Belediyeler
Sami Mirası	Sami Parlamentosu
Svalbard Adası	Svalbard Valisi

3.1.1.4. Birleşik Krallık'ta koruma yaklaşımları

19. yüzyılın ortalarına doğru, Stonehenge gibi korunmayan kültür miraslarının yavaş yavaş yok olmalarının önüne geçilebilmesi amacıyla John Lubbock adlı bir milletvekilinin girişimleriyle, anıtların korunmasına yönelik yasal düzenlemelerin yapılması için Parlamento'da kampanyalar düzenlemiştir [Bryson, 2010]. Bu girişimler 1882 yılında Antik Anıtlar Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır. Bu kanun 1900 ve 1910 yıllarında güncellenmiştir. Bu kanunu 1913 tarihli Antik Anıtlar Onarım ve Değişiklik Kanunu (Ancient Monuments Consolidation and Amendment Act) izlemiş ve bu kanun bağlamında da Antik Anıtlar Kurulu kurulmuştur.

Tüm bu yasal yapılanmanın yanında 1895'te, taşınmazları, bünyelerindeki taşınır mallar, hayvanlar ve bitkilerle birlikte koruma amacıyla sahiplerinden satın

alma yetkilisi ve bu tip oluşumların dünyadaki ilk örneği olan [SPHB, 2014] Ulusal Vakıf (National Trust) kurulmuştur.

1944 tarihli Şehir ve Bölge Planlama Yasası tarihî binaların yıkımı hususunda önemli hükümler içermektedir. Bu kanun da 1990 yılında güncellenmiştir.

1953 tarihli Tarihî Binalar ve Antik Anıtlar Kanunu ile İngiltere, İskoçya ve Galler olmak üzere üç ayrı Tarihi Binalar Konseyi oluşturulmuştur [HBC, 2014] (Çizelge 3.12). Bu konseyler, ilgili devlet bakanına, 1953'te onaylanan kanunun verdiği yetki bağlamında özel tarihî ya da mimari önemleri dolayısıyla tescillenmiş binaların korunması ve bu binalara fon tahsis edilmesi konularında danışmanlık yapmışlardır; sonrasında farklı kurumlara dönüştürülmüşlerdir.

Çizelge 3.12: Birleşik Krallık'ta Koruma Kurulları

ÜLKE	ESKİ KURUL	KANUN	YENİ KURUL
İNGİLTERE	İngiltere Tarihi Binalar Konseyi (Historic Buildings Council for England)	Ulusal Miras Kanunu'nun 39. bölümü - 1983 [English Heritage, 2014]	İngiltere Tarihi Binalar ve Anıtlar Komisyonu (Historic Buildings and Monuments Commission for England) -ya da yaygın adıyla İngiliz Mirası (English Heritage)
İSKOÇYA	İskoçya Tarihi Binalar Konseyi (Historic Buildings Council for Scotland)	Kamu Personeli ve Kamu Kurumları Kanunu'nun 4. bölümü - 2003 [HEACS, 2014]	İskoçya Tarihi Çevre Danışma Kurulu (Historic Environment Advisory Council for Scotland)
GALLER	Galler Tarihi Binalar Konseyi (Historic Buildings Council for Wales)	Çeşitli kanuni düzenlemeler – 2006 [CADW, 2014]	Tarihi Binalar Danışma Kurulu (Historic Buildings Advisory Council for Wales)
KUZHEY İRLANDA	-	Planlama Kanunu – 1972 [DOENI, 2014]	Kuzey İrlanda Tarihi Binalar Konseyi (Historic Buildings Council for North Ireland)

Birleşik Krallık'ta tarihî bina kavramı, Özel Mimarî ve Tarihî Önem Taşıyan Binalar Resmi Listesi'nde (Statutory List of Buildings of Special Architectural or Historic Interest) yer alan taşınmazlara verilen addır. Bu liste İngiltere'de İngiliz Mirası (English Heritage), Galler'de Tarihî Çevre Servisi (CADW), İskoçya'da Tarihî İskoçya (Historic Scotland) ve Kuzey İrlanda'da ise Çevre Ajansı (NIEA) tarafından yürütülmektedir. Bu listelere tarihi öneme sahip köprüler, anıtlar, heykeller, savaş abideleri ve benzeri yapı grupları ile ünlü müzik

topluluğu The Beatles'la ünlenen Abbey Yolu Yaya Geçidi gibi yerler de dâhildir [The Daily Telegraph, 2011].

Tescilli bir yapıda, merkezi hükümet kurumuna danışıp yerel planlama yetkilisinden izin almaksızın yıkım, genişletme ve değişiklik yapılamamakta ve hatalı, eksik ya da izinsiz uygulamalarda sorumlular hakkında hukuki soruşturma açılmaktadır [English Heritage, 2014].

1700'lü yıllarda büyük yangınlar ve doğal yıkımlar sonucu zarar gören eski eserleri ve eski kent kalıntılarını korumayı ve olabildiğince belgelemeyi amaçlayan “Londra Eski Eserler Derneği”nin çabaları, İngiltere’de ulusal boyuttaki ilk etkin koruma adımlardır [Tunçer ve ark., 2013].

William Morris tarafından 1877 yılında kurulan “Tarihi Binaları Koruma Cemiyeti”, koruma alanında ilk yasal düzenleme olan 1882 tarihli “Anıtları Koruma Yasası”na öncülük etmiştir [Sancakdar, 2012].

1900 yılında “Eski Anıtları Koruma Yasası” ile tarih öncesi kalıntılar yanında ortaçağ yapılarının da korunması amaçlanarak, yasanın kapsamı tarihi, geleneksel ve sanatsal değerleri nedeniyle korunması gerekli görülen yapıları da içine alacak şekilde genişletilmiştir [Tunçer ve ark., 2013].

İngiltere’de uygulamaya konulan ilk koruma tedbirleri 1913 yılında yürürlüğe giren “Eski Anıtları Sağlama ve Düzenleme Yasası”dır. Bu yasayla, korunması gerekli görülen eski eserlerin tescil edilmesi ve bu tescil edilen yapıların korunması için yapılacak her müdahale için izin alınması hususunda Tarihi Anıtlar Komisyonu yetkili kılınmıştır.

1947’de yürürlüğe giren “Şehir ve Bölge Planlama Yasası” ile özel tarihî, mimari veya kültürel öneme sahip bina ve yapıların tescil ve listelenmesine başlanmıştır. 1968 tarihli Planlama Kanunu ise yapıların bakım ve korunmasına dair ilk resmi zorunlulukları ortaya koymuştur.

Ayrıca, 1953’te yürürlüğe giren “Tarihi Binalar ve Eski Anıtlar Yasası”, 1962’de yürürlüğe giren “Yerel Yönetimler (Tarihi Yapılar) Yasası” 1967 tarihli “Şehir Estetiği Yasası” ve 1979’da yürürlüğe giren “Eski Alanlar ve Arkeolojik Alanlar Yasası” ve benzeri düzenlemelerle İngiltere’nin koruma politikaları yürütülmektedir.

Bunlara ek olarak, 1990 yılında “Tescilli Binalar ve Koruma Alanları Yasası” ile tescilli binalar ve koruma alanlarına ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır [Sancakdar, 2012].

1992’de Ulusal Miras Komisyonu (National Heritage Commission) kurulmuştur.

Koruma politikasının yetkili devlet organı Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı’dır.

English Heritage (Historic Buildings and Monuments Commission for England - Tarihi Binalar ve Anıtlar Komisyonu) İngiltere hükümetinin tarihi çevre ve kültür varlıklarının korunmasından sorumlu yasal danışma kurumudur. Görev ve yetkisini 1983 tarihli “Ulusal Miras Yasası”ndan almaktadır. Diğer bir deyişle İngiltere Hükümeti’nin kamusal icra kurumu olan English Heritage; Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı’nca finanse edilmekle birlikte hiçbir bakanlığa bağlı değildir. İngiltere’nin tarihi alanlarının yönetimi, devleti politikalar bağlamında yönlendirilmesi, binaların ve antik anıtların tescillenmesi gibi çok geniş bir yetki alanı vardır [English Heritage, 1999]. Kurumun birçok tarihi sit üzerinde doğrudan mülkiyet hakları bulunmaktadır. Bunun yanında koruma uygulamaları, danışmanlık, tescil gibi birçok yetkisi de bulunmaktadır. Ayrıca İngiliz Mirası, Birleşik Krallık Hükümeti’nin kara ve sualtı arkeolojisi, tarihi bina, sit ve alanlar, peyzaj alanları gibi tarihi çevre ve varlıklar konusunda resmi danışmanıdır [GOV.UK, 2013].

İngiliz Mirası’nın sorumlulukları şunlardır:

- 1880’den itibaren devletin sorumluluğu altındaki siteleri, anıtları, arşiv kayıtları ve fotoğrafları doğrudan yönetmek;
- Ulusal ve yerel oluşumlara tarihi bina, anıt ve peyzaj alanlarının korunması için fon aktarmak;
- Merkezi Birleşik Krallık hükümetine, yetki ve sorumluluk alanında bulunan varlıklar konusunda danışmanlık yapmak;
- İngiltere’deki tescilli yapı envanterini yönetmek ve sürdürmek;
- Londra’da 1986’dan itibaren Mavi Plaka’yı (Blue Plaques) yönetmek;
- Danışmanlık, eğitim ve rehberlik gibi uzman desteği sağlamak;

• Planlama Politikası'nın hazırlanmasında diğer miras kurum ve kuruluşlarına, yerel ve ulusal planlama kuruluşlarına ve benzeri kuruluşlara danışmanlık yaparak bunlarla işbirliği sağlamak [English Heritage, 2014].

İngiliz Mirası'nın yönetim kuruluna Komisyon adı verilmiştir. Bakanlıkça atanan on yedi üyeden oluşan komisyon, Hükümetle mutabakat halinde oluşturulan politika ve kaynaklar çerçevesinde kurumun stratejik yönetimini sağlamaktadır. Bürokratik ve operasyonel yönetimi Komisyon'un atadığı bir CEO ile dört yöneticiden oluşan bir Yönetim Kurulu tarafından yürütülmektedir. Bununla birlikte birçok konuda danışma komiteleri bulunmaktadır.

İngiliz Mirası, tescilli binalarda yapılan uygulamalardan sorumlu değildir. Bu sorumluluk yerel planlama yetkilisi ile Topluluklar ve Yerel Yönetim Bakanlığı'ndadır.

Yerel toplum için önem arz eden tarihi çevrenin tanımlanması ve yönetilmesi miras koruma sisteminin önemli bir bileşeni olan “yerel tescil”, planlama sistemi ile yerel mirasın yönetimine izin vermekte ve yerel halkla işbirliği imkânı sağlamaktadır. Yerel tescil, yerel halk için büyük önem taşıyan varlıkları belirleyerek yerel miras profilinin yükselmesine yardımcı olmaktadır. Yerel miras taşınmazları ise binalar, peyzaj ve arkeolojik alanları ile doğal çevre bileşenleri gibi çeşitlilik göstermektedir.

Galler Hükümeti'nin resmi tarihi çevre koruma kurumu CADW (The Historic Environment Service of Welsh Government - Galler Hükümeti Tarihi Çevre Servisi)'dir. CADW, Galler'deki tarihi çevreyi ve miras sitelerini korumak ve ulaşılabilir kılmak; Galler'in yapılı mirasını korumak; Galler yerleşim ve peyzaj alanlarının kendine has karakterini sürdürmek; kamuoyunu tarihi koruma konusunda bilinçlendirmek gibi birçok konu üzerine çalışmaktadır [CADW, 2012].

Tarihi İskoçya (Historic Scotland), İskoçya hükümeti bünyesinde, İskoçya'daki tarihi anıtlardan sorumlu icra kurumudur. Bu bağlamda ulusal yapılı çevrenin korunması hususunda doğrudan Hükümete karşı sorumludur. 1991'de kurulmuş ve İskoçya Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Birleşik Krallık'taki emsalleriyle (English Heritage, CADW, Çevre ve Miras Servisi) benzer fonksiyonları vardır.

Kurumun “Çerçeve Belgesi” (Framework Document) adlı kaynağı Hükümetin ve kurum başkanının sorumluluklarını düzenlemektedir. “Kurumsal Plan” ise kurumun hedeflerini ve bu hedeflere yönelik performansı belirlemektedir.

Bir binanın tescilli olması, bu binada tadilat ya da gelişimine engel değildir. Fakat müdahaleler taşınmazın tarihi karakteri göz önüne alınarak yapılmalıdır.

Tescilli bir yapıda teklif edilen yıkım, tadilat ya da eklenti gibi yapının karakterini etkileyebilecek müdahaleler tescilli bina onayı alındıktan sonra yapılmalıdır. Bu başvurular, taşınmazın kategorisi ne olursa olsun (A, B ya da C) ya da binanın içinde ya da dışında olsun yapılmak zorundadır. Müdahalenin tescilli yapının karakterine etkisi olup olmayacağına planlama yetkilisi (genellikle yerel yetkili), Historic Scotland'ın belgeleri, diğer ulusal yaklaşım belgeleri ve kendi politikaları ışığında karar verir. Tüm onay başvuruları Historic Scotland yerine yerel yetkiliye yapılmalıdır. Eğer yerel yetkili kurum, taşınmazında değişiklik yapmak isteyen mal sahibi konumdaysa başvurusunu Historic Scotland'a yapmaktadır. Taş temizliği vs gibi ufak tadilatlar duruma göre tescilli yapı onayı gerektirebilir. Ancak yapısal değişiklikler ile kısmi ya da tamamen yıkım gibi müdahalelerin onay alması zorunludur. Planlama yetkilisi, onay sürecinin herhangi bir yerinde Historic Scotland'ın görüşüne başvurabilir. Ayrıca planlama yetkilisi, Historic Scotland'ı A ve B kategorilerindeki binalara yapılacak müdahalelerin onayları (yıkım hususunda tüm kategoriler için) konusunda bilgilendirmektedir. Tescilli bina onayında Historic Scotland birincil olarak danışmanlık, ikincil olarak da uzman bilgi kaynağı olarak görev yapmaktadır. Kurumun Miras Yönetimi Müdürlüğü (Heritage Management Directorate), planlama yetkililerine ve tescilli binalarında değişiklik yapmak isteyen mülk sahiplerine uzman görüşü sağlar [Historic Scotland, 2014].

Birleşik Krallık'ta kültür varlıklarının korunmasına ilişkin ilk kapsamlı düzenleme 18.08.1882 tarihinde Kuzey İrlanda'da yürürlüğe giren “Eski Eserleri ve Anıtları Koruma Kanunu”dur [Sancakdar, 2012].

Kuzey İrlanda Çevre Ajansı (NIEA), Çevre Bakanlığı bünyesinde tarihi koruma hususlarında icra kurumudur. İngiltere, İskoçya ve Galler'deki muhadillerinin sorumluluklarına ek olarak NIEA, hem yapılı çevrenin ve hem de

doğal çevrenin korunmasını teşvik etmektedir. Kurum 2008 yılından itibaren Çevre ve Miras Servisi (Environment and Heritage Service) olarak adlandırılmaktadır.

3.1.1.5. Asya Kıtası ve Okyanusya’da koruma yaklaşımları

Koruma, Avustralya hükümetinde Çevre Bakanlığı'nın sorumluluğundadır.

Avustralya’da korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları dünya, ulusal, bölgesel ve yerel olmak üzere başlıca dört düzeyde kabul görmekte ve tescil listeleri de bu bağlamda kategorilenmektedir (Çizelge 3.13). Dolayısıyla taşınmaz kültür varlığının sahip olduğu önem düzeyi de belirli ölçütler gerektirmektedir (Çizelge 3.14). Bunlar dışında da “tarihi gemi enkazları” ile “tarihi önem taşıyan deniz aşırı yerler” de Avustralya’nın taşınmaz kültür varlıkları konusunda bakış açısını göstermesi açısından önemlidir.

Avustralya Miras Konseyi, Avustralya Hükümeti'nin miras konularındaki uzman danışma kurumudur. Bünyesinde uygun miras deneyimi ve uzmanlığı olan, yerli halkın çıkarlarını Konsey'de temsil eden yerli uzmanlar da bulunmaktadır.

Avustralya’nın ulusal mirası, ülkenin ulusal kimliğinin oluşmasına katkıda bulunan, bir ulus olarak gelişmesinin kritik anlarını belirten, Ulusal yaşam sürecindeki başarıları, sevinç ve üzüntüleri yansıtan nadir doğal ve kültürel yerleri içermektedir. Diğer bir deyişle Ulusal Miras Listesi, Avustralya için seçkin mimari, doğal ve etnik öneme sahip yerlerin listesidir.

Avustralya’da Ulusal Miras Listesi, 1999’da yürürlüğe giren Çevre Koruma ve Biyoçeşitliliğin Korunması Kanunu (Environment Protection and Biodiversity Conservation Act - EPBC) hükümlerince Çevre, Miras ve Sanat Bakanı'nın sorumluluğundadır. Ulusal Miras Listesi süreci ise EPBC Kanunu ve Çevre Koruma ve Biyoçeşitliliğin Korunması Düzenlemeleri hükümlerince yönetilir. Ayrıca, kanunun emredici hükümlerinin yorumuna yönelik rehber olmaları amacıyla rehberler hazırlanmıştır. Bu rehberlerin emredici bir güçleri yoktur ve EPBC ve ilgili düzenlemelerle çelişen durumlarda kanun ve düzenlemelerdeki hükümler takip edilmektedir [Australian Heritage Council].

Çizelge 3.13: Avustralya'da tescil düzeyleri

Yönetim Düzeyi	Miras Listesi
UNESCO	Dünya Miras Listesi
Ulusal	<ul style="list-style-type: none">• Ulusal Miras Listesi• Devlet Miras Listesi• Ulusal Emlak Tescili• Tarihi Gemi Enkazları Tescili
Eyalet ve Bölge	<ul style="list-style-type: none">• ACT Miras Tescili (ACT)• NSW Eyalet Mirası Tescili (NSW)• NT Miras Tescili (NT)• Queensland Miras Tescili (Queensland)• SA Miras Tescili (SA)• Tazmanya Miras Tescili (Tazmanya)• Victoria Miras Tescili (Victoria)• Tarihi Yerler Tescili (WA)• Genel (Bazı eyalet ve bölgeler ayrı yerel sit tescili uygulanmaktadır)
Yerel	<ul style="list-style-type: none">• ACT – mevcut değil• NSW Eyalet Miras Envanteri/Yerel Çevre Planı (NSW)• Yerel yönetim miras tescili (Queensland)• Konsey Gelişme Planı'ndaki liste (SA)• Planlama şemasındaki miras tescili ya da miras kalemleri listesi (Tazmanya)• Yerel yönetim planlama şemasında Miras Yerleşimi (Victoria)• Belediye Envanteri (WA)

Avustralya Miras Konseyi, Avustralya Hükümeti'nin miras konularındaki uzman danışma kurumudur. Bünyesinde uygun miras deneyimi ve uzmanlığı olan, yerli halkın çıkarlarını Konsey'de temsil eden yerli uzmanlar da bulunmaktadır.

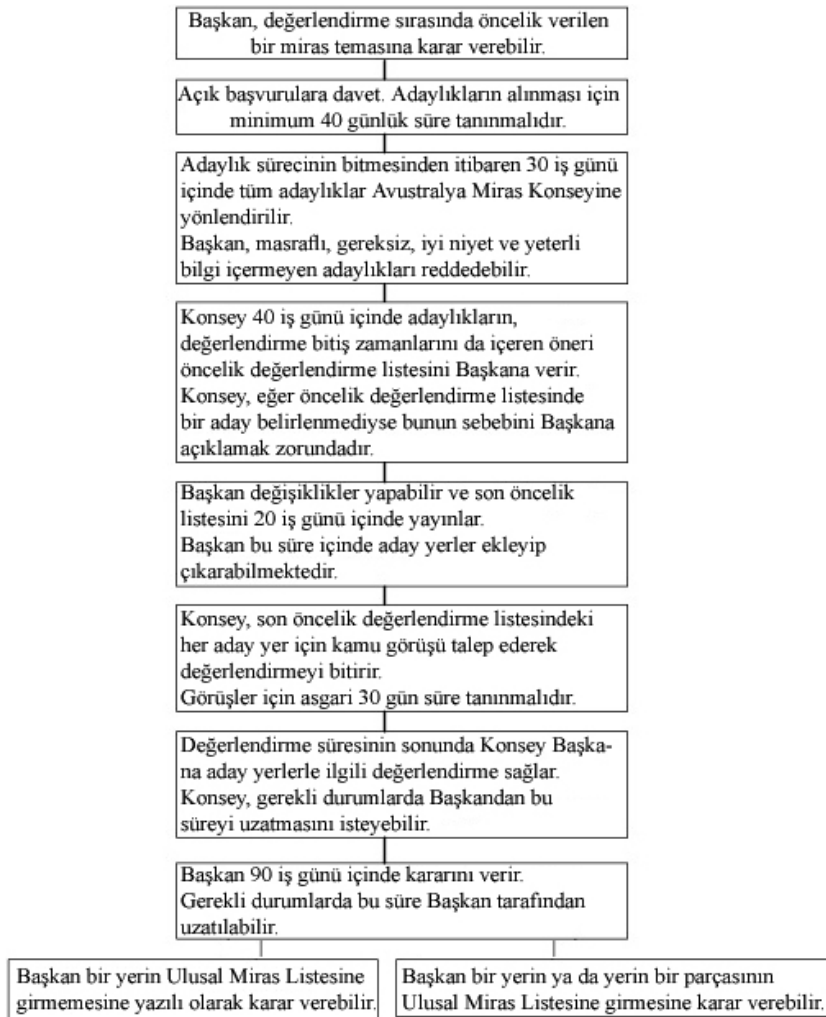
Çizelge 3.14: Miras listeleri ölçütü [Australian Heritage Council, 2009]

Yönetim Düzeyi	Miras Listesi	Ölçüt
UNESCO	Dünya Mirası	Seçkin evrensel değer
Ulusal	Ulusal Miras	Ulusal anlamda seçkin miras değeri
	Ülke Mirası	Önemli miras değeri
Eyalet ve Bölge	Eyalet ve Bölgesel Eyalet Mirası; bölge mirası	Eyalet ve bölge için önem ve değer taşınması
Yerel	Yerel Miras	Yerel toplum için önem ve değer taşınması

Avustralya Miras Konseyi başkan, altı üye ve Bakan tarafından atanan iki üyeden oluşur. Başkanın miras üzerine kayda değer deneyim ve uzmanlığı olmalıdır. İki üye doğal miras, iki üye tarihi miras ve iki üye de Yerli halktan, yerli mirası üzerine deneyim ve uzmanlığı olan kişilerden seçilmelidir.

Konsey, değerlendirme, danışma ve politika oluşturma ile ana miras programlarının desteklenmesinde kilit bir role sahiptir. Ana sorumlulukları şunlardır:

- Ulusal Miras Listesi ve Federal Miras Listesi için taşınmazların değerlendirilmesi;
- Ulusal Miras Listesi ve Federal Miras Listesi için taşınmazların aday gösterilmesi;
- Mirasın tanımlanması, değerlendirilmesi, korunması ve izlenmesinin teşvik edilmesi;
- Bakan'ı, Federal alan ve kurumlar için miras stratejileri ve yönetim planlarının hazırlanması ve değiştirilmesi gibi değişik hususlarda bilgilendirmek [AGDE, 2014].



Şekil 3.17: Ulusal Miras Listesi döngüsü [AGDE, 2014]

Bir taşınmazın Ulusal Miras Listesi'nde yer alması için (Şekil 3.17) Bakan'ın, taşınmazın bir ya da daha fazla Ulusal Miras Ölçütü'ne uyduğu konusunda ikna olması gerekmektedir. EPBC Kanunu hükümlerine göre tescillenmenin olağan süreci, Bakan'ın sadece Avustralya Miras Konseyi'nden (Konsey) resmi görüş almasını müteakip karar almasıdır. Aciliyet arz eden durumlarda ise Bakan, Konsey'den öneri almayı beklemeden Ulusal Miras Listesi'ne ekleme yapabilmektedir.

EPBC Kanunu, bir taşınmazın Ulusal Miras ölçütlerinden herhangi birini sağlaması dolayısıyla Ulusal Miras Listesi'nde yer alabilmesine altlık bağlamında Nihai Öncelik Değerlendirme Listesi'ne girip giremeyeceğinin titiz bir resmi süreçte değerlendirmesi görevini Konsey'e vermiştir. Eğer Konsey taşınmazın Ulusal Miras değerleri taşıdığı kanısına varırsa, bu sürecin parçası olarak, danışılması gereken mülk sahipleri, sakinler ve yerli halk gibi taşınmaz üzerinde hak ya da ilgisi olanlarla bir kamusal görüş alış verişi safhası başlamaktadır.

Ulusal Miras Listesi'nde yer alan bir taşınmazın Ulusal Miras değerlerine kayda değer bir etki yapan, yapacak ya da yapması muhtemel müdahaleler, Bakan'ın bu müdahaleleri çevresel değerlendirmesi ya da EPBC Kanunu'nun izin verdiği ölçüde diğer hükümler gereği onayladığı durumlar hariç yasaktır. Bu bağlamda, taşınmazın, değerlendirmede tanımlanan Ulusal Miras değerlerinin tam olarak tanımlanması çok önemlidir. Değerler düzgün anlaşılabilir bir dille değil de belirsiz ve muğlâk ifadelerle açıklanırsa, gerek yönetim ve gerekse de uygunluk bağlamında önemli zorluklara neden olmaktadır [Australian Heritage Council, 2009].

Ulusal Miras taşınmazların sürdürülebilir korunmasının sağlanması için, sitin miras değerlerinin nasıl korunacağına düzenlendiği, Ulusal Miras yönetim prensipleriyle tutarlı bir yönetim planı hazırlanması esastır. Ulusal Miras taşınmazların yönetim planlarının hazırlanmasından ve her beş yılda bir gözden geçirilerek güncellenmesinden ulusal düzeyde Çevre Bakanı sorumludur.

Miras varlıkların yönetiminin mükemmeliyeti için bir rehber çerçeve sağlaması bağlamında Ulusal Miras yönetimi prensipleri, miras değerlerinin gelecek kuşaklar için korunmasına yönelik olarak taşınmazların yönetiminin standart ve kapsamını oluşturmaktadır. Özellikle bir yönetim planı olmaması

durumunda taşınmazların miras değerlerinin yönetilmesinde bu prensiplerin rehberlik etmesi amaçlanmaktadır.

Çizelge 3.15: Avustralya'da eyalet düzeyinde koruma yapılanması [AGDE, 2014]

EYALET	DEVLET KURUMU	DANIŞMA KURULU
NSW	Planlama Bakanlığı / Miras Şubesi	NSW Miras Konseyi
Victoria	Planlama ve Yerel Alt Yapı Bakanlığı / Victoria Mirası	Victoria Miras Konseyi
Queensland	Çevre ve Kaynak Yönetimi Bakanlığı	Queensland Miras Konseyi
South Australia	Çevre ve Miras Bakanlığı / South Australia Miras Şubesi	South Australian Miras Konseyi
Western Australia	Çevre ve Koruma Bakanlığı	Western Australia Miras Konseyi
Tasmania	Ana Sanayi, Parklar, Su ve Çevre Bakanlığı / Tasmania Mirası	Tasmanian Miras Konseyi
Northern Territory	Doğal Kaynaklar, Çevre, Sanat ve Spor bakanlığı / Miras Koruma Şubesi	Northern Territory Miras Danışma Konseyi
ACT	ACT Hükümeti Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma İdaresi / ACT Mirası	ACT Miras Konseyi

Federal Miras (Commonwealth Heritage) listesi, 1999 tarihli Çevre Koruma ve Biyoçeşitlilik Koruma Yasası (EPBC) ile oluşturulmuştur. Ülke içinde bulunan ya da Avustralya'nın idari yetki alanı dışında kalıp, mülkiyeti ya da tahsisi federasyona ya da bir federal kurumua ait olan ve Bakan'ın bir ya da daha fazla Federal Miras değeri taşıdığına hükmettiği doğal, yerli halka ait ve kültürel miras alanlarından oluşur.

EPBC'de 2007'de yapılan değişiklikler, Federal Miras alanlarının listelenmesine farklı bir stratejik süreç getirmiş ve bir değerlendirme döngüsü (Şekil 3.18) öngörmüştür. Bu değerlendirme döngüsü, Federal Miras değerine sahip olma potansiyeline sahip alanlara odaklanan öncelik ve iş programlarını belirlemektedir. Önemli tarihi değeri olan bir alan tüm özel ve tüzel kişilerce Federal Miras Listesi'ne aday gösterebilmektedir. Aday alanlar, Avustralya Miras Konseyi'nce bir takım ölçütlere göre değerlendirilir ve Konsey de bu bağlamda Bakan'a tavsiyelerde bulunur. Nihai karar yetkisi Bakan'dadır. Federal Miras Listesi'ndeki taşınmazların korunması, EPBC Kanunu hükümlerine göre yapılır (Çizelge 3.15).

Federal Miras Listesi'nde yer alan varlıklar, EPBC Kanunu'nun birden fazla hükmü altında korunuyor olabilmektedir. Örneğin, bir Federal Miras Alanı (Şekil 3.18) aynı zamanda Ulusal Miras Listesi'nde (Şekil 3.19) ya da Dünya Miras

Listesi'nde yer alabilir. Bu gibi durumlarda kanun ek yönetim gerekliliklerine ve/veya prensiplere hükmetmektedir. Bir federal Miras alanını yönetmek için plan, EPBC ya da başka bir Federal kanunun gerektirdiği ya da izin verdiği başka planlarla aynı belgenin içinde olabilir [AGDE, 2014].

Çizelge 3.16: Avustralya'da temel yerli mirası mevzuatı [AGDE, 2014]

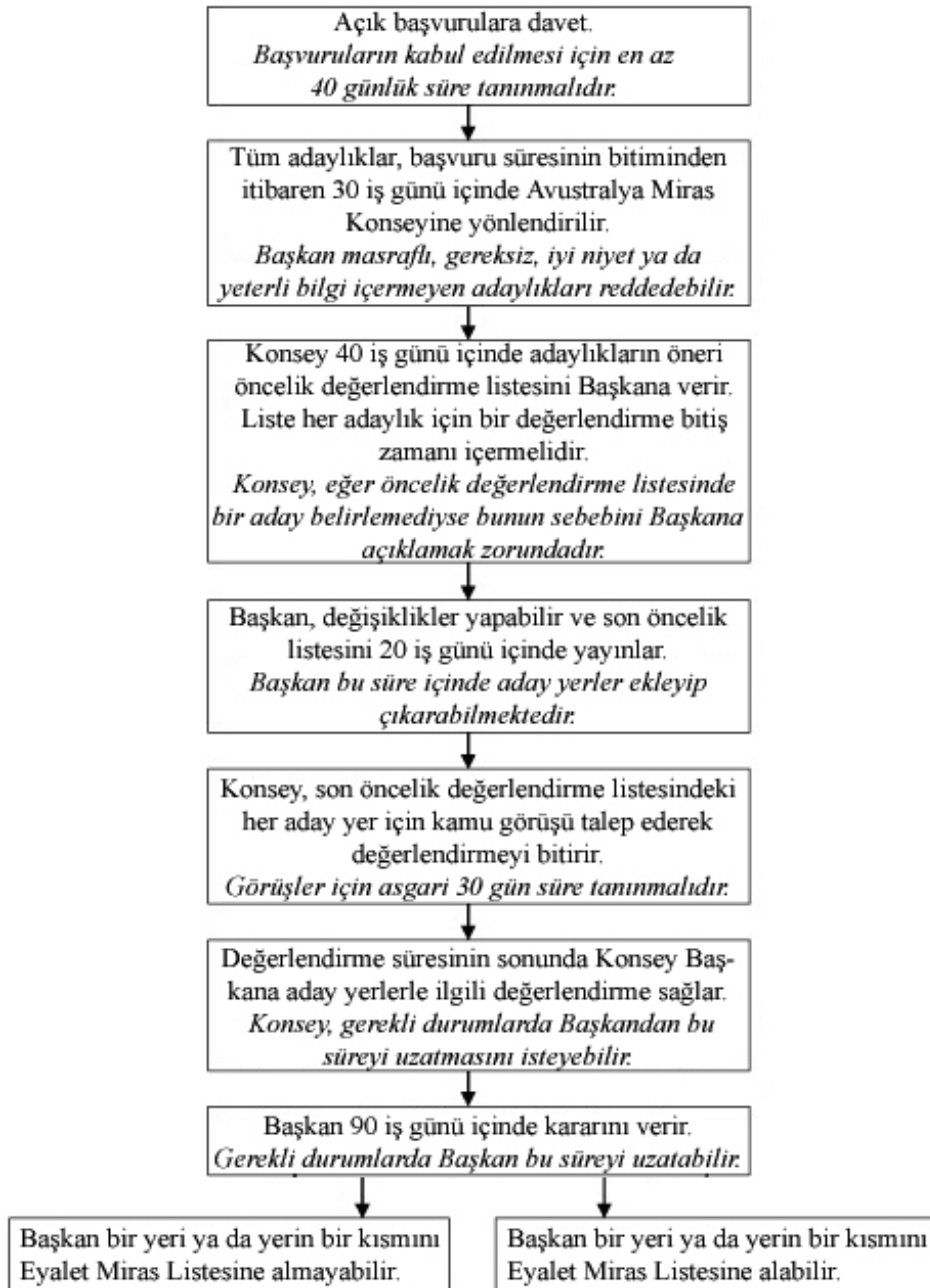
HÜKÜMET	ANA MEVZUAT
Avustralya Başkent Bölgesi (ACT)	Miras Objeler Yasası (1991), Miras Yasası (2004)
Yeni Güney Galler (NSW)	Miras Yasası (1977) Ulusal Parklar ve Vahşi Yaşamı İyileştirme Yasası (1996)
Kuzey Bölgeleri (NT)	Yerli Kutsal Sitleri Yasası (1989), Miras Koruma Yasası (1991)
Queensland (QLD)	Yerli Kültürel Mirası Yasası (2003) Torres Boğazı Adası Kültürel Miras Yasası (2003)
Güney Avustralya (SA)	Yerli Mirası Yasası (1988)
Tazmanya (TAS)	Yerli Kalıntıları Yasası (1975)
Victoria (VIC)	Miras Yasası (1994), Yerli Mirası Yasası (2006)
Batı Avustralya (WA)	Yerli Mirası Yasası (1972)

Tüm bu faaliyetlerin dışında Avustralya Hükümeti, yerli mirasını korumak için EPBC, Aborijin ve Torres Boğazı Adalı Mirası Koruma Kanunu (1984) ve Taşınabilir Kültür Mirasının Korunması Kanunu'nun da aralarında bulunduğu bir dizi kanuna (Çizelge 3.16) sahiptir.

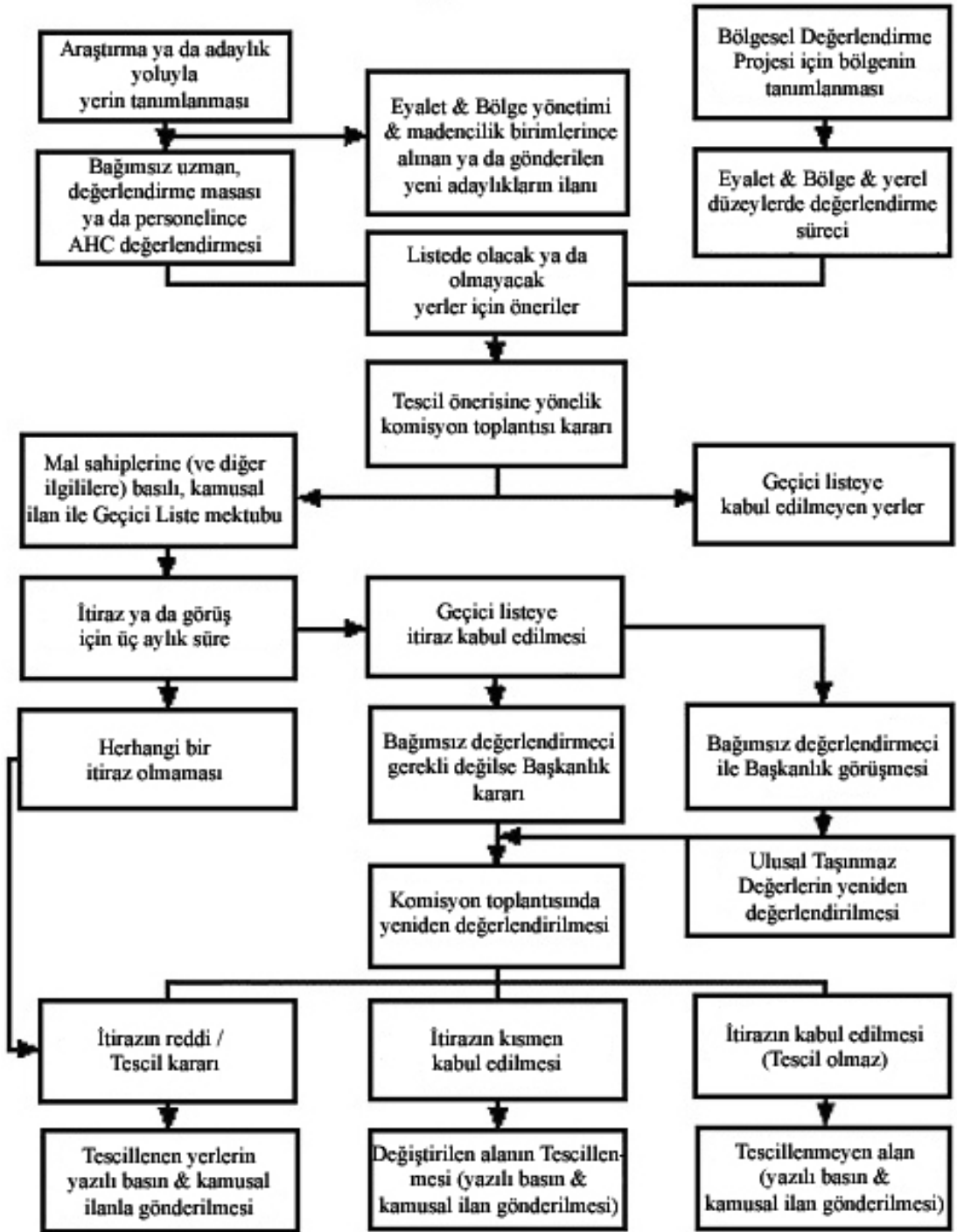
Çizelge 3.17: Eyalet tescilleri ve sorumlu kurum [AGDE, 2014]

EYALET	TESCİL	SORUMLU
Avustralya Başkent Bölgesi (ACT)	Miras Tescili	Bölge ve Belediye Hizmetleri Bakanlığı
Yeni Güney Galler (NSW)	Eyalet Miras Tescili	Planlama Dairesi / Miras Şubesi
Kuzey Bölgeleri (NT)	Kutsal Sitler Tescili	Yerli Alanları Koruma Yetkilisi
Queensland (QLD)	Yerli ve Torres Boğazı Adası Kültürel Miras Tescili	Doğal Kaynaklar ve Su Bakanlığı
Güney Avustralya (SA)	Yerli Sitleri ve Objeleri Tescili	Devlet Bakanlığı
Tazmanya (TAS)	-	Çevre, Parklar, Miras ve Sanat Bakanlığı / Tazmanya Yerlileri Miras Ofisi
Victoria (VIC)	Victoria Yerli Mirası Tescili	Planlama ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı / Victoria Yerli İşleri
Batı Avustralya (WA)	Yerli Sitleri Tescili	Yerel İşler Bakanlığı

Avustralya'nın eyalet ve bölge hükümetlerinin Avustralya'nın arkeolojik sitler dâhil Yerli mirasının tanınması ve korunması üzerine geniş sorumlulukları vardır [AGDE, 2014]. Ayrıca Yerli Koruma Alanları'nı (Indigenous Protected Areas - IPA) oluşturma sorumluluğu vardır. Üyeleri alan yönetimi, araştırması ve kültürel miras yönetimi konularında uzman olmalıdırlar. Tüm üyeleri Yerli Avustralyalıdır ve belirli bir bölge ya da oluşumu temsil etmek için seçilmezler [AGDE, 2014] (Çizelge 3.17).



Şekil 3.18: Federal Miras Listesi değerlendirme döngüsü [AGDE, 2014]



Şekil 3.19: Ulusal tescil listeleme süreci [AGDE, 2014]

Hong Kong’da devlet kurumları ve mevzuat şu şekilde örgütlenmiştir:

- Eski Eserler Danışma Kurulu (Antiquities Advisory Board – AAB)
- Eski Eserler ve Anıtlar Ofisi (Antiquities and Monuments Office - AMO)
- Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği (Antiquities and Monuments Ordinance)

- Miras Komiserliği Ofisi (Commissioner for Heritage's Office – CHO): Kalkınma Bürosu'nun altında görev yapmaktadır.
- Hong Kong Hükümeti Merkezi Koruma Bölümü (Central Conservation Section),
- Kentsel Yenileme Kurumu (Urban Renewal Authority)

Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği, tarihi ve arkeolojik eserlerin korunması amacıyla 1976 yılında yürürlüğe girmiştir. Eski Eserler ve Anıtlar Ofisi'nce yönetilmektedir. Yönetmelikte eski eser, “1800 yılından önce (1799 yılından sonra değiştirilmiş, eklenmiş ya da restore edilmiş osun ya da olmasın) insanlar tarafından dikilen, şekillendirilen ya da inşa edilen yerler, binalar, sitler ya da yapılar ile bu tip yer, bina, sit ya da yapıların yıkıntıları” ve “kalıntılar (yapılan, şekillendirilen, boyanan, oyulan, çizilen, oluşturulan, üretilen ya da değiştirilen taşınır nesnelere)” olarak ifade edilmiştir [Hong Kong Government, 2015]. Yönetmeliğe göre Hong Kong'daki arkeolojik kalıntılar Hükümet'in malıdır. En önemli sitler, İlan Edilmiş Anıtlar (Declared Monuments) olarak adlandırılmaktadır.

Eski Yapılar ve Anıtlar Ofisi (Antiquities and Monuments Office – AMO) 1976 yılında Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği hükümlerince Hong Kong'un tarihi anıtlarının korunması amacıyla kurulmuştur. Tarihi önem taşıyan taşınmazların tanımlanması, kaydedilmesi ve araştırılması ile arkeolojik önem taşıyan sitlerdeki tarama ve kazıların organizasyonu ve koordinasyonundan sorumludur. Ofisi, Hong Kong Hükümeti'nin İletişim ve Kültürel Hizmetler Bakanlığı yönetmektedir.

Ofisin görevlerinden biri, Hong Kong'un mirasını eğitim, tanıtım programları, miras rotaları ve sergi merkezleri gibi yollarla halka tanıtmaktır. Ayrıca bazı tarihi binaların yeniden kullanım uyarlamaları Ofis tarafından organize edilir [Hong Kong Government, 2015].

Eski Eserler Danışma Kurulu (Antiquities Advisory Board) Hong Kong Hükümeti'nin Hong Kong'daki eski binaları değerlendirmek ve bu değerlendirmeleri taşınmazın tarihi ve mimari değeri bağlamında tescillenmesi amacıyla önermesi için oluşturulmuş resmi kurumudur. Kuruluşu her ne kadar resmi olarak 1971 yılında yürürlüğe giren Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği'ne

dayanıyor olsa da, dayanağını 1911’de inşa edilen Hong Kong Genel Postanesi’nin 1976’da yıkılmasından almıştır. Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği’ne dayanılarak, tarihi varlıkları “ilan edilmiş anıt” ya da “teklif edilmiş anıt” olarak belirleyen Eski Eserler Kurumu’na, tarihi varlıkların nasıl restore edileceği ve korunacağı, ayrıca Hong Kong’un miraslarının korunmasının nasıl teşvik edileceği hususlarında danışmanlık yapar [Hong Kong Government, 2015].

Hong Kong’da 1. derece tarihi binalar, “mümkün olan tüm imkânlarla korunması gereken seçkin değer” [AMO, 2014] olarak tanımlanmıştır. Bu binalar Eski Eserler ve Anıtlar Yönetmeliği (Antiquities and Monuments Ordinance) hükümlerine göre korunmaktadır. Eski Eserler Danışma Kurulu’nun (Antiquities Advisory Board - AAB) danışmanlığında, İcra Başkanı’nın onayı ve resmi gazetede yayınlanmasının ardından Eski Eserler Kurumu, İlan Edilmiş Anıtlar (Declared Monuments) olarak korunacak Derecelendirilmiş (Graded) tarihi binaları resmi olarak ilan eder.

2. derece tarihi binalar, “seçici korumaya yönelik çaba gösterilmesi gereken özel değeri olan binalar” [AMO, 2014] olarak tanımlanmıştır.

3. derece tarihi binalar ise, korumanın uygulanabilir olmadığı durumlarda, bazı değerleri itibariyle bir şekilde korunması arzu edilen ve alternatif yöntemlerin düşünülebileceği binalar” [AMO, 2014] olarak tanımlanmıştır.

Tüm bu taşınmazların sınıflandırılması, Eski Eserler ve Anıtlar Ofisi tarafından yapılır.

Anıt kavramı ise, Kurul ile görüş alış verişinden ve İcra Başkanı’nı bazen de Kalkınma Bakanı’nin onayından ve resmi gazetede ilan edilerek resmîyet kazanan tarihi ve arkeolojik öneme sahip binalar, sitler ya da yapılarıdır.

Yeni Zelanda’da Kültür ve Miras Bakanlığı, hükümetin koruma alanında yetkili resmi kurumudur.

ICOMOS’un korumayla ilgili Venedik Şartı, uluslararası koruma prensiplerini belirlemiştir. Bu ve ICOMOS Avustralya tarafından hazırlanan Burra Şartı’nı takiben ICOMOS Yeni Zelanda Komitesi de kendine ait ICOMOS Yeni Zelanda Şartı’nı benimsemiştir.

Yeni Zelanda Şartı kısaca;

- Miras alanlarının önemini anlama;
 - Önemlerinin rehber kararlarca anlaşılmasını sağlama;
 - Miras alanlarının tarihi bütünlüğünü, dokuyu “gerektiği kadar” koruyup “olabildiğince az” değişiklikle muhafaza etme;
 - Yapıların kaydını tutma
- ihtiyaçlarına düzenlemeler getirmiştir [CCC, 1999].

Tarihi Yerler Kanunu (Historic Places Act), “...Yeni Zelanda’nın tarihi ve kültürel mirasının tanımlanması ve korunmasını teşvik etmek” göreviyle 1954’te yürürlüğe girmiştir [New Zealand Legislation, 2015].

Tarihi Yerler Kanunu’na dayanılarak 1993 yılında kurulan Maori Miras Konseyi’nin görevlerinden bazıları şunlardır:

- Wahi Tapu ve Wahi Tapu alanlarının korunması ve tescili;
- Yetki ve işlevlerinin yerine getirilmesinde Yeni Zelanda Tarihi Yerler Vakfı’na (New Zealand Historic Places Trust) çift kültürlü bir bakış geliştirmek ve yansıtmak hususunda yardımcı olmak;
- Yerel topluluklara kendi miras kaynaklarının korunması ve yönetilmesinde yardım sağlamak;
- Arkeolojik sitlerle ilişkili önerileri dikkate almak;
- Maori mirasıyla ilgili olarak Vakıf ve Konsey’in çıkarlarını korumak [Maori Heritage Council, 2015].

Yeni Zelanda Tarihi Yerler Vakfı (New Zealand Historic Places Trust), 20.000 civarı üyesi olan, Yeni Zelanda’daki ata yadigarı sitlerin ve miras binaların korunmasını destekleyen otonom bir Kraliyet Kurumu’dur. 1954 yılında yürürlüğe giren Tarihi Yerler Kanunu hükümlerince “...Yeni Zelanda’nın tarihi ve kültürel mirasının tanımlanması, korunması ve muhafazasını teşvik etmek” amacıyla kurulmuştur. Bir Mütevelli Heyeti ve Maori Miras Konseyi’nce yönetilir [Maori Heritage Council, 2015].

Tarihi yerler iki kategoridedir:

Kategori 1: “...özel ve seçkin tarihi ya da kültürel miras önem ve değeri olan yerler”

Kategori 2: “...tarihi ve kültürel miras önem ve değeri olan yerler” [Maori Heritage Council, 2015].

- Mevzuat Yeni Zelanda'daki şehirlere, birçok konuda olduğu gibi şehir planları hazırlama ve koruma alanındaki faaliyet ve projeksiyonlara bu planlarda yer verilmesini zorunlu kılmaktadır.

Tüm binalar, yerler ve nesnelere listelenmelerini hak etmek için bu ölçütlerdeki önem “eşiklerini” sağlamalıdır. Bununla birlikte her tekil ölçüt için yüksek bir miras değeri taşıması da elzem değildir. İlk üç ölçüt, diğerlerinden daha ağırlıklıdır [CCC, 1999].

Christchurch Şehir Planı hükümlerine uygun olarak ve korumaya öncelik verilmesine yardımcı olmak için miras binalar, yerler ve nesnelere bağlı önemlerine göre dört grupta listelenmektedir:

1. Grup: uluslararası ve ulusal öneme sahip, korunmasının zorunlu olduğu düşünülen binalar, yerler ve nesnelere içeren listelenmiş miras varlıkları.

2. Grup: ulusal ve bölgesel öneme sahip, uygun biçimde yapıldığı takdirde korunmasının önemli olduğu düşünülen binalar, yerler ve nesnelere içeren listelenmiş miras varlıkları.

3. Grup: bölgesel ve metropolitan öneme sahip, uygun biçimde yapıldığı takdirde korunması arzu edilen binalar, yerler ve nesnelere içeren listelenmiş miras varlıkları.

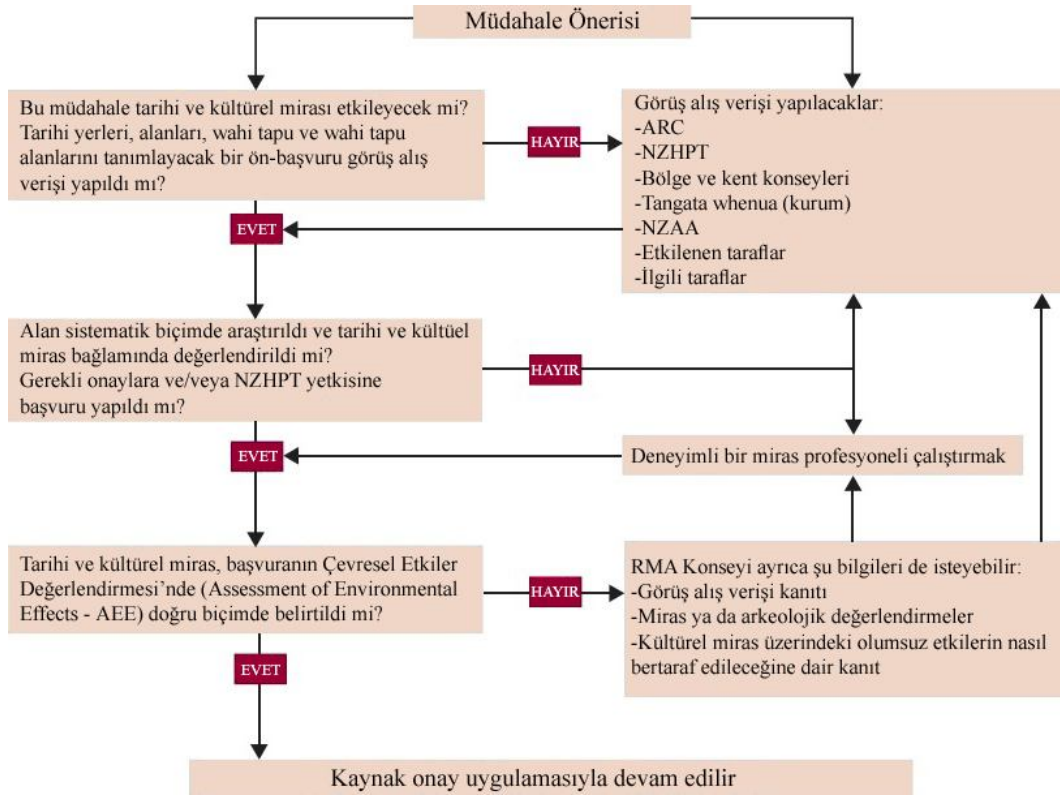
4. Grup: metropolitan öneme sahip ve/veya şehrin mirasına katkıda bulunan, korunması Konsey tarafından teşvik edilen binalar, yerler ve nesnelere içeren listelenmiş miras varlıkları [CCC, 1999].

Tarihi ve kültürel miras üzerindeki etkileri değerlendirmek için sürece dair Auckland örneği Şekil 3.20'de belirtilmiştir.

Japonya, kültür mirasının korunması, muhafazası ve sınıflandırılması bağlamında kapsamlı bir mevzuat ağına sahiptir [Hickman, 2002]. Kültür Varlıkları Koruma Yasası, Japon kültürel mirasının korunması ve muhafazasına ilişkin esasları kapsamlı bir biçimde düzenlemektedir. 1950 yılında yürürlüğe girmiştir.

Yeni yasa 1919, 1929 ve 1933 yasalarını, “somut olmayan kültür varlıkları”nı da kapsayacak şekilde birleştirmiştir. Kültür İşleri Kurumu'nun öncüsü kabul edilen Kültür Varlıkları Koruma Komitesi'nin kurulması için temel teşkil etmiştir [McVeigh, 2004]. Bu yasayla getirilen düzenlemeler, soyut

ve somut kültür varlıklarını “tarihi sitler”, “doğal güzelliğe sahip yerler” ve “doğal anıtlar” olmak üzere üç geniş kategoride ele almıştır. Tescilli binaların tasarım ya da inşaat teknikleri açısından seçkin olmaları, yüksek tarihi ya da bilimsel değere sahip olmaları ya da bir alan ya da hareketin karakteristiğini yansıtmasını gerekmektedir [Enders ve Gutschow, 1998]. Somut kültür varlıkları ise “önemli kültür varlıkları” ve “ulusal hazine” olmak üzere iki derecede irdelenmektedir.



Şekil 3.20: Auckland’da tarihi ve kültürel miras üzerindeki etkileri değerlendirmek için süreç [ARC, 2014]

1897’de yürürlüğe giren Antik Tapınaklar ve Mabetleri Koruma Kanunu (Ancient Temples and Shrines Preservation Law), Japon tarihi sanat ve mimarisinin korunmasına yönelik ilk sistematik mevzuattır [Enders, 1998.]. Yasa bir mimari yapıya, tarihi teklik ve olağanüstü kalitesi bağlamında uygulanmaktadır [Coaldrake, 2002]. Ayrıca restorasyon ve koruma sorumluluğunu da yerel makamlara yüklemiştir.

1897 yılında yürürlüğe giren ikinci bir kanun ise “Ulusal Hazineser” konusuna getirdiği ek hükümlerin yanında, dini mimari eserler de “Özel Korunacak Bina (Specially Protected Building)” tanımını getirmiştir [Coaldrake,

2002]. Ana kriter “üst düzey sanatsallık” ve “tarihi kanıt ve tarihle ilişkide zenginlik” olmakla birlikte varlığın dönemi de ek bir faktördür [Jokilehto, 1999].

Güncel koruma mevzuatının temellerini oluşturan bu iki kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sadece İngiltere, Fransa ve Yunanistan gibi sayılı birkaç devletin benzer mevzuatı bulunmaktaydı [Edwards, 2005].

20. Yüzyılın başlamasıyla birlikte kendini gösteren modernleşme, Japonya'nın tarihi ve doğal anıtlarını daha fazla tahrip etmeye başladı. “İmparatorluk Antik Sitleri Tarama Derneği”, “Tarihi Sit ve Yaşı Ağaçları Araştırma ve Koruma Derneği” gibi sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkıp lobi faaliyetlerine başlamaları sonucunda 1919'da diğer kültür varlıklarının da tapınaklar, mabedler vs mantığında korunması ve listelenmesini öngören Tarihi Sitler, Doğal Güzellikteki Yerler ve Doğal Anıtları Koruma Yasası (Historical Sites, Places of Scenic Beauty, and Natural Monuments Preservation Law) yürürlüğe girdi [Edwards, 2005].

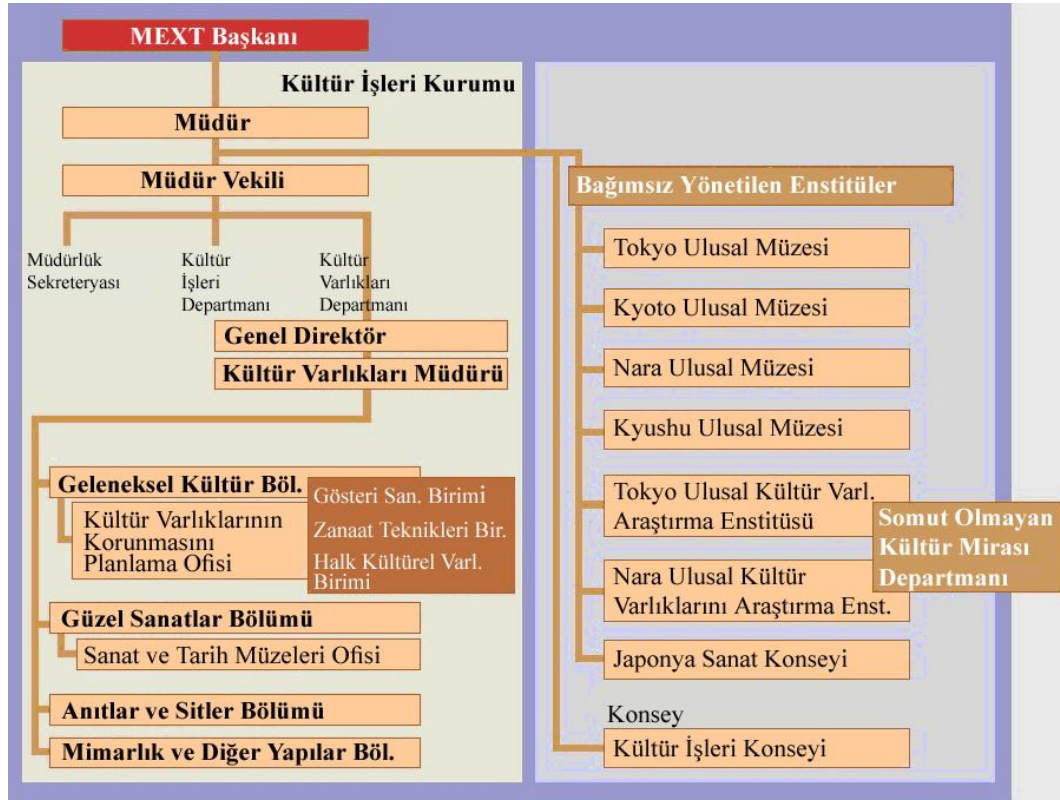
1929'da yürürlüğe giren Ulusal Hazinesi Koruma Yasası (National Treasures Preservation Law) ile 1897 yasaının yerini alarak kamu ve özel kuruluşlar ile şahısların mülkiyetindeki Ulusal Hazinesi koruma kapsamını, bu kültür miraslarının yurt dışına çıkartılmasının ve yerinin değiştirilmesini kısıtlayacak şekilde genişletti [Issarathumnoon, 2003]. Bu kanun ayrıca Ulusal Hazinesi'de ileride yapılacak tadilatlar için gerekli izinlerin alınmasını zorunlu tutmaktadır.

1930'lu yılların başlarında Japonya'da yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla kültür varlıklarının önlenemeyen ihracına bir çare bulma çalışmaları bağlamında yürürlüğe konan Önemli Güzel Sanatlar İşlerinin Korunması Yasası (Preservation of Important Works of Fine Arts) ile tapınaklar, mabedler ve konutları da kapsayan kültür varlıklarının geçici olarak korunmasını sağlama amaçlı basitleştirilmiş bir tescil süreci oluşturulmuştur [Enders, 1998].

Hangi düzeyde olursa olsun kültür varlıklarının karar yetkisi Milli Eğitim, Kültür, Spor, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MEXT) ile Kültür İşleri Kurumu'na (Agency for Cultural Affairs) aittir (Şekil 3.21).

26 Ocak 1949 tarihinde bir Budist tapınağının duvarının yıkılarak ateşe verilmesi, devletin yasama inisiyatifi koruma hususunda kullanmasının yolunu

açmış, Kültür Varlıkları Koruma Yasası'nın hazırlanması ve yürürlüğe girmesi sürecini başlatmıştır.

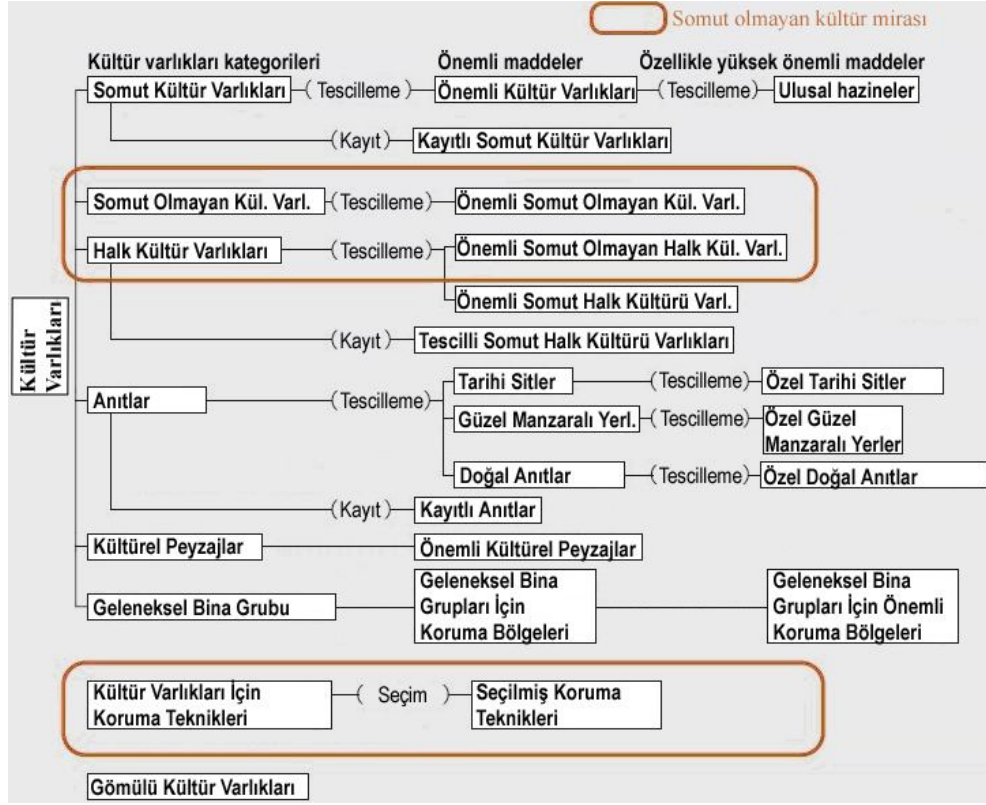


Şekil 3.21: Kültür İşleri Kurumu'nun organizasyon şeması [BUNKA, 2014]

Ulusal Hazineseler, Kültür İşleri Kurumu'nun belirleyip tescillediği Japonya'nın en kıymetli somut kültürel varlıklarıdır. Bir somut kültür varlığı tarihi ve sanatsal değeri olan, “bina ve yapı” ya da “sanatlar ve el sanatları” olarak sınıflandırılır. Bir Ulusal Hazine, üst düzey işçilik, dünya kültürel tarihi açısından yüksek değer ya da seçkin bilimsel değer göstermek zorundadır.

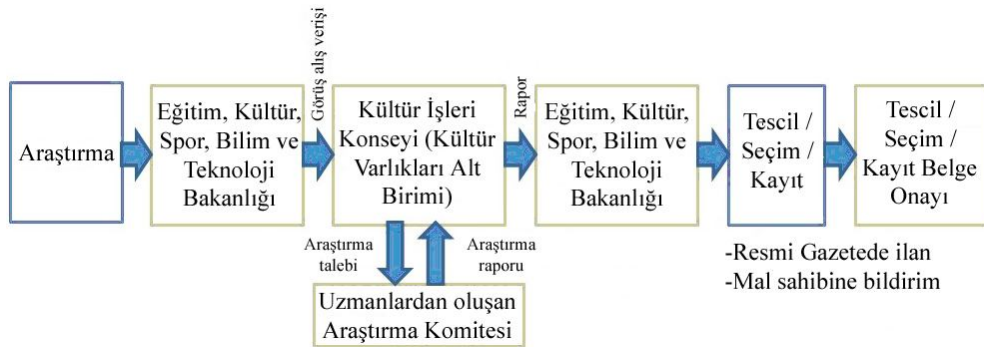
Tescilli Ulusal Hazineseler'in, tadilat, transfer ve ihracı hakkında kısıtlamalar dahil olmak üzere fonlanmaları ve vergi muafiyetleri korunma yöntemlerini içerir. Kültürel İşler Kurumu mülk sahiplerine varlıklarının restorasyon, yönetim ve sergilenmesine yönelik tavsiyeler sunar. Bu çabalar, tescilli yapıların yapıları çevresini korumaya yönelik kanunlarla ve restorasyon işleri için gerekli tekniklerle desteklenir (Şekil 3.22).

Ulusal Hazineseler ile karşılaştırıldığında Önemli Kültür Varlıkları sahibine daha az sorumluluk yüklemektedir.



Şekil 3.22: Japonya’da kültür varlıklarının korunmasının çerçevesi [BUNKA, 2014]

Bir Ulusal Hazine yapısının sahibi ya da yöneticisi, oranın yönetim ve restorasyonundan sorumludur. Varlığın yitirilmesi, yıkılması, hasar görmesi, değiştirilmesi, taşınması ya da mülkiyetin değişmesi durumlarında Kültür İşleri Kurumu'na bilgi verilmelidir [Gibbon, 2005]. Gerektiğinde mülk sahibi Kültürel İşler Kurumu'na binanın durumuyla ilgili istenen bilgileri vermelidir. Ulusal Hazine'ye bir zarar gelmişse, komiserlik mülk sahibi ya da sorumlusuna binanın onarılması talimatı vermeye yetkilidir (Şekil 3.23).



Şekil 3.23: Tescil süreci [BUNKA, 2014]

Güney Kore Hükümeti'nin, kültür mirasının korunup teşvik edilmesi görevine sahip kurumu Kültürel Miras Yönetimi'dir (Cultural Heritage Administration - CHA)dur [CHA, 2014].

Her ne kadar Kültür Varlıkları Yönetimi 1961'de kurulmuş olsa da, temelleri 1945'te Amerikan askeri kurallarıyla kurulan Kraliyet Varlıklar Yönetimi'ne dayanmaktadır [CHA, 2014]. 1962'de yürürlüğe giren Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu ise Japonya'da 1950'de yürürlüğe giren Kültür Varlıklarının Korunması Kanunu üzerine modellenmiştir [Yang, 2003]. Bu yasaya göre kültür mirası “somut kültür mirası” (Ulusal Hazine), “soyut kültür mirası”, “anıtlar” (tarihi sitler, görsel güzellikte sitler ve doğal anıtlar) ve “folklorik kültür mirası” olmak üzere dört ana kategoriye ayrılmaktadır.



Şekil 3.24: Kültür mirasının sürdürülebilir korunması ve kullanımı [CDA, 2014]

Filipinler Cumhuriyeti'nin Ulusal Kültür Mirası Yasası, Filipinler Kültür Varlıkları Kaydı'nı oluşturarak elli yıldan eski tarihi binaların korunma sürecini belirlemiştir (Şekil 3.24). Bir evin, sahip olduğu tarihsel öneminden dolayı “Miras Evi” olarak ilanını Filipinler Ulusal Tarih Komisyonu (National Historical Commission of the Philippines – NHCP) yapmaktadır.

Kanun şunları gerektirmektedir:

- Yetkili kültür kurumunca Taşınmaz Kültür Varlığı olarak ilan edilen kültür varlıkları, tescilden sonra yetkili tapu dairesine bilgilendirilmesi zorunludur;
- Yerel yönetim birimleri, kültür ofisleri vasıtasıyla yetki alanlarındaki kültür varlığı envanterini tutma ve Komisyon'a bir kopyasını göndermek zorundadır;
- Tüm hükümet kurum ve kuruluşları ... kamu ya da özel eğitim kurumları dahil olmak üzere mülkiyetlerindeki bu tip taşınmazları ilgili kültür kurumuna rapor etmeleri ve Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren üç yıl içinde tescil ettirmek zorundadır;
- Özel koleksiyoncular ve kültür varlığı sahipleri bu varlıkları Kanun'un yürürlüğe girmesinden itibaren üç yıl içinde tescilletmek zorundadır. Bu koleksiyoner ve mülk sahipleri tescilden sonra bu haklarından mahrum edilemezler [Phillipine Heritage Conserveation Society, 2015].

Kanun "kültür varlığı"nı "bir insan ve bir milletin kimliğini ortaya koyan kiliseler, camiler ve diğer dini yapılar, okullar, tarihi örnekler ve sitler dahil kamusal ya da özel mülkiyete tabi taşınabilir ya da taşınamaz, somut ya da soyut olmak üzere insan yaratıcılığının tüm ürünleri" olarak tanımlamaktadır [Phillipine Heritage Conserveation Society, 2015].

3.1.2. Türkiye'de koruma yaklaşımları

3.1.2.1. Hukuki yapılanma

Türkiye'deki koruma yaklaşımları Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin mevzuat ve çalışmaları olarak ele alınmaktadır.

İdari yapılanma bağlamında, 1826 yılında kurulan Evkaf-ı Humayun Nezareti (Vakıf Bakanlığı), 1863'te kurulan Nafia Nezareti (Bayındırlık Bakanlığı) gibi çeşitli devlet kurumlarının kurulması ile koruma kurumsallaşmaya başlamış, ancak anıtsal nitelikli yapıların ve çevrelerinin korunması Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar geçen sürede padişah fermanlarıyla sağlanmıştır [Sancakdar, 2012]. Bunlar Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi (13 Kasım 1869),

İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi (7 Nisan 1874), Üçüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi (23 Şubat 1874) ve Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi (19 Nisan 1906)'dir. Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi, 25 Nisan 1973 tarih ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar tam altmış yedi yıl yürürlükte kalarak Türkiye Cumhuriyeti'nde de geçerli bir mevzuat olmuştur.

Kültür varlıklarının korunması bağlamında Cumhuriyet Dönemi'nin ilk hukuki düzenlemesi olan bu kanun, 23 Temmuz 1983 tarihinde 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. Bu kanun, çeşitli tarihlerde yapılan değişikliklerle hâlen yürürlüktedir. Diğer bir deyişle Dördüncü Asar-ı Atika Nizamnamesi, 2863 sayılı kanuna temel teşkil eden önemli bir belgedir.

Küresel ve bölgesel ölçekte oluşturulmuş birçok uluslararası hukuk metni, kültür varlıklarının korunması hususunda Türkiye Cumhuriyeti'ne de çeşitli sorumluluk ve görevler yüklemektedir. 1972 yılında onaylanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme'ye Türkiye Cumhuriyeti de 14 Nisan 1982 tarih ve 2658 sayılı kanunla taraf olmuştur.

Öncelikle 1982 Anayasası, devlete kültür varlıklarını koruma yükümlülüğü getirmektedir. Anayasanın 63. maddesinde “*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir*” [TBMM, 2014] hükmü yer almaktadır. Ayrıca, devletin planlama görevini düzenleyen 166. maddede kültür ve tabiat varlıklarının korunması hususunda planlama faaliyetleri yapılmasını gerektiren hükümler bulunmaktadır.

UNESCO'ya bağlı Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi (ICOMOS Türkiye), ICOMOS Tüzüğü'nün ilgili maddelerine dayanılarak kurulmuş ve ilgili yönetmelik yayınlanmıştır [Sancakdar, 2012]. Amacı, Türkiye'deki anıtların ve sitlerin incelenmesini özendirme, korunmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştırmak, Türkiye'deki anıtlara ve sitlere, genel olarak kültür mirasına karşı diğer ülkelerdeki makamların ve halkın ilgisini

çekmek, ilgiyi arttırmak, toplum hizmetine, bilgilerin yayılmasına ve uluslararası karşılıklı ilişkilerin gelişmesine yararlı olmaktadır.

Koruma ve restorasyon alanında, bir uluslararası organizasyon tarafından hazırlanmamasına rağmen çok geniş çaplı kabul görmüş bir belge olan Venedik Tüzüğü, Türkiye açısından Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanmış bir belge olmaması dolayısıyla hukuki bir belge niteliği taşımamaktadır [Çolak, 2011].

Türkiye’yi ilgilendiren bölgesel antlaşmalar genellikle Avrupa Birliği’nin antlaşmalarıdır. Her ne kadar henüz adaylık süreci sona ermiş olmasa da Avrupa Birliği müktesebatı dolayısıyla büyük önem taşımaktadır.

1985 yılında imzalanan “Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi” mimari mirası “anıtlar”, “bina grupları” ve “ören yerleri (sitler)” şeklinde üç kategoride sınıflandırırken Türk koruma hukuku “tekil bina ve yapılar” ile “sit alanları” olarak iki kategoride değerlendirmektedir [Çolak, 2011].

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk dönemlerinde, devletin korumadan sorumlu kurumu Şeriye ve Evkaf Vekaleti ile Maarif Vekaleti olmuş; daha sonrasında uzun bir süre Kültür Bakanlığı ve Turizm Bakanlığı şeklinde iki ayrı bakanlık söz konusu iken, bu iki bakanlık 2003 yılında 4848 sayılı kanunla birleştirilerek Kültür ve Turizm Bakanlığı adında tek bakanlık haline getirilmiştir.

“Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun”un amacı: “... *kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığının kurulmasına, teşkilât ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir*” [KTB, 2014c]. Kanunda yer alan bu tanımlama ile kültür varlıklarının merkezi idare adına korunması görevi Kültür ve Turizm Bakanlığı’na verilmiştir [Çolak, 2011]. Bununla birlikte aynı kanunun 2. Maddesinin ii bendinde *Kültür ve turizm konuları ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek, bu kuruluşlarla*

işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak; yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından kurulan veya kamu personeli desteklemek için kurulan dernekler ve aynı amaçlarla Türk Medeni Kanununa göre kurulan vakıflar dışındaki asıl amacı kültür, sanat, turizm ve tanıtım faaliyeti olan dernek ve vakıflar ile özel tiyatrolar tarafından gerçekleştirilecek projelere nakdi yardımda bulunmak [KTB, 2014c] ile iii bendinde “Tarihi ve kültürel varlıkları korumak” da kanunun kültür varlıklarının korunmasına ilişkin Bakanlığa verdiği önemli görevlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin kültür varlıklarının korunmasına dair temel kanunu, 23 Temmuz 1983 tarih ve 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”dur [KTB, 2014c]. Kültür ve tabiat varlıklarının tanımlanmasından sınıflandırılmasına, korunmasında uygulanacak ilkelere uygulamaların kim tarafından yapılacağına kadar bir çok konu hakkında düzenlemeler yapılmıştır [Çolak, 2011].

Halen yürürlükte olan başlıca düzenlemeler (Çizelge 3.18) şunlardır:

Çizelge 3.18: T.C. mevzuatındaki başlıca düzenlemeler

16.6.2005 tarih ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun
Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik
Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi ve Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu Kapsamındaki Kültür Varlıklarının Rölöve, Restorasyon, Restitüsyon Projeleri, Sokak Sağıklaştırma, Çevre Düzenleme Projeleri ve Bunların Uygulamaları İle Değerlendirme, Muhafaza, Nakil İşleri ve Kazı Çalışmalarına İlişkin Mal ve Hizmet Alımlarına Dair Yönetmelik
Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ve Koruma Bölge Kurulları Çalışmaları İle Koruma Yüksek Kuruluna Yapılacak İtirazlara Dair Yönetmelik

“İmar Kanunu” 3 Mayıs 1985 tarih ve 3194 sayılıdır. Taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu parseller ve onların koruma alanlarında yapılacak uygulamaların belirlenmesi, koruma amaçlı imar planları gibi hususlarda hükümler içermektedir [Çolak, 2011].

“Kültür Yatırımları ve Girişimleri Teşvik Kanunu” 5225 sayılıdır ve kültür varlıklarının korunmasına katkı sağlayacak teşviklere dair düzenleme ve hükümler içermektedir.

2634 sayılı “Turizmi Teşvik Kanunu” kültür ve turizm koruma ve benzeri alanlarının tespiti ve geliştirilmeleri [Çolak, 2011] gibi bir çok hususta hükümler içermektedir.

20 Şubat 2008 tarih ve 5737 sayılı “Vakıflar Kanunu”nda vakıfların (ibadethane, külliye, medrese, tekke ve benzeri) kuruluşları ve denetlenmeleriyle, bu sınıftaki kültür varlıklarının korunmalarına dair düzenlemeler yanında, vakıfların denetim ve yönetimi hususlarında idari kanunca muhatap gösterilen yapılanma olan Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün görevlerine ilişkin hususları da içermektedir [Çolak, 2011]. Kanununun 28. Maddesinde “*Vakıflara ait yurt içi ve yurt dışındaki taşınır ve taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterinin çıkarılması, tescili, Genel Müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait olanların korunması, mülkiyeti el değiştirmiş vakıf kültür varlıkları ile koruma alanlarının kamulaştırılması, değerlendirilmesi, onarımı, restorasyonu ve gerektiğinde yeniden inşası*” [Anonim, 2014c] görevi Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne verilmektedir.

“Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun” 16.06.2005 tarih ve 5366 sayılıdır.

Ayrıca korunması gerekli kültür varlığı özelliği arz eden özel bölgeleri konu alan 15.03.1977 tarih ve 2082 sayılı “İstanbul, Kayseri, Bursa Kapalı Çarşılarının Onarımı ve İmarı Hakkında Kanun” ve 18.11.1983 tarih ve 2960 sayılı “Boğaziçi Kanunu” gibi yasal düzenlemeler de mevcuttur.

Cumhuriyet döneminde korumacılık alanında yasa ile kurulmuş ilk oluşum, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu’dur.

Kültür varlıklarının korunmalarına ilişkin en önemli idari düzenlemelerden biri ilke kararlarıdır. Kültür varlıklarını koruma faaliyetlerinin düzenlenmesi konusunda gerçekleştirilecek uygulamaların detayına, uygulamada yaşanan mesleki teknik sorunların çözümüne, uygulamayı yönlendirmek ve ülke genelinde koruma uygulamalarında eşdeğerlik sağlanmasına yönelik ilkelerin, konunun

uzmanlarından oluşan koruma yüksek kurulu tarafından düzenlenmesi ile ilke kararları oluşmaktadır [Çolak, 2011]. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. Maddesinin a bendinde ilke kararı oluşturma görevi Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'na verilmiştir [Anonim, 2014d]. Bununla birlikte aynı kanunun 57. Maddesi gereğince “Koruma bölge kurulları, Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları çerçevesinde olmak kaydıyla aşağıdaki işleri yapmakla görevli ve yetkilidir” [Anonim, 2014d]. Aynı maddenin 8.8.2011 tarih ve 648 sayılı KHK ile eklenen bir fıkrasında da “...Alınan kararlar bu Kanun ve ilke kararlarındaki dayanakları ile bilimsel gerekçeleri belirtilerek yazılır” [Anonim, 2014d] hükmü yer almaktadır. Tüm bu hususlardan anlaşılabilirdiği üzere ilke kararları dayanaklarını Kanundan alan idari düzenlemeler olmalarından dolayı normlar hiyerarşisinde dayanaklarını Anayasadan almakta olan yönetmeliklerden sonra gelirler [Çolak, 2011] (Şekil 3.25).

Uluslararası hukuk → T.C. Anayasası → 2863 → İlke Kararları → Yönetmelikler → Normlar

Şekil 3.25: Mevzuat silsilesi

3.1.2.2. Teşkilatlanma

Kültür varlıklarının korunması, gerek fiziki ve gerekse de akademik bağlamda oldukça geniş bir alana yayılan ve birçok değişkeni olan bir idari sorumluluktur.

Dolayısıyla, kültür varlıklarının korunması faaliyetlerinin, merkezi idarenin yanı sıra kamu, yerel ve özel inisiyatiflerin işbirliği ile gerçekleştirilmesi, kamu yararı ve hizmet açısından gereklidir.

Ülke genelinde yürütülmesi zorunlu olan kültür varlıklarını koruma görevinin ilke ve esaslarının belirlenmesi, bir eşdeğerlilik oluşturulması, koruma önceliklerinin dikkate alınması ve benzeri durumlar, bu görevin öncelikle merkezi idare birimlerine verilmesini ve denetimlerinin de bu birimlerce yapılmasını gerekli kılmaktadır [Çolak, 2011]. Kültür varlıklarının korunması hususunda yetkili bu merkezi birimler Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Başbakanlık'a bağlı Vakıflar Genel Müdürlüğü'dür.

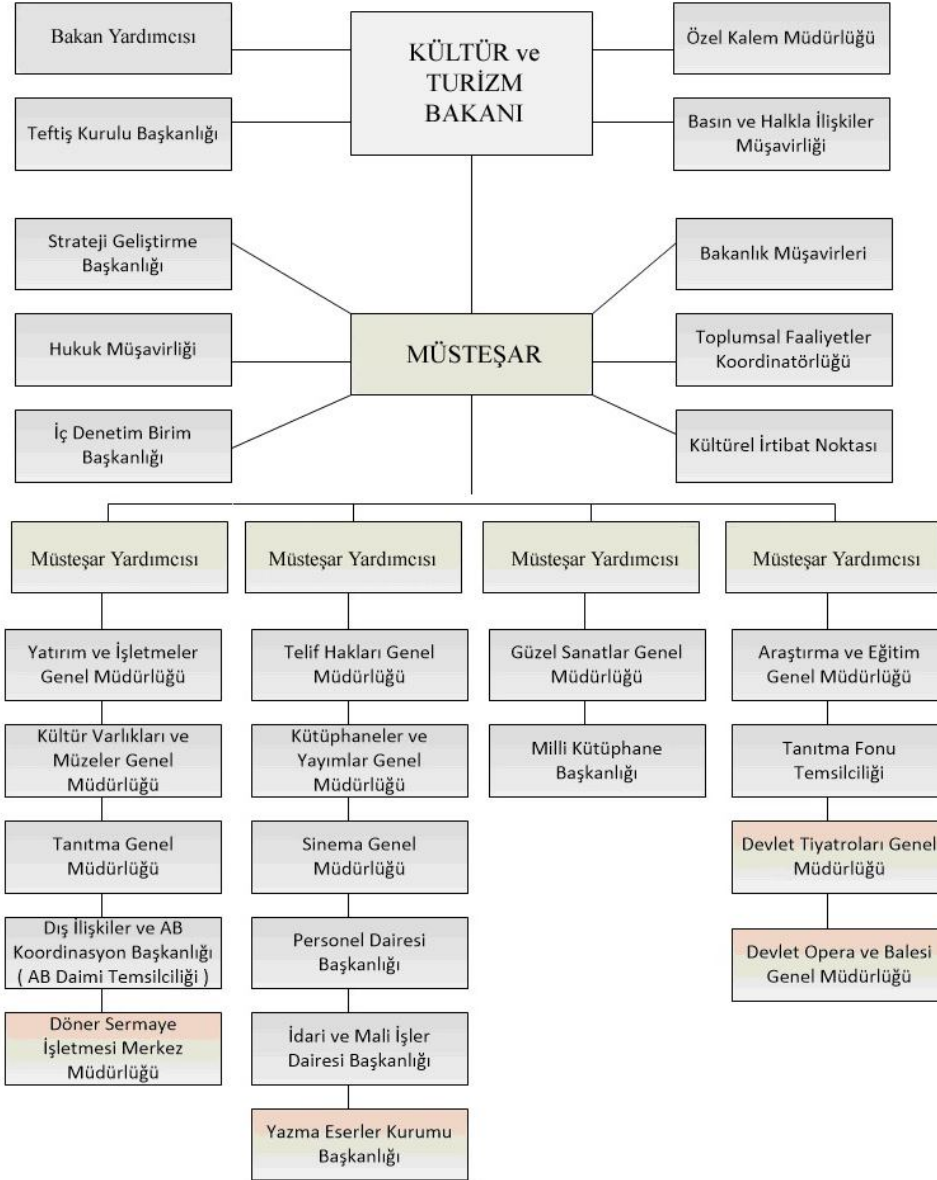
Türkiye Cumhuriyeti mevzuatı gereğince Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültür varlıklarının korunması görevinin asıl sorumlusudur. Korunması gereken kültür varlıklarının tespiti, tescili, sınıflandırılması, bu varlıklara uygulanacak koruma tedbirlerinin belirlenmesi, bu tedbirlerin uygulanmasına ilişkin kararların alınması ve tatbik edilmesi ve benzeri birçok konu Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilatı içindeki idari birimler tarafından yürütülmektedir [Çolak, 2011]. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bu bağlamdaki amacı, *“kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, ... kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak üzere ... esasları düzenlemek* [KTB, 2014c] tir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın merkez teşkilatı bünyesinde kültür varlıklarının korunmasına yönelik görev üstlenen birim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 9. Maddesi gereğince Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'dür (Şekil 3.26).

Yurt içinde bulunan ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren korunması gerekli taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili hizmetlerin bilimsel esaslara göre yürütülmesini sağlamak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı “Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu” ile sorumluluk bölgeleri ve merkezleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenecek “Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları” kurulmuştur [Sancakdar, 2012].

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sorumluluğunda bulunan görevlerin, yerel nitelikler, öncelikler ve özellikler dikkate alınarak yürütülmesi, hizmet gerekleri ve kamu yararı bakımından önem arz etmeleri dolayısıyla merkezi idarenin, bu ihtiyacın karşılanması bağlamında taşra teşkilatı kurması bir zorunluluktur ve bu bağlamda kültür varlıklarının korunmasına yönelik faaliyetler, özerk yapılı ihtisas kurulları tarafından yönetilmektedir [Çolak, 2011]. Bu kurullar;

- 1-Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile
- 2-Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarıdır.



Şekil 3.26: Kültür ve Turizm Bakanlığı teşkilat şeması [KTB, 2014d]

Bu kurullar kültür varlıklarının korunması hususunda karar alan, uygulamayı şekillendiren, yönlendiren ve denetleyen idari birimler; mahalli idareler bu kurulların kararları doğrultusunda uygulamacı kurumlar; TBMM Başkanlığı ise, bu durumun tek istisnası olarak sorumluluğunda bulunan kültür varlıklarının korunması hususunda hem karar alma ve hem de uygulama yetkisine sahiptir [Çolak, 2011].

Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun görev ve yetkileri, 2863 sayılı kanunda şöyle belirtilmiştir:

- a) *Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve restorasyonu ile ilgili işlerde uygulanacak ilkeleri belirlemek,*
- b) *Koruma bölge kurulları arasında gerekli koordinasyonu sağlamak,*
- c) *Uygulamada doğan genel sorunları değerlendirerek görüş vermek suretiyle, Bakanlığa yardımcı olmak,*
- d) *Bakanlıklarca Koruma Yüksek Kurulunda görüşülmesi talebiyle gönderilen ve gündeme alınan konularda karar vermek,*
- e) *Koruma bölge kurullarının kimi kararlarına yapılan itirazları değerlendirmek. [Anonim, 2014d]*

Üst kurulun oluşturulması aşamasında, koruma faaliyetlerinde taraf durumundaki idari faaliyetlerle görevli idareler temsilcilerinin üst düzey bürokratlar düzeyinde katılımı gerekli görülmüştür. Dolayısıyla 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 53. Maddesinde (Kültür ve Turizm) *Bakanlık Müsteşarı (aynı zamanda kurulun başkanıdır), Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı, (Kültür ve Turizm) Bakanlığın ilgili Müsteşar Yardımcısı (aynı zamanda kurulun başkan vekilidir), Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürü, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının ilgili Genel Müdürü, Orman Genel Müdürü veya Yardımcısı, Vakıflar Genel Müdürü veya Yardımcısı, Koruma bölge kurulları üyelerinden Bakanlıkça seçilecek altı üye, Maden İşleri Genel Müdürü veya Yardımcısı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürü veya Yardımcısı* [Anonim, 2014b], kurumlarındaki görevleri süresince üst kurul üyesi olmaktadır.

Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 51. Maddesine dayanılarak kurulmuştur. Türkiye'de kültür varlıklarının korunması faaliyetlerinin merkezinde yer alan merkezi idarenin, özerk ve uzman bir yapılanmaya sahip olması zorunlu bulunan taşra birimidir [Çolak, 2011]. Ancak özerklik bağlamında Kültür ve Turizm Bakanlığının il ve bölge yapılanması içinde yer almaz, görevlerini doğrudan Bakanlık bünyesindeki Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak yerine getirirler [Çolak, 2011] (Şekil 3.27). Bölge kurulları mahalli idareler tarafından alınan koruma kararları üzerinde denetim yapan idari birimler değil; belirleyici, karar alıcı, uygulamaya izin verici ve denetleyici yapılanmalardır.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat varlıklarını Koruma Kanunu'nun 58. Maddesinde “*arkeoloji, sanat tarihi, hukuk, mimari ve şehir plancılığı konularında uzmanlaşmış kişileri arasından Bakanlıkça seçilecek 7 temsilci; görüşülecek konu belediye sınırları içinde ise ilgili belediye başkanı veya teknik temsilcisi, dışında ise ilgili valilikçe seçilecek teknik temsilci; görüşülecek konu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile ilgili ise Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden bir teknik temsilci; görüşülecek konu Vakıflar Genel Müdürlüğü ile ilgili ise Vakıflar bölge müdürü veya teknik temsilcisi; görüşülecek konu Çevre ve Orman Bakanlığı ile ilgili ise konuyla ilgili teknik temsilci; görüşülecek konunun müze müdürlüğünü ilgilendirmesi halinde ilgili müze müdürü; kurula oy hakkı olmamak kaydıyla danışman uzman; Koruma bölge kurulunun gündemiyle ilgili olarak koruma bölge kurulu müdürlüğünün davetiyle gözlemci olarak meslek odaların temsilcileri*”nden [Anonim, 2014b] oluşan bir kuruldur.

4 Şubat 2003 tarih ve 5835 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un 3.maddesi ile 2863 sayılı kanunun 57.maddesine eklenmek üzere “*Üçten fazla koruma bölge kurulu bulunan illerde, kurullar arasında teknik ve idari işlerde koordinasyonu sağlamak üzere Koruma Bölge Kurulları Koordinasyon Müdürlükleri kurulur. Koruma bölge kurulu müdürlükleri, koruma bölge kurulları koordinasyon müdürlüğüne bağlı olarak çalışır*” ibaresi eklenmiştir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 61. Maddesinde yer alan “*Kamu kurum ve kuruluşları ve belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, Koruma Yüksek Kurulu ve koruma bölge kurullarının kararlarına uymak zorundadır. Koruma Yüksek Kurulunun ilke kararları Resmî Gazetede yayımlanır.*” [Anonim, 2014d] hükmü ile yüksek kurul ve bölge kurullarının yetkisi açıkça belirtilmiştir.

Kültür varlıklarının korunmasında doğrudan olmasa da, 3194 sayılı İmar Kanunu kapsamında verilen yetkiye dayanılarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da konuya birebir müdahil bir merkezi idare birimidir.



Şekil 3.27: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı [KTB, 2014e]

Koruma kurullarının karar mekanizması olmasına paralel şekilde, bu kararların yürütülmesi, cezai işlemleri ve sürdürülebilirliklerine dair sorumluluk büyükşehir belediyeleri, ilçe ya da ilk kademe belediyeleri ve il özel idareleri olmak üzere mahalli idarelerdedir (Çizelge 3.19).

Çizelge 3.19: Uygulamacı idareler [Çolak, 2011]

UYGULAMACI İDARELER	
MERKEZİ İDARE BİRİMLERİ	YERİNDEN YÖNETİM KURULUŞLARI
Orman ve Su İşleri Bakanlığı	büyükşehir belediyeleri
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	belediyeler
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	il özel idareleri
Kültür ve Turizm Bakanlığı	üniversiteler vb
Milli Savunma Bakanlığı	
Vakıflar Genel Müdürlüğü	
Genelkurmay Başkanlığı vb	

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlendiği 7. maddesinin "o" bendinde "Kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlamak, bu amaçla bakım ve onarımını yapmak, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa etmek" [TBMM, 2014b] hükmüyle kültür varlıklarının korunması görev ve sorumluluğu büyükşehir belediyelerine verilmiştir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda ayrıca büyükşehir belediyelerine "...bünyesinde

kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları...” [Anonim, 2014d] kurma yetkisi vermiştir. Bu sayede büyükşehir belediyeleri, koruma faaliyetlerinin son derece etkin bir aracı haline gelmektedir [Çolak, 2011].

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 10. maddesinde il özel idarelerine “... *bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri ...*” [Anonim, 2014d] kurma yetkisi vermiştir.

Bu bağlamda; il özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı’nca izin verilen belediyeler bünyesinde Koruma, Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB) kurabilme yetkisine sahiptir. Görev ve sorumluluklarını 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’ndan alan “Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları, Proje Büroları ile Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik” ile belediye bünyesinde kurulan KUDEB’ler belediye ve mücavir alan sınırları içinde kalan, İl Özel İdareleri bünyesinde kurulan KUDEB’ler ise bu sınırların dışında kalan bölgelerden sorumludur.

Ayrıca il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak “proje bürolarının” oluşturulması ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek “eğitim birimlerinin” açılması sağlanmış bulunmaktadır.

2004’te yapılan yasal düzenlemeler içerisinde göze çarpan bir başka düzenleme ise yerel yönetimlere, korunması gereken taşınmaz kültür varlıklarını doğrudan kamulaştırma yetkisi tanınmasıdır. Buna göre Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Belediyeler tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırabileceklerdir.

3.1.2.3. Süreç analizi

İl Özel İdareleri, Büyükşehir Belediyeleri ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere kurulan KUDEB'lerin kuruluş ve işleyiş esasları, 11 Haziran 2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Koruma, Uygulama Ve Denetim Büroları, Proje Büroları İle Eğitim Birimlerinin Kuruluş, İzin, Çalışma Usul Ve Esaslarına Dair Yönetmelik" ile ayrıntıya kavuşturulmuştur.

Uzman eksikliğinin baş göstermesi ya da birimin tamamen kapatılması halinde ise KUDEB'in yetkileri koruma bölge kurullarına geçmektedir. Bununla birlikte, KUDEB'lerde görevlendirilen uzmanların üç ay süre ile ilgili Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nde staj yapmaları gerekmektedir.

KUDEB'lerde, nitelikleri ve sayıları, görev alanındaki taşınmaz kültür varlıklarının nitelik ve yoğunluğu göz önüne alınarak belirlenen mimarlık (üniversitelerin restorasyon lisansüstü programlarından mezun, restorasyon lisansüstü programlarında en az üç yıl öğretim elemanı olarak görev yapmış, kamu kurum ve kuruluşlarında taşınmaz kültür varlıklarının korunması alanında en az üç yıl deneyimli, taşınmaz kültür varlıklarının onarımı konularında serbest meslek mensubu olarak en az beş yıl çalışmış [KVMGM, 2014], şehir planlama, mühendislik, sanat tarihi meslek alanlarından en az birer uzman; arkeolojik sit alanının bulunması halinde alanın özelliğine göre en az bir arkeoloğun görev alması gerekmektedir.

KUDEB'in görevleri şunlardır:

- *Taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında yapılacak olan tadilat ve tamirat uygulamaları öncesinde yapıyı incelemek ve yapılacak onarıma ilişkin koşulların belirtildiği onarım ön izin belgesini düzenlemek;*
- *Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları, bunların koruma alanları ve sit alanlarında, tadilat ev tamiratların; özgün ve biçim ve malzemeye uygun olarak gerçekleştirilmesini denetlemek, uygun bulunanlara onarım uygunluk belgesi düzenlemek;*

- *Tadilat ve tamirat kapsamında başlanılan onarımlarda esaslı onarım gereğinin saptanması durumunda onarımı durdurarak konuyu belgeleri ile koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek;*
- *Taşınmaz kültür parseline bitişik parsellerde ve koruma alanlarında yer alan ve yürürlükteki yasal düzenlemelere göre ruhsatı bulunan tescilsiz taşınmazlardaki tadilat ve tamirat uygulamalarına, varsa koruma amaçlı imar planı koşulları da dikkate alınarak izin vermek ve denetlemek;*
- *Koruma bölge kurulları tarafından uygun görülen koruma amaçlı imar planlarının plan hükümleri çerçevesinde uygulanmasını denetlemek;*
- *Koruma bölge kurulları tarafından onaylanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine ilişkin uygulamaları denetlemek, projesine uygun tamamlanan uygulamalar için kullanma izin belgesi düzenlemek;*
- *Taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında koruma yüksek kurulunun ilke kararları, koruma bölge kurulu kararlarına aykırı ve ruhsatsız olarak yapılan inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre gerekli işlemleri yapmak, uygulamayı durdurarak konuyu belgeleri ile koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek;*
- *Tescilli kültür varlıklarının mail-i inhidam olmaları halinde can ve mal güvenliğinin sağlanması için gerekli işlemlerin yaparak durumu koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletmek;*
- *Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımının gerçekleştirilmeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak mali yardımlar ile ilgili düzenlemeleri gerçekleştirmek;*
- *Maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştirilmeyecek durumda olan maliklere ilgili idarelerce yapılacak teknik eleman yardımında doğrudan görev almak ya da bu görevi üstlenenleri denetlemek;*
- *10/7/2004 tarihli ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7.maddesi ile 7/12/2004 tarihli ve 5272 sayılı belediye kanununun 14.maddesine göre belediyenin görevleri arasında yer alan kültür ve tabiat*

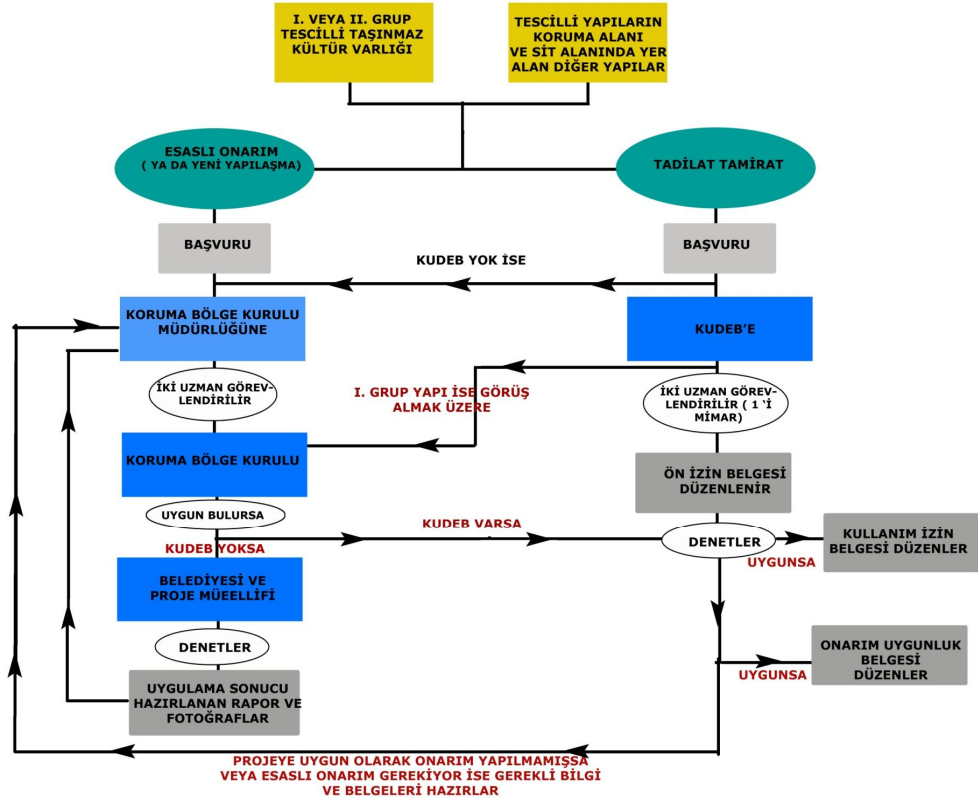
varlıkları ile tarihi dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekanların ve işlevlerinin korunmasına yönelik programları hazırlamak, bu amaçla yapılacak uygulamalara ilişkin işlemleri yürütmek;

- *21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı kültür ve tabiat varlıklarını koruma kanunu ve 3/5/1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanununa aykırı uygulamaların tespiti halinde ilgili idareye ve cumhuriyet savcılığına bildirimde bulunmak.*

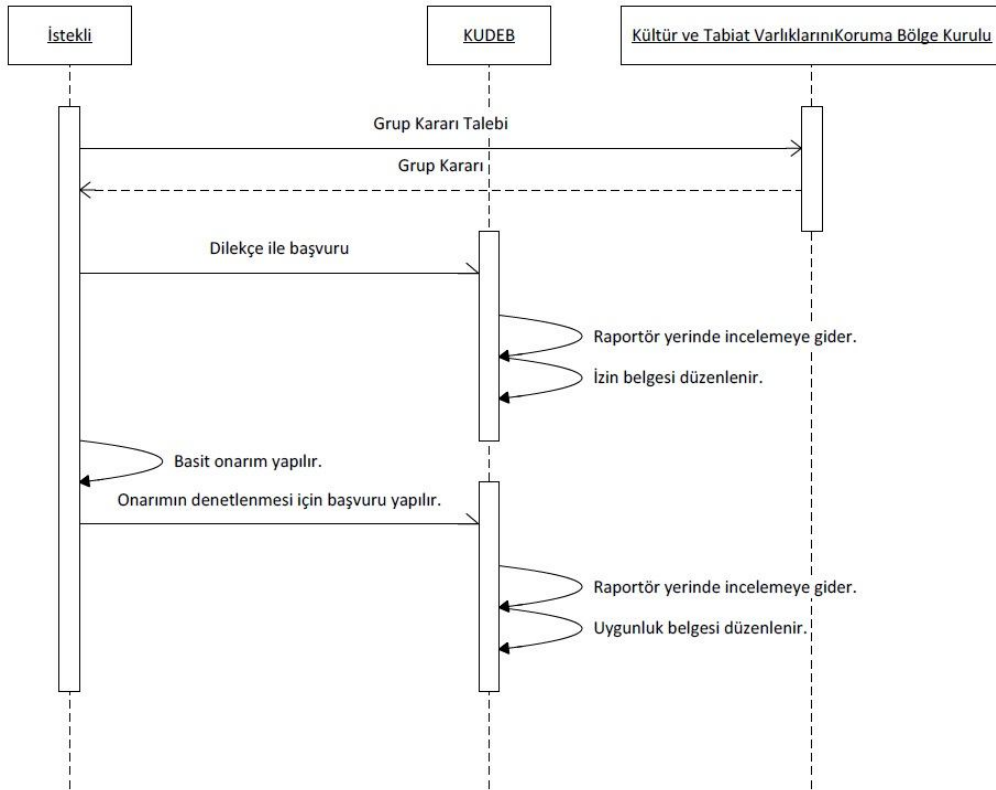
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10. Maddesine 14 Temmuz 2004 tarih ve 5226 sayılı kanunun 4.maddesiyle “...il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak proje büroları ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek eğitim birimleri kurulur” [Anonim 2014b] ifadesi eklenmiştir.

Proje bürolarının görev ve yetkileri ise [KVMGM, 2014]'de şöyle belirtilmiştir:

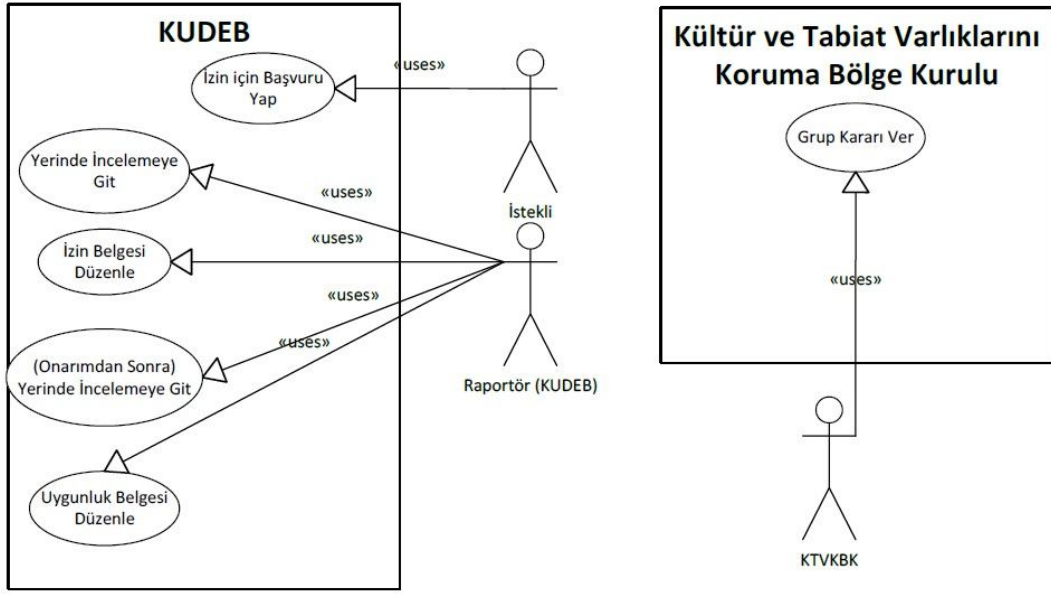
- *İlgili idare tarafından belirlenecek programlar çerçevesinde; İl Özel İdaresi mülkiyet ve denetiminde bulunan, maliki bulunduğu taşınmaz kültür varlığının onarımını gerçekleştirecek mali yeterliliğe sahip olmayan maliklerin mülkiyetinde bulunan ve il genel meclisince belirlenen taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlamak,*
- *Bu süreçte özel uzmanlık gerektiren konularda üniversite ve araştırma kurumları ile işbirliği yapmak,*
- *Hazırlanan projelerin, ilgili idarelerdeki izin ve onay süreçlerine katılmak ve süreçlerin tamamlanmasını takip etmek,*
- *İl Özel İdaresi mülkiyet ve denetiminde bulunan taşınmazların koruma bölge kurullarınca onaylanan projelerinin uygulanmasını ve denetlenmesini sağlamak,*
- *Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi için oluşturulan taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına katkı payı kapsamında belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve*



Şekil 3.28: KUDEB çalışma şekli [ÇŞB, 2014]



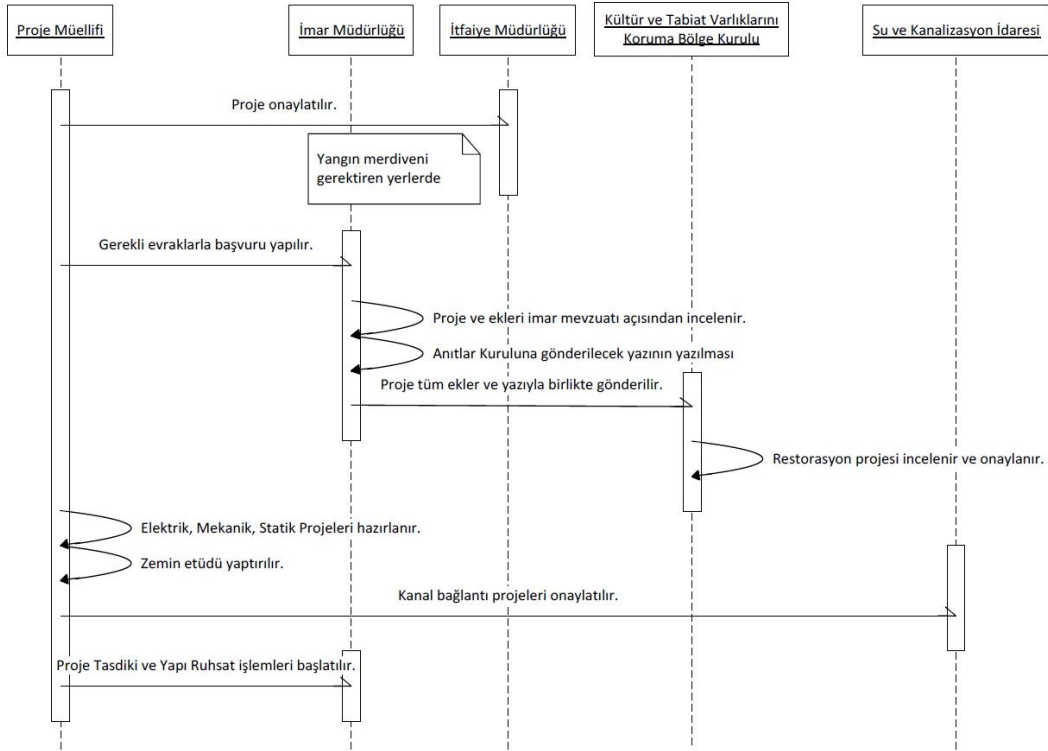
Şekil 3.29: KUDEB Basit Onarım İzin Süreci UML Sequence Diyagramı [ÇŞB, 2012]



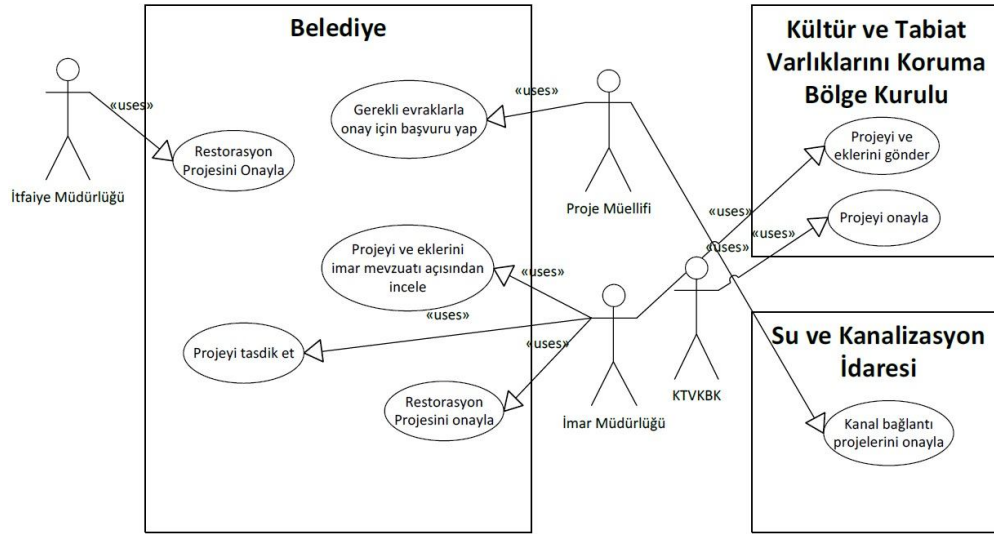
Şekil 3.30: KUDEB Basit Onarım İzin Süreci UML Use Case Diyagramı [ÇŞB, 2012]



Şekil 3.31: Yıkım Ruhsatı UML Use Case Diyagramı [ÇŞB, 2012]



Şekil 3.32: Restorasyon Projesinin incelenmesi ve onaylanması UML Sequence Diyagramı [ÇŞB, 2012]



Şekil 3.33: Restorasyon Projesinin incelenmesi ve onaylanması UML Use Case Diyagramı [ÇŞB, 2012]

değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeleri değerlendirerek valiye görüş vermek.

Bu tanımlar bağlamında özellikle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın tanımladığı ve Şekil 3.28, Şekil 3.29, Şekil 3.30, Şekil 3.31, Şekil 3.32 ve Şekil 3.33'te belirtilen akış şemaları bulunmaktadır.

3.2. Ulaşılabilirlik Kültürü

İkinci Dünya Savaşı'nda yaşanan büyük yıkım sonrasında insanlığın maddi ve manevi olarak kendi kendisini sorgulamaya başlamasını takip eden süreçte insan hakları ve daha da önemlisi, insan haklarının evrenselliğine dair ardı ardına önemli adımlar atılmıştır [Ünver ve Yamaçlı, 2014]. Bu adımlardan en önemlileri, insanlık için de önemli iki dönüm noktası olan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948) ile Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda kabul edilen Viyana Bildirisi (1993)'dir [Demir, 2008].

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin takdim kısmındaki “*insanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder*” ibaresine ek olarak;

“*Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.*

...

“*Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir.*” [TBMM, 1949] maddeleri de evrensellik fikrini vurgulamaktadır.

Viyana Bildirisi'ndeki;

“*Bütün insan hakları, evrensel, bölünemez ve birbirleriyle bağlantılı ve birbirlerine bağımlıdır. Uluslararası toplum, insan haklarına küresel olarak adil ve eşit bir şekilde, aynı düzeyde ve aynı vurguyla yaklaşmalıdır. Kültürel ve ulusal özgüllükler ile çeşitli tarihsel, kültürel ve dini artalanların akılda tutulması gerekmektedir birlikte; siyasi, ekonomik ve kültürel sistemlerinden bağımsız olarak bütün insan haklarını ve temel özgürlükleri teşvik ve muhafaza etmek devletlerin görevidir.*”

maddesi, evrensellik ve eşitliğin [Demir, 2008] altının çizilmesi açısından çok önemlidir.

Çizelge 3.20: Evrensel tasarım ilkeleri [WHO, 2001]

1. Kullanımda eşdeğerlik,
2. Kullanımda esneklik,
3. Basitlik ve sezilebilirlik,
4. Algılanabilir bilgilendirme,
5. Hatanın tolere edilmesi,
6. Fiziksel gücün az kullanımı,
7. Yaklaşım ve kullanım ölçü ve mekânı.

Türk Dil Kurumu, Evrensel kelimesini “bütün insanlığı ilgilendiren” olarak tanımlamıştır [TDK, 2012b]. İnsan ihtiyaçları belli bir toplumsal yapıya, bir coğrafyaya ya da herhangi bir özel durum ve şarta özgü olmadığı, dolayısıyla evrensel olduğu için bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik fikir, proje ve uygulamaların da evrensel olması şarttır [Ünver ve Yamaçlı, 2014].



Şekil 3.34: Akreditasyonun bileşenleri [Ünver ve Yamaçlı, 2014]

Evrensel tasarım terimi ilk olarak mimar Ronald L. Mace tarafından, tüm ürün ve yapıları çevrenin estetik ve kullanılabilirlik açısından yaş, yeterlilik ve statüden bağımsız olarak istisnasız tüm insanlara hitap edecek şekilde tasarlanması bağlamında [Mace ve ark., 1991] ortaya konmuştur.

Bu bağlamda ele alındığında evrensel tasarım, “yapılı çevrenin, ürünlerin, program ve hizmetlerin adaptasyona ya da özelleşmiş tasarım çözümlerine gerek

kalmadan herkes için erişilebilir, kavranabilir ve kimseye bağımlı olmadan, doğal bir biçimde kullanılabilir olmasını amaçlayan bir tasarım stratejisi" [Aközer, 2011] olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla ulaşılabilirliğin, bir insan ihtiyacı olması doğrultusunda evrensel tasarımın bir alt başlığını teşkil etmesi kaçınılmazdır [Ünver ve Yamaçlı, 2014]. Ulaşılabilirlik; inşa edilmiş çevrelerin ve ulaşım sistemlerinin tüm insanlar için açık, erişilebilir ve kullanılabilir olmaları gerektiğini kabul eden rasyonel ve insan odaklı bir yaklaşımdır [ÖZİDA, 2008].

Engelsiz tasarımın, yukarıda bahsedilen bağlamda herkes için her mekânda geçerli duruma getirilmesi çalışmaları sonunda "evrensel tasarım"ın ilkeleri (Çizelge 3.20)'de ifade edildiği şekilde geliştirilmiştir.

Bu sıralamadan da anlaşılacağı üzere, evrensel tasarımın en önemli ilkesi, akreditasyon olarak da ifade edilebilecek eşdeğerliktir ve diğer ilkeler, ancak akreditasyonun başarılı bir şekilde sağlanabilmesi durumunda bir anlam ifade edebilmektedir [Ünver ve Yamaçlı, 2014].

Akreditasyon bir yandan standartlaşma olarak tanımlanmakla birlikte ulaşılabilirliğin akreditasyonu salt kanun koyucular tarafından yapılan düzenlemelerle uygulayıcı ve kullanıcılara dayatılmasının yanında, kullanıcı boyutunda toplumsal bilincin artırılması (kültür) da ulaşılabilirliğin bileşeni olma bağlamında önemle üzerinde durulması gereken husustur [Ünver ve Yamaçlı, 2014]. Kısaca ulaşılabilirliğin akreditasyonunun üç bileşeni vardır (Şekil 3.34):

1. *Teknik akreditasyon;*
2. *İdari akreditasyon;*
3. *Akreditasyonun kültür boyutu.*

Bu üç bileşen, bir süreci değil bir temeli ifade etme bağlamında birbirlerinden bağımsız olarak düşünülüp uygulanmaları durumunda başarısız ve yetersiz uygulamalara davetiye çıkarmaktadır. Dolayısıyla her bileşen, diğer ikisini tamamlayıp yönlendirmektedir [Ünver ve Yamaçlı, 2014].

Teknik akreditasyon ile uluslararası ve ulusal norm ve standartlaşmaya yönelik düzenlemelerin bütünü anlaşılmalıdır. İnsanlık tarihinden ve yüzlerce yıllık teknik birikimden gelen deneyimler kendi özel dinamikleriyle bütünleştirmiştir.

İdari akreditasyon boyutu ise, teknik alt yapıdan farklı olarak daha yavaş bir seyir göstermektedir. Teknik verilerin neredeyse yüz yıla varan geçmişinin

yanında teknik akreditasyonun isteyeninin özel uygulamalarda kullandığı kâğıt üzerinde bir veriler yığını [Ünver ve Yamaçlı, 2014] olduğunu reddeden zihniyet her geçen gün daha ağır basmaktadır. Bu da devletlerin ve devletler üstü yapılanmaların düzenlemeleri ile hayat bulmaktadır. Ancak Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Teorisi uyarınca, bazı ülke ve toplumların diğerlerinden çok daha devingen bir şekilde hareket edebilmiş ve edebiliyor olması da son derece doğaldır.

Son yıllarda hemen her uzmanlık alanında birlikte anılmaya başlanan kültür kavramı, toplumun tüm bileşenlerini düzenleyen organik kurallar, düşünsel eğilimler, güzel sanatlar, gelenek, görenek, inanç ve adetler, ahlaki kurallar ile, insanlarca gerçekleştirilen yetenek ve alışkanlıkların bütünü [Gülmez, 2011], “milletçe üretilen ve toplumun hayat tarzını belirleyen değerler bütünü”; “davranış ve yaklaşımları belirleyen birikimler”; “kimliği belirleyen değerler” [Anon, 2006] olarak ifade edilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü'nün çevresel modeli kısıtlılığın sosyal ve fiziksel olmak üzere iki bağlamda açıklama yaklaşımından hareketle bireyin kısıtlılığın, şahsi sağlık ve yeterlilik durumundan değil yapılı ve kültürel çevreden etkilenmektedir.

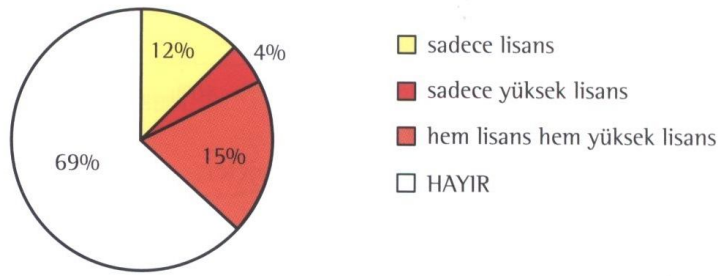
Örneğin bir elektrik kesintisinde görme yetisinden tamamıyla yoksun biri evinde rahatlıkla dolaşabilmekte, çivi çakabilmekte, eğer Braille kullanıcısıysa roman dâhi okuyabilmekte iken görebilen biri bu eylemleri kolaylıkla yapamayacaktır. Çünkü bireyi kısıtlı yapan, çevresidir [Anon, 2010]. Hayatı boyunca tekerlekli sandalyeye bağlı bir insan ile çocuğunun pusetini ya da yaşlı bir akrabasının tekerlekli sandalyesini itmek zorunda olan sağlıklı bir insanın aslında içinde buldukları durum ve şartlar itibarıyla birbirlerinden hiçbir farkları olmadığını da toplumun zihninde canlanabiliyor olması, ulaşılabilirlik kültürünün temel taşı oluşturulmaktadır [Ünver ve Yamaçlı, 2014].

Diğer bir deyişle, teknik akreditasyon ile idari/kanuni akreditasyon ne kadar mükemmele yakın öngörülüp gerçekleştirilmiş olursa olsun, bu iki önemli bileşeni birbirine bütünleştiren bir “kültürel akreditasyon” olmadıktan sonra tüm diğer düzenlemeler, hazırlandıkları zamanın ideal modelinde eskirken toplumsal olarak yarar sağlamaktan çok uzak olacaklar, literatür birikiminden başka bir yararı olmayan belge olma niteliklerinden sıyrılamayacaklardır (Şekil 3.35). Evrensel

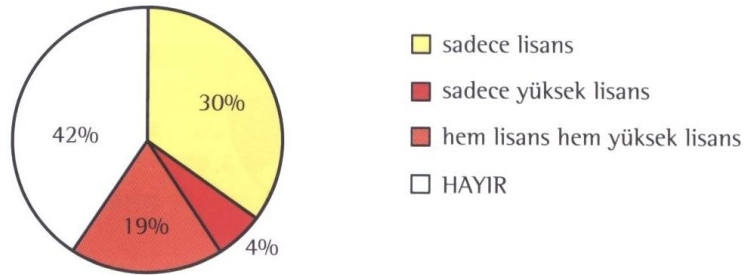


Şekil 3.35: Hatalı bir uygulama örneği [Anon, 2013b]

tasarımı bir duvar olarak düşünüldüğünde, idari/kanuni akreditasyon ile teknik akreditasyon birer tuğla olarak canlandırılabilir. Bu tuğlaların taşıyıcılıklarıyla duvar bütününe teşkil edebilmelerinin tek şartı bu bileşenleri birbirlerine bağlayan harcın varlığıdır. Bu harç ise “ulaşılabilirlik kültürü”dür [Ünver ve Yamaçlı, 2014].



Şekil 3.36: Engelliler için tasarım konusundaki kuramsal ve uygulamalı dersler [Mishchenko, 2011]



Şekil 3.37: Engelliler için tasarım konusunda içeriğinde konu/bölüm/ünite yer alan dersler [Mishchenko, 2011]

Ulaşılabilirlik kültürü, ilköğretimden itibaren bilinçli ve kültürlü eğitimciler tarafından verilmesi gereken çok detayı ve önemli bir kültürel eğitimidir. UNESCO, son on yıl içinde eğitim ve kültür çalışmalarında politika geliştirme

konusunda ana güç olarak çalışmaktadır [Anon, 2013a] savından hareketle evrensel tasarım eğitiminin, mimarlık, tasarım ve planlama alanlarında kısıtlılıkları olan kişiler için erişilebilirliğin sağlanması konusundaki eğitimden daha fazlasını ifade ettiğine de dikkat çekilmiştir [Aközer, 2011]. İnsan Merkezli Tasarım Enstitüsüne (The Institute for Human Centred Design) göre, herkes için tasarım yaklaşımı yasaların öngördüğünün ötesinde de bir anlam taşımaktadır [Özku, 2011].

Sadece ilköğretim değil, üniversitelerin mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı, şehir bölge planlama, endüstri ürünleri tasarımı gibi bölümlerinde de ulaşılabilirliği salt teknik yönleriyle değil, bir kültür olarak dikte etmek zorunluluğu ortaya çıkmaktadır [Ünver ve Yamaçlı, 2014].

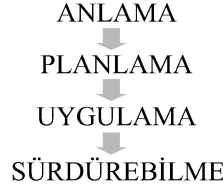
Ancak yapılan araştırmalar, ulaşılabilirlik kültürüne yönelik ilköğretim seviyesindeki eğitimler bir yana, akademik eğitim kurumlarında bile ne kadar zayıf kaldığını göstermektedir. Örneğin (Şekil 3.36) üniversitelerin mimarlık, iç mimarlık, peyzaj mimarlığı ve şehir ve bölge planlama bölümlerinin %69'unda engelliler için tasarım konusunda kuramsal ya da uygulamalı herhangi bir ders olmadığı belirtilmiştir.

Çalışmanın diğer bir sonucunda ise (Şekil 3.37) gene aynı bölümlerin %42'sinde konu/bölüm/ünite bağlamında veri alış verişi olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu da ulaşılabilirlik kültürünün topluma entegrasyonu sürecinde bulunulan yeri göstermesi açısından dikkate değerdir.

Sonuç olarak teknik akreditasyon ölçütlerinin uygulanabilirliği ve sürdürülebilirliğini devlet garantisi altına alma amacı güden idari akreditasyon, sadece teknik verilerin kullanımına yönelik mevzuatla sınırlı kalmamalı, daha sürdürülebilir bir evrensellik çıktıları bütünü için tasarlanacak yeni yapılanmanın tabanı mutlaka kültürel akreditasyon, üzerine kurulmalıdır [Ünver ve Yamaçlı, 2014]. Aksi halde teknik ve idari düzenlemeler ne kadar iyi ve uygulanabilir olursa olsun işlerlikten uzak olacaktır.

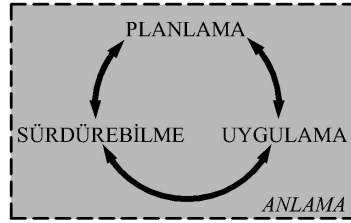
Türkiye'de hâlihazırda uluslararası özdeşlerine adım adım yaklaşan akreditasyon çalışmaları mevcut olmakla birlikte, uygulamaların düzenleyici ve denetleyicisi olan, aynı devletin farklı kurumları arasında bile ufak düzenlemelerle ortadan kaldırılacak çelişkiler yaşanabilmektedir. Hatta bazı durumlarda ancak

çok ciddi yapısal düzenlemelerle engellenebilecek yetki karmaşası ve tanımsızlıklar olduğu gerçeği ile yüz yüze kalındığında, işe ulaşılabilirlik kültürünü temel alarak başlamanın ne kadar doğru bir yaklaşım olacağı açıktır [Ünver ve Yamaçlı, 2014].



Şekil 3.38: Ulaşılabilirlik süreci [Ünver ve Yamaçlı, 2014]

Dolayısıyla kültürün kapsadığı çok geniş ölçek düşünüldüğünde kültürel etkileşimlerin ancak uzun vadede yerleşik özellik kazandığı görülmektedir [Gülmez, 2011].



Şekil 3.39: Ulaşılabilirlik döngüsü [Ünver ve Yamaçlı, 2014]

Ulaşılabilirlik kültürünün önemi tam da bu noktada kendini göstermektedir. Çünkü (Şekil 3.38)'de de görülebileceği üzere, ulaşılabilirliği planlamak, uygulamak ve sürdürülebilmek için önce ulaşılabilirliğin ne olduğunu, kapsamını, amacını ve bunun gibi birçok argümanı gerek birey ve gerekse de toplum olarak özümsemiş olmak gerekmektedir [Ünver ve Yamaçlı, 2014].



Şekil 3.40: Hatalı kullanıma örnek [Anon, 2013]

Diğer bir ifadeyle, planlama, uygulama ve sürdürülebilirlik birbirini her yönde beslemek durumunda iken, bu döngü “anlama”, “kültürlü olma” / “ulaşılabilirlik kültürü” üzerine oturmaktadır. (Şekil 3.39)

Önemli olan, teknik altyapının yanı sıra toplumun her kademesine empati kurmayı öğretmektir. (Şekil 3.40)

Kültürün diğer bir uzamı ise ulaşılabilirlik bağlamında planlanan ve uygulanan çalışmalar yalnız tasarımcı bağlamında ele alınmaması, ulaşılmak istenen hedefin tasarımcı ve kullanıcı olarak iki farklı boyutu olduğu göz ardı edilmemesi gerekliliğidir. Akademik eğitim ile her konuda olduğu gibi ulaşılabilirlik kültürü edinme konusunda yetkin ve donanımlı tasarımcılar yetiştirilebilmektedir. Ancak “kullanıcının yetiştirilmesi” bağlamında “ulaşılabilirlik kültürü” konusunun ilköğretimden itibaren tüm eğitim süreçlerinde yer alması büyük önem taşımaktadır [Ünver ve Yamaçlı, 2014].

3.2.1. Uluslararası bağlamda kültür varlıklarının ulaşılabilirliği

Sosyal devlet, insanlara temel hak ve özgürlükler sağlamanın yanı sıra insan onuruna yaraşır bir yaşam sunmayı hedefleyerek politika ve vizyonunu bu doğrultuda koyan bir devlet anlayışıdır [Beyhan, 2008]. Toplumun her ferдинin olduğu gibi özürli bireylerin toplum yaşamının tüm alanlarına tam katılımının sağlanması da bu bağlamda sosyal devlet anlayışının temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Dünyada bu konuda üzerinde çalışılan tüm hususlar, insan hakları temelinde her bireyin hiçbir ayrımcılığa uğramadan tüm hizmetlerden aynı ölçüde yararlanabilmesini öngörmektedir. Bunun yegâne koşulu da gerek hizmet, gerekse bilginin *ulaşılabilir* ve *erişilebilir* olmasıdır.

Toplum hizmetlerinin eşitlik zemininde tüm vatandaşlar için ulaşılabilir olması “Herkesin bağımsız olarak istediği her yere ulaşabilmesi ve orayı etkin şekilde kullanabilmesi” anlamına gelmektedir [ÖZİDA, 2008]. Diğer bir deyişle; teknoloji ve buna bağlantılı muhtelif imkânların gelişmesine paralel olarak adeta küresel bir kente dönüşen dünya üzerindeki tüm fiziki (doğal ya da yapılı) çevre, ulaşım sistemleri, hizmetler ve bilgi bu “toplum hizmetleri”nin kapsamındadır.

Birey; sosyal yaşamında mobilya, konut, faaliyet alanları ve çevre tasarımından kaynaklanan yanlış ve eksik tasarım uygulamaları nedeniyle zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu durumun engellinin yaşam kalitesi ve yaşama hakkının azalmasına neden olduğu düşünülmektedir [Erdem, 2007]. Bütün bu olumsuzluklara ek olarak fiziksel çevreyi kullanan sağlıklı bireylerin, geçici bazı gereksinimleri nedeniyle, “o ana özgü olarak” bazı kısıtlılıkları olduğu görülmektedir. Bu kişiler de kısıtlılıkları devam ettiği sürece “özürlü” tanımı kapsamına girmektedirler. Hamile, çocuk arabası süren veya çocuklu kadın, ağır paket, bavul v.b. eşya taşıyan insanlar bu kapsamdadır [Kars, 2008].

Engelli hakları hareketinin şekillendirdiği bu model iki kabule dayanmaktadır [Winter, 2004]:

1- Sosyal koşullar engelli insanı değil engelliğin kendisini bir engellilik durumuna dönüştürmektedir.

2- Engellilerle ilgili çabaların esas noktası engelin kendisi değil bu insanların kişilikleri ile birlikte nasıl yaşayacaklarına dair bağımsız kararlar alma hakkı olmasıdır. Söz konusu olan “engelli bir insanın refahı” değil “engelli insanların insan haklarıdır”.

Son yıllarda konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalar, fiziksel özürülülerin toplum içindeki tanımı ve oranına değişik ve ilginç boyutlar kazandıran sonuçlar getirmiştir. Bu sonuçlar şunlardır [Kars, 2008]:

- *Toplum içinde sadece sürekli özürülüler yoktur. Her insan yaşamının bir döneminde, kısa veya uzun geçici özürülü olabilir.*
- *Yukarıdaki tanımlamaların dışında kalan, ancak aşağıda belirtilen bazı kronik veya geçici hastalıklar sonucu; hareketleri, yaşamları kısıtlanmış bireyler vardır. Bunlar da "özürülü" tanımı içine alınmalıdır. (Dolaşım sistemi hastalıkları (kalp, damar), sindirim ve idrar yolları hastalıkları sonucu ameliyatlı ve yapay organ taşıyanlar, nefes yolları, akciğer hastalıkları, diyabet ve sonuçları, romatizma v.b. gibi)*
- *Bir diğer yaklaşım ise 12 yaşına kadar küçük çocukların, 60 yaş ve yukarısı yaşlıların, hareketlerindeki kısıtlılık, görsel ve işitsel kısıtlılıkları nedeniyle fiziksel çevrede "özürülü" sayılabilecekleri savunulmaktadır.*

Bütün bu sıkıntıların öncelikli olarak yapılı çevreyi alakadar etmekle birlikte aslında günlük yaşamın insan hak ve onuruna yakışmaması anlamı taşıdığından hareketle bir standardizasyon ve legalizasyon dil birlikteliği ihtiyacı doğmuştur. Bu dil birlikteliği de *Evrensel Tasarım* olarak anlaşılabilir.

Evrensel tasarım “yapılı çevrenin, ürünlerin, program ve hizmetlerin adaptasyona ya da özelleşmiş tasarım çözümlerine gerek kalmadan herkes için erişilebilir, anlaşılabilir ve kimseye bağımlı olmadan, doğal bir biçimde kullanılabilir olmasını amaçlayan bir tasarım stratejisi” olarak tanımlanmaktadır [Matpum, 2012].

Engelsiz tasarımın tüm insanlar için her mekânda geçerli duruma getirilmesi çalışmaları sonunda “evrensel tasarım” adı altında yedi ilke geliştirilmiştir [WHO, 2001]:

1. *Kullanımda eşdeğerlik,*
2. *Kullanımda esneklik,*
3. *Basitlik ve sezgilenebilirlik,*
4. *Algılanabilir bilgilendirme,*
5. *Hatanın tolere edilmesi,*
6. *Fiziksel gücün az kullanımı,*
7. *Yaklaşım ve kullanım ölçü ve mekânı.*

Evrensel tasarım bir açıdan ulaşılabilirliğin “akredite edilebilirliğini” tanımlamak ve sınıflamak anlamı taşımaktadır. Diğer bir açı da ulaşılabilirliğin yaygınlaşabilmesi için gerekli yasal ve hukuki alt yapının hazırlanması ve uygulanmasını sağlamaktır. Bu bağlamda ulaşılabilirlik iki boyut ile ele alınabilir. Bunlar:

- 1- Uluslararası ve ulusal mevzuatlar ile gerekli önlem ve düzenlemelerin toplumun yaşadığı en ücra noktada dahi uygulanmasını sağlamak: *legalizasyon,*
- 2- Bu uygulamaların gerek metropollerde ve gerekse de en ücra köşedeki kentsel yapılı çevrelerde ve hatta kentler arası, uluslararası ulaşım nokta ve akslarında da aynı norm ve standartlarda yapılabilmesine olanak sağlamak: *standardizasyon.*

Bu iki boyut her ne kadar birbirlerinden bağımsız olarak tanımlanabiliyor olsalar da sürekli olarak birbirlerinin tamamlayıcısı ve destekleyicisi durumunda olmak zorundadır. Birbirleri arasında yatay, dikey ve çapraz etkileşimler ağı bulunmaktadır. Uluslararası ve ulusal düzenlemeler de bu mantıkta düşünülmelidir. Dolayısıyla yasal, hukuki ve normatif kronolojinin dünya geneli, uluslararası, uluslar birlikleri ve ulusal olarak kümelenmesi, kendi iç dinamikleri açısından doğru olsa da güncel dünya düzeni ve bilgi paylaşımının hızı bağlamında dünyanın artık neredeyse tek bir devlet olarak ele alınabileceği savıyla eksik olacaktır.

Dünyada engellilere yönelik çalışmalar yapan uluslararası kuruluşların başında “Birleşmiş Milletler” gelmektedir. Bu kuruluş, insanın temel hak ve hürriyetlerinin zamanın değişen koşulları içinde yetersiz kalması sonucunda, bu temel haklara ek olarak sosyal, ekonomik hak ve hürriyetler konusunda çalışmalarda bulunmuş, gelişmiş toplumlarda konumu ve durumu ne olursa olsun her bireyin hayatını daha kaliteli, yeterli, verimli düzeye getirebilmek için uygun yolların bulunmasına çabalamıştır [Kaleli 2002; Seyyar 2001].

Bu konuda çalışmalar yapan diğer bir uluslararası kuruluş da Avrupa Topluluğu’dur. Kuruluşun sosyal güvenlik politikasını oluşturan hukuki mevzuatın başında “Avrupa Topluluğu”na temel olan ve 1958’de yürürlüğe giren “Roma Anlaşması” gelmektedir [Kaleli, 2002].

Bütün bunların yanında dünyada gelişmiş birçok ülkede bu konuda gelişmekte olan ülkelere temel olacak çalışmalar yapılmaktadır. Bu ülkelerde bedensel engelliler için geliştirilen standartların yanında, bu standartların uygulamasına yönelik kontrolü sağlayan kurumlar da bulunmaktadır. Bu uygulamaya iyi bir örnek İsveç’te uygulanan ve devletin adli ve idari kurumlarındaki haksız ve yanlış işlemlere karşı halkı güven altına almak amacıyla kurulmuş bir kontrol mekanizmasıdır. Bu sistemin adı “İsveç Ombudsman Sistemi”dir (Justitieombudsmannen ya da Riksdagens Ombudsman) [Kaleli, 2002].

3.2.1.1. Küresel ulaşılabilirlik yaklaşımları

Global genişlikte etkinlik sahibi olan en önemli kuruluş Birleşmiş Milletler'dir. Yaklaşık otuz yıl arayla meydana gelen ve tüm insanlık üzerinde geri dönüşü olmayan maddi ve manevi hasarlar bırakan Dünya Savaşlarının ardından “uluslararası barış ve güvenliğin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve insan haklarının güvence altına alınmasını içeren yüce bir insanlık vizyonunu gerçeğe dönüştürmek amacıyla Türkiye dâhil 51 ülke tarafından 24 Ekim 1945 tarihinde kurulmuştur” [BM, 2012a]. Birleşmiş Milletler'in çalışmalarının özünü toplumsal cinsiyet eşitliği, iyi yönetim ve insan hakları temelli yaklaşım oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler, kurulmasından itibaren diğer uğraş konularının yanında, özürlü bireylerin sosyal durumlarını iyileştirmek ve yaşam kalitelerini yükseltmek için çaba göstermektedir. Bu husustaki ana program ise “*Birleşmiş Milletler Özürlüler Programı*”dır.

Birleşmiş Milletlerin bağlı organlarında da özürlülere yönelik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Bunlar UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu), UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'dur [ÖYHGM, 2012a].

Global çalışmalar yapan diğer bir kuruluş ise Birleşmiş Milletler'in sağlık yönetimi ve koordinasyonundan sorumlu uzman kuruluşu olan [BM, 2012a] Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'dur. Tüm insanların mümkün olan en iyi sağlık düzeyine sahip olmasını görev edinen örgüt, 1948 yılında 61 hükümet tarafından kurulmuş, zaman içinde üye devletlerin sayısı 194'e yükselmiştir. 1959 yılında açılan Türkiye Temsilciliği ile Türkiye'deki çalışmaları başlamıştır [BM, 2012a].

Avrupa Birliği ise 25 Mart 1957 tarihinde Fransa, Batı Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg arasında imzalanan Roma Anlaşması ile temelleri atılan ve bütünleşmiş bir Avrupa hedefleyen birliktir.

Avrupa Birliği'nin temel yaklaşımında özürlüler pasif ve yardıma muhtaç bireyler olarak değil, toplumda diğer bireylerle eşit haklara sahip ve bu haklar doğrultusunda toplumla bütünleşmek için mücadele eden bir topluluk olarak görülmektedir. Bu yaklaşımın dayandığı en belirgin temel, “*insanlığa özgü farklılıklara verilebilecek en önemli değerlerin toplumsal ve ekonomik süreçlerin*

tüm insanları içine alacak şekilde yapılandırılması ile mümkün olacağı düşüncesidir” [ÖZİDA, 2012a].

Avrupa Birliği sisteminde üye ülkelerle işbirliğini geliştirme bağlamında Özürlülük Konusunda Üye Ülke Temsilcilerinden Oluşan Üst Düzey Grup (High Level Group of Member States’ Representatives on Disability), Hizmetlerarası Özürlülük Grubu (Inter-service Disability Group), Avrupa Özürlüler Forumu (European Disability Forum), Avrupa Sosyal Fonu (European Social Fund), Topluluk İstihdam Girişimi (Employment Community Initiative-EQUAL), Avrupa Komisyonu Özürlülerin Entegrasyonu Birimi (Integration of Disabled Persons Unit of the European Commission), Avrupa Parlamentosu Engellilik Çalışma Grubu (The European Parliament Working Group on Disability) gibi oluşumlar da mevcuttur.

Dünya geneli baz alındığında kısıtlı insanlar için yapılan ilk çalışmalar eğitim amaçlı olmuştur. Bu bağlamda 1817’de ABD Hartford, Connecticut’ta *Amerikan Sağırılar Okulu (The American School for the Deaf)* açılmıştır. Bu okul, batı yarım kürede engelli çocuklar için ilk kurulan okuldur [Baynton, 2012]. 1864’te ise ABD Kongresi Columbia Institution for the Instruction of the Deaf and Dumb and the Blind adlı okulu üniversite derecesi vermekle yetkilendirmiştir. Bu okul dünya genelinde engelliler için kurulmuş ilk okuldur ve günümüzde Gallaudet Üniversitesi adında hizmet vermektedir [Stanton, 2011].

Engellileri ilgilendiren ilk kapsamlı yasalardan başlıcaları da gene ABD’de çıkmıştır. Bunlardan bazıları 1918’de Smith-Sears Gaziler Rehabilitasyon Yasası (Smith-Sears Veterans Rehabilitation Act) [Feldblum, 2000], 1935’te Sosyal Güvenlik Yasası (The Social Security Act) [Lopez, 1987], 1936’da Randolph-Shppard (The Randolph-Shppard Act) Yasası [Moulta-Ali, 2011] ve 1943’te LaFollette-Barden İşitsel Rehabilitasyon Yasası’dır (The LaFollette-Barden Vocational Rehabilitation Act).

İlk federatif girişim ise 1935’te ABD New York City’de İş Gelişimi İdaresi’nden (Works Progress Administration-WPA) kaynaklanan ayrımcılığı protesto amacıyla [Baker ve ark., 2012] Fiziksel Engelliler Birliği (League of the Physically Handicapped) kurulmasıdır [Baker ve ark., 2012]. Bunun dışında 1940’ta ABD’de Ulusal Körler Federasyonu (National Federation of Blind) ve

Amerikan Fiziksel Engelliler Federasyonu (The American Federation of the Physically Handicapped) kurulmuştur.

Medeniyetin gelişmesi ile birlikte ihtiyaç arz eden ve yönetenlerle yönetilenlerin birbirleriyle olan ilişkilerin bu bağlamda düzenlendiği sözleşmelerin en gelişmiş örneği 10 Aralık 1948'de Paris'te imzalanan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (United Nations Universal Declaration of Human Rights)'dir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca, oylama sonucunda kabul edilmiş bir karardır ve teknik hukuk anlamında "tavsiye" niteliğindedir; dolayısıyla da "bağlayıcı" bir etkisi olmamakla birlikte önemli bir öncü kaynak olması bağlamında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası hukuk metinlerinin "Giriş" bölümleri ile bazı ulusal anayasalarda bu Bildiri'ye atıflarda bulunulmuştur [Aybay, 2006].

Bildiri, Birleşmiş Milletler'in ilk temel uygulamalarından birisi olmakla beraber benimsenmesi İkinci Dünya Savaşı sonrasında barış emelleri üzerine yoğunlaşarak "tüm insanlık için Magna Carta" [UNICEF, 2004] olarak tanımlanma doğrultusunda evrenselliğe ve insan haklarına yoğunlaşmıştır.

Bildirinin eşitliğe atıfta bulunan maddeleri şunlardır.

Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3 -Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye

aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 21-2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

Madde 22- Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır.

Madde 23-1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

Madde 23-2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

Madde 25-1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

Madde 27-1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

Madde 28- Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır [TBMM, 1949].

Birleşmiş Milletler tarafından 1950 yılında Cenova Konferansı'nda özürlülerin sosyal rehabilitasyonu dile getirilmiş ve bir komisyon kurularak eğitim, tedavi, mesleki rehabilitasyon ve istihdam konularında uluslararası standartlar belirlenmesi ön görülmüştür.

16 Aralık 1966'da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2200 A (XXI) sayılı kararıyla "Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi" imzalanmıştır. Bu Sözleşme ile bireylerin temel ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını belirlemektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: "*Adil ve elverişli şartlarda çalışma hakkı, eşit işe eşit ve adil ücret, sendikal haklar, sosyal güvenlik hakkı, ailenin, anneliğin ve gençlerin korunması, yaşama ve sağlık standardı hakkı, eğitim hakkı, kültürel yaşama katılma hakkı*" [Topal, 2004].

20 Aralık 1971'de "Zihinsel Özürlülerin Haklarına Dair Bildirge" (Declaration On The Rights of Mentally Retarded Persons) yayımlanmıştır. Bu

bildirge, ulusal ve uluslararası bağlamda hükümetlerce özürlü haklarına yönelik yapılacak çalışmaların ana prensiplerini ortaya koyması açısından oldukça önemlidir.

9 Aralık 1975’de Birleşmiş Milletler Genel Konseyi tarafından “Özürlü Hakları Bildirgesi” (Human Rights of Persons With Disabilities) yayınlanmıştır. Bu bildirge ile insanların din, dil, etnik köken, cinsiyet ve dünya görüşü bağlamında eşit oldukları bir kez daha vurgulanırken özürülülerin de ayrımcılığa maruz kalmamaları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yapılı çevreyi ilgilendiren başlıca maddeler şunlardır [Gökçay ve ark., 2011]:

“1. Engelli kişi, normal bir bireyin, kişisel veya sosyal yaşayışında kendi kendine yapması gereken işleri bedensel veya zihinsel kabiliyetlerinde, kalıtsal veya sonradan meydana gelen herhangi bir noksanlık sonucu yapamayan kişidir.

2. Engelli kişiler bu beyannamede belirtilen haklardan tam olarak yararlanmalıdırlar. Bu haklar, özürlü kişinin veya ailesinin sahip olduğu ırk, renk, cinsiyet, lisan, din, siyasal ve diğer fikirler, milliyet veya sosyal yapı, mali ve doğum gibi konularda hiçbir ayrıcalık gözetilmeden dünyadaki bütün özürlü kişilere tanınmıştır.

3. Engelli kişinin insan haysiyetine saygı gösterilmesi onun en doğal hakkıdır. Ayrıca kişilerin, özürlülük veya noksanlıklarının sebebi ne olursa olsun düzgün yaşama şartlarına mümkün olduğu kadar normal ölçüde ve tam sahip olmak haklarıdır.

5. Engelli kişilerin mümkün olduğu kadar başkalarına bağımlı olmadan yaşamalarını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

7. Engelli kişiler, ekonomik ve sosyal güvenlik haklarına, düzgün yaşam koşullarına sahip olmalıdırlar.

10. Engelli kişiler her türlü istismara, ayrımcılığa, kötüye kullanıma ve onur kırıcı uygulamalara karşı korunmalıdırlar.”

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1980 yılında “Bozukluk, Yetiyitimi ve Engelliliğin Uluslararası Sınıflandırması-ICIDH” oluşturulmuştur. ICIDH ve ICIDH-2, Dünya Sağlık Örgütü’nün sağlığın çeşitli yönlerinde kullanılmak amacıyla geliştirdiği sınıflama “ailesi”ne [WHO, 2001] bağlıdır. İnsan fonksiyonları ve çok önemli bir sağlık bileşeni olarak kısıtlılık ile ilgili bir dil

birliği ve genel yapı oluşturmak misyonu taşımaktadır. Bu sınıflandırma, 22 Mayıs 2001’de Dünya Sağlık Örgütü tarafından koordine edilen süreçte Dünya Sağlık Asamblesi “ICF” olarak adlandırılan “İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırması”nın onayı ile yerini bu sisteme bırakmıştır. Bu sınıflandırma, gene Dünya Sağlık Örgütü’nce 1980’de hazırlanmış “Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırılması”nın 10 numaralı revizyonu olan ICD-10’un tamamlayıcı hükümlerini içermektedir.

Ayrıca dünya kamuoyunu engelliler ve sorunları konusunda bilinçlendirmek amacıyla 1981 yılı Birleşmiş Milletler tarafından “Uluslararası Özürlüler Yılı” ilan edilerek aynı yıl içinde “Özürlülerin Eğitimi, Özürlülüğu Önleme ve Sosyal Hayata Tam Katılım Konusunda Dünya Konferansı” düzenlenmiştir. 3 Aralık 1982’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun kararıyla “Özürlüler İçin Dünya Eylem Programı” kabul edilmiştir.

Birleşmiş Milletler Genel Konseyi’nin aynı tarihli toplantısında ayrıca her yılın 3 Aralık günü “Özürlüler Günü”, 1983 ile 1992 yılları arası da “Birleşmiş Milletler Özürlüler Onyılı” olarak ilan edilmiştir.

1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Özürlüler Onyılı’nın kapanış toplantısında ise 1993–2002 yılları arasındaki süreç “Asya-Pasifik Özürlüler Onyılı” olarak ilan edilmiştir. Bu süreç daha sonra 2002–2012 sürecini kapsayacak şekilde on yıl daha uzatılmıştır. Asya-Pasifik Özürlüler Onyılı, ulusal kalkınmayı uluslararası işbirliği ile hedefleyerek elli altı Asya-Pasifik ülkesini bir araya getiren bir süreçtir [Price ve Takamine, 2003]. Bununla birlikte 27 Haziran 1981’de “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi” kabul edilmiş, 21 Ekim 1986’da yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 18. maddesinin 4. fıkrasında “Yaşlı ve özürlülerin, fiziksel ve moral ihtiyaçları doğrultusunda özel tedbirlere hakları vardır” [Anon,1981] hükmü bulunmaktadır.

1994’te “Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin 5 no’lu Genel Yorumu: Engelliler” yayınlanmıştır. Yorumda eğitim ve benzeri konularda beyanlar bulunurken, metinde geçen ““özel önlemler”, ‘olumlu eylem’ gibi kavramlar, fırsat eşitliğinin sağlanmasıda araç olarak kullanılmaktadır” [Committee on Economic akt. Çağlar, 2012].

Mayıs 2002’de gerçekleştirilen UN-ESCAP (Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik İçin Ekonomik ve Sosyal Komisyonu-The United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific) toplantısında “21. Yüzyılda Asya-Pasifik Bölgesinde Özürlüler İçin Engelsiz, Hakka Dayalı ve Bütünleştirici Bir Toplum Geliştirilmesi” teması dâhilinde sunulan “Biwako Binyıl Eylem Çerçevesi Taslağı”nda yeni ana politika alanları olan engelsiz, hakka dayalı ve bütünleştirici bir toplum yaratma amacı çerçevesinde yirmi bir hedef ve bunların gerçekleştirilmesinde izlenebilecek 17 strateji belirlenmiştir [ÖZİDA, 2012b]. Bu Eylem Çerçevesi, bölgedeki üye ülkelerde yaşayan özürlüler için tasarlanan bu hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik olarak ülkelere rehberlik etmekte ve faaliyetlerin yönlendirilmesi için başvuru kaynağı olmaktadır.

Birleşmiş Milletler tarafından 21. yüzyılın ilk insan hakları sözleşmesi [Kapur, 2006] olan “Engelli Haklarına Dair Sözleşme” 13 Aralık 2006 tarihinde resmen onaylanmış, 30 Mart 2007’de imzaya açılmış ve 3 Mayıs 2008’de yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin amacı, dünya genelinde 650 milyonu bulan engelli insanların hak ve fırsatlarını korumak ve geliştirmektir. Sözleşmede imzası bulunan tüm devletlerin engelli insanları teşvik etmeleri, korumaları ve bu insanların insan haklarından tam olarak yararlanabilmelerini sağlamaları ve kanunlar bağlamında eşit tutmalarını zorunlu kılan önemli bir sözleşmedir [BM, 2012b].

3.2.1.2. Amerika Kıtası’nda ulaşılabilirlik yaklaşımları

Amerika Birleşik Devletleri’nde federal düzeyde eşitlikten bahseden ilk yazılı belge 4 Temmuz 1776 tarihinde ilan edilen Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi’dir. Bu bildirmede tüm insanların eşit yaratıldığından ve yaşam, özgürlük ve mutluluk gibi vazgeçilemez belli haklara sahip olduklarından bahsetmektedir [Anon, 1776].

ABD’de tarihi kültür varlığı yapılar ve alanlara ulaşılabilirlik üç federal kanun ile zorunlu kılınmıştır:

- ABA (Architectural Barriers Act – Mimari Engeller Kanunu);
- Rehabilitasyon Kanunu (Rehabilitation Act);

- ADA (The Americans with Disabilities Act - Engelli Amerikalılar Kanunu).

ABA (Mimari Bariyerler Kanunu - The Architectural Barriers Act), federal fonlarla tasarlanan, inşa edilen, tadilatı yapılan ya da kiralanın tesislerin ulaşılabilirliklerini düzenlemektedir. Yürürlüğe girdiği 1968 yılı itibariyle yapıları çevrenin ulaşılabilirliğine yönelik ilk çabalardan biridir. Ulaşılabilirlik Kurulu (Access Board), ADA'da olduğu gibi bu kanun kapsamında da ulaşılabilirlik rehberleri geliştirmekte ve sürdürmektedir. Bu rehberler, kanunun yürütülmesine yönelik standartlar için temel teşkil etmektedir. Bu standartlardan DoD, DoH, GSA ve USPS olmak üzere dört federal kurum sorumludur.

ABA'nın kanunlaşmasını takip eden bir kaç yılda ABD Kongresi, ulaşılabilirlik için federal standartların oluşturulmasına yönelik bir girişimin olmaması ve eşdeğerliğin hâlâ düzensiz olduğunu gözlemleyerek denetim ve ulaşılabilirlik standartlarındaki kısmî eksiklikleri, dolayısıyla da ABA'yı uygulayacak ve ulaşılabilirlik standartlarını geliştirecek bir kuruma olan acil ihtiyacı belirlemiştir. Sonuç olarak, Kongre tarafından 1973'de kabul edilen Rehabilitasyon Kanunu'nun 502. maddesi gereği Ulaşılabilirlik Kurulu, orijinal adıyla Mimari ve Ulaşım Bariyerleri Uyum Kurulu (Architectural and Transportation Barriers Compliance Board) kurularak federal kurumların ABA'ya uyumunu sağlamakla görevlendirilmiştir ve ABA'yı ilgilendiren çevresel engel sorunlarının çözümüne ilişkin öneriler sunmaktadır. Diğer bir deyişle Kurul'un birincil önceliği “uyum”dur [U.S. Access Board, 2014h].

ADA (The Americans with Disabilities Act – Engelli Amerikalılar Kanunu), ile kısıtlı insanların haklarının daha kapsamlı bir biçimde korunması hedeflenmiştir. ADA engelliliğe dayanan ayrımcılığı gerek özel sektör ve gerekse de eyalet ve yerel yönetim sektörlerinde yasaklamış, tüm program ve hizmetlerin, olanakların, ulaşım, iş ve iletişime ulaşılabilirliği zorunlu kılmıştır. Bu kanunla Kurul'a, tüm tesis ve ulaşım sistemleri için ulaşılabilirlik kılavuzları geliştirme görevi verilmiştir. Ayrıca Kurul'a kılavuzlar hakkında teknik destek ve eğitim sağlama ile kılavuzların desteklemesi ve sürdürülmesinin idaresi sorumluluğu verilmiştir. Bu genişlemeler ile birlikte kılavuzlar da artık yalnız federal binalar

için değil ADA tarafından kapsanan çok geniş bir çerçevedeki tüm özel ve kamu sektörlerini de kapsamıştır [U.S. Access Board, 2014d].

Çizelge 3.21: ADA'nın yasama tarihçesi [U.S. Access Board, 2014e]

1982-Asgari Ulaşılabilirlik Rehber ve Gereksinimleri (Guidelines and Requirements for Accessible Design): Bu, UFAS'a temel teşkil etmiştir.
1991-ADAAG (Bina ve tesisler için)
1991-ADAAG (Ulaşım imkanları için)
1991-ADAAG (Ulaşım araçları için)
1998-Eyalet ve yerel yönetim tesisleri için ADAAG Eki
1998-Çocukların kullanımına yönelik tasarlanmış bina bileşenleri için ADAAG Eki
1998-Telekomünikasyon Yasası Ulaşılabilirlik Rehberi
2000-Oyun alanları için ADAAG Eki
2000-Bölüm 508: Elektronik ve Bilgilendirme Teknolojisi Ulaşılabilirlik Standartları
2002-Rekreasyon imkanları için ADAAG Eki
2004-ADA ve ABA Ulaşılabilirlik Rehberleri güncellemeleri
2013-Federal dış mekan geliştirme alanları için ABA Ulaşılabilirlik Rehberi Eki

Hareketi, gücü, görmeyi, duymayı ve konuşmayı engelleyen fiziksel durumlarından psikolojik hastalıklar ve öğrenme zorlukları gibi durumlara kadar çok geniş bir engellilik çerçevesini kapsamaktadır. ADA'nın geniş bir yasama tarihçesi vardır (Çizelge 3.21). ADA kapsamında ulaşılabilirlik şu konulara yöneliktir:

- İş yerlerine dair hususlar (1. Bölüm);
- Eyalet ve yerel hükümet hizmetleri (2. Bölüm);
- Kamusal yerleşimler ve ticaret faaliyetleri (3. Bölüm);
- Duyma ve konuşma yetersizlikleri olan insanlar için iletişim (4. Bölüm);
- Kanunun uygulanması için federal kurumlar için çeşitli talimatlar içermektedir (5. Bölüm).

ADA'nın 2. ve 3. Bölümlerindeki hükümlere göre Ulaşılabilirlik Kurulu (Access Board), binalar, imkânlar ve transit taşıtlar için ulaşılabilirlik rehberleri geliştirmekte ve sürdürmekte, ayrıca bu rehberlere yönelik teknik yardım ve eğitim sağlanmaktadır. ADA Ulaşılabilirlik Rehberi (The ADA Accessibility Guidelines – ADAAG), kanunun uygulanması bağlamında DoJ ve DoT tarafından yürürlüğe konan temel standart olarak hizmet etmektedir. Bina rehberi kamusal

yerleşimler, ticari tesisler ile eyalet ve yerel yönetim tesislerini; taşıt rehberi ise otobüsler, minibüsler, çeşitli demiryolu taşıtları, tramvaylar ile diğer kamu taşıtlarına yönelik hazırlanmıştır. DoJ ve DoT tarafından çıkarılan tüm düzenlemeler ADAAG’ı temel alan standartları almaktadır.

“Herkes için tam erişim ve kapsayıcılığı geliştirme” [U.S. Access Board, 2014a] sloganıyla çalışan Birleşik Devletler Ulaşılabilirlik Kurulu (United States Access Board) engelli insanlar için eşitliği teşvik eden bir bağımsız federal kurumdur. Çalışmalarında ulaşılabilir tasarım ile ulaşılabilirlik kılavuz ve standartlarına önderlik eder.

Kurul, federal ajanslarla bir koordinasyon organı olmaya ve doğrudan kamuyu -özellikle engelli insanları- temsil etmeye yönelik yapılanmıştır. Üyelerinin on ikisi birçok federal departmanın [Genel Hizmetler İdaresi (General Services Administration), Çalışma Bakanlığı (Department of Labor), Ticaret Bakanlığı (Department of Commerce), ABD Posta Servisi (United States Postal Service), Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı (Department of Health and Human Services), İçişleri Bakanlığı (Department of Interior), Ulaştırma Bakanlığı (Department of Transportation), Adalet Bakanlığı (Department of Justice), Savunma Bakanlığı (Department of Defense), Eğitim Bakanlığı (Department of Education), Konut ve Kentsel Gelişme Bakanlığı (Department of Housing and Urban Development), Savaş Gazileri Bakanlığı (Department of Veterans Affairs) [U.S. Access Board, 2014b] temsilcileridir. Diğer on üç üye ise Başkan tarafından dört yıllık süre için atanan ve çoğunluğu engellilerden oluşan halktan kişilerdir [U.S. Access Board, 2014a]. Bu kişiler arasında da ulaşılabilirlik ve ulaşılabilir tasarım üzerine çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının başkanları, ekipman üreten firma sahipleri, mimari danışmanlık şirketlerinin kurucuları, yazılım mühendisleri, hukukçular ve benzeri meslek disiplinlerinden insanlar bulunmaktadır.

Kurul; standartlar, kılavuzlar ve rehber belge gibi materyallere yönelik çalışmalarını danışma komiteleri, açık oturumlar, bilgilendirme oturumları ve ortak ajans katılım toplantılarıyla gerçekleştirmektedir [U.S. Access Board, 2014c].

Kılavuz ve standartların geliştirilmesinde Kurul, kamuya yorumları için fırsat tanıyan birçok federal düzenlemeyi içeren ortak bir süreç takip etmektedir. Bu sürecin parçası olarak bir danışma kurulunu ya da düzenleyici müzakere komitesini organize etmek Kurul için standart bir uygulama haline gelmiştir. Bu gibi komiteler uzlaşma önerilerinin geliştirilmesi hususunda çeşitli paydaşlar ve ilgili taraflara izin vermektedir. Kurul'un hazırladığı kuralların Yönetim ve Bütçe Bürosu (Office of Management and Budget-OMB) tarafından onaylanması şarttır. Kurul ayrıca, maliyet tahmini ve kuralın diğer etkilerini içeren bir düzenleyici analiz hazırlamak zorundadır.

Kurul'un tipik kural koyma adımları şöyledir:

1. *Kural üzerinde uzlaşma önerileri şekillendirmek amacıyla bir danışma komitesi oluşturmak;*
2. *Komitenin önerileri ve ön yasal değerlendirmelere dayanan kural teklifi taslağı hazırlamak ve izin için OMB'ye sunmak;*
3. *Kural teklifini Federal Tescil'de yayınlayarak kamu görüşüne sunmak; bu süreçte kamusal oturumlar düzenlemek (genellikle 90 - 120 gün);*
4. *Kamudan gelen eleştirileri değerlendirmek ve kuralı bu doğrultuda revize etmek;*
5. *Kuralın son halini ve düzenleyici analizi izin için OMB'ye sunmak;*
6. *Kuralın son halini Federal Tescil'de yayınlamak [U.S. Access Board, 2014e].*

Ulaşılabilirlik Kurulu'nun, rehber ve standartlarıyla ilgili ülke çapındaki çeşitli kurum ve gruplara sağladığı eğitimlerin çoğu, yapılı çevre ve ulaşım araçlarını kapsayan ADAAG üzerine odaklanmaktadır.

1978'de Rehabilitasyon Kanunu'nda yapılan değişikliklerle Kurul'un yetkileri genişletilmiş ve yapısında değişiklikler olmuştur. Örneğin kanun, Kurul'a ABA'nın altındaki tasarım kılavuzlarını oluşturma yetkisi vermiş, Kurul'un federal finansmanla sağlanan olanaklardaki teknik yardım rolü, yardım sağlamayı içeren geniş bir alana yayılmış, ayrıca özel şahıslara da teknik destek sağlanabilmesine olanak tanınmıştır. Bu yasa değişiklikleriyle sağlanan en önemli sonuçlardan biri de federal birimlerden kamu görevlilerinin Başkan tarafından Kurul'a atanması olmuştur.

Kurul 1982'de Ulaşılabilir Tasarım İçin Asgari Kurallar'ı yayınlamıştır. Bu, federal hükümetçe ulaşılabilirlik gereksinimleri üzerine hazırlanan ilk kapsamlı

yayın olması açısından son derece önemlidir [U.S. Access Board, 2014d] ve UFAS (the Uniform federal Accessibility Standards) için temel teşkil etmiştir. Buna kadar Kurul, ABA'yı uygulayabilmek için özel sektörde geliştirilen gönüllü mutabakat standartlarını kullanmıştı. UFAS ise Savunma Bakanlığı, Konut ve Kentsel Gelişme Bakanlığı, Genel Hizmetler İdaresi ve ABD Posta Servisi tarafından müştereken benimsenerek yirmi yıldan uzun bir süre kullanılmıştır.

Çizelge 3.22: A.B.D. Ulaşılabilirlik Kurulu [U.S. Access Board, 2014f]

KANUN	STANDART KONTROL BELGESİ	STANDART KOYMA YETKİLİSİ	GÜNCEL YAPI STANDARDI	UYGULAYICI
Mimari Engeller Kanunu (Architectural Barriers Act - ABA)	ABAAG Ulaşılabilirlik Kurulu	DoD GSA USPS HUD	ABAAS UFAS	Ulaşılabilirlik Kurulu (Access Board)
Engelli Amerikalılar Kanunu (Americans with Disabilities Act - ADA)	ADAAG Ulaşılabilirlik Kurulu	DoJ DoT	Ulaşılabilir Tasarım İçin Standartlar (1994 ADAAG) Ulaşılabilir Ulaşım İmkânları İçin Standartlar (2004 ADAAG+)	DoJ & Mahkemeler DoT & Mahkemeler

1991'de Kurul, ADA Ulaşılabilirlik Kılavuzları'nı (ADA Accessibility Guidelines-ADAAG) yayınlamıştır. UFAS gibi ADAAG da yeni yapılanma ve değişikliklerdeki ulaşılabilirlik için detaylı tasarım gereksinimleri içermektedir. Takip eden süreçte ise Kurul, ADA kılavuzlarını ulaştırma vasıta ve imkânları için geliştirmiştir (ADAAG for Transportation Facilities). Bu doküman eski ADAAG ile aynı olmakla birlikte otobüs durak ve istasyonları, tren istasyonları ve hava limanları ile ilgili hükümler içermektedir. Ulaştırma Bakanlığı bu standartları tüm ulaşım sistemlerinde kullanmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda ise Kurul ADAAG'ı mahkeme ve hapisaneler, çocuk oyun alanları, rekreasyon olanakları gibi özel eyalet ve yerel hükümet olanakları için bütünlemiştir [U.S. Access Board, 2014d] (Çizelge 3.22).

Çizelge 3.23: Yönetim düzeylerine göre kanunlar

DÜZEY	KANUN
Federal	ABA
Federal olmayan	ADA

ADA ile ABA arasındaki en belirgin farklar:

ABA;

- *Bina ve yapılarıdaki (hizmetler değil) tasarım, yapım ya da değişiklikler,*
- *Federal kiralamalar,*
- *Bina ya da yapılarıdaki yapım ya da değişiklik için federal bağış ya da ödünçler*

için geçerlidir.

ADA;

- *Bina ve yapılarıdaki tasarım, yapım ya da değişiklikler,*
- *Hizmet ve istihdam*

için geçerlidir [U.S. Access Board, 2014f] (Çizelge 3.23).

Rehabilitasyon Kanunu (The Rehabilitation Act) ise federal kurumlarca finanse edilen ve federal istihdama yönelik program ve faaliyetlerde ulaşılabilirliği gerektirmektedir. Kanunun en önemli getirisi, daha önce de belirtildiği üzere, 502. maddesine dayanılarak Ulaşılabilirlik Kurulu'dur (Access Board) [U.S. Access Board, 2014g].

ABA, federal fonlarla tasarlanan, inşa edilen, değiştirilen ya da kiralanen tüm tesislerin kısıtlı insanlara ulaşılabilir olmasını şart koşmakta ve bu bağlamda ABA'nın uygulanmasını sağlayacak standartların oluşturulması görevini GSA, USPS, DHU ve DoD kurumlarına vermektedir.

GSA ayrıca, UFAS (Uniform Federal Accessibility Standards – Tip Federal Ulaşılabilirlik Standartları)'nın yayınlanmasıyla sonuçlanan ulaşılabilirlik politikasının formülasyonunda da birincil rol oynamıştır. İlk kez UFAS tüm federal kurumları ortak ulaşılabilirlik standardı altında toplamış ve eyalet/yerel yönetimlerin ve özel sektörün 1990'da ADA'nın yürürlüğe girmesinden sonraki rehberleri için model olmuştur (Çizelge 3.24).

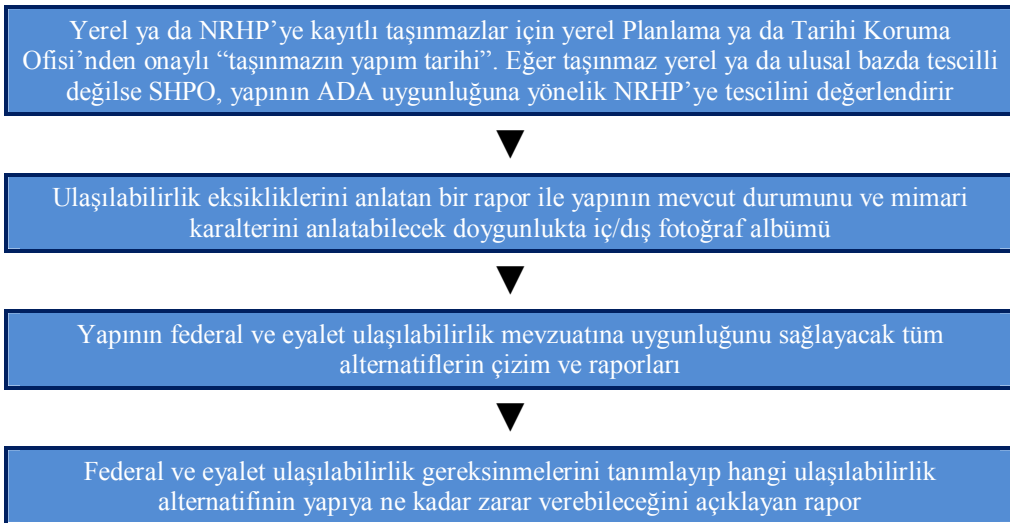
Çizelge 3.24: GSA'nın rolü [U.S. Access Board, 2014f]

Federal kurumların mekân gereksinmelerini karşılamak;
Federal imkân ve tesislerin tüm Amerikalılar için tam ulaşılabilir olmasını sağlamak;
11 bölgesel ulaşılabilirlik memuru (regional accessibility officers);
Potansiyel ve mevcut projelerle ilgili çalışmalar

PBS, GSA için Ulusal Ulaşılabilirlik Programı'nı yönetmektedir. 2005 yılında GSA, UFAS'ın yerini almak üzere yeni ulaşılabilirlik standardı olan ABAAS (Architectural Barriers Act Accessibility Standard - Mimari Engeller Kanunu Ulaşılabilirlik Standartları) yayınlamıştır. Halihazırda GSA, yerel ulaşılabilirlik standartlarından ABAAS'tan daha sıkı bir yaklaşım gösterenlerin kullanılmasını zorunlu tutmaktadır.

Çizelge 3.25: GSA Ulaşılabilirlik Ofisleri [GSA, 2012]

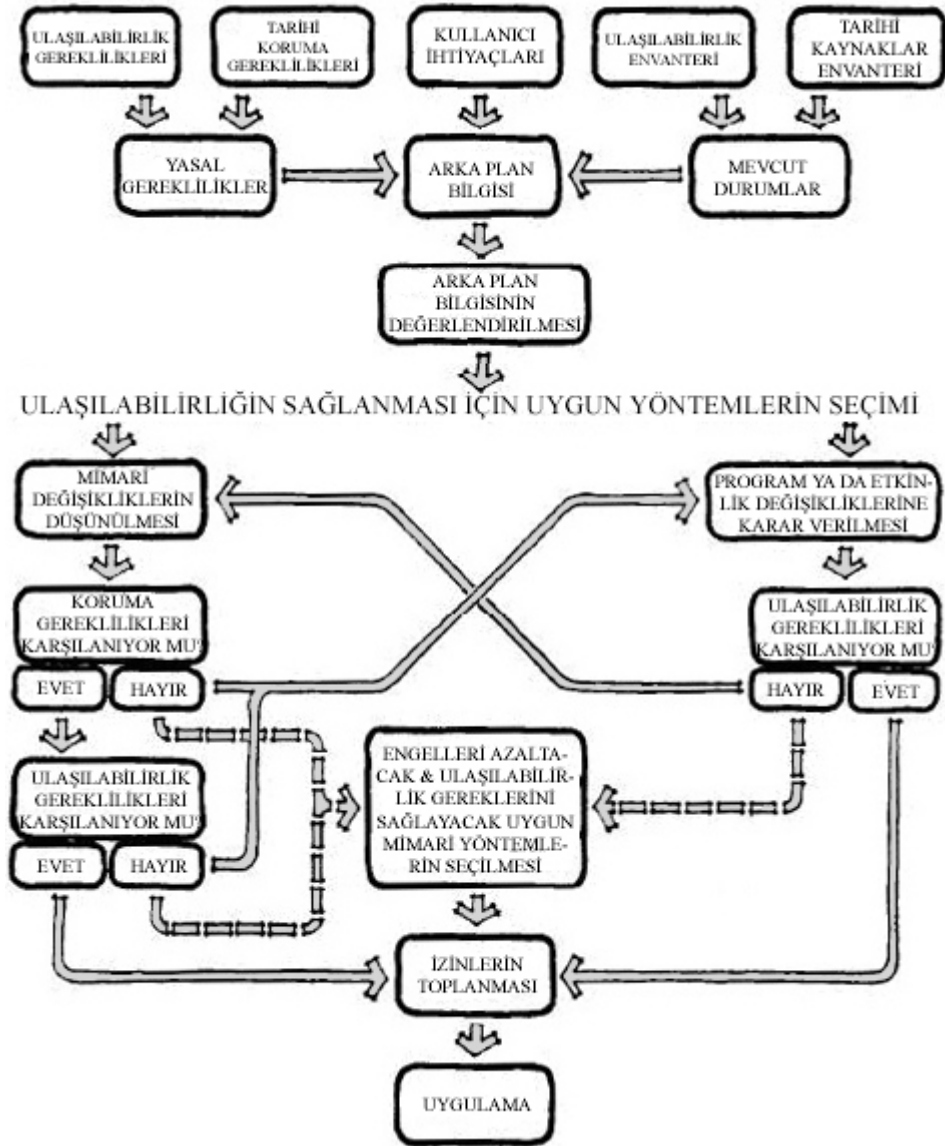
GSA Ulusal Ulaşılabilirlik Memuru	
Merkez	Washington, D.C.
GSA Bölgesel Ulaşılabilirlik Memurları	
Bölge 1	Maine, Vermont, New Hampshire, Massachusetts, Connecticut, Rhode Island
Bölge 2	New York, New Jersey, Puerto Rico, U.S. Virgin Islands
Bölge 3	Pennsylvania, Maryland, Delaware, West Virginia, Virginia
Bölge 4	Kentucky, Tennessee, North Carolina, South Carolina, Georgia, Alabama, Mississippi, Florida
Bölge 5	Minnesota, Wisconsin, Michigan, Illinois, Indiana, Ohio
Bölge 6	Nebraska, Iowa, Kansas, Missouri
Bölge 7	New Mexico, Oklahoma, Arkansas, Texas, Louisiana
Bölge 8	Montana, North Dakota, South Dakota, Wyoming, Utah, Colorado
Bölge 9	California, Nevada, Arizona, Hawaii, Guam, Northern Mariana Islands
Bölge 10	Alaska, Washington, Oregon, Idaho
Bölge 11	District of Columbia, counties of Montgomery and Prince Georges in Maryland, the City of Alexandria, Virginia and the counties of Arlington, Fairfax, Loudon and Prince William in Virginia



Şekil 3.41: ADA projeleri için SHPO görüş alış verişi gereksinimleri

GSA'nın Müdürü, Ulaşılabilirlik Kurulu'nun (Access Board) bir üyesi, Ulusal Ulaşılabilirlik Programı'nın koordinatörü ve GSA'nın Ulaşılabilirlik Kurulu ile bağlantısıdır.

GSA'nın on bir bölgesine (Çizelge 3.25), bölgesel programı denetleyip yönetmesi için birer Bölgesel Ulaşılabilirlik Memuru (Regional Accessibility Officer) bulunmaktadır.



Şekil 3.42: Tarihi binaların ulaşılabilirliği için planlama süreci [TPUB, 2014]

Tarihi binalarda ulaşılabilirlik istisnaları, ADA'nın uygulanmasına yönelik tüm federal ve eyalet mevzuatı, tescilli bir tarihi taşınmaza yönelik değişiklikler

söz konusu olduğunda SHPO ile birlikte bir görüş alış verişi sürecini gerektirmektedir (Şekil 3.41). Çünkü bu federal ve eyalet mevzuatı, ADA'nın tarihi taşınmazın özelliklerini "tahrip ve yok edebileceğini" öngörmektedir. Eğer SHPO taşınmaz üzerinde yapılacak müdahaleleri onaylarsa ADA ve ilgili eyalet kanununda belirtilen alternatif asgari gereksinimler ya da nadiren de olsa alternatif ulaşım metodları kullanılabilir [FDS, 2014]. İstisnalarla ilgili olarak ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

ADA'nın 2. ve 3. bölümdeki hükümler, tarihi korumaya ilişkin genel ulaşılabilirlik gerekliliklerine dair istisnaları içermektedir. NHPA uyarında NRHP'de listelenmeye uygun ya da eyalet veya yerel kanunca tarihi olarak tescillenmiş bina ya da tesisler istisna arz etmektedir. Genel kural, tescilli tarihi binalarda yapılacak değişiklikler, ulaşılabilir rotanın (iç ve dış, rampalar, girişler ya da tuvaletler) gereksinimlerine uyumu binanın tarihi önemini tehdit ya da yok etmeyecekse, ulaşılabilirlik mevzuatına uymasındır. Düzenlemeler, eğer bir tarihi varlığa fiziksel ulaşım sağlanması uygulanabilir değilse, binanın tarihi önemini tehdit ya da yok etmeyecek alternatif metodların uygulanabilmesini olanaklı kılmaktadır (Şekil 3.42).

Arkansas'ta ADA uygunluğu için herhangi bir sorusu ya da başvurusu olanlar öncelikle Arkansas SHPO'ya yönlendirilmektedir. SHPO, ADAAG'ın gerekliliklerine uygunluğun yapının tarihi önemine tehditleri hakkında tavsiyeler vermektedir. Eğer SHPO ya da Danışma Konseyi (Advisory Council) ADAAG gerekliliklerinin yapının tarihi kimliğine zarar vereceği hakkında yazılı tespit yaparsa, ulaşılabilirlik değişikliklerinin yapılması için ADAAG'ın "özel uygulama hükümleri" takip edilmektedir. Örneğin, bir tarihi müze evin üst katındaki yatak odalarına ulaşmak için gereken asansör imalatı birinci kattaki bazı tarihi detayları ortadan kaldırırsa alt kata, üst kattaki mekânların görsel-işitsel olarak izlenebilmesine olanak sağlayacak donanım sağlanması ile programın ulaşılabilirliği sağlanmaktadır.

Bazı durumlarda asgari alternatif gereklilikler bile yapının tarihi değerini yok edebilecek potansiyel içermektedir. Bu durumda strüktürel değişiklikler yapılması gerekmemektedir. Karar sürecinde ilgili Danışma Konseyi ile görüş

alış verişinde bulunulması gerekmektedir. Benzer bir durum olarak DoJ şu örneği vermiştir:

“Tarihi bir konut, müze olarak kullanılmak üzere değiştiriliyor. Projenin mimarı, tadilatlar için normal standartların çoğunun yenileme sürecinde tarihi özellikleri tehdit ya da yok edici olmadığına karar veriyor. Ancak iç kapılardan birinin genişletilmesi, üzerindeki tarihi dekoratif özellikleri yok edecek. ADAAG'a danışıldığında mimar, söz konusu tarihi evle ilgili yetkili kurumun Tarihi Koruma Danışma Konseyi (Advisory Council on Historic Preservation) olduğunu görüyor. Mimar Konsey'den, yerel bir engelli grubunun da davet edildiği bir randevu alıyor. Toplantıda taraflar, normal ulaşılabilirlik standartlarınınıç kapıya uygulanamayacağı hususunda mimarın kararında hemfikir oluyorlar. Bunun üzerine, bir ulaşılabilir giriş gerektiren özel alternatif gereklilikleri inceliyorlar. Taraflar, alternatif asgari gerekliliklerin uygulanmasının da aynı şekilde imkansız olduğu kararına varıyorlar. Bu durumda müzenin sahibi iç kapıyı genişletmek zorunlulundan kurtuluyor. Bununla birlikte yapı sahibi, olağan operasyon politikasını değiştiriyor ve bir ulaşılabilir odada bulunan, ulaşılamayan odanın video sunumuna alternatif ulaşım sağlıyor.” [Arkansas Preservation, 2014]

Her ne kadar ADA istisnası ulaşılabilirlik gerekliliklerini rahatlatıyorsa da tüm gereklilikleri ortadan kaldırmamaktadır. Ayrıca istisna, engelli insanların ulaşmalarını engelleyecek bir kaçamak değildir. Her bina ya en azından asgari gereklilikleri sağlamalı ya da ulaşılabilirliği sağlayabilme bağlamında “yenilikçi alternatifler” geliştirmelidir [Arkansas Preservation, 2014].

Standartlar teknik ya da emredici değildir. Amaçları, ABD'nin kültürel kaynaklarının korunmasına yardım eden koruma faaliyetleri teşvik etmektir. Örneğin standartlar tarihi binanın hangi özelliklerinin korunup hangilerinin değiştirileceğine yönelik ana kararlarda kullanılamazlar.

ADA ulaşılabilirlik rehberlerinde taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine dair istisnai şartları içeren bölümler bulunmaktadır.

Buna göre, “202.5 Tescilli Tarihi Bina ve Tesislerde Değişiklikler” bölümünde, “*Tescilli tarihi bina ya da tesiste değişiklikler 202.3 ve 202.4'e uyacaktır*” ibaresi bulunmaktadır.

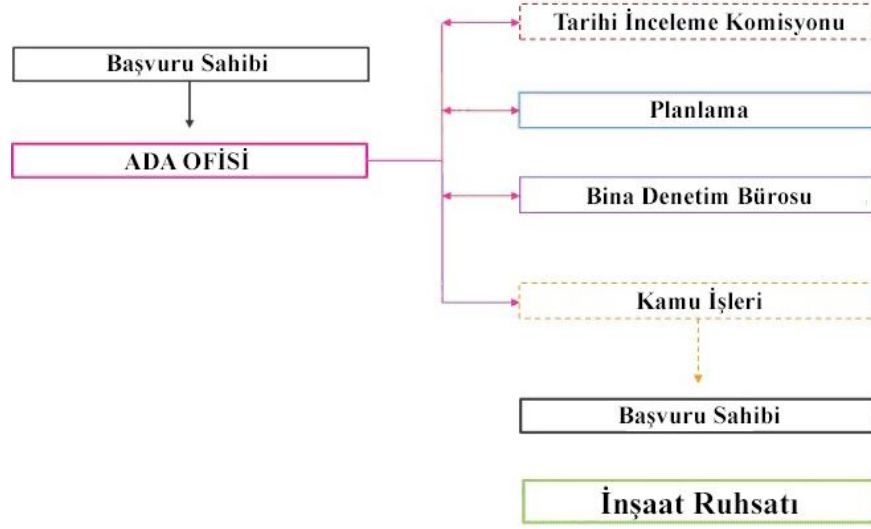
Ancak, istisnai biçimde SHPO ya da ACHP ulaşılabilir güzergâh ve giriş ya da tuvalet gereksinmelerine uymanın taşınmaz kültür varlığının tarihi önemini tehdit ya da yok edeceğine kanaat getirirse söz konusu değişiklik için istisnalar uygulamasına izin verilebilmektedir. Tescilli tarihi bina ve tesislerde ulaşılabilir güzergahlar sağlanması (206.2.1 İstisna 1 ve 206.2.3. İstisna 7); girişler (206.4 İstisna 2) ve tuvalet imkanları (213.2 İstisna 2) bağlamında değişiklik yapılması için istisnalar vardır. Şayet bu durumlardan herhangi biri için gerekliliklere uygunluğun bina ya da tesisin tarihi önemini tehdit ya da yok edeceği kanısı oluşursa SHPO ile görüş alış verişinde bulunulması gerekmektedir. Eğer SHPO da aynı kanıda olursa istisnanın kullanımına izin verilir.

Ulusal Sanat Vakfı'ndaki (the National Endowment for the Arts – NEA) “AccessAbility Office” Ulaşılabilirlik Ofisi müze operatörlerine ve tarihi varlıklara Ulaşılabilirlik İçin Tasarım Rehberi (the Design for Accessibility Guide) ve Ulaşılabilirlik Sembolleri (the Disability Symbols) gibi çeşitli kaynaklar sağlamaktadır [NEA, 2014].

Diğer bir örnek ise, tescilli bina ya da tesislerde değişiklik yapılması için istisnalara madde 202.5 tarafından izin verildiği yerlerde, alana varış noktasından ulaşılabilir bir girişe birden fazla ulaşılabilir güzergaha ve alana varış noktaları ve bina ya da tesis girişi arasında eğer yaya yolu sağlamayan araç yolu olacaksa ulaşılabilir bir güzergâh gerek olmamasıdır. Bu durumlarda alana varış noktası, ulaşılabilir bina giriş ya da girişlerine bir ulaşılabilir güzergâh ile bağlanmak zorundadır ve bu ulaşılabilir girişlere hizmet eden iki ya da daha fazla benzer alan ulaşım noktaları (otobüs durağı vs) olduğu yerde, tüm otobüs durakları ulaşılabilir güzergâhlar üzerinde olmak zorundadır. Ayrıca, ulaşılabilir güzergâhların alandaki tüm ulaşılabilir girişlere hizmet etmesi zorunludur.

Diğer istisnalar, 206.2.2 Alana Varış Noktaları İstisnası, 206.2.3 Çok Katlı Binalar ve Tesisler, 206.4.1 Kamusal Girişler, 206.4.2 Otopark Yapısı Girişleri, 206.4.3 Tüneller ya da Yükseltilmiş Yürüyüş Yollarından Girişler ve 206.4.4 Ulaşım Tesisleri'dir [ADA, 2005].

Eğer tarihi öneme sahip bir varlıkta değişiklikler yapılıyorsa, bu değişiklikler azami ölçüde uygulanabilirlik açısından ADA Ulaşılabilir Tasarım



Şekil 3.44: Tek adım başvuru süreci [Pittsburgh, 2014]

ABD’de “Tek Adım” (Şekil 3.43 ve Şekil 3.44) adı verilen ve ADA Ofisi’nin tek teslim noktası olduğu bir sistem oluşturmuştur. Bu süreç, başvuru sahibinin başvuru için gerekli tüm belge ve materyali ADA Ofisi’ne göndermesiyle başlamaktadır. ADA Ofisi’nden bir temsilci, teslim edilen tüm belge ve materyalleri sürecin gerektirdiği departmanlara götürmekle görevlidir. Diğer bir deyişle başvurunun işleyişi ADA Ofisi’nin takibindedir. Bir departman, başvuruyu ilgili kendi üzerine düşen işlemleri bitirince dokümanları ADA Ofisi’ne geri gönderir. ADA ofisi süreci tekrar başlatarak dokümanları diğer departmanlara iletir ve bunların geri dönüşünü takip eder. Süreç bittiğinde ise başvuru sahibine, ilgili bölüme giderek tüm ilgili evrakları imzalaması ve inşaat için izni onaylayan belgeleri almasını talep etmektedir [Pittsburgh, 2014].

Pittsburgh Şehri’nde tarihi inceleme izleğine ilişkin yetkililer Kurul üyeleri ve kurul başkanını Belediye Başkanı atamaktadır. Kurulun düzenli oturumları, resmi duyuruyla değiştirilmediği takdirde haftanın daha önce belirlenmiş sabit bir gününde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, personelin gerekli görmesi ve çağrısı üzerine Başkan kurulu özel oturum ve toplantılar için çağırabilmektedir.

Eğer çalışma İdari Onay için Tarihi İnceleme Komisyonu’nun yetki alanına giriyorsa, personelin konu hakkında Uygunluk Raporu hazırlaması gerekmektedir.

Eğer başvurunun kapsamı İdari Onay için rehberin yetki alanı dışında kalıyorsa, başvuru Tarihi İnceleme Komisyonu’nda (HRC) görüşülmek zorundadır.

Başvuru sahibi, yönetici yetkilinin izniyle, başvuru hakkında açıklamada bulunabilme ve Kurul üyelerinin sorularını cevaplama hakkına sahiptir. Aynı doğrultuda, teklife karşı olanlara ve/veya diğer ilgili taraflara da konuşmaları ve başvuru sahibine soru sormaları için izin verilmektedir.

Kurul, her başvuru için ;

- (şartlı ya da şartsız) onay;
- red; ya da
- ertelemeye

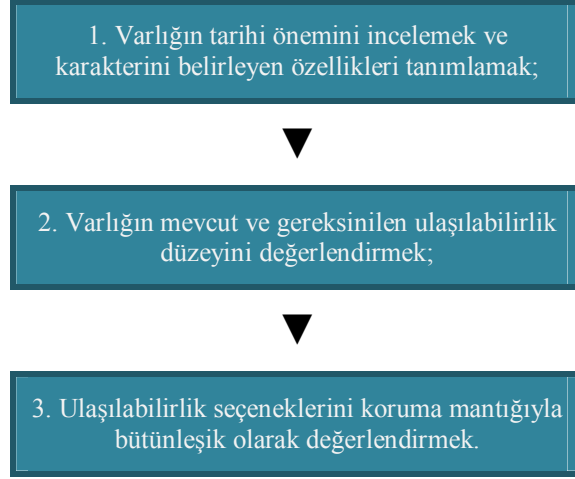
karar verebilmektedir.

Başvuru, ilk incelemeden sonra altmış gün içinde işleme alınmazsa, otomatikman kabul edilmiş sayılmaktadır.

Her kurul üye ve personeli, kurulun çalışma, görev ve tarihi korumayla ilgili olarak SHPO tarafından açılan ya da onaylanan yılda en azından bir bilgilendirme ve eğitim toplantısına katılmak zorundadır [Pittsburgh, 2014].

NPS'nin Koruma Özeti [NPS, 2014d], tarihi varlıklarda ulaşılabilirliğin sağlanmasına ve ulaşılabilirlik ile koruma arasında denge kurma ihtiyacının altını çizen önemli bir belgedir. Özellikle tarihi varlıkları, tarihi karakterlerini koruyarak ulaşılabilir yapma üzerine rehberlik sağladığı gibi, tarihi varlıklarda bağımsız fiziksel ulaşılabilirliğin dikkatli ve duyarlı tasarım ve görüş alış verişiyle başarılabilirliğini göstermeye dair örnekler sunmaktadır. Özet öncelikle tarihi bina ve siteleri ulaşılabilir yapmaya odaklanırken, aynı zamanda tarihi peyzaj alanlarıyla ilgili bir bölüm de içermektedir. Tarihi varlık sahiplerine, tasarım profesyonellerine ve yöneticilere, kültür varlıklarını değerlendirmede en üst düzey ulaşılabilirliği sağlarken tarihi malzeme ve özelliklerdeki değişiklikleri en aza indirerek yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Çünkü salt ulaşılabilirlik işlerini kapsayan projeler genellikle karmaşıktır ve koruma projeleriyle bütünleşik olmaları gerektiğinde de çok daha üst düzeyde bilgi ve deneyime gereksinim duymaktadır. Dolayısıyla tarihi varlıklarda kalıcı fiziksel değişiklikler yapılmasından önce tarihi koruma ve ulaşılabilirlik alanlarındaki uzmanlarla mutlaka görüş alış verişinde bulunulmasını tavsiye eden bir belge niteliğindedir.

Kültür varlıklarına, ulaşılabilirliğe yönelik yapılacak müdahaleleri tanımlamak ve uygulamak için [NPS, 2014d] üç adımlı bir yaklaşım tavsiye etmektedir (Şekil 3.45):



Şekil 3.45: Kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine dair üç adımlı yaklaşım.

1. Adım - Tarihi Önemin İncelenmesi: Eğer varlık tescilliye (NRHP’de listelenmiş ya da listelenmeye değer ya da eyalet ya da yerel kanunlar altında tescillenmiş) varlığın adaylık dosyası, öneminin öğrenilmesi için incelenmelidir. Herhangi bir değişiklik ön görüldüğünde yazılı evrakların incelenmesi, hangi karakter belirleyici özellik ve mekânların korunacağına tanımlanması bağlamında her zaman fiziksel araştırmayla desteklenmelidir. Eğer bir varlığın öneminin belgelenme düzeyi sınırlıysa, korunacak tarihi özelliğin, malzeme ve mekânların tanımlamak için bir koruma profesyoneli gereklidir. Her çaba, ulaşılabilirlik modifikasyonlarını yaparken varlığın tarihi önemini taşıyan malzeme ve özelliklere gelebilecek hasarın en aza indirilmesi için olmalıdır. Asla değiştirilemeyecek çok küçük ya da çok önemli varlıkların modifiye edilmesi son derece zor olabilmektedir. İkincil mekân, detay ve özellikler gibi tarihi karakter için daha az önemli olanaklar da tanımlanmalıdır. Bunlar genellikle varlığın tarihi önemini tehlikeye sokmadan değiştirilebilmektedir. Önemli olmayan mekânlar, ikincil yollar, sonradan yapılan eklentiler, önceden değiştirilmiş alanlar, faydalı mekân ve hizmetler genellikle varlığın tarihi önemini tehdit ya da yok etmeden modifiye edilebilmektedir.

2. Adım - Varlığın Mevcut ve Gereksinilen Ulaşılabilirlik Düzeyinin Değerlendirilmesi: Bir bina rölövesi ya da değerlendirmesi, varlığın ulaşılabilirliği için doğru değerlendirme sağlamaktadır. Birçok rölöve bina ve sit girişleri; yüzey dokuları, genişlikleri ve yürüyüş yolu eğimleri; otopark; düzey değişiklikleri; kapılarının boyut, ağırlık ve yapılanmaları; iç koridorlar ve seyir kısıtlamaları yolu; asansörler ve umumi tuvaletlerle ilgili ulaşılabilirlik engellerini tanımlamaktadır. Mülk sahiplerince mevcut hazır kontrol listeleri kullanılarak basit denetimler yapılabildiği gibi daha kompleks mülklerde, özellikle birden çok binanın olduğu, aşırı eğimli ya da yoruma açık programlardaki engelleri değerlendirmeleri için ulaşılabilirlik uzmanları gerektirmektedir. Herhangi bir ulaşılabilirlik modifikasyonu yapılmadan önce tüm uygulanabilir ulaşılabilirlik gereksinimleri –yerel kodlar, eyalet kodları ve federal kanunlar- dikkatle incelenmelidir.

3. Adım - Ulaşılabilirlik Seçeneklerini Koruma Bağlamında Tanımlamak ve Değerlendirmek: Varlığın önemli malzeme ve özellikleri bir kez tanımlandıktan ve mevcut ve gereksinilen ulaşılabilirlik düzeyi oluşturulduktan sonra çözümler geliştirilebilir. Çözümler, bir varlığı önemli yapan malzeme ve özellikleri tehdit ya da yok etmeden en üst düzeyde ulaşılabilirlik sağlamalıdır. Değişiklikler, ödeneklere bağlı olarak genellikle zamana yayılabilir ve kalıcı çözümler gerçekleştirilene kadar geçici çözümler düşünülebilir. Engelli insanlar, ulaşılabilirlik ve tarihi koruma profesyonelleri ve bina müfettişlerinden oluşan bir ekip ulaşılabilirlik çözümlerinin geliştirilmesi konusunda görüş alış verişini yapmalıdır.

Varlıkları tamamıyla değerlendirmek, yürürlükteki ulaşılabilirlik gerekliliklerini tanımlamak, alternatifleri keşfetmek ve bağımsız erişim sağlayan çözümleri uygulamak artı bunlara tarihi koruma standartlarını eklemek çok zor bir iştir. Ulaşılabilirlik için çözümler varlığın önemli malzemelerini, öğelerini ve mekânlarını yok etmemelidir, fakat ulaşılabilirliği de mümkün olduğu kadar arttırmalıdır. Birçok tarihi bina ulaşılabilirlik sağlamaktan muaf değildir ve dikkatli planlama ile tarihi varlıklar çok daha ulaşılabilir olabilir ve tüm vatandaşlar da ülkenin geniş mirasından keyif alabilir [NPS, 2014b].

3.2.1.3. Avrupa Kıtası'nda ve İskandinavya'da ulaşılabilirlik yaklaşımları

18 Ekim 1961 tarihinde Avrupa Konseyi tarafından “Avrupa Sosyal Şartı” kabul edilmiş ve 26 Şubat 1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şartın 15. maddesi “özürlülerin sosyal entegrasyon, toplumsal yaşama katılım ve bağımsız yaşam haklarının güvence altına alınması gerektiği hükmüne bağlanması” açısından önem arz etmektedir [Mutluoğlu, 2004]. “Avrupa Sosyal Şartı” 16 Haziran 1989 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiş ve 3581 sayılı Onay Kanunu 4 Temmuz 1989 gün ve 20215 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Sosyal Şartı’nın bazı eksiklikleri, 1988 yılında bir ek protokol ile tamamlanmıştır.

24 Temmuz 1986 Avrupa Konseyi tarafından alınan “*Avrupa Topluluğu Düzeyinde Özürlülerin İstihdamına İlişkin Konsey Tavsiye Kararı*” ile “*üye ülkelerin özürlülere mesleki rehabilitasyon ve istihdam alanlarında fırsat eşitli sağlamak için gerekli tüm önlemleri almaları ve özürlü çalışanların karşılaştıkları engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik oluşturulan politikaları izlemeleri*” [ÖZİDA, 2012a] hükümleri getirilerek konuya ilişkin tedbirlere yönelik bir çerçeve kılavuzu da belirlenmiştir.

1996 yılında Avrupa Komisyonu “Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği-Topluluğun Yeni Özürlülük Stratejisi 1996” başlıklı tebliğ, Birleşmiş Milletlerin “Özürlüler için Standart Kurallar” ile ortaya koyduğu yaklaşımı Avrupa Birliği sistemine entegre etmesi açısından önemli bir belgedir.

2 Ekim 1997 tarihinde Avrupa Birliği’ne üye ülkelere imzalanan Amsterdam Anlaşması’nın 13. maddesi ile Avrupa Birliği özürlüler mevzuatının temelleri atılmıştır. Söz konusu 13. maddede “Avrupa Konseyi, Komisyondan gelen öneriler doğrultusunda Avrupa Parlamentosu’nun görüşünü alarak cinsiyet, ırk ya da etnik köken, din ya da inanç, *özürlülük*, yaş ya da cinsel tercihe dayalı olarak karşı karşıya kalınan ayrımcılıkla mücadele konusunda gerekli tedbirleri alır” hükmü yer almaktadır” [ÖZİDA, 2012a] ibaresi yer almaktadır.

12 Mayıs 2000 tarihinde Avrupa Konseyi, “Özürü Bireyler İçin Engelsiz bir Avrupa’ya Doğru” başlıklı bir tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğ, özellikle mimari ve tasarım engellerini ortadan kaldırmak amaçlı bir takım yol haritaları içermektedir [Commission Of The European Communities, 2000].

3 Aralık 2001’de Avrupa Konseyi, 2003 yılını “Avrupa Özürü Yılı” olarak ilan etmiştir [Council of the European Union, 2001]. Bu karar ile Avrupa Özürü Yılı sürecinde bilinç düzeyinin güçlendirilmesinin esas olarak üye ülkeler düzeyinde gerçekleştirilecek etkin faaliyetlere bağlı olduğu ve bu faaliyetlerin de Topluluk düzeyindeki ortak çabalar ile desteklenmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Avrupa Özürü Yılı’nın bilinç düzeyini yükseltmede ve bu faaliyetlere hız kazandırmada itici güç olabileceği düşünülmüştür [ÖZİDA, 2012a].

9-11 Aralık 2004’de Bulgaristan’ın başkenti Sofya’da “Avrupa Komisyonu Engelliler Konferansı” düzenlenmiştir [Özdemir, 2001]. “Hakka dayalı yaklaşım”, “sivil toplum katılımı aracılığıyla etkili yönetim” ve “fırsat eşitliği koşullarını yaratmak” üzerine üç ana başlık altında [ÖYHGM, 2012b] sunumlar gerçekleştirilmiştir.

Bu toplantıda ayrıca 2010 yılına kadar süreci kapsayan “Avrupa Özürü Eylem Planı” kabul edilmiştir. Bu eylem planının 3 temel amacı: 1-“İşte ve İstihdamda Eşit Muamele Direktifi”nin uygulanması; 2-Topluluk politikalarına özürü boyutunun dahil edilmesi; 3-“herkes İçin ulaşılabilirliğin” iyileştirilmesidir [ÖZİDA, 2012a].

23 Aralık 2010’da Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler Engelli Haklarına Dair Sözleşme’sini imzalamıştır [European Commission, 2012].

1994’te İsveç’te “Sakat Hakları Müfettişliği” (Handikappombudsmannen-HO) kurulmuştur.

1999 yılında İsviçre’de 1999:132 sayılı “Çalışma Hayatında Engellilik Tabanlı Ayrımcılığı Önleme” yasası yürürlüğe girmiştir.

11 Nisan 2006’da Bulgaristan’da Ayrımcılığa Karşı Koruma Yasası (Protection Against Discrimination Act) yürürlüğe girmiştir.

10 Mayıs 2007’de Belçika’da Federal Genel Anti Ayrımcılık Yasası Federal (General Anti-Discrimination Act) yürürlüğe girmiştir.

3.2.1.4. Birleşik Krallık'ta ulaşılabilirlik yaklaşımları

1986 yılında Birleşik Krallık'ta İşverenlerin Özürsüzlük Forumu (Employers' Forum on Disability) kurulmuştur.

1995'te Birleşik Krallık'ta Engellilik Ayrımcılığı Yasası (Disability Discrimination Act-DDA) yürürlüğe girmiştir.

Engelli Ayrımcılığı Yasası (Disability Discrimination Act - DDA), Birleşik Krallık Parlamentosu'nun 1995 yılında yürürlüğe koyduğu ve 2010'da Eşitlik Kanunu'nun (Equality Act) yürürlüğe girmesiyle birlikte Kuzey İrlanda hariç yürürlükten kalkmış bir kanundur. İnsanların devlet ya da özel sektör tarafından sunulan tüm hizmetlerin kullanımı hususunda kısıtlılıklarına dayanılarak ayrımcılığa maruz bırakılmalarını yasadışı saymıştır. Kanun, 2 Aralık 1994'ten itibaren insanların fiziksel ve zihinsel yetersizliklerinin gereklerine uygun davranmayan tüm kademelerin yasayı ihlal etmiş olacağına hükmetmektedir. Tüm hizmetlerin bu bağlamda iyileştirilmesini sağlayacak “makul düzenlemeler”in (reasonable adjustments) yapılması da böylece yasanın bir gerekliliği haline gelmiştir.

1999 yılında yürürlüğe giren Engelli Hakları Komisyonu Kanunu ile Ulusal Engellilik Konseyi'nin görevine son verilmiş ve bu kurumun yerine Engelli Hakları Komisyonu (Disability Rights Commission - DRC) kurulmuştur. Engelli Hakları Komisyonu'nun görevleri de 2006 tarihli Eşitlik Yasası (Equality Act) ile Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu'na (Equality and Human Rights Commission - EHRC) devredilmiştir.

DDA'nın ana kapsamı:

- Kısıtlılıklarından dolayı bir insana insan hak ve onuruna aykırı şekilde davranılmasına karşı izlenecek politika; ve
- Bu başlamda “makul düzenlemeler” yapma hususunda çeşitli kademelerde görülen eksiklikler [ÖZİDA, 2014].

“Makul düzenleme”, DDA'yı farklılaştıran en belirgin kavramdır. Dolaylı ayrımcılığın edilgen yaklaşımına (bir kurumun kanun kapsamında yerine getirdiği politika, uygulama ve ölçütlerden kanaklanan) karşılık “makul düzenlemeler”

engellerin kaldırılması yönünde işverenlerin, servis sağlayıcıların vb adımlar atmasını gerektiren etken bir yaklaşımdır [ÖZİDA, 2014].

Engelli Hakları Komisyonu'nun Uygulama Kuralları kurumlara, “makul düzenlemeler”in

- kısıtlı insanın ihtiyaçlarına cevap verip veremediği;
- uygulanabilir olup olmadığı; ve
- diğer insanlara ciddi bir etkisinin olup olmadığı

bağlamında bilgi vermektedir.

2005 yılında Birleşik Krallık'ta Özürlü Standardı (Disability Standard) hazırlanmış ve bu standarda birçok sivil toplum kuruluşu ve organizasyon yer almıştır.

2007 yılında Birleşik Krallık'ta Engelli Standardı 2007 (Disability Standard 2007) yayınlanmıştır ve bu standartların yürütülmesinde elde edilen başarının takip edilebilmesi amacıyla da Birleşik Krallık genelindeki işverenler arasında Yönetici Ödülleri (Chief Executives' Diamond Awards) verilmiştir. Bu standardı 2009'da Engelli Standardı 2009 (Disability Standard 2009) takip etmiştir.

2010 yılında Birleşik Krallık'ta Eşitlik Yasası (Equality Act 2010) kabul edilmiş ve bu yasa 1995 tarihli DDA'nın yerini almıştır. Bu kanunla birlikte ayrımcılık karşıtı çok sayıdaki mevzuat belgesinin sistematize edilmesi amaçlanmıştır.

Eşitlik Kanunu (The Equality Act 2010), kişilerin haklarını savunmak ve tüm imkânlar için eşitlik sağlama bağlamında yasal bir çerçeve sağlamakta; yaş, kısıtlılık, cinsiyet ve cinsel seçimler, evlilik ve ortaklık, hamilelik ve annelik, ırk, din ve inanıştan kaynaklı ayrımcılığı kapsamaktadır. Bu özellikler yasada “korunmuş özellikler” olarak belirtilmektedir [Anonim, 2014e]. Ulaşılabilirlik bağlamında ise Eşitlik Yasası, tescilli binalar ya da planlama mevzuatı gibi diğer mevzuatı hükümsüz kılmaz ve gerekli onayların alınması gerekliliği, ulaşılabilirliğin geliştirilmesine yönelik değişiklikler için de uygulanmaktadır.

Bu yasa doğrultusunda, İngiltere'de tarihi binaların sahibi ya da işletmecisi olan kişi ve kuruluşlar ile servis sağlayıcı, işveren, eğitim ve kanunun diğer hükümleri altında görevi bulunanların “korunmuş özellikler”i olan insanlara karşı ayrımcılıkta bulunmaları yasaklanmıştır. Binalara ve çevrelerine fiziksel erişim

düşünülürken kısıtlı insanlarla ilgili hususların da dikkate alınması ve ulaşılabilirliğe yönelik potansiyel engellerin göz önünde bulundurulması esastır. Bununla birlikte, Eşitlik Kanunu'nun yapılı çevrelere değil insanlara yönelik olduğu unutulmamalıdır. Dolayısıyla yasa, ulaşılabilir bina tasarımı için standartlar içermemektedir.

İngiltere'de ulaşılabilirliğin kültür varlıkları özelinde irdelendiği bir diğer belge ise İngiliz Mirası'nın (English Heritage) ulaşılabilirlik taahhüdüdür. Birçok insanın tarihi çevrelerin ulaşılabilir olmadığı düşüncesine paralel olarak tüm fiziksel ya da diğer engeller için yenilikçi çözümler geliştirilmiştir. Buna ek olarak, teknolojide yaşanan hızlı gelişmenin paralelinde insanların bu teknolojilerin kullanımına dair beklentileri de artmaktadır. Bu nedenle İngiliz Mirası tüm hizmetlerinde, engelli insanların karşılaştığı sorunlara yönelik kurumsal farkındalığını kullanmaktadır [English Heritage, 2014]. Basamakları algılamada zorluk çeken bir yaşlı ya da hamile, puset süren bir kadın ve benzeri durumlardaki insanlar için hassas ve etkili tasarım, ulaşılabilirliğin en önemli parçasıdır. İngiliz Mirası, tarihi çevrelerin insan ve toplum yaşantısına pozitif anlamda etkisi olacağından hareketle, tarihi çevrelere mümkün olan en geniş kamusal ulaşımın sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle, ulaşılabilirliği kolaylaştırıcı ve aynı zamanda da tarihi yerlerin sürdürülebilirlik sorumluluğunu teşvik edici çözümlere odaklanmış bir oluşumdur. Bu bağlamda korumanın, ulaşılabilirliğe yönelik mükemmel ve yüksek kalitedeki modern tasarımla birleştirilmesi önem kazanmaktadır.

İngiliz Mirası'nın koruma prensiplerini içeren Tarihi Çevrenin Sürdürülebilir Yönetimi İçin Politika ve Rehberler (Conservation Principles: Policies and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment), tarihi çevreleri ilgilendiren tüm hususlardaki karar alma süreçleri için bir kapsayıcı bir yaklaşım belirlemenin yanında, korumanın insanların ekonomik ve sosyal ihtiyaç ve istekleriyle nasıl bağdaştırılacağını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu prensipler, İngiltere Hükümeti'nin planlama politikalarını oluşturan Ulusal Planlama Politikası Çerçevesi'ne uygun olarak belirlenmiştir. Sürdürülebilir kalkınma için bir çerçeve sağlayarak tarihi çevrenin korunması ve güçlenmesi için stratejileri vermektedir. Böylece ulaşılabilirliğin,

tarihi çevrenin ne kadar önemli bir parçası olduğu ve tarihi özellikli mekânların önemlerinden taviz vermeden nasıl sağlanabileceği gösterilmektedir.

2010 İnşaat Yönetmelikleri: Onaylı Belge M 2004 (The Building Regulations 2010: Approved Document M (2004)) binaların ulaşılabilirliği ve kullanımları, konut dışı binaların ise malzeme değişiklikleri ve ilaveleri ile ilgilidir. Yönetmelik, binaları kullanacak tüm insanlar için “makul düzenlemeler” yapılmasını gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, yönetmeliğin gerekliliklerini karşılama hususunda rehberlik ederek asgari ulaşılabilirlik standartlarını belirlemektedir. Rehberin koşullarını sağlamada başarısızlık ise otomatik olarak ayrımcılık anlamına gelmemektedir [English Heritage, 2012]. Bu yaklaşım tescilli binaların korunmasını destekleyen prensiplerle aynı doğrultudadır.

“Onaylı Belge M”de ortaya konan rehberlikten yola çıkılarak mevcut durum, uygulamayı destekleyen bir ulaşılabilirlik raporuyla açıklanabilir. Özellikle halen ayaktaki tarihi binalara ilişkin hazırlanacak bu tip bir rapor, tasarımcıya mevcut yapı ve çevreyle ilgili karşı karşıya olduğu kısıtlamaları tanımlamasını sağlamaktadır. Tam ulaşılabilirliğin uygulanmadığı ya da sadece aşırı maliyetler karşılığında uygulanabilir olduğu durumlarda telafi edici önlemler teklif edilebilir. Esasen ulaşım raporu, bir kapsayıcı çevre sağlanması için tüm çabaları göstermenin bir yoludur ve düşük standartlarda ulaşım kararlarını savunmamalıdır [English Heritage, 2012].

Tarihi binaların özel karakteristiklerinin korunması ihtiyacı “Onaylı Belge M” de tanımlanmıştır. Rehberin amacın ulaşılabilirliği imkânlar nispetinde binanın karakterini bozmadan ya da bina doku ve bileşenlerinin uzun vadeli bozulma risklerini azaltarak geliştirmektir. Bu süreçte koruma ve ulaşılabilirlik profesyonelleri ve yetkilileri ile görüş alış verişi önerilmektedir.

1990 tarihli Tescilli Binaları ve Koruma Alanlarını Planlama Kanunu (Planning Listed Buildings and Conservation Areas Act) hükümlerine göre, bir tescilli binanın karakterini etkileyecek herhangi bir yıkım, tadilat ya da eklenti, ilişkili diğer binalar ya da müstemilatlarda da olsa izne tabidir. Tescilli binalar mevzuatı, tüm iç ve dış değişiklikleri kapsamaktadır. Yerel planlama yetkilisinin danışmanlığı, binanın mimari ve tarihi önemiyle ilgili bilgi sağlamak ve bununla ilişkili olarak ulaşılabilirlik tasarımının binaya etkisinin değerlendirilmesi

açısından önemlidir. Bu süreç, zarar vermesi olasılığı olan işlerin niçin gerekli olduğunu ve istendiğini göstermeli ve bu bağlamda korumayla ulaşılabilirlik arasında bir denge kurulmalıdır. Olgunlaşmış bir tasarım teklifi reddedilirse, kabul edilebilir alternatif tasarım çözümleri ile tekrar başvurulup onay istenebilmektedir.

Tescilli olmalarının yanında bazı tarihi yapılar ve çevreleri 1979 tarihli Antik Anıtlar Yasası'nın koruması altındadır. Tescilli anıt olarak kayıtlı bir arkeolojik sit ya da binada yapılacak tüm işler için de izin gerekmektedir. Başvurular, danışmanlığını İngiliz Mirası'nın yürüttüğü Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı'na yapılmaktadır.

İzin izleği dört anahtar prensip içermektedir:

- *bağımsız bir kuruma başvuru;*
- *estetik kurumlarıyla görüş alış verişi;*
- *binaların önemlerine dikkat edilmesi;*
- *temyiz hakkı* [English Heritage, 2012].

Ulaşılabilirliğin geliştirilmesindeki diğer bir adım ise ulaşılabilirliğin denetlenebilirliğinin sağlanmasıdır. Bu sayede bir binada ve çevresinde bulunan ve ulaşılabilirliğe yönelik engeller değerlendirilip ve belgelenebilmektedir. İyi bir denetim, tarihi yapıyı çevreyi kullanma potansiyeli olan tüm insanların gereksinimleri göz önüne alınarak yapılmalıdır. Ayrıca acil bir durumda insanlara nasıl yardımcı olunacağı da denetimlerin konusu olabilmektedir.

Denetimin amacı, mevcut durumu uygulama rehberiyle karşılaştırmak, böylece ulaşılabilirliğe yönelik tüm engelleri tanımlamaya ve bertaraf etmeye çabalamaktır. Denetimci, tarihi binanın fonksiyonu ve doğasını göz önüne alarak ulaşılabilirliğin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmalıdır. Ulaşılabilirlik konularının tarihi yapıyı çevre özelinde değerlendirilmesinde ise deneyimli bir profesyonelin rolü önerilmektedir.

Sürecin tamamlayıcı parçası, bina ya da sitin ve bunların tamamlayıcısı niteliğindeki mimari ve arkeolojik varlıkların önemini gösteren bir koruma değerlendirmesi hazırlanmasıdır. Bu belgeler genellikle mimarlık tarihçileri, koruma mimarları ya da sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanmaktadır.

Ulaşılabilirliğin ve korumanın gereksinimlerini uzlaştıran detaylı bir ulaşım planının oluşturulması ancak ulaşım denetimi ve koruma değerlendirmesi hazırlandıktan sonra mümkün olmaktadır. Ulaşılabilirlik sürecinin planı, gelişme için seçeneklerin düşünüldüğü, ihtiyaç ve etkilerin tanımlanarak “makul düzenleme”nin hangisi olduğunun irdelendiği adımdır ve ulaşılabilirlik ve koruma profesyonelleriyle birlikte, kısıtlı insanlardan danışmanlar tarafından yürütülmesi gerekmektedir.

Ulaşım planının amacı, olabildiğince makul uygulanabilir olmak, kısıtlı insanlar için toplumun geri kalanıyla eşit olabilecekleri ulaşılabilirlik standardı sağlamaktır [English Heritage, 2012]. Plan, ulaşılabilirliğin sürdürülebilirliğinin bir öncelik olarak tanınmasını gerekli kılmaktadır (Şekil 3.46).

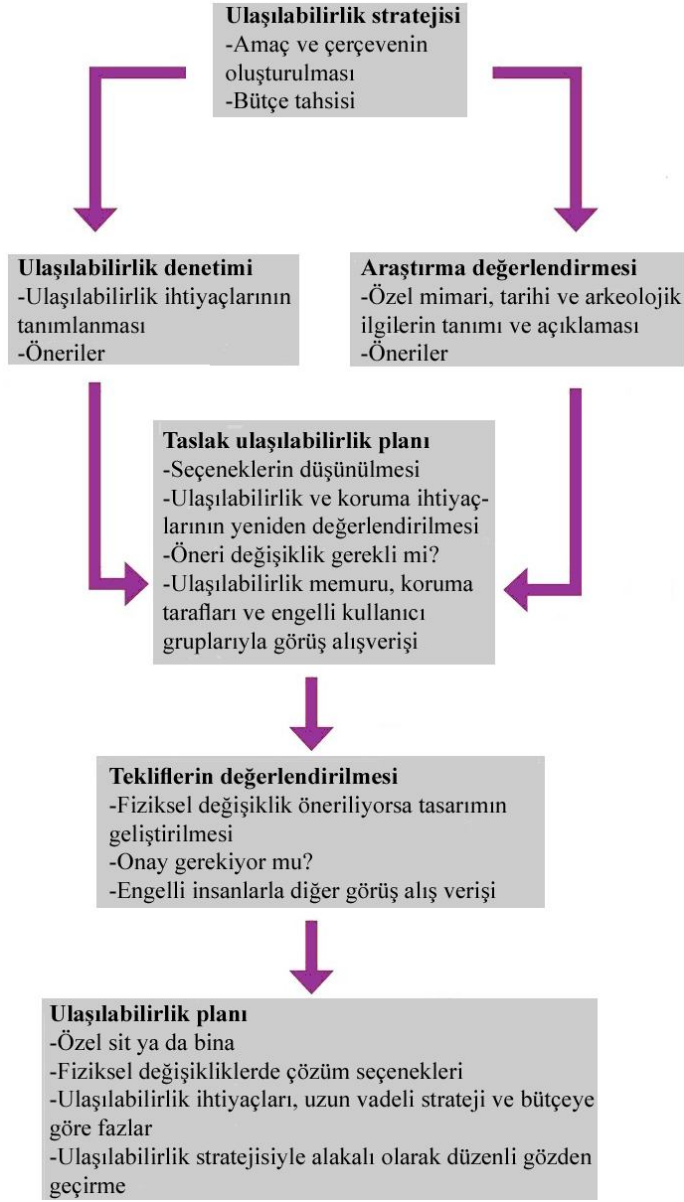
Yerel yönetimin “koruma memuru”nun (conservation officer) görevi, tarihi binaların onarım ve bakımlarına uzman görüşü sağlamaktır. Bu görev, eğer ulaşılabilirliğin arttırılması için değişiklikler proje izni ya da tescilli yapı ruhsatı gerekiyorsa daha büyük önem kazanmaktadır.

Bu, ulaşım planının tarihi bina, tescilli bina ya da tescilli anıt onayına yönelik herhangi bir değişikliğe ihtiyacı onaylayacak detaylı hazırlığıdır. Bununla birlikte süreç mümkün olan diğer tüm seçeneklerin düşünülmesiyle ve bunların tek tek binanın tarihi önemi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesiyle başlamaktadır.

Eğer ulaşılabilirlik ve koruma konuları arasında herhangi bir çelişki olursa bunları yaratıcı ve duyarlı tasarımla uzlaştırmak mümkündür.

Ulaşılabilirlik memuru (access officer) ise, yerel yetkili kurumun planlama ya da inşaat kontrol bölümlerinde görev alan ve ulaşılabilirlik politikalarıyla tasarım rehberlerinin geliştirilmesine yardımcı olmanın yanında planlama politikası ve İnşaat Yönetmelikleri: Onaylı Belge M ile ilgili olarak proje tekliflerinin geliştirilmesine danışmanlık etmektedir.

Kanun, hangi seçeneğin önce düşünüleceği talimatını vermemekle birlikte hizmet sağlayıcının engel oluşturan fiziksel özelliğin kaldırabileceğini ya da değiştirilebileceğini nasıl ele alması gerektiğini Uygulama Kuralları (Code of Practice) ile önermektedir ve bu sayede ulaşılabilirliğe kapsayıcı bir yaklaşım sunabilmektedir.



Şekil 3.46: Birleşik Krallık'ta Ulaşılabilirlik stratejisi [English Heritage, 2012]

İngiliz Mirası, yerel koruma, inşaat kontrol, ulaşılabilirlik ve arkeoloji otoritesiyle yerel ulaşılabilirlik gruplarının, erken ön uygulama görüş alış verşi kurmasının üzerinde önemle durmaktadır. Birçok planlama biriminde ulaşılabilirlik uygulamaları, çözüm önerilerinin uygunluğu hususunda tavsiye verebilme ya da danışmanlık ve alternatif rehberler önerebilme yeterliliğinde bir ulaşılabilirlik memurunca incelenmeyi zorunlu kılmaktadır.

Tarihi bir yapıya özellik kazandırdığı halde ulaşılabilirlik bağlamında engel teşkil eden, dar bir antre ya da merdiven gibi durumlarda özelliğin kaldırılması,

bir “makul düzenleme” olarak mümkün olamayabilmektedir. Diğer bir deyişle, binanın uzun vadeli geleceğini kullanıcılarının kısa vadeli ihtiyaçlarıyla dengelerken, geri döndürülebilir yarı kalıcı çözümler çok daha uygun olabilmektedir [English heritage, 2012].

3.2.1.5. Asya Kıtası ve Okyanusya’da ulaşılabilirlik yaklaşımları

Avustralya’da 1992 yılında Avustralya’da Engelli Ayrımcılık Yasası (Disability Discrimination Act - DDA) yürürlüğe girmiştir. Federasyon genelindeki tüm eyalet ve bölgelerin DDA benzeri alt mevzuatı bulunmaktadır. Bununla birlikte, yasal görünüşte DDA federal, eyalet ya da bölge koruma mevzuatını geçersiz kılmaktadır [Martin, 1999]. Bunun tek istisnası, gerekli değişikliği yapılması bağlamında karşı karşıya kalınan ve aşılması imkansız çok büyük maddi gereksinim ya da işin zorluk derecesinin yüksek olması durumlarıdır. Ulaşılabilirliğin bir tarihi taşınmazın özelliklerini değiştirerek ya da tamamen ortadan kaldırarak sağlanabileceği haller, bu tip aşılamayan durumlara örnektir. DDA ve koruma mevzuatının emredici özellikleri bulunmamasından dolayı kanunların ilgili hükümlerinin uygulanmasında da esnektir [Martin, 1999].

Ulaşılabilirlik stratejisinin geliştirilmesi bağlamında engelli insanlara yönelik ulaşılabilirlik uygulamalarının sağlanmasında sosyal ve yasal görevleri dikkate alan ve korumanın doğasından kaynaklanan bir takım özel problemler vardır. Standart tasarım rehberleri ve arzu edilir düzeyde ulaşılabilirliği sağlayan politikalar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarında her zaman uygulanamayabilmektedir. Ulaşılabilirlik; alana yaklaşımdan, yapının tüm birim, hizmet ve bilgisine tüm sistemle ilgilidir. İyi bir ulaşılabilirlik yaklaşımıyla miras alanlarının herkesçe ulaşılabilir olması sağlanacaktır. Engeller sadece hareket kabiliyeti az olan insanlar için değil; bu insanların bakımlarından sorumlu bakıcılar, engelli insanların ve küçük çocukların aile ve arkadaşları, bebek arabalı ebeveynler ve benzeri gruplar için de ulaşılabilirliği kısıtlamaktadır. Genel bakış açısı, binanın ve tüm hizmetlerinin her kullanıcı için aynı yoldan ve bağımsızca ulaşılabilir olmasını sağlamaktır. Bununla birlikte bazı taşınmaz kültür varlığı yapılar bağımsız ulaşılabilirliğe sınırlı miktarda izin verebilir ve birçok değişik ulaşılabilirlik çözümünün geliştirilebileceği farklı fonksiyonlara sahiptirler.

Dolayısıyla çözüm de binanın kullanım amacına ve hiç kimseye hiçbir şekilde ayırım yapılmaması esas olan kullanıcı kitlesine bağlıdır [Martin, 1999].

Avustralya'daki taşınmaz kültür varlıklarının miras özelliklerinin bütünlük ve önemlerini koruyarak yapılacak ulaşılabilirlik iyileştirmelerinin tanımlanması ve uygulanmasında beş adımlık bir yaklaşım kullanılmaktadır (Şekil 3.47).



Şekil 3.47: Kültür mirası özelliklerinin korunarak ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik beş adım yaklaşımı [Martin, 1999]

1.adımda, koruma alanının ve bileşenlerin önemi açıklılıkla tanımlanmış olmasından yola çıkılmaktadır. Eğer koruma planı yok ya da tarihi önem yeterince tanımlanmamışsa, tüm önemin ve dikkat çeken bileşenlerin olabilecek en iyi biçimde tanımlanması çok önemlidir. Bu adımda, bir koruma uzmanının sürece yardımcı olması ve mevcut bilgileri değerlendirmesi çok büyük önem arz etmektedir.

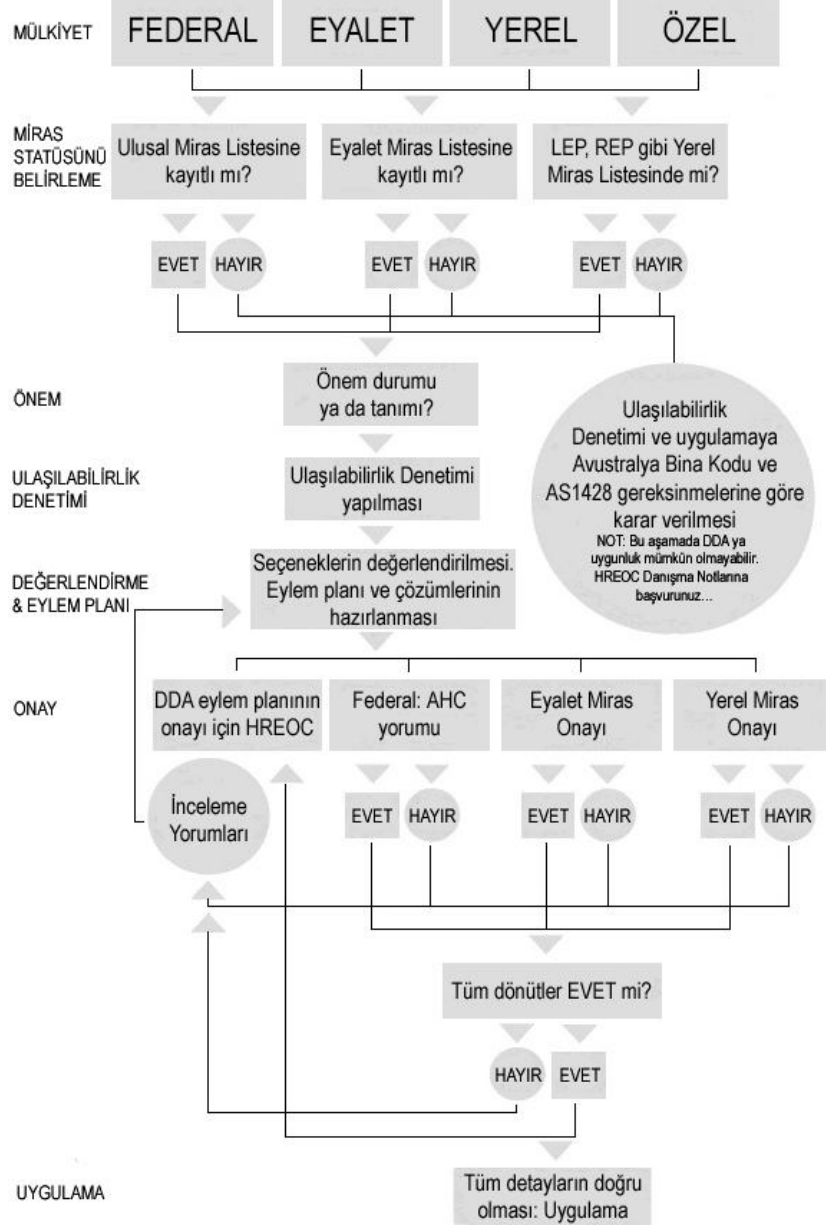
2.adımda, kültür varlığının ulaşılabilirliğini tüm yönleriyle değerlendirmek, buralardaki tüm engelleri tanımlayarak ve çözümlenmesi gereken konuları belirlemek için bir ulaşılabilirlik kontrolü (access audit) yapılması gerekmektedir.

Araştırma ya da kontroller çok geniş bir yelpazedeki kısıtlılıklara sahip insanların karılaşacakları engellerin tanımlandığı, tüm ulaşım sisteminin (otoparklar, sit girişi, binaya ve bina içinde ulaşım ve sirkülasyon ile tüm mal ve hizmetler ulaşım) tüm yönleriyle değerlendirildiği, yüzey dokuları, rampalar, basamaklar, kapıların ağırlıkları, ulaşım kısıtlamaları, işaretler, bilgilendirme malzemelerinin ve görsel-işitsel sunumların anlaşılabilirliği gibi durumların mutlaka göz önünde bulundurulduğu bir süreçtir. Bu kontrollere yardımcı olmaları bağlamında bir çok kontrol listesi mevcuttur. Avustralya Standardı (AS1428-1) da kültür varlığı taşınmazın ulaşılabilirlik seviyesinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Fakat AS1428-1'e uygunluğun DDA'ya uygunluk anlamı taşımadığı da unutulmamalıdır [Martin, 1999]. Avustralya İmar Kanunu, Avustralya Standartları'nın detaylı gereklilikleri ile HREOC (İnsan Human Rights and Equal Opportunity Commission) yönetimindeki DDA gereklilikleri, taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlik detaylarının tamamlanması bağlamında mutlaka gözden geçirilmesi gereken kaynaklardır.

3.adımda, tarihi değerin tanımlanması ve ulaşılabilirlik ihtiyacının belirlenmesinden sonra, tüm ziyaretçilerce kat edilecek tüm güzergâhlar ve tüm hizmetlerin ulaşılabilirliğinin sağlandığı çözümler geliştirilebilir. Böylece elde edilen önlemler, en üst düzeyde ulaşılabilirliğin, tarihi yapıyı çevrenin değerine zarar vermeden gerçekleştirilmesini sağlamalıdır. Ulaşılabilirlik ve/veya koruma konularında deneyimli profesyonellerin kullanılması, bu bağlamda daha iyi sonuçlar alınmasını sağlamaktadır. Koruma danışmanlığı konusunda önde gelen kurumlar Avustralya Miras Komisyonu ve eyalet ya da bölge miras konseyleridir. Bunlar dışında, Engelli Hizmetleri İçin Ulusal Endüstri Birliği (National Industry Association for Disability Services - ACROD), HREOC, yerel İnsan Hakları Ofisleri ya da Eşit Fırsatlar Ofisi (Equal Opportunities Office) tüm konularda olduğu gibi taşınmaz kültür varlıkları hususunda da ayrımsız ulaşılabilirlik sağlanmasına yönelik olarak danışmanlık yapmaktadır.

Tüm çalışma ve uygulamaların Kültürel Öneme Sahip Yerlerin Korunmasına Dair Avustralya ICOMOS Şartı'nda (Burra Şartı) belirlenmiş koruma rehberleri dâhilinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ulaşılabilirlik

sorunlarına çözümler taşınmazın tarihi değerini azaltmaktan kaçınmalı, hassas ve mümkün olduğunca geri döndürülebilir olmalıdır (Şekil 3.48).

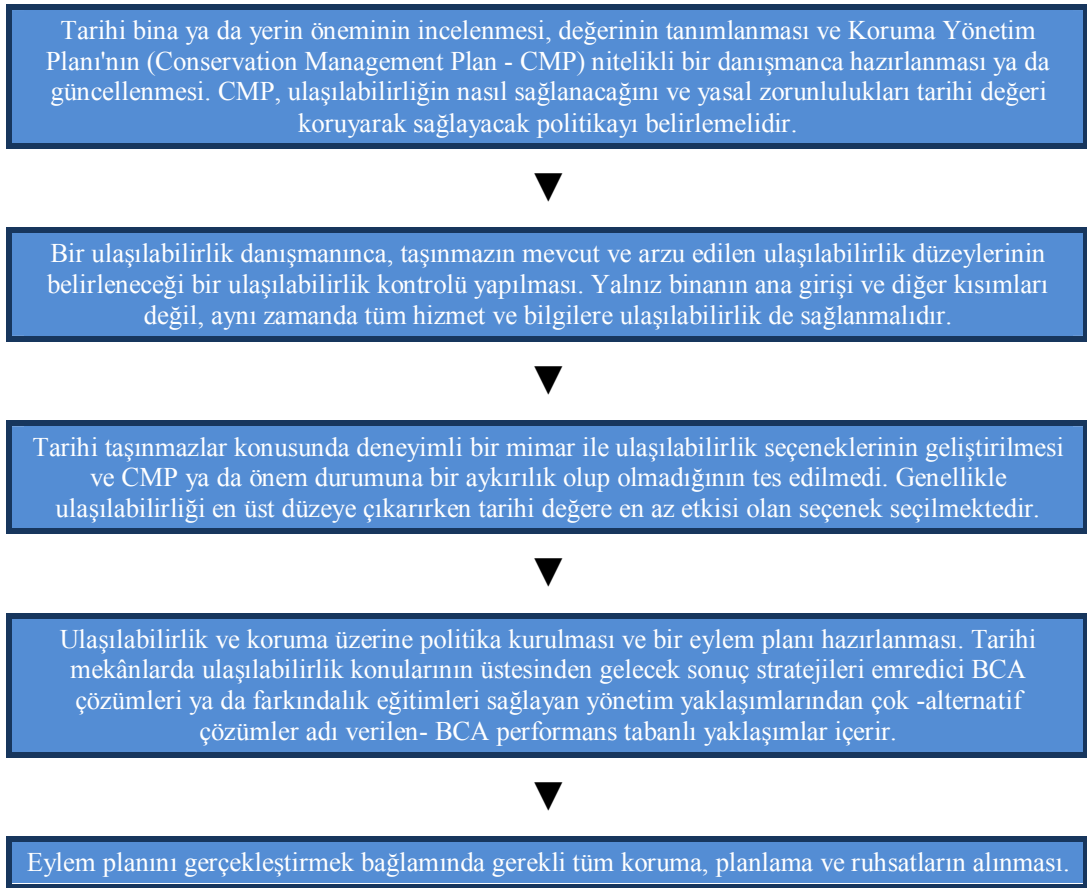


Şekil 3.48: Tarihi binaların ulaşılabilirliklerinin artırılması için süreç akış şeması [Martin, 1999]

4.adımda, bir kültür varlığı taşınmazın ulaşılabilirliğinin sağlanması için öncelikle bir ulaşılabilirlik politikası belirlenmelidir. Örneğin Avustralya Ulusal Vakfı'nın ulaşılabilirlik politikası olan Engelli Hizmetleri Planı (Disability Services Plan), "ulaşılabilirliğe yönelik engellerin kaldırılması ya da mümkün olduğunca azaltılması bağlamında kısıtlı insanlar, onların aileleri, bakıcıları ve

örgütleriyle danışması”nı ön görmektedir. Bazı eyaletler, çeşitli kurumlarından Engelli Hizmetleri Planları hazırlamalarını ve uygulamalarını zorunlu tutmaktadır. Tüm ulaşılabilirlik çözümleri de, mekânları uzun vadeli koruma ve kullanmanın bir parçası olmaları bağlamında koruma yönetim planıyla tutarlı olmak zorundadır. Eylem planı bazen ulaşılabilirlik planı ya da uygulama planı olarak da adlandırılabilir.

Tarihi değer taşıyan miras alanlarına ulaşılabilirliğin geliştirilmesi ve uygulanması bağlamında tavsiye edilen süreç Şekil 3.49'da belirtildiği gibidir.



Şekil 3.49: Miras alanlarına ulaşılabilirliğin geliştirilmesi ve uygulanması süreci [Heritage Victoria, 2008]

3.2.2. Türkiye’de ulaşılabilirlik bağlamında hukuki yapılanma ve teşkilatlanma

Türkiye’de engelli hakları ile ilgili mevzuatın temelini oluşturan ilk hareket Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 6 Nisan 1949 tarihinde Bakanlar Kurulu kararı ile benimsenmesidir. Bu bildiri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’deki temel hak ve özgürlüklerle ilgili yapılacak çalışmalarda da çok önemli bir temel kaynaktır. Türkçe çevirisi 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan bu bildiri, TBMM tarafından hazırlanmış bir mevzuat metni olmadığı için Resmi Gazete’de yayınlanması istisnai bir durum teşkil etmiştir. Bu istisnai durum, *bildirinin başlangıç bölümünde belirtilen, bildirideki hakların ve özgürlüklerin tanıtılıp, yaygınlaştırılması; öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygının geliştirilmesi amacının gereğini yerine getirmek çabasıyla açıklanabilir* [Aybay, 2006].

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin şart koştuğu eşitlik ilkeleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda da net bir biçimde belirtilmiştir. Ancak 1982 Anayasası, kişilerin eşitlikleri bağlamında genel düzenlemeleri içermesine rağmen özellikle kısıtlılık açasından atıfta bulunmamaktadır. Bu eksiklik, 13 Mayıs 2010 tarihinde kabul edilen ve 12 Eylül 2010 tarihinde düzenlenen halk oylaması ile yürürlüğe giren 5982 sayılı “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile giderilmiştir.

Anayasa’nın “Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10. maddesindeki “*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşitlidir*” [TBMM, 1982] ile 5982 sayılı kanunun 1. maddesiyle ek fıkrasında “*Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz*” hükümlerine ek olarak son fıkrada “*Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar*” [TBMM,1982] ibaresi ile ilgili tüm kurum ve kuruluşları mevzuat ve uygulamalarında eşitlikle görevlendirilmiştir.

Çalışma şartları ve dinlenme haklarını düzenleyen 50. maddede “*Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar*” [TBMM, 1982] denmektedir.

Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenlerin haklarının düzenlendiği 60. maddede ise “*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. ... Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur*” [TBMM, 1982] hükümleri yer almaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 3 Mayıs 1985 tarihinde kabul ettiği ve 9 Mayıs 1985 tarih, 18749 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu’na 30 Mayıs 1997 tarih ve 572 sayılı “Kanun Hükmünde Kararnameler ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname” Türkiye’de ulaşılabilirliğin sağlanmasına yönelik ilk yasal düzenlemedir [ÖZİDA, 2010]. Bu kanun hükmünde kararnamenin ek 1 maddesinde “*Fiziksel çevrenin özürllüler için ulaşılabilir ve yaşanılabilir kılınması için, imar planları ile kentsel, sosyal, teknik altyapı alanlarında ve yapılarda, Türk Standartları Enstitüsünün ilgili standardına uyulması zorunludur*” hükmü eklenmiştir. Böylece, bu kanun hükmünde kararnamenin yürürlüğe girmesinden sonra hazırlanan tip imar yönetmeliklerinde ve Büyükşehir Belediyeleri imar yönetmeliklerinde yeni yapılacak tüm konut, kamu ve ticari amaçlı yapılar; yol, otopark, park, yaya yolu, meydan ve kaldırımlar gibi açık alanlar ile bunlar üzerindeki ulaşım ve haberleşme noktalarının ulaşılabilir olarak düzenlenmesi ve bu düzenlemelerde Türk Standartları Enstitüsü’nün ilgili standartlarına uyulması şart koşulmuştur.

Bu bağlamda, mevcut yönetmeliklerde kısıtlılıklara yönelik eksikliklerin giderilmesi amacıyla 2 Eylül 1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren altı yönetmelik değişikliği (Çizelge 3.26)’da belirtilmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü’nün ulaşılabilirlik ile ilgili olarak düzenlediği ve halen bu konudaki üç temel standarttan biri ve ilki olan TS 9111: Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları Standardı 4 Nisan

1991 tarihinde yayınlanmıştır. Bu standart, 22 Kasım 2011 tarihinde yürürlükten kaldırılarak yerine TS 9111: Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere yayınlanmıştır. Standardın oluşturulmasında “*ADA Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities (ADAAG), ANSI A117.1-2003 Accessible and Usable Buildings and Facilities, Building Regulations-2000 (Revised 2004), City of Hamilton- 2006 Barrier-Free Design Guidelines, City of Toronto Accessibility Design Guideline- 2004, DIN 18025, Normen für Behinderte, DIN 32984 Bodenindikatoren im öffentlichen Raum, ECA - European Concept for Accessibility- 2003 Technical Assistant Manual, ISO/DIS 21542- 2009 Building construction - Accessibility and usability of the built environment ISO/TC 59/SC 16, ICS 91.060.01, SN 521 500- Construction Adaptee Aux Personnes Handicapees, Norme SN 521 500 Avec Guide Construction Adaptee Aux Personnes Handicapees, United Nations - Accessibility for the Disabled A Design Manual for a Barrier Free Environment*” gibi birçok uluslararası norm ve standarttan yararlanılmıştır [TSE, 2012].

Çizelge 3.26: Yönetmelikler

İmar Kanunu Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik
Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
Otopark Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
İmar Kanununa (3194 Sayılı) Göre Düzenlenmiş Bulunan İmar Yönetmeliklerine Ek Sığınaklarla İlgili Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Ulaşılabilir yapıyı çevreyi konu alan üç Türk Standardından bir diğeri ise 20 Nisan 1998’de kabul edilen TS 12460: Şehir İçi Yollar-Raylı taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları’dır. “*Şehir içi yollarda yapılacak raylı toplu taşıma sistemlerdeki yeraltı hemzemin ve yer üstünde yükseltilmiş istasyon tesislerinde özürlü insanlar için mimari açıdan yapılacak düzenlemelerin tasarım kurallarını*” [TSE, 2012] kapsayan standartta “*Guidelines For Design of Rapid Transit Facilities, T.C. Ulaştırma Bakanlığı*

Demiryolları Hafif Raylı Sistem Kriterleri, Forschung Stadtverkehr Sonderheft 30-1982 Massnahmen und Möglichkeiten Zur Integration Behindeter, Menschen in Verkehr-Herausgegeben Vom Bundesminister Fr Verkehr” gibi birçok uluslararası norm ve standarttan yararlanılmıştır. [TSE, 2012]

cnc standart ise 8 Nisan 1999’da kabul edilen TS 12576: şehir İçi Yollar- zrl ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal nlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları’dır. “zrllerin şehir içi yollarda; yaya, yolcu, alt/üst geçitler ve kavşaklarda sağlıklı insanlar gibi serbestçe, güvenli ve engellenmeden hareketlerini sağlamak amacı ile tesis olunan yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kurallarını” [TSE, 2012] kapsayan standart, 14 Haziran 2012 tarihinde TS 12576: şehir İçi Yollar - Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal nlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları’nı kabul edilmesi ile yürürlükten kalkmıştır.

Bu üç ana standart dışında zrllere atıfta bulunan diğer Türk Standartları (izelge 3.27)’de belirtilmiştir.

Türkiye’de kısıtlı insanlar için yapılandırılmış ilk devlet kurumu Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık zrller İdaresi Başkanlığı’dır. Temelini Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun “zrller On Yılı” dolayısıyla belirlediği hedeflerden, *tüm ülkelerde zrllere verilen hizmetin koordinasyonundan sorumlu bir kurum oluşturulması* [Gümüş, 2008] doğrultusunda çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde kurulan Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’nun oluşturduğu kurum, 30 Mayıs 1997 tarihinde 23004 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 571 sayılı “zrller İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname” ile kurulmuştur. Daha sonra, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulmasını takiben 8 Haziran 2011 tarih ve 633 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile yeniden yapılandırılarak zrl ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü adını almıştır.

Kurum zrllerin ve yaşlıların ayrımcılığa uğramadan insan haklarından yararlanarak toplumsal hayata katılmaları için ulusal düzeyde politika ve stratejilerin belirlenmesi çalışmalarını koordine etmek, zrllere ve yaşlılara

yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar

Çizelge 3.27: Kısıtlılıklara yönelik olarak TSE tarafından hazırlanan standartlar [TSE, 2012]

22.04.1986	TS 4802: Halka Bilgi Verici İşaretler
26.04.2000	TS 7248: ISO 3864/T1 Emniyet İle İlgili Renkler ve İşaretler
23.01.1990	TS 7768: Şehiriçi Yollar-Pelikan Yaya Geçitleri-Yapım ve İşleyiş Kuralları
21.11.1989	TS 7636: Şehiriçi Yollar - Zebra Yaya Geçitleri
15.02.1990	TS 7937: Şehiriçi Yolları-Yaya Kaldırımı Boyutlandırma ve Yapım Esasları
27.02.1990	TS 8022:Şehir İçi Yollar- Yaya Alt Geçitleri
15.03.1990	TS 8146: Şehiriçi Yol ve Meydan Ağaçlandırma Kuralları
14.06.2012	TS 8357: İş Yerleri - Halka Veya Müşterilere Açık Tuvaletler - Sınıflandırma - Genel Ve Özel Kurallar
05.02.1992	TS 9826: Şehiriçi Yollar-Bisiklet Yolları
08.04.1999	TS 12574: Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri- Bölüm 10: İstasyon İçi İşaret ve Grafik Tasarım Kuralları
08.04.1999	TS 12575: Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 11: Sistem Bilgi ve İlan Panoları Genel Kuralları
21.11.1989	TS 7635:Şehiriçi Yollar-Yaya Geçitleri Seçim Esasları
22.12.1992	TS 10551: Şehir İçi Yollar - Otolar İçin Otopark Tasarım Kuralları
25.07.1995	TS 11783: Şehiriçi Yollar-Otobüs Durakları Yer Seçimi Kuralları
11.11.1997	TS 11937/T2: Şehir İçi Yollar-Işık Kontrollü (Sinyalize) Hemzemin Kavşak Tasarım Esasları
14.04.1997	TS 12254: Şehir İçi Yollar-Yolda ve Yol Kenarında Yapılan İnşaat ve Tamirat İşlerinde alınacak Emniyet Tedbirleri
19.07.2012	TS 12716: Şehir içi yollar - Yaya kaldırımlarındaki koruyucu engeller için tasarım kuralları
26.03.1996	TS EN 40-1: Aydınlatma Direkleri-Bölüm 1: Tarifler ve Terimler
04.02.2010	TS EN 40-2: Aydınlatma Direkleri - Bölüm 2: Genel Gereklere Ve Boyutlar
09.03.2004	TS EN 40-3-1: Aydınlatma direkleri - Bölüm 3-1: Tasarım ve tahkik - Karakteristik yükler için şartlar
09.03.2004	TS EN 40-3-2: Aydınlatma direkleri - Bölüm 3-2 - Tasarım ve tahkik - Deney ile tahkik
28.01.2004	TS EN 40-3-3: Aydınlatma direkleri - Bölüm 3-3: Tasarım ve tahkik - Hesapla tahkik
27.03.2007	TS EN 40-4/AC: Aydınlatma Direkleri-Bölüm 4-betonarme ve öngermeli beton aydınlatma direkleri-Gerekler
05.04.2005	TS EN 40-5: Aydınlatma direkleri - Bölüm 5: Çelik aydınlatma direkleri için gerekli şartlar
05.04.2005	TS EN 40-6: Aydınlatma direkleri – Bölüm 6: Alüminyum aydınlatma direkleri için gerekli şartlar
24.04.2006	TS EN 13201-2: Yol Aydınlatması Bölüm 2:Performans özellikleri
24.04.2006	TS EN 13201-3: Yol Aydınlatması Bölüm 3: Performansın hesaplanması
02.03.2010	TS 436 EN 1340/T2: Zemin döşemesi için beton bordür taşları – Gerekli şartlar ve deney metodları
14.06.2012	TS ISO 23599: Görme özürülü veya az görenler için yardımcı mamuller - Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri
12.04.2012	TS ISO 23600: Görme ve işitme özürülüler için yardımcı mamuller – Yaya trafik ışıkları – Sesli ikazlar ve hissedilebilir yüzeyler
26.06.2007	TS ISO 3864-1: Grafik semboller - Emniyet ile ilgili renk ve işaretler - Bölüm 1: İş yerleri ve halka açık alanlardaki emniyet işaretleri için tasarım prensipleri
26.06.2007	TS ISO 7010: Grafik semboller – Emniyet ile ilgili renk ve işaretler – İş yerleri ve halka açık alanlarda kullanılan emniyet işaretleri
13.01.2011	TS ISO 9386-1: Hareket engelliler için güç tahrikli kaldırma platformları - Emniyet, boyutlar ve işlevsel çalışma ile ilgili kurallar - Bölüm 1: Düşey kaldırma platformları
16.04.1999	TSENISO 10535: Özürülülerin taşınması için asansörler- özellikler ve deney metodları
10.05.2001	TSENISO 9999:Engelli Kişiler İçin- Teknik Yardımcılar- Sınıflandırma

Çizelge 3.27 (devamı): Kısıtlılıklara yönelik olarak TSE tarafından hazırlanan standartlar

08.02.2005	TSISO 10542-1 Özürlü veya engelli kişiler için teknik sistemler ve yardımcı donanımlar - tekerlekli sandalye bağlantı ve emniyet kemeri sistemleri - Bölüm 1: Bütün sistemler için özellikler ve deney metotları
08.02.2005	TSISO 10542-2: Özürlü veya engelli kişiler için teknik sistemler ve yardımcı donanımlar - Tekerlekli sandalye bağlantı ve emniyet kemeri sistemleri - Bölüm 2: Dört noktalı kuşak tipi bağlantı sistemleri
23.01.2001	TS 12694: Demiryolu Taşıtları- Yolcu Vagonları-Özürlü Yolcuların Tekerlekli Sandalyeleri İle Seyahatine Uygun Vagon Düzenlemeleri
26.04.2004	TSEN 12182 Engelli kişiler için teknik yardım malzemeleri - Genel özellikler ve deney metotları
27.03.2007	TSEN ISO 16201 Engelliler için teknik yardımcılar - Günlük yaşama yönelik çevre kontrol sistemleri
27.03.2007	TSEN 12312-14 Uçak yer destek donanımı özürlü, yetersiz yolcular için uçağa taşıyacak taşıtlar
21.06.2007	TSEN 81-70 18:00:00 Asansörler - Yapım ve montaj için güvenlik kuralları - Yolcu ve yük asansörleri için özel uygulamalar - Bölüm 70: Engelliler dâhil yolcu asansörleri için erişilebilirlik
21.06.2007	TSEN 81-70/A1Asansörler- Yapım ve Montaj için Güvenlik Kuralları- Yolcu ve yük asansörleri için özel uygulamalar - Bölüm 70: Engelliler dâhil yolcu asansörleri için erişilebilirlik
28.02.2008	TSEN 1970/A1 Ayarlanabilir karyolalar - Engelli kişiler için - Özellikler ve deney metotları
08.03.2012	TS ISO 23599 Görme özürlü veya az görenler için yardımcı mamuller - Hissedilebilir yürüme yüzeyi işaretleri
13.01.2011	TS ISO 9386-2: Hareket engelliler için güç tahrikli kaldırma platformları - Emniyet, boyutlar ve işlevsel çalışma ile ilgili kurallar - Bölüm 2: Oturan kullanıcılar, ayakta duran kullanıcılar ve tekerlekli sandalye kullanıcıları için eğik bir düzlemde hareket eden güç tahrikli merdiven tipi asansör

arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak misyonu ve özürlülerin ve yaşlıların toplumsal yaşamın tüm alanlarına onurlu bir birey olarak katılımlarının sağlanması konusunda koordine edeceği politika ve stratejilerle etkin ve lider bir kurum olmak [ÖYHGM, 2012] vizyonu ile hizmet vermektedir.

Devlet İstatistik Enstitüsü ile T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen 2002 Özürlüler Araştırması ile Türkiye'de kısıtlı insanların sayısı, oranı, sosyo-ekonomik yapısı, sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunlar, beklentileri, özürlülük türü, özrün oluş sebebi, bölgesel farklılıkların ölçülmesi ile süregelen hastalığa sahip olma oranları belirlenmiştir [DİE ve ÖZİDA, 2004].

Bu kurumlarca gerçekleştirilen bir diğer araştırma olan “Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010” ile kısıtlı bireylerin günlük yaşam içindeki sorun ve beklentileri tespit edilerek, bu alandaki politikaların etkin bir biçimde oluşturulabilmesi hedeflenmiştir.

25-28 Ekim 2002 tarihleri arasında Japonya'nın Otsu kentinde T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı tarafından Türkiye Cumhuriyeti Asya-Pasifik Özürlüler On Yılı, 1993-2002 Ulusal İlerleme Raporu (Turkish Republic Review Of National Progress on the Implementation of the Asian and Pacific Decade of Disabled Persons) hazırlanmış ve dağıtılmıştır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, Asya Pasifik On Yılı sürecinde önemli rol oynayan ve bölgedeki 15

ülkenin temsilcilerinin oluşturduğu Konusal Çalışma Grubu (Thematic Working Group - TWG) toplantılarında katılmak üzere üye ülke seçilmiştir.

Başbakanlık tarafından 3 Aralık 2002 tarihinde yayınlanan 2002/58 sayılı Özürlüler İle İlgili Genelge'de “*özürlü vatandaşların, başkalarının yardımına muhtaç olmadan kendi kendilerine yetebilmelerinin sağlanması, fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve topluma üretici bireyler olarak kazandırılmaları*” amaçlanarak yapılan çeşitli düzenlemelerin “*yaşama geçirilmesi ve özürlü vatandaşların uygulamada karşılaştıkları sorunların giderilmesini teminen*” [Başbakanlık, 2002] hassasiyet gösterilecek hususlar belirtilmiştir. Yapılı çevrede ulaşılabilirliği konu alan 2. madde şöyledir:

“Yerel yönetimler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları, fiziksel çevrenin özürlüler için ulaşılabilir ve yaşanabilir kılınması için, cadde, sokak, meydan, yeşil alanlar, çocuk bahçeleri, müzeler, sergi alanları, parklar, piknik ve eğlence alanları, spor ve oyun alanları, otoparklar gibi kentsel, sosyal, teknik alt yapı alanlarının, turizm, eğitim, sağlık ve kültür tesis ve yapıları ile binaların, özürlülerin fiziki çevreye ulaşılabilirliğini sağlamak amacıyla, TSE standartları ve imar mevzuatında 2 Eylül 1999 tarih ve 23804 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren; “3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, “Belediye ve Mücavir Alan Sınırları İçinde ve Dışında Planı Bulunmayan Alanlarda Uygulanacak İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, “İmar Planı Yapılması ve Değişikliklerine Ait Esaslara Dair Yönetmelikte Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik”, Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”, “Otopark Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ve 13 Temmuz 2000 tarih ve 24108 sayılı Resmi Gazetelerde yayımlanarak yürürlüğe giren “3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”te öngörülen düzenlemelere uygun olmasını sağlayacaklardır.

Kentlerimizde yaya trafiğine ayrılmış bulunan kaldırımların ve yaya geçitlerinin özürlü vatandaşlarımız tarafından güvenli bir şekilde kullanılmasını

sağlamak üzere, buralara trafik kurallarına aykırı şekilde motorlu araçların park etmesi ve diğer engellerin konulması önlenecektir.

Öncelikle özürülülerin ağırlıklı olarak ilişkide bulunduğu valilik, kaymakamlık, belediye, Özürülüler İdaresi Başkanlığı, SHÇEK hizmet birimleri, eğitim kurumları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu olmak üzere, tüm kamu kurum ve kuruluşları, hizmet binalarının giriş-çıkışları ile fiziksel çevreyi özürülülerin ilgili birimlere rahatlıkla ulaşabilmelerini sağlayacak şekilde imar mevzuatı ve TSE standartlarına uygun olarak düzenleyeceklerdir.

Bunların yanı sıra; hastane, otopark, gar, havalimanı, tren istasyonu, liman gibi insan hareketlerinin yoğun olduğu yerlerde, hizmetlerden yararlanmak isteyen özürülüler için fiziksel engelleri aşma ve ulaşabilirliği sağlamada ilgili kurum ve kuruluş görevlilerince yardımcı olunacak, konuyla ilgili personelin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi kurumlar tarafından sağlanacaktır.” [Başbakanlık, 2002]

TBMM tarafından 10 Temmuz 2004 tarihinde kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun büyükşehir, ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev ve sorumlulukları belirlendiği 7. maddesinde Büyükşehir belediyesinin görev, yetki ve sorumluluklarını “Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak” [TBMM, 2004a], ilçe ve ilk kademe belediyelerinin görev, yetki ve sorumluluklarını ise “...yaşlılar, özürülüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak; sağlık, eğitim, kültür tesis ve binalarının yapım, bakım ve onarımı ile kültür ve tabiat varlıkları ve tarihî dokuyu korumak; kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin geliştirilmesine ilişkin hizmetler yapmak” [TBMM, 2004a] olarak belirlemiştir. Ayrıca büyükşehir belediye başkanının görev ve yetkilerini belirleyen 18. maddenin (m) bendinde “bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürülülerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürülü merkezleri oluşturmak” [TBMM, 2004a]; büyükşehir belediyesinin giderlerinin

belirtildiği 24. maddenin (j) bendinde “*dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar*” [TBMM, 2004a] ve 1 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5378 sayılı kanunun 40. maddesi ile eklenen “*Ek Madde 1: Büyükşehir belediyelerinde özürllülerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere özürllü hizmet birimleri oluşturulur. Bu birimler, faaliyetlerini özürllülere hizmet amacıyla kurulmuş vakıf, dernek ve bunların üst kuruluşlarıyla işbirliği hâlinde sürdürürler. Özürllü hizmet birimlerinin kuruluş, görev, yetki, sorumluluk ve işleyişine ilişkin usul ve esaslar Özürllüler İdaresi Başkanlığının görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir*” [TBMM, 2004a] hükümleri yer almaktadır.

Ayrıca 26 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 122. maddesinin 1. fıkrasında geçen “*dil, ırk, renk, cinsiyet*” [TBMM, 2004b] ibaresinden sonra gelmek üzere “özürllülük” ibaresi eklenmiştir.

“*İl halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisini*” [TBMM, 2005a] tanımlayan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu da 6. maddesindeki “*...Hizmet sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır*” [TBMM, 2005a] ve 65. maddesindeki “*İl özel idaresi sağlık, eğitim, spor, çevre, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özürllülere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında ilde dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygulanır*” [TBMM, 2005a] hükümleriyle İl Özel İdaresi’ne engellilerle ilgili sorumluluklar yüklemektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu’nun 14. maddesinde belediyenin görev ve sorumluluklarından biri olarak “*Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirli olanların durumuna uygun yöntemler uygulanır*”; belediye başkanının görev ve yetkilerinden biri olarak “*bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak,*

özürlülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürlüler merkezini oluşturmak” [TBMM, 2005c] hükümleri getirilmiştir.

TBMM’nce 1 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilen 5378 sayılı Özürsümler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (25.4.2013 tarih ve 6462 sayılı Kanun ile “Engelliler Kanunu” olarak değiştirilmiştir) ulaşılabilirlik konusunda Türkiye’nin ana mevzuat metnidir. Bu kanun ile “özürsümlüğün önlenmesi, özürsümlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmak” [TBMM, 2005b] amaçlanmıştır. Kanun ile özürsümlülük ile ilgili tanımlar yapılmış, “kanun kapsamında bulunan hizmetlerin yerine getirilmesinde” [TBMM, 2005b] esaslar belirtilmiş ve birçok kanun ve yönetmelikte değişiklik yapılmıştır. Söz konusu yasanın yapılı çevreyi konu edinen ilgili maddeleri şunlardır:

Çizelge 3.28: 5378 sayılı kanunun yapılmasına hükmettiği mevzuat değişiklikleri

625 sayılı	Özel Öğretim Kurumları Kanununa ek ve değişiklik
634 sayılı	Kat Mülkiyeti Kanununa ek
657 sayılı	Devlet Memurları Kanunun ek ve değişiklik
1319 sayılı	Emlak Vergisi Kanununa ek
1512 sayılı	Noterlik Kanununa değişiklik
2022 sayılı	65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna ek
2828 sayılı	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununa ek ve değişiklik
2918 sayılı	Karayolları Trafik Kanununa ek
3065 sayılı	Katma Değer Vergisi Kanununa ek
3289 sayılı	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna ek
3359 sayılı	Sağlık Hizmetleri Temel Kanununa ek
3797 sayılı	Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanuna ek
3960 sayılı	Kalıtsal Hastalıklarla Mücadele Kanununa değişiklik
3984 sayılı	Radio ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanuna değişiklik
4721 sayılı	Türk Medenî Kanununa değişiklik
4857 sayılı	İş Kanununa değişiklik ve ek
5216 sayılı	Büyükşehir Belediyesi Kanununa ek
5237 sayılı	Türk Ceza Kanununa ek
571 sayılı	Kanun Hükmünde Kararnameye ek ve değişiklik
506 sayılı	Sosyal Sigortalar Kanununda yürürlükten kaldırma

- “Geçici Madde 2.- Kamu kurum ve kuruluşlarına ait mevcut resmî yapılar, mevcut tüm yol, kaldırım, yaya geçidi, açık ve yeşil alanlar, spor alanları ve benzeri sosyal ve kültürel alt yapı alanları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılmış ve umuma açık hizmet veren her türlü yapılar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllülerin erişilebilirliğine uygun duruma getirilir.” [TBMM, 2005b]
- Geçici Madde 3.- Büyükşehir belediyeleri ve belediyeler, şehir içinde kendilerince sunulan ya da denetimlerinde olan toplu taşıma hizmetlerinin özürllülerin erişilebilirliğine uygun olması için gereken tedbirleri alır. Mevcut özel ve kamu toplu taşıma araçları, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi yıl içinde özürllüler için erişilebilir duruma getirilir.” [TBMM, 2005b]

İlgili yasa ve yönetmeliklerde yapılmasına hükmedilen değişiklikler de Çizelge 3.28'de belirtildiği gibidir:

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'un bazı maddeleri, ilgili yönetmeliklerin hazırlanması hükmünü getirmektedir. Bu bağlamda yapıllı çevreyi ilgilendiren ve Çizelge 3.29'da listelenen yönetmelikler hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir:

Çizelge 3.29: 5378 sayılı kanun kapsamında yapıllı çevreyi ilgilendiren mevzuat

GEREĞİ	TARİH / SAYI	İSİM
5. madde	26230 sayılı R.G.	Özürllülük Ölçütü, Sınıflandırması Ve Özürllülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik
5. madde	16 Aralık 2010 tarih ve 27787 sayılı R.G.	Özürllülük Ölçütü, Sınıflandırması Ve Özürllülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik
5. madde	14 Ocak 2012 tarih ve 28173 sayılı R.G.	Özürllülük Ölçütü, Sınıflandırması Ve Özürllülere Verilecek Sağlık Kurulu Raporları Hakkında Yönetmelik
13. madde	26156 sayılı R.G.	Özel Mesleki Rehabilitasyon Merkezleri Hakkında Yönetmelik
14. madde	26183 sayılı R.G.	Korunmalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik
15. madde	26139 sayılı R.G.	Türk İşaret Dili Sisteminin Oluşturulması Ve Uygulanmasına Yönelik Usul Ve Esasların Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik
15. madde	26204 sayılı R.G.	Yükseköğretim Kurumları Özürllüler Danışma Ve Koordinasyon Yönetmeliği
15. madde	14 Ağustos 2010 tarih ve 27672 sayılı R.G.	Yükseköğretim Kurumları Özürllüler Danışma Ve Koordinasyon Yönetmeliği
16. madde	31 Mayıs 2006 tarih ve 26184 sayılı R.G.	Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği
19. madde	22 Nisan 2006 tarih ve 26147 sayılı R.G.	Yapılarda Özürllülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkilî, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik

TBMM'nin 18 Aralık 2008 tarihinde kabul ettiği 5825 sayılı "Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun" ile 30 Mart 2007 tarihinde Türkiye ülke temsilcisi tarafından imzalanarak kabul edilen Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme yürürlüğe girmiştir. Ayrıca sözleşme, 27 Mayıs 2009 tarih ve 2009/15137 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile de kabul edilmiştir.

TBMM'nin 30 Temmuz 2006 tarih ve 26244 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla "Bakıma Muhtaç Özürlülere Yönelik Özel Bakım Merkezleri Yönetmeliği", 16 Ağustos 2006 tarih ve 26261 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla "Büyükşehir Belediyeleri Özürlü Hizmet Birimleri Yönetmeliği", 19 Aralık 2007 tarih ve 26735 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla "Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik", 11 Haziran 2009 tarih ve 27255 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla "Karayolu Taşıma Yönetmeliği", 31 Temmuz 2009 tarih ve 27305 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan kararıyla "Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul Ve Esaslara İlişkin Yönetmelik".

Bunlara ek olarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın 1 Eylül 2010 tarih MY-56 sayılı yazısı ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın 6 Mayıs 2010 tarih 954 sayılı yazısı dikkate alınarak hazırlanan "Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Eylem Planı (2010-2011)" 12 Kasım 2010 tarih ve 27757 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Avrupa Birliği'nin kısıtlılar ile ilgili çalışmaları da önceleri tıbbi modeli benimserken, sonradan gelişen sosyo-ekonomik ve kültürel süreç bağlamında sosyal model benimsenmiştir [ÖZİDA, 2011]. Bu doğrultuda, Avrupa Birliği sisteminde engellilerle ilgili yapılan çalışmaların 1990'lı yıllara kadar kurum ve hükümetleri bağlayıcı nitelikte olmadığı düşüncesi ile örtüşmektedir.

Küresel çerçevede özellikle Birleşmiş Milletlerin karar ve yaptırımlarına paralel olarak özellikle ABD ve İngiltere gibi engelli yasaması çalışmalarını yüzyıl başına kadar dayandıran ülkelerdeki gelişmeler, Avrupa Birliği'ni küresel politika içinde bulunduğu yerden ötürü daha ciddi ve yaptırım gücü yüksek icraatlarda bulunmaya yöneltmiştir.

Çizelge 3.30: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlükleri

KÜLTÜR VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜKLERİ
Adana Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Ankara 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Aydın Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Çanakkale Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Edirne Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Gaziantep Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 3 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 5 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 6 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Kars Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

YENİLEME ALANI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜKLERİ
İstanbul 1 Numaralı Yenileme Alanı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
İstanbul 2 Numaralı Yenileme Alanı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü

Uluslararası belgelerin ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın asli hükümleri olan, her insanın temel hak ve özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde

yararlanması ve topluma tam ve etkin bir şekilde katılımını sağlama bağlamında Türkiye’deki politikalarının şekillenmesinde il atılım, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın himayesindeki “Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu” oluşturulması olmuştur. Bu kurul 1997 yılına kadar çalışmalarını sürdürmüştür. Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın kurulmasıyla görevi sona ermiştir.

Çizelge 3.31: 5 Ocak 2015 itibariyle belediyeler bünyesinde faaliyette olan KUDEB’ler ve kurulma tarihleri [Kültür Varlıkları, 2014]

BELEDİYE ADI	FAALİYETE GEÇME TARİHİ
Adana Büyükşehir Belediyesi	10.03.2008
Amasya Belediyesi	04.02.2008
Ankara Büyükşehir Belediyesi	18.06.2007
Antakya Belediyesi	02.06.2010
Antalya Alanya Belediyesi	22.12.2006
Antalya Büyükşehir Belediyesi	17.05.2006
Aydın Didim Belediyesi	02.11.2010
Çanakkale Belediyesi	13.10.2006
Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi	16.06.2008
Edirne Belediyesi	27.09.2011
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	24.07.2007
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi	21.03.2006
Giresun Belediyesi	25.03.2010
İçel Tarsus Belediyesi	02.11.2011
İstanbul Beşiktaş Belediyesi	11.03.2014
İstanbul Beyoğlu Belediyesi	09.04.2007
İstanbul Büyükşehir Belediyesi	26.03.2007
İstanbul Eyüp Belediyesi	24.09.2007
İstanbul Fatih Belediyesi	15.01.2008
İstanbul Kadıköy Belediyesi	11.03.2008
İstanbul Üsküdar Belediyesi	18.07.2008
İzmir Konak Belediyesi	02.04.2010
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi	18.09.2009
Kayseri Büyükşehir Belediyesi	08.01.2007
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi	07.02.2007
Konya Büyükşehir Belediyesi	21.09.2007
Kütahya Belediyesi	24.03.2006
Mardin Büyükşehir Belediyesi	16.06.2011
Muğla Milas Belediyesi	20.07.2009
Muğla Büyükşehir Belediyesi	23.03.2007
Sivas Belediyesi	10.10.2011
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi	09.08.2007
Şırnak Cizre Belediyesi	16.03.2012

Kısıtlı insanların, ülkelerin sosyo-ekonomik düzeyine bakılmaksızın toplumsal yaşama tam katılımını sağlamak bağlamında 1982 yılında kabul edilen “Engelliler Dünya Eylem Programı”nda ve 1993 yılında kabul edilen “Engelli Kişilerin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar”da yer alan ulusal teşkilatlanma hususundaki tavsiyelere dayanılarak 30 Mayıs 1997 tarih ve 571 sayılı KHK ile Özürlüler İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu kurumun oluşturulması [EYH, 2014] ile Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’nun görevi de sona ermiştir.

Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın kuruluş amacı:

- kısıtlı insanlara yönelik hizmetlerin düzenli, etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesinin temin edilebilmesi;
- bu amaçla ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması;
- engelliler ile ilgili ulusal politikanın oluşmasına yardımcı olunması;
- engellilerin problemlerini tespit etmek ve bunların çözüm yollarını araştırmaktır [EYH, 2014].

Bu kurumun sorumluluğu, 8 Haziran 2011 tarih ve 633 sayılı KHK ile kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na verilmiş ve ismi değişerek Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak yeniden yapılandırılmıştır.

Çizelge 3.32: 5 Ocak 2015 itibariyle il özel idareleri bünyesinde faaliyette olan KUDEB’ler ve kurulma tarihleri [Kültür Varlıkları, 2014]

İL ÖZEL İDARESİ ADI	FAALİYETE GEÇME TARİHİ
Bitlis İl Özel İdaresi	07.11.2013
Çanakkale İl Özel İdaresi	18.05.2007
Edirne İl Özel İdaresi	25.07.2008
Giresun İl Özel İdaresi	15.04.2013
Isparta İl Özel İdaresi	23.05.2012
Kastamonu İl Özel İdaresi	24.05.2011
Kırıkkale İl Özel İdaresi	28.05.2013
Nevşehir İl Özel İdaresi	18.06.2009
Niğde İl Özel İdaresi	24.12.2010
Sivas İl Özel İdaresi	14.09.2007
Tokat İl Özel İdaresi	16.02.2011
Zonguldak İl Özel İdaresi	10.07.2007

Kurumun görevi, kısıtlı ve yaşlı insanların toplumsal hayata katılımlarının hiçbir ayrımcılığa mahal vermeksizin sağlanması bağlamında ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesidir. Bundan yola çıkarak, kısıtlı ve yaşlılara yönelik yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerine ilişkin ilke, usul ve standartları belirlemek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonun sağlanması da kurumun görevidir [EYH, 2014].5 Ocak 2015 tarihi itibarıyla Türkiye'de 33 adedi belediyeler (Çizelge 3.31) ve 12 adedi de il özel idareleri (Çizelge 3.32) olmak üzere toplam 45 adet KUDEB bulunmaktadır. İl özel idareleri bünyesinde kurulmuş toplam 17 adet KUDEB ise, 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 12.11.2012 tarih ve 6360 Sayılı Kanun uyarınca 30.03.2014 tarihinden itibaren kapatılmıştır [Kültür Varlıkları, 2014].

4. TÜRKİYE’DE KORUMA MEVZUATININ ULAŞILABİLİRLİK BAĞLAMINDA AKREDİTASYONU VE SÜREÇ ANALİZİ

Türkiye’de karşılaştığımız birçok tarihi bina ve peyzaj alanında rastladığımız, insan ölçeğinin, davranış ve biçimine çok da tatamıyla karşılık gelmeyen tasarımlarla yüzleşilmektedir. Bununla birlikte son yıllarda, tarihi öneme sahip kültür varlıklarının, bünyelerinde barındırdıkları etkinliklerle birlikte ulaşılabilir biçimde korunması bilimsel, medya ve uygulama alanlarının da vurgulanmasıyla önem kazanmıştır. Başta uluslararası belgeler olmak üzere mevzuat bağlamında, kamuya açık imkânlarla ulaşılabilirliğin bir insan hakkı olduğu ve devletin tüm kademelerince sağlanması zorunluluğu daha önceki bölümlerde belirtilmişti.

Mevcut durum itibariyle Türkiye’de ulaşılabilirliğe dair mevzuat ve uygulamalar farklı kurumlar bünyesinde birbirinden bağımsız ve kopuk durumdadır. Hatta bu mevzuat ve uygulamaların, kurumlar arası koordinasyon bağlamında birçok gelişmiş ülkenin 1960’lı yıllarda buldukları noktada olduğu açıktır. Buna rağmen, Türkiye’de kısıtlı insanların da toplumun diğer kesimiyle aynı haklara sahip oldukları bilinci, devlet düzeyinde oluşmuş durumdadır. Mevcut idari ve yasal yapılanmanın iyileştirilmesinin paralelinde, diğer mevzuat metinlerinde yapılacak revizyonlara ve oluşturulması gereken yeni mevzuat metinlerinin hazırlanmasına yönelik çalışmalar ivme kazanmıştır.

Bunlarla doğru orantılı olarak, gerek idari yapılanma ve gerekse de fiziki uygulamalarda ihtiyaç duyulan koordinasyon ve akreditasyon, her geçen gün daha büyük bir eksiklik olarak kendini göstermektedir. Konuyla ilgili devletin birçok düzeyinde hazırlanmış bağımsız çeşitli mevzuat katmanı devletin birçok kurumunca müstakilen yürütülmekte iken, özellikle yapılı çevreyi ilgilendiren hususlarda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın son derece dikkatli tasarlanması gereken koordinasyon içinde olmaları gerektiği açıktır. Ayrıca kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri hususunda yürütülecek çalışmalarda, adı geçen bakanlıklarla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın katılım ve koordinatörlüğü zorunlu görünmektedir.

Yapılı çevrenin akreditasyonuna yönelik dikkate değer çalışmalardan biri, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel

Müdürlüğü'nce 2012 yılından itibaren düzenlenmekte olan Ulaşılabilirlik Destek Projesi (UDEP)'tir. Bu projeye, her yıl seçilen pilot bölgelerde ulaşılabilirliğe yönelik gerçekleştirilen örnek proje ve uygulamalarla kısıtlı insanların toplumsal hayata ve kent bütününe dâhil edilmesi hedeflenmektedir. Proje ortağı olan yerel yönetimler, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan yıllık çağrılara başvuruda bulunanlar arasından seçilmektedir.

Uygulandığı yerlerde doğru ve örnek ulaşılabilir düzenlemelerin gerçekleştirilmesi, ülke genelinde engelsiz yaşam çevrelerinin yaygınlaştırılması, yapılı çevre düzenlemelerinin standartlara aykırı ve kullanılamaz biçimde yapılmasını engelleyerek kaynak israfının ve doğabilecek olası olumsuz diğer sorunların önüne geçilmesini amaçlayan pilot alan uygulamalarını destekleyen programı [EYH, 2014] olarak tanımlanan UDEP 'in kapsamı

- 2012 yılında “Van il merkezinde Van İl Özel İdaresi tarafından” [EYH, 2014] ve “Bilecik, Burdur, Çankırı, Kilis, Mardin, Rize il merkezlerinde belediyeler tarafından açık alan ve kamu binalarından oluşan pilot alanların ulaşılabilir hale getirilmesi” [EYH, 2014];
- 2013 yılında “il özel idareleri, belediyeler, kaymakamlıklar ve muhtarlıkların, yerleşim yerlerinde belirleyecekleri açık alan ve kamu binalarından oluşan pilot alanların ulaşılabilir hale getirilmesi için hazırlanacak projeler” [EYH, 2014] ile
- 2014 yılında ise “81 il merkezinde pilot okulların ulaşılabilir (erişilebilir) hale getirilmesi için tahsis edilecek ödeneğin harcanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetlenmesi”dir [EYH, 2014].

Çizelge 4.1: Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında yapılı çevrenin akreditasyonu

Tarih ve sayı	Düzenleme
22 Nisan 2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete	Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
20 Temmuz 2013 tarih ve 28713 sayılı Resmi Gazete	Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği

UDEP kapsamındaki çağrılara ait uygulama usul ve esaslar incelendiğinde, gerek açık ve gerekse de kapalı yapılı çevreye ilişkin bir akreditasyon amacı güdüldüğü çok net bir biçimde görülmektedir. Ancak bu usul ve esaslarda,

özellikle kamusal amaçlı kullanılan taşınmaz kültür varlıkları, arkeolojik kültürel peyzaj alanları ve benzeri tarihi yapıları çevreye dair herhangi bir özel hüküm ya da ibare bulunmamaktadır.

Yapılı çevrenin ulaşılabilirliği bağlamında akreditasyona yönelik en dikkate değer mevzuat düzenlemeleri Çizelge 4.1’de belirtilmiştir.

22 Nisan 2006 tarih ve 26147 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Yönetmelik”in amacı olan “*özürlülerin ulaşımı ve kullanımına uygun olmayan yapıların uygun şekle getirilmesine yönelik proje değişiklik taleplerinin değerlendirilmesi ... ile özürünün kullanımından sonraki sürece ilişkin hususlar*”a [Mevzuat, 2015a] yönelik çalışacak komisyonun nicel ve nitel tanımlamaları yapılmıştır. Yasal dayanağını 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu’ndan alan yönetmelik, anagayrimenkuldeki (kat mülkiyetine konu olan gayrimenkulün bütünü) özürünün kullandığı ortak yerler ile bağımsız bölümleri kapsamaktadır.

Bu yönetmelik kapsamında

- proje tadilatlarının başvuru makamı;
- Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonu’nun teşkili sorumlusu;
- komisyonun sekreteryası

yerel yönetim mevzuatına dayanılarak yetkili durumdaki belediye ya da il özel idaresidir.

Komisyon;

- yapının ilgili proje müellifleri;
- Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğünden mimar ya da inşaat mühendisi bir üye;
- yetkili yerel yönetim kurumundan mimar ya da inşaat mühendisi bir üye (bu üye komisyona başkanlık edecektir);
- uzmanlığı kısıtlılık durumuna uygun bir hekim;
- kısıtlı insanlara yönelik ve valilikçe belirlenecek sivil toplum kuruluşlarından bir temsilci;
- meslek odalarından muhtelif üyelerden

oluşmakla birlikte, bu üyelerden en az üçünün mimar, inşaat mühendisi ve hekim olması zorunludur [Mevzuat, 2015a].

Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonlarının görevleri;

- a) *Proje tadilat talebinin Kanunda belirtilen usule uygunluğuna karar vermek,*
- b) *Proje tadilat talebinin 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine, imar yönetmeliklerine ve uygulama imar planlarına uygunluğuna karar vermek,*
- c) *Zamanında görüşülemeyen veya kat maliklerinin çoğunluğunca kararlaştırılmayan değişiklik taleplerinin yerinde ve proje üzerinde incelemesi ve değerlendirmesini yapmak,*
- ç) *Tadilat talebinin özürünün kullanımına uygun olup olmadığı ve özürünün kullanımı için gerekli olup olmadığına karar vermek,*
- d) *Talep edilen tadilatın bina güvenliğini tehlikeye sokup sokmadığına karar vermek,*
- e) *Gerektiğinde değişik kariyer meslek bilgilerinden yararlanmak üzere konu ile ilgili kişilerin bilgilerine başvurmak,*
- f) *Kararın gerekçesini açıklayan raporu düzenlemek [Mevzuat, 2015a] olarak belirtilmiştir.*

Bu yönetmeliğin yürütme koordinasyonu, 15.maddede “Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığının bağlı olduğu Bakan (Aile ve Sosyal Politikalar) ile İçişleri Bakanı ve Bayındırlık ve İskan (Çevre ve Şehircilik) Bakanı” olarak belirlenmiştir.

Tüm bu veriler ışığında Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’te, gerek 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na, gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı’na ve gerekse de herhangi bir kültür varlığına herhangi bir atıfta bulunulmadığı açıktır.

Ayrıca, her ne kadar komisyonun toplanabilmesi için en az bir mimar, bir inşaat mühendisi ve bir hekim üye şartı olsa da, yapının ilgili proje müelliflerinin de komisyon üyesi olmalarından ötürü ruhsat yetkilisi ve diğer kurumların

temsilci üyelerinin bu meslek disiplinlerinden olmaları hususu tamamen yoruma açıktır.

Bununla birlikte, Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in tanımlar bölümünde proje tadilatı olarak, *yapının güvenliğini tehlikeye sokmayacak şekilde, özürünün ihtiyaç duyduğu fiziksel ve mimari değişikliklerden* bahsedilmekte ve tadilat projesine başvuruya ilişkin hükümleri içeren 5.maddenin (3) bendinde, başvuru evraklarından biri olarak onaylı mimari proje istenmektedir. 2.11.1985 tarih ve 18916 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'nin 57.maddesinde mimari proje "*mimarlar tarafından uygulama imar planına, parselasyon planına ve bu Yönetmelik (Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği) esaslarına uygun olarak hazırlanan vaziyet plânı, kat irtifakına ve kat mülkiyetine esas paylaşım tablosu, metrekare cetveli, bodrum katlar dâhil olmak üzere bütün kat plânları, çatı plânı ile bunlara ilişkin en az iki adet kesit ve yeteri sayıda görünüş, toprak kazı hesabı, gerektiğinde sistem kesitleri ve nokta detayları bulunan avan proje ve tatbikat projeleri ile ilgili mühendislerce ısı yalıtım projesi veya raporu, yapı yaklaşma mesafeleri ve yapı projelerine göre hazırlanacak yapı aplikasyon projesi, yerleşme ve yapının özelliğine göre idarece istenecek peyzaj projelerinden meydana gelir. ...*" [Mevzuat, 2015b] olarak tanımlandığı göz önüne alındığında, Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'in 5-(3) bendindeki mimari proje gerekliliğinin, ulaşılabilirlik bağlamında nasıl ve hangi şartlarda karşılanacağına dair bir açıklama bulunmamaktadır.

Buna ek olarak, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği'nin 57.maddesinin devamında ise "*...yapının özelliğine ve mahallin şartlarına göre idarece ek olarak istenen ilgili mühendislerce hazırlanan arıtma, otomatik kontrol tesisatı, yangın algılama, tahliye ve söndürme gibi proje, rapor ve belgelerin Bakanlıkça (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı) kabul ve tespit edilen çizim ve tanzim standartlarına, Türk Standartları Enstitüsünce hazırlanan standartlara ve mevzuata uygun olarak hazırlanması gerekir*" [Mevzuat, 2015b] hükmü bulunmaktadır. Bu maddede teknik proje gereklilikleri belirtilmiş ve adı geçmeyen proje gerekliliklerinin yasal

dayanağı ise “gibi” kelimesi kullanılarak sağlanmıştır. Dolayısıyla ulaşılabilirlik bağlamında hazırlanacak teknik proje ve/veya rapor(lar)ın, Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’in başvuru belgesi olarak zorunluluk kıldığı mimari projeye iletilmesi Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği’nin mimari projeler tanımına uygun olmamakla birlikte, teknik çalışma gerektirmesi açısından da idarece istenebilecek ek belge tanımına uymaktadır. Diğer bir deyişle, kendine özgü ismi olan ayrı bir proje “ulaşılabilirlik projesi” gerekliliği açıktır.

Tüm bunlara ek olarak önceki bölümlerde detaylarıyla açıklandığı üzere, taşınmaz kültür varlıkları bağlamında yapılacak koruma faaliyetlerinde mimari projenin değil; tamamen farklı bir uzmanlık gerektiren rölöve, restitüsyon ile restorasyon veya rekonstrüksiyon projelerinin geçerliliği bulunmaktadır. 25.07.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği’nin 4.maddesinin (ö) bendinde restorasyon projesi, *“kültür varlıklarının korunması amaçlı onarımı, özgün işlevi ve yeni kullanımı için getirilen müdahale teknikleri biçimlerinin rapor ve projesi”* olarak tanımlanmıştır. Bu tanımın ulaşılabilirlik ve benzeri teknik müdahalelere yasal olarak dayanak olabilmesinin yanında; Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, taşınmaz kültür varlıkları özelinde tanımlar bağlamında bile eksiklik içermektedir.

Sonuç olarak Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkili, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik

- mutlaka 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na atıfta bulunmalıdır;
- komisyon üyeleri bağlamında “müellifler dışında en az 1 mimar, en az 1 inşaat mühendisi ve en az 1 doktor” olarak düzeltilmelidir;
- 5. madde (3) bendine “2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına giren taşınmazlar için restorasyon ve ulaşılabilirlik projesi ile raporu” hükmü eklenmelidir;

- “mimari proje” ifadesine ek olarak “koruma kurulu onaylı restorasyon veya rekonstrüksiyon projesinin eki mahiyetinde ulaşılabilirlik projesi ve raporu” ifadesi gelmelidir.

Yapılı çevrenin ulaşılabilirliği bağlamında akreditasyona yönelik diğer bir düzenleme olan; 20 Temmuz 2013 tarih ve 28713 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”nde ise “*umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarında erişilebilirliğin izleme ve denetimini yapacak olan komisyonların teşkili, çalışma usul ve esasları, Kanun ile belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ek süre verilmesine, idari para cezalarının uygulanmasına ve genel bütçeye gelir kaydedilen idari para cezası tutarlarının kullanımına ilişkin hususlar*” belirtilmiş olmakla birlikte, yönetmeliği Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yürütmektedir. Bu yönetmelikte de gerek 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, gerek Kültür ve Turizm Bakanlığı ve gerekse de taşınmaz kültür varlıklarına ilişkin herhangi bir ifade ve hüküm yer almamaktadır.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ANKARA İLİ 1923

..... İLİ ERIŐİLEBİLİRLİK İZLEME VE DENETLEME KOMİSYONU

Erişilebilirlik Belgesi

<BİNA, AÇIK ALAN, TOPLU TAŞIMA ARACININ ADI>

Bu belge; / / tarihinde Türk Standartları Enstitüsü tarafından yapılan inceleme sonucunda / / tarihli Komisyon toplantısında alınan sayılı karar ile erişilebilir olduğu belirlenen <bina, açık alan, toplu taşıma aracının adı> için düzenlenmiştir.

İmza
VALİ

Şekil 4.1: Erişilebilirlik Belgesi [EYH, 2014]

Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonlarınca, denetlenen umuma açık hizmet veren her türlü yapılar ve açık alanlar ile toplu taşıma araçlarının denetim tarihi itibari ile erişilebilirlik mevzuatına uygun olduğunu içeren [Mevzuat, 2015c] Erişilebilirlik Belgesi (Şekil 4.1) verilmektedir.

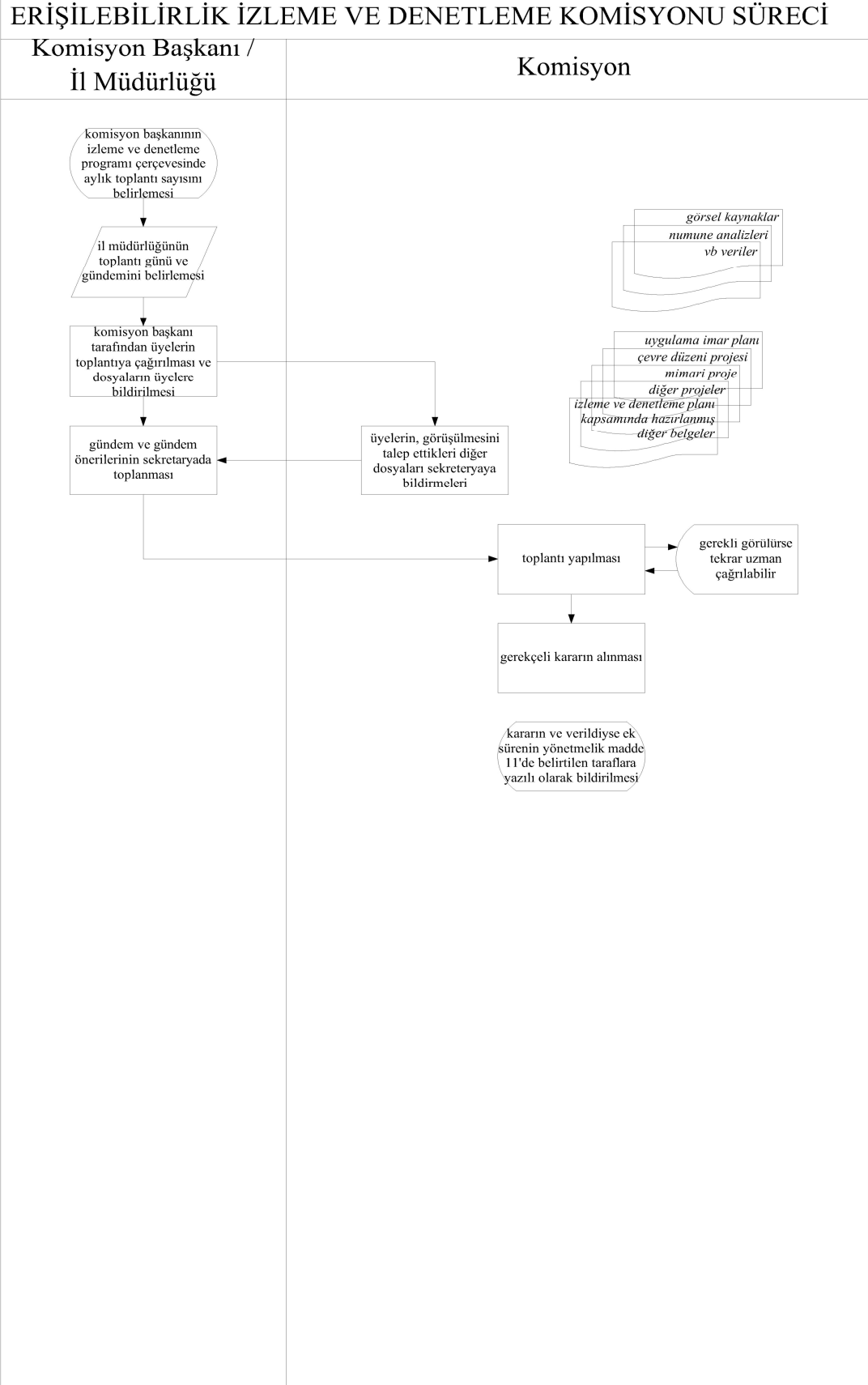
Yönetmeliğin 5. maddesinde, illerde kurulacak Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları;

- *vali veya görevlendireceği vali yardımcısı başkanlığında*
 - *(Aile ve Sosyal Politikalar) il müdürü;*
 - *(5378 sayılı) Kanunun geçici 3üncü maddesinde belirtilen Bakanlıkların taşra teşkilatında görevli tercihan mimar, mühendis, şehir plancısı, peyzaj mimarı veya inşaat teknikerlerinden birer asil ve birer yedek üye ile*
 - *toplam dört kişiyi geçmeyecek şekilde, engellilerle ilgili konfederasyonların farklı engel gruplarını temsil eden, o ilde mukim tercihen engelli bireylerden ikişer asil ve ikişer yedek üyeden teşekkül*
- [Mevzuat, 2015c]

edilmektedir. Bu maddede “Bakanlıklar” olarak anılanlar

- Aile ve Sosyal Politikalar;
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji;
- İçişleri;
- Çevre ve Şehircilik;
- Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme

Bakanlıklarıdır. Buradan da anlaşıldığı üzere 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’da Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonları’na sağlanacak katılım bağlamında Kültür ve Turizm Bakanlığı’na; Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği’nde ise bu bakanlığın taşra teşkilatına sorumluluk veren herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte yönetmelik, koruma mevzuatına en hâkim olması gereken mimarların bu komisyonlarda görevlendirilmelerini de bir zorunluluk olarak değil “tercihen” gerektirmektedir. Bununla birlikte 5. maddenin (3) bendindeki “komisyonda, açık alanlar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir şehir plancısı veya peyzaj mimarı, binalar ile ilgili konuların görüşülmesi esnasında en az bir inşaat mühendisi...” [Mevzuat, 2015c] hükmüyle, komisyona mimar üye katılımı bir zorunluluk olmaktan çıkmaktadır.



Şekil 4.5: İllerde, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu süreci akış şeması

Dolayısıyla, Türkiye’de standartlar ve yasal süreçlerde evrensel tasarıma yönelik problem ve bunların çözümlerine ilişkin ifadelerin 2000’li yıllarda başlamasıyla birlikte konunun kültür varlıkları bağlamındaki eksiklik, uygulama ve denetimde yetersiz kalınmasına neden olmuştur. Özellikle diğer kanunların üzerinde amir hüküm kabul edilen ve özel kanun tabiri kullanılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’yla alt mevzuatının ulaşılabilirlikle ilgili hiçbir ifade içermediği görülmektedir.

Bu doğrultuda;

- taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliğine yönelik kapsamlı bir yönetmeliğin bulunmaması,
- mevcut mevzuatın da birbirleri ve yürütücü kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktan uzak olması
- bazı taşınmaz kültür varlıklarında ulaşılabilirlik bağlamında yapılan bilinçsiz bir takım tadilatlar,
- bazılarında binanın tarihi olması gerekçesiyle herhangi bir düzenlemeden kaçınılması

bir çok tutarsızlığa neden olmaktadır [EYH, 2014]. Söz konusu koordinasyonsuzluk, farklı kurumlar arasında olduğu kadar kurumların kendi iç yapılanmalarındaki farklı birimler arasında da sık sık yaşanmaktadır.

Özellikle ören yerleri gibi, birbirlerinden pek çok değişkenle farklılık gösteren kültür varlıkları için, ulaşılabilirlik hakkında izlenecek yolun ve uygulama mantığının da çeşitli farklılıklar arz etmesi zorunluluğu söz konusudur [EYH, 2014].

Süreçler bağlamında ise taşınmaz kültür varlıklarına yapılacak müdahalelere ilişkin 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve alt mevzuatında oldukça olgun ve deneyimlerle geliştirilmiş bir işleyişin söz konusu olduğu daha önceki bölümlerde irdelenmişti. Temel anlamda kültür varlıklarına yapılacak müdahaleler

- Basit onarım (m01);
 - Esaslı onarım (restorasyon) (m02);
 - Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon (m03)
- olmak üzere üç kategoride irdelenmektedir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarında yapılacak fiziki ve inşai müdahale süreçleri bağlamında “izin (s01)”, “denetim (s02)” ve “uygulama sonrası ve iskân (s03)” süreçlerine dair yetki ve sorumluluk dağılımı (Çizelge 4.4)’de özetlenmiştir.

Çizelge 4.4 ile akış şemalarında kullanılan harf kodları Çizelge 4.3’te belirtilmiştir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarına ulaşılabilirlik bağlamında yapılacak müdahaleler çoğunlukla basit onarımı aşan ve esaslı onarım, bazı durumlarda ise yeni yapılanma ya da rekonstrüksiyon kapsamında irdelenen süreçlerdir.

25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği’nin 4.maddesinde “basit onarım”; *“yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzemeyle değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi”*; 11.6.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik’in 4. maddesinde “tadilat ve tamirat”; *“yapıların yaşamını sürdürmesini amaçlayan;*

a) 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 21 inci maddesi uyarınca ruhsata tabi olmayan: derz, iç ve dış sıva, boya, badana, oluk, dere, doğrama, döşeme ile mimari öğe olarak ve sanat tarihi açısından özellik arz etmeyen tavan kaplamaları, elektrik ve sıhhi tesisat tamirleri ile çatı onarımı ve kiremit aktarılması ve yörenin özelliğine göre belediyelerce hazırlanacak imar yönetmeliklerinde belirtilecek taşıyıcı unsuru etkilemeyen müdahaleleri,

Çizelge 4.3: Akış şemalarında kullanılan harf kodları

m	müdahale türü
s	süreç
a	alt süreç

Çizelge 4.4: 2863 sayılı kanuna konu taşınmazlara müdahale türüne göre yetkili kurumlar ve yasal dayanaklar

SİT SINIRLARI İÇİNDE								
			(s01) İZİN	dayanak	(s02) DENETİM	dayanak	(s03) UYGULAMA SONRASI ve İSKÂN	dayanak
(m01) BASİT ONARIM	TESCİLLİ	KAİP VAR (I. grup yapılar)	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP VAR (diğer yapılar)	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK (I. grup yapılar)	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK (diğer yapılar)	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
	TESCİLLİ KORUMA ALANI	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
	TESCİLSİZ	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
(m02) ESASLI ONARIM (Restorasyon)	TESCİLLİ	KAİP VAR	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
	TESCİLLİ KORUMA ALANI	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
	TESCİLSİZ	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
(m03) YENİ YAPILANMA + REKONS- TRÜKSİYON	TESCİLLİ	KAİP VAR	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
	TESCİLLİ KORUMA ALANI	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57
		KAİP YOK	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57	2863 / 57

Çizelge 4.4 (devamı): 2863 sayılı kanuna konu taşınmazlara müdahale türüne göre yetkili kurumlar ve yasal dayanaklar

	TESCİLSİZ	KAİP VAR	KUDEB	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KUDEB	-KUDEB yönetmeliği -720 sayılı ilke kararı
		KAİP YOK (geçiş dönemi yapılanma koşulları varsa)	KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ	-KUDEB yönetmeliği -720 sayılı ilke kararı
SİT SINIRLARI DIŞINDA								
			(s01) İZİN	dayanak	(s02) DENETİM	dayanak	(s03) UYGULAMA SONRASI ve İSKÂN	dayanak
(m01) BASİT ONARIM	TESCİLLİ	I. Grup Yapılar	KORUMA BÖLGE KURULU	KUDEB yönetmeliği 8. madde	KUDEB	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği 8. madde
		I. Grup Dışındaki Yapılar	KUDEB	2863 / 57	KUDEB	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği 8. madde
	TESCİLLİ KORUMA ALANI		KUDEB	-2863 / 57 -KUDEB yönetmeliği	KUDEB	-2863 / 57 -KUDEB yönetmeliği	KUDEB	-2863 / 57 -KUDEB yönetmeliği
(m02) ESASLI ONARIM (restorasyon)	TESCİLLİ		KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KUDEB	KUDEB yönetmeliği 7f madde
	TESCİLLİ KORUMA ALANI		KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KUDEB	KUDEB yönetmeliği
(m03) YENİ YAPILANMA + REKONS-TRÜKSİYON	TESCİLLİ		KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KUDEB	KUDEB yönetmeliği 7f madde
	TESCİLLİ KORUMA ALANI		KORUMA BÖLGE KURULU	2863 / 57	KUDEB	KUDEB yönetmeliği	KUDEB	KUDEB yönetmeliği
VAKIFLAR MÜLKİYETİNDE VE DENETİMİNDEKİ TAŞINMAZLAR								
			(s01) İZİN	dayanak	(s02) DENETİM	dayanak	(s03) UYGULAMA SONRASI ve İSKÂN	dayanak
(m01) BASİT ONARIM		VAKIFLAR		2863 / 57	VAKIFLAR	2863 / 57	KORUMA BÖLGE KURULU MD.'NE İLETİLECEK	2863 / 57
(m02) / (m03) ESASLI ONARIM (restorasyon) / REKONS-TRÜKSİYON		KORUMA BÖLGE KURULU		KUDEB yönetmeliği	VAKIFLAR	KUDEB yönetmeliği	KORUMA BÖLGE KURULU MD.'NE İLETİLECEK	2863 / 57

b) (a) bendinde belirtilen müdahaleler sırasında yapıdaki ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş gibi çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerin özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesini, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesini”;

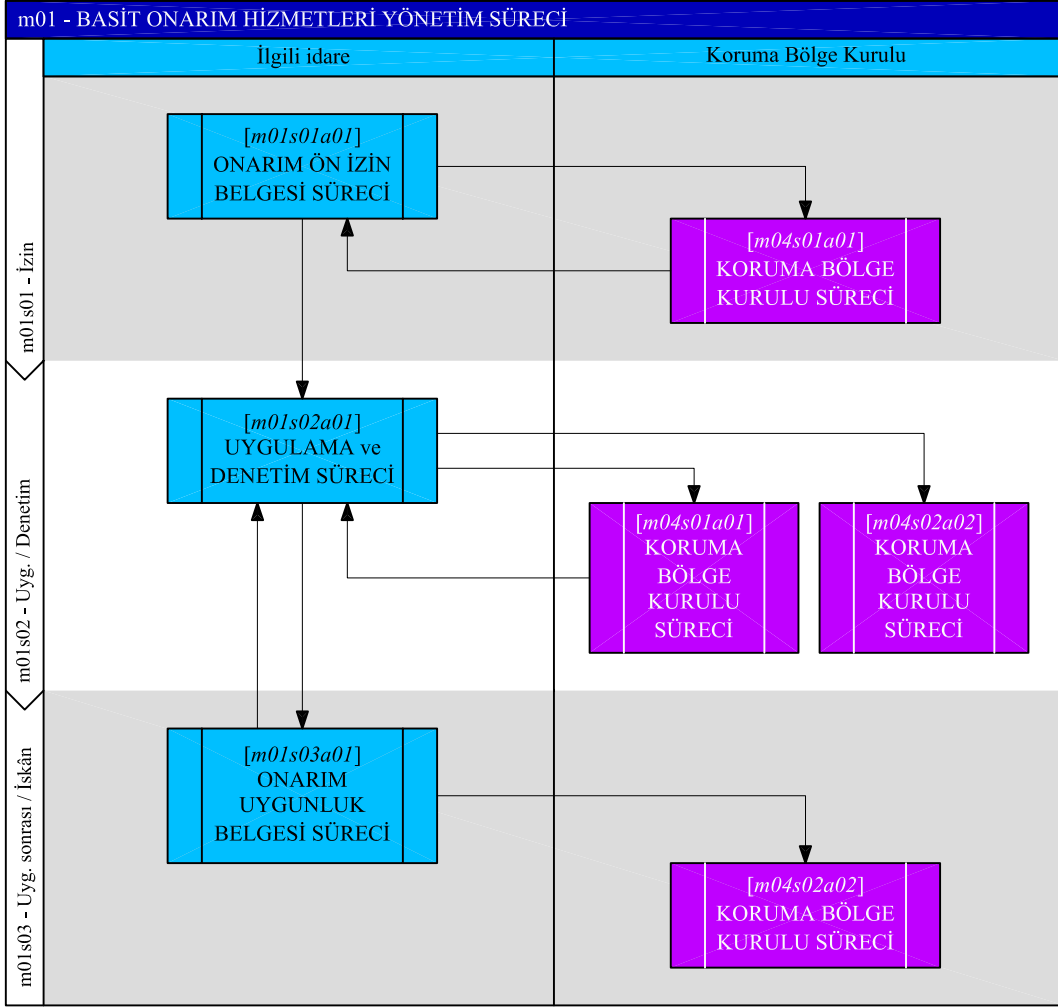
25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesinde “bakım”; *“sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemedede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen çatı aktarımı, oluk onarımı, boyabadana işleri gibi müdahaleleri”*; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararında “bakım”, *“sadece yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemedede, strüktürde, mimari öğelerde değişiklik gerektirmeyen müdahaleler ”*; aynı tarih ve sayılı ilke kararında “onarım”, *“yapının yaşamını sürdürmeyi amaçlayan, tasarımda, malzemedede, strüktürde ve mimari öğelerde değişiklik gerektiren müdahaleler”*; aynı tarih ve sayılı ilke kararında “basit onarım”, *“yapıların; ahşap, madeni, pişmiş toprak, taş vb. çürüyen ya da bozularak eksilen mimari öğelerinin, özgün biçimlerine uygun olarak aynı malzeme ile değiştirilmesi, bozulan iç ve dış sıvaların, kaplamaların, renk ve malzeme uyumu sağlanarak, özgün biçimlerine uygun olarak yenilenmesi”* olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlar bağlamında, taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliği süreçlerinde basit onarıma; ancak onaylı rölöve, restitüsyon ve restorasyon /rekonstrüksiyon /yeni yapılanma projelerine dayanılarak yetkili idareden alınan izin ile onaylı projelerine uygun gerçekleştirilerek bu kapsamda gerekli uygunluk belgelerine sahip olmuş taşınmazların; ulaşılabilirliğe yönelik malzemelerindeki eksilme, bozulma ve yıpranmalardan dolayı ihtiyaç duyulması çok daha muhtemeldir.

Basit onarım hizmetleri yönetim süreci, alt süreçlerinde ilgili idare ile koruma bölge kurulu arasında işleyen bürokratik süreçler bütünüdür (Şekil 4.6).

Çizelge 4.4'de belirtilen tanımlardan “izin”, basit onarım hizmetleri bağlamında mevzuatta, “onarım ön izin belgesi” olarak ifade edilmektedir. Gene mevzuat gereğince “onarım ön izin belgesi” verebilme yetkisine sahip kurumlar

- KUDEB;
- KUDEB olmayan yerlerde Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü;
- Vakıflar mülkiyeti ve sorumluluğundaki taşınmazlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü



Şekil 4.6: Basit onarım hizmetleri yönetim süreci

olarak belirlenmiştir. Bu kurumlar akış şemalarında “ilgili idare” olarak ifade edilmektedir.

Bu süreçlerde hatırlatılması gereken önemli bir husus, Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü süreciyle Koruma Bölge Kurulu süreçlerinin birbirinin tamamlayıcısı olmakla birlikte, birbirlerinden farklı iki ayrı süreci ifade ediyor olmasıdır. Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Koruma Bölge Kurulu’nun idari sekreteryası olmanın ötesinde, özellikle KUDEB olmayan yerlerde gerek ön izin, gerek denetim ve gerekse de uygulama sonrası süreçlerde KUDEB yetkilerine sahip bir onay makamıdır.

Başvuru dosyası incelenen bir taşınmazın 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamına girmesi durumunda (Ek-2)

- KUDEB’in yetkisinde kalan hususlarda, KUDEB tarafından konunun gereği yapılır;
- KUDEB’in yetkisinin aşıldığı durumlarda ise konu, hakkında görüşün ilgili idareye iletilmesi istemiyle yetkili koruma bölge kuruluna sevk edilir.

Eğer konu ilgili idarenin kendi yetkisindeyse onarım ön izin belgesi ya da konunun uygun görülmediğine dair yazı ilgili idarece hazırlanarak ilgisine iletilir. Onarım ön izin belgesi, 11.6.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik’in 4. maddesinde; *“tadilat ve tamiratların içeriğini belirten, uygulamadan önce KUDEB, Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından verilecek belgeyi”* olarak tanımlanmıştır.

Onarım ön izin belgesinin alınarak uygulamaların başlamasını takip eden süreçte, gerek denetim ve gerekse de uygulamaların devamı bağlamında ortaya çıkan esaslı onarım gerekliliklerinde, uygulamaların derhal durdurularak durumun zabıt altına alınması ve konunun belgeleri ile birlikte karara bağlanması için koruma bölge kuruluna sevk edilir (Ek-3). Burada önemli olan nokta, ilgili idare denetimi dışında böyle bir gereklilik çıkması durumunda mal sahibi ve uygulayıcının uygulamaları durdurup konuyu derhal bilgi ve belgelerle birlikte ilgili idareye bildirmesinin, sürecin ileri aşamalarında ortaya çıkacak projeye uymazlık ve cezai durumların önüne geçebilecek olmasıdır.

Bu aşamada koruma bölge kurulu, konuyla ilgili ek bilgi, belge ve hatta yerinde görme taleplerinde bulunabilmektedir. Taşınmaz kültür varlıklarında ulaşılabilirlik gerekliliği durumunda, yapılması planlanan müdahalelerin basit onarım mı yoksa esaslı onarım mı gerektirdiği, tamamıyla denetim yetkilisi idarenin teknik personeli ile koruma bölge kurulu müdürlüğünün teknik personeli ve kurul üyelerinin konu hakkındaki teorik ve/veya uygulama bilgilerine ve konuya bakış açılarına bağlıdır.

11.6.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik'in 4. maddesinde “onarım uygunluk belgesi”, *“tadilat ve tamiratların onarım ön izin belgesine uygun tamamlandığına dair Vakıflar Genel Müdürlüğü, KUDEB veya Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından verilecek belgeyi”* ifade etmektedir.

Sürecin bu aşamasında da uygulama aşamasında olduğu gibi, onarım ön izin belgesinde belirtilmemiş ya da belirtildiği halde esaslı onarım kapsamına girebilecek uygulamalar, ilgili idare tarafından koruma bölge kurulu müdürlüğüne iletilir (Ek-4). Bu aşamadaki fark, ilgilisi tarafından uygulamaların bittiğinin onarım uygunluk belgesine başvuru yapılmak suretiyle belgelendiği, diğer bir deyişle devam eden bir uygulama olmadığı için bu gerekliliklerin aslında izinsiz uygulama olarak değerlendirilmesidir.

Böyle durumlarda koruma bölge kurulu kararları genellikle uygulamanın projesine uygun hale getirilmesi ve adli makamlara konuyla ilgili suç duyurusunda bulunulması yönünde olmaktadır. Dolayısıyla hem maddi hem manevi açıdan çok büyük sıkıntılar ortaya çıkmasından ötürü değişikliklerin uygulama aşamasında ve onarım ön belgesi süresi içinde gerekli izinlerin alınarak yapılması çok önemlidir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararında “esaslı onarım”, *“Yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve / veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri koruma kurulunca belirlenen müdahalelerdir”*;

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararında “restorasyon ve yeni kullanım projesi”, *“yapının onarımı*

ve yeni kullanımı için getirilen müdahalelere ilişkin ana yaklaşım ve bu ana yaklaşım çerçevesinde yapılacak müdahalelerin anlatımını içerecektir. Bu anlatımda şu hususlar yer alacaktır:

- Yapının özgün şema, eleman, strüktür ve malzemesine ilişkin müdahaleler,
- Yeni kullanımın gerektirdiği mekansal ve eleman ölçeğindeki müdahaleler,
- Uygulamaya yönelik öneriler,

-Yapının yeni kullanımı için gerekli ısıtma, aydınlatma, temiz ve pis su sistemlerine ilişkin ana ilkeler”; olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu tanımda “yeni kullanımın gerektirdiği mekânsal ve eleman ölçeğindeki müdahaleler” ve “uygulamaya yönelik öneriler”de, ulaşılabilirliğe ilişkin yapılacak müdahalelere dair projelendirmenin restorasyon projesi kapsamında değerlendirileceği açıktır.

25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesinde “esaslı onarım (restorasyon)”; “yapının rölöveye dayanan restitüsyon ve/veya restorasyon projeleri ile diğer ilgili belgelerin içerikleri ve ölçekleri Koruma Kurulunca belirlenen müdahaleler”; 11.6.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik'in 4. maddesinde “esaslı onarım”; “tadilat ve tamirat dışında kalan ve bilimsel esaslara göre hazırlanmış rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine dayalı uygulamalar” olarak ifade edilmektedir.

Bunlara ek olarak, 25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesinde “21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında belirlenen kentsel sit alanları ve koruma alanlarında, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararları, koruma bölge kurulu kararları ve koruma amaçlı imar planları veya imar planları doğrultusunda, tescilli ve tescilsiz taşınmaz kültür varlıklarının sokağa bakıveren cepheleri ile birlikte avlu duvarları, müştemilat, çeşme ve benzeri mimari elemanların özgün sokak dokusu ve kentsel mobilya ile birlikte korunması, sağlıklılaştırılarak yaşatılması ve çağdaş yaşama katılmasının sağlanmasının yanı sıra sokak dokusunu tanımlayan tüm öğelerin korunması ve belgelenmesine

yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon, kentsel tasarım projeleri ile mühendislik dallarında yapılması gereken her türlü proje” olarak ifade edilen “sokak sağlıklılaştırma projesi” de esaslı onarım kapsamında ele alınmaktadır.

Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri yönetim süreci, alt süreçlerinde ilgili idare ile koruma bölge kurulu arasında işleyen bürokratik süreçler bütünüdür (Şekil 4.7).

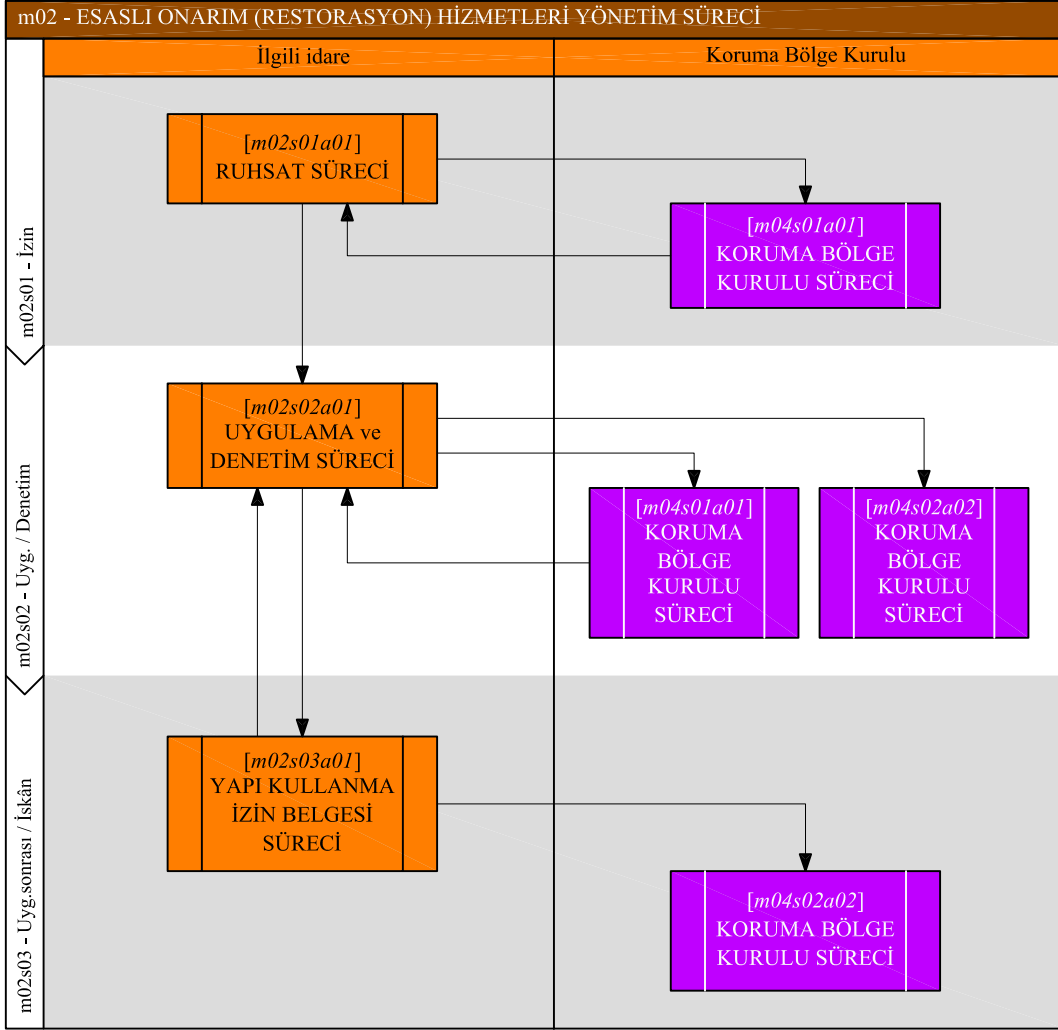
Çizelge 4.4’de belirtilen tanımlardan “izin”, esaslı onarım hizmetleri bağlamında mevzuatta, “ruhsat” olarak ifade edilmektedir. Gene mevzuat gereğince “ruhsat” verebilme yetkisine sahip kurumlar

- KUDEB;
- KUDEB olmayan yerlerde Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü;
- Vakıflar mülkiyeti ve sorumluluğundaki taşınmazlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü

olarak belirlenmiştir. Bu kurumlar akış şemalarında “ilgili idare” olarak tanımlanacaktır.

Esaslı onarım başvurularında ilgili idarenin mesleki denetim süreci asgari iki aşamalıdır (Ek-5). İlk aşamada ilgili idarenin mimari bürosunda rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri 3194 sayılı İmar Kanunu ve alt mevzuatı bağlamında değerlendirilerek rölöve, restitüsyon, restorasyon ön onayı verilir. İlgili idarenin üst yazısıyla, değerlendirilmeleri istemiyle koruma bölge kuruluna iletilir. Koruma bölge kurulunun uygun görüşü durumunda kurul onaylı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri, kurul kararı ile birlikte ilgili idareye iletilmesinden itibaren ikinci aşama başlamaktadır. Bu aşamada ise ilgili idarenin mimari bürosu rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine kesin onayı vererek diğer meslek disiplinlerine ait projelerle birlikte teknik büro safhası başlar. Bu safhada, kurul onaylı rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerine göre hazırlanmış diğer meslek disiplinlerine ait projeler onaylanmakta ve uygulamaya dair ruhsatın hazırlanması ve onayıyla sona ermektedir.

Basit onarım uygulamalarında olduğu gibi esaslı onarım uygulamalarında da ilgili idarenin denetim döngüsünde, uygulamaların koruma bölge kurulunca onaylı projesine aykırılık olduğu tespit edilirse durum, gerekli bilgi ve belgelerle birlikte koruma bölge kuruluna iletilmektedir (Ek-6).



Şekil 4.7: Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri yönetim süreci

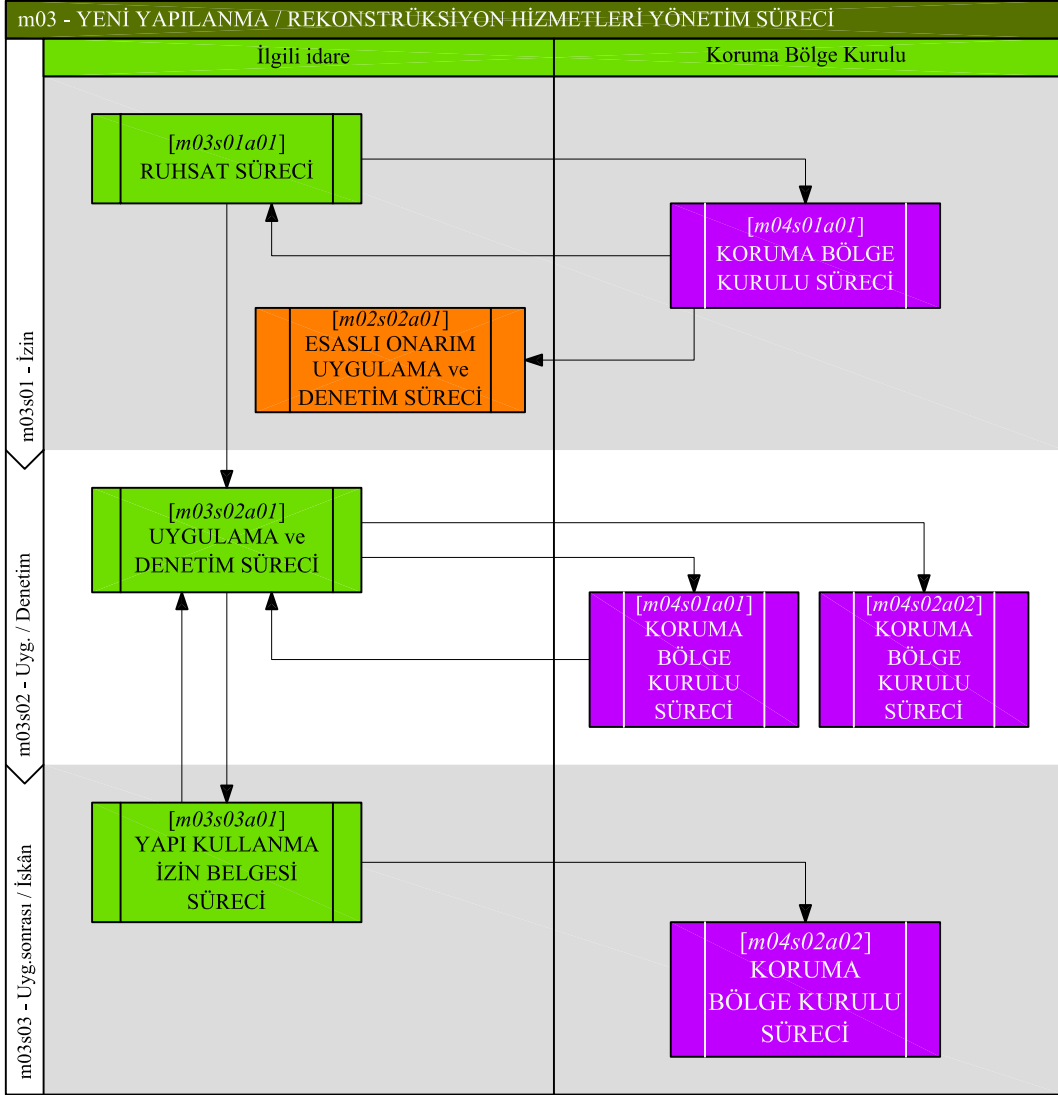
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmazlara yapılabilecek diğ r bir müdahale türü de yeni yapılanma ve rekonstrüksiyondur. Yeni yapılanma, tescilli ya da korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarından çok, bunların dışında kalan ama bunlarla çeşitli biçimlerde ilişkisi bulunan alan ya da taşınmazlarda uygulanmaktadır.

11.6.2005 tarih ve 25842 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğü giren Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının Yapı Esasları ve Denetimine Dair Yönetmelik'in 4. maddesinde “kullanma izin belgesi”, *“yapının inŐaati ya da onarımının koruma bölge kurulu kararları doğrultusunda yapıldığının saptanmasından sonra, ilgili idare tarafından verilecek belge”* olarak tanımlanmaktadır. Yapı kullanma izin sürecinde de diğ r süreçlerde olduğu gibi izinsiz uygulama ve benzeri durumlarda koruma bölge kuruluna iletilmektedir (Ek-7).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 5.11.1999 tarih ve 660 sayılı ilke kararında “yeniden yapma (rekonstrüksiyon)”, *“korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen ve tescil edilmesine ilişkin gerekli özellikleri taŐımaya rağmen elde olmayan sebeplerle tescili yapılmamıŐ ve / veya herhangi bir nedenle yitirilmif olan yapının, gerek kültür varlığı niteliği, gerekse kültürel çevreye olan tarihsel katkıları açısından, eldeki mevcut belgelerden (yapı kalıntısı, rölöve, fotoğraf, her türlü özgün yazılı - sözlü, görsel arşiv belgesi vb.) yararlanmak suretiyle kendi parsellerinde daha önce bulunduğu yapı oturma alanında, eski cephe özelliğinde, aynı kitle ve gabaride, özgün plan Şeması, malzeme ve yapım tekniği kullanılarak, kapsamlı restitüsyon et diine dayalı”* uygulamalardır.

Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri yönetim süreci, alt süreçlerinde ilgili idare ile koruma bölge kurulu arasında işleyen bürokratik süreçler bütünüdür (Şekil 4.8).

Çizelge 4.4'de belirtilen tanımlardan “izin”, yeni yapılanma/rekonstrüksiyon hizmetleri bağlamında mevzuatta, “ruhsat” olarak ifade edilmektedir. Gene mevzuat gereğince “ruhsat” verebilme yetkisine sahip kurumlar



Şekil 4.8: Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri yönetim süreci

- KUDEB;
- KUDEB olmayan yerlerde Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü;
- Vakıflar mülkiyeti ve sorumluluğundaki taşınmazlar için Vakıflar Genel Müdürlüğü

olarak belirlenmiştir. Bu kurumlar akış şemalarında “ilgili idare” olarak tanımlanacaktır.

25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesi ve 26.7.2005 tarih ve 25887 sayılı Koruma Amaçlı İmar Planları ve Çevre Düzenleme Projelerinin Hazırlanması, Gösterimi, Uygulaması, Denetimi, Müelliflerine İlişkin Usul ve Esaslara Ait Yönetmelik'in 4.maddesindeki “*ören yerlerinin arkeolojik potansiyelini koruyacak şekilde, denetimli olarak ziyarete açmak, tanıtımını sağlamak, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunlarını çözmek, alanın ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatularla gidermek amacıyla her ören yerinin kendi özellikleri göz önüne alınarak hazırlanacak 1/500, 1/200 ve 1/100 ölçekli düzenleme projesi*” olarak tanımlanan “çevre düzenleme projesi” de bu kapsamda ele alınabilmektedir.

Yeni yapılanma/rekonstrüksiyon hizmetleri izin sürecinde de, esaslı onarım (restorasyon) süreçlerine oldukça benzer bir akış söz konusudur (Ek-8). Bu süreçte de ilgili idarenin asgari iki aşaması vardır. Ancak ön onaya konu; yeni yapılar için mimari proje; rekonstrüksiyonlar için ise rölöve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon projeleridir. Bunun dışında gerek ilgili idare nezdinde ve gerekse de koruma bölge kurulundaki akış şemalarında belirgin bir değişiklik yoktur.

25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesinde “uygulama işleri”; “*21/7/1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 10,12 ve 18 inci maddelerinde tarif edildiği üzere Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurullarınca onaylanmış rölöve, restitüsyon, restorasyon, sokak sağlıklılaştırma, çevre düzenleme projelerine yönelik tesisat, imalat, ihzarat, nakliye, tamamlama, onarım, restorasyon, çevre düzenlemesi, sondaj, yıkma, güçlendirme ve montaj işleri ile benzer işler*” olarak tanımlanmıştır. Yeni yapılanma /rekonstrüksiyon hizmetleri uygulama ve denetim süreci de (Ek-9)

mevzuatın yetki verdiği kurumlar tarafından yürütülmektedir. Uygulamaların onaylı projesine aykırı olduğunun tespit edildiği durumlarda konu, ilgili idare tarafından, görüşülerek karara bağlanması amacıyla bilgi ve belgeleriyle birlikte Koruma Bölge Kurulu'na sevk edilmektedir.

Yeni yapılanma/rekonstrüksiyon hizmetleri uygulama sonrası ve iskân süreci de (Ek-10) diğer müdahale türlerinde olduğu gibi ilgili idarenin denetiminde yürütülmektedir. İzinsiz uygulamalar, görüşülmeleri istemiyle Koruma Bölge Kurulu'na gönderilmektedir.

Yapılan başvuruların Koruma Bölge Kurulu'nda değerlendirilmesi için gerekli evraklar	Yeni yapılanma ve tadilat projelerinin Koruma Bölge Kurulu'nda değerlendirilmesi için gerekli evraklar	Rölöve, restitüsyon, restorasyon ve restorasyon tadilat projelerinin Koruma Bölge Kurulu'nda değerlendirilmesi için gerekli evraklar	İskân ve uygulama sonrası başvurularının Koruma Bölge Kurulu'nda değerlendirilmesi için gerekli evraklar	Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyeti ve denetiminde bulunan taşınmazlar ile ilgili
<ul style="list-style-type: none"> onaylı mülkiyet belgesi başvuru / vekâletnâme onaylı kadastral pafta onaylı imar durumu 	<ul style="list-style-type: none"> 3194 ön onay müellif onayı müellif imzalı tadilat raporu 	<ul style="list-style-type: none"> R.R.R. prj. ve raporları bozulma analizi CD ortamında projeler tadilat raporu sistemik fotoğraf albümü 	<ul style="list-style-type: none"> sist. fotoğraf albümü müellif+ilgili belediye /Vak.B.M./İl Ö. İdaresi uzmanlarınca rapor 	<ul style="list-style-type: none"> sist. fotoğraf albümü ilgili belediye / İl Özel İdaresi'nce ön onay

Şekil 4.9: Koruma Bölge Kurulu başvuru evrakları

Koruma bölge kurulu hizmetlerinin

- Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü ve
- Koruma Bölge Kurulu

olmak üzere iki farklı süreci olduğu ve müdürlüğün kendi yetkisindeki konularda karar üretmek kadar Koruma Bölge Kurulu'nun idari sekreteryası olarak görev yaptığı daha önceki bölümlerde vurgulanmıştı.

Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü sürecinde (Ek-11), diğer süreçlerde ilgili idarenin proje ön onayı yapması mantığında, müdürlükçe dosyaya atanan raportör(ler)ce dosya bu sefer de 2863 sayılı kanuna dayanılarak ön incelemeden ve kontrolden geçirilmektedir. Bu aşamada, Dosya İnceleme Tutanağı olarak adlandırılan teknik bir rapor hazırlanır. Bu rapor, Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nün konu hakkında karar üretilbileceğinin olduğu kadar, karar

üretme yetkisi olmaması durumunda Koruma Bölge Kurulu üyelerine yapılacak teknik sunumun da resmi altlığını oluşturmaktadır.

Koruma Bölge Kurulu süreci ise,

- proje onayı (Ek-12);
- izinsiz uygulama (Ek-13)

olmak üzere iki alt süreçten oluşmaktadır.

Bu iki sürecin işleyişi çok büyük değişiklikler göstermemekle birlikte süreç çıktıları hariç birbiriyle benzer özellikler arz etmektedir.

Çıktılar bağlamında, proje onayı alt sürecinde, Koruma Bölge Kurulu kararının gerektirdiği şekilde ya karar ya da karar ile onaylı proje olurken; izinsiz uygulama sürecinde karar ile birlikte savcılığa suç duyurusu yapılmaktadır.

Sonuç olarak, taşınmaz kültür varlıklarına yönelik tüm izin, uygulama ve uygulama sonrası hizmetleri, uzmanlık gerektiren proje, etüt, mesleki ve uygulama denetimi süreçlerinden oluşan bir izlekler bütünüdür. Dolayısıyla tüm aşamalarda yapılacak müdahalelerin, konusunda uzman teknik insanlarca, detaylı ve her biri birbirinden bağımsız ve farklı detay ve kararlar içeren teknik projeler yoluyla yürütmesi esastır.

Bütün süreç analizlerinde görüldüğü üzere başvuruya dair zorunlu projelerin paralelinde, mevzuatta da istenebilecek ek projelere dair gerek birebir ismi verilerek ve gerekse de adı geçmeyen projelerin istenebilmesinin yolunu açan düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı süreçlere ilişkin ise, mevzuatta zorunlu tutulan gerekliliklerin diğer mevzuat katmanlarıyla çeliştiği açıktır.

Bu çelişkilerin giderilmesi ve kültür varlıklarının ulaşılabilirliği bağlamındaki süreçlerin işleyişlerinin sağlanması açısından, kanun koyucular seviyesinden yereldeki onay makamına kadarki tüm sistemi, mevcut yapıyı en etkili biçimde kullanarak mümkün olan en düşük düzeyde yeni yapılanma ile oluşturmak; ayrıca sistemin işleyişinde devletin en üst düzeyinden vatandaşlara kadar tüm seviyelerdeki bürokrasiyi arttırmadan sağlayacak bir model ortaya konması gerekliliği açıktır.

5. KORUMA-ULAŞILABİLİRLİK AKREDİTASYON MODELİ

Engelsiz tasarımın tüm insanlar için tüm yapıları çevrede sağlanabilmesi çalışmaları sonunda WHO tarafından “evrensel tasarım” adı altında benimsenen yedi ilkedен bahsedilmişti. Bu ilkelerden de anlaşılacağı üzere evrensel tasarımın ilk koşulu kullanımda eşdeğerlik, diğer bir deyişle akreditasyondur.

Başarı, gelişim ve sürdürülebilirliğin ölçülebilir ve karşılaştırılabilir bir biçimde izlenebilmesi gereği [Anon, 1997], diğer tüm konularda olduğu gibi koruma ve ulaşılabilirlikte de akreditasyon çalışmalarını yaygınlaştırmış ve kurumsallaştırmıştır. Akreditasyondan, kurumlar ve bu kurumların sağladığı uygulama ve düzenlemelerin de yeterliliği, saygınlığı ve kalitesinin onayı olarak, kabul edilmiş standart ve kıstasların ölçülmesine dayanan bir damgadan [Coffey, 2004] da söz edilmektedir. Dolayısıyla akreditasyonun asıl amacı, kalitenin takibi ve geliştirilmesi konusunda rehberlik ve rekabet gücünün artırılmasını sağlamaktır [Anon, 1997]. Diğer bir deyişle akreditasyon, girdilere ve fiziksel alt yapıya odaklanarak kalitede sürdürülebilirliği sağlayan en önemli etkenlerden biridir.

Schwarz ve Westerheijden’a göre akreditasyonun 4 ana bileşeni:

- 1- Hesap verme sorumluluğu (accountability)
- 2- Kalite artışı (quality improvement)
- 3- Geçerlilik (validation)
- 4- Bilgi (information) [Schwarz ve Westerheijden, 2004]’dur.

Bunlarla birlikte; hedefin bilinmesi, bu hedefe nasıl ulaşılacağıının planlanabilmesi, hedeflenen ile varılan noktaların tutarlığı ve hepsinden önemlisi de bu tutarlığın sürdürülebilirliği de önemlidir.

Akreditasyon, hangi düzeyde olursa olsun dışardan içeriye değil, ilgili kurumun bünyesinden dışarı doğru [Anon, 1997], diğer bir deyişle yerelden genele yayılan bir olgudur.

Ulaşılabilirlik ve korumaya ilişkin gerek idari düzenlemeler ve gerekse de kod ve standartlar, insan ölçeğini baz alan doğaları gereği küreselden yerele doğru bir yayılım göstermekteyken; akreditasyon bunun tam tersi bir şekilde, yerelden küresele yönelen bir süreç takip etmekte ve böylece koruma uygulamalarının ulaşılabilirlik açısından kalite değerlendirmesine tabi tutulması ve uygulamalarda

ortak yaklaşım sağlayan bir akreditasyon modeli oluşturulması önem arz etmektedir [Ünver ve ark., 2014].

Bunlara ek olarak ulaşılabilirlik norm ve standartlarının, tüm uluslararası örneklerde olduğu gibi korunması gerekli kültür varlığı taşınmazlar için özelleştirilmeleri zorunludur. Bunun zorluğu da 3194 sayılı İmar Kanunu'nu baz alan yönetmelik ve standartlara göre inşa edilen yeni yapıların aksine, taşınmaz kültür varlıklarına yönelik yönetmelik ve standartların ancak esnek bir yaklaşımla elde edilebilecek olmasıdır ki bunlar, norm ve standart mantığının kabullenebildiği durumlar değildir. Bu da ancak, her ülkenin ve kültürün kendi özelinde olması gerektiği gibi yerelin şartlarına göre değerlendirilmelidir. Neufert, DIN, ANSI ve bunun gibi uluslararası standartlar hep kendi özeline uygun standartlar olmakla birlikte, Türk standartları da bu uluslararası örnekleri kendi özelini dikkate almaksızın derlemektedir. Diğer bir deyişle, tüm standartların zaten en başından itibaren Türkiye özelinde hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu durumda kültür varlığı taşınmazların ulaşılabilirlik standartlarının da bu bağlamda ve yerel yaklaşımla hazırlanmaları şarttır.

Türkiye'de halen yürürlükte olan mevzuat metinlerinin incelenmesi sonucunda, gerek koruma disiplini düzenleyen 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile ulaşılabilirlik disiplini düzenleyen 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da ve gerekse de bu kanunları dayanak olarak geliştirilmiş alt mevzuatta ve ayrıca diğer bakanlıkların sorumluluğunda geliştirilen norm ve standartlar bütününde, kültür varlıklarının ulaşılabilirlik ilkesi doğrultusunda korunmasına dair herhangi bir hüküm ya da en basitinden ibare olmadığından bir önceki bölümde bahsedilmişti.

Devlet kurumlarının iş akış şemalarının ve çalışma düzenlerinin incelenmesi sonucunda taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerinin yasal düzlemde sağlanamamış olmasının sebepleri olarak şunlar belirlenmiştir:

- Konu hakkında yetkili devlet kurumu konusunda belirsizlik mevcuttur;
- Birden fazla devlet kurumunun koordine edilmesi söz konusu olan durumlarda, gerek koordinasyon sistemi ve gerekse de koordinasyon sorumlusu kurum konusunda herhangi bir çalışma bulunmamaktadır;

- Koordinasyon gereken şartlar ve bu şartların oluştuğuna dair karar verme mekanizması konusunda bir hüküm bulunmamaktadır;
- Hiçbir yasal düzenlemede kültür varlıklarının ulaşılabilirliğine yönelik belirleyici ve/veya yönlendirici hüküm bulunmamaktadır;
- İlgili yasa, yönetmelik, norm ve standartlara dayanılarak projelendirme ve benzeri işleri yürütme yetkilisi teknik insanlar hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır;
- Yapılı çevre konusunda ruhsatlandırma yetkilisi devlet kurumlarının, kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine yönelik nasıl bir süreç takip edeceklerine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır;
- Dolayısıyla mevzuata aykırılıkta izlenecek süreç hakkında rehberlik edecek bir kaynak bulunmamaktadır;
- Teknik bağlamda yetkilendirmenin, nasıl bir eğitim süreciyle gerçekleştirileceğine dair bir çalışma bulunmamaktadır;
- Konu ile ilgili teorik ve pratik bilgi edinilecek danışman (özel ya da tüzel kişilik) bulunmamaktadır.

Ulaşılabilirlik mevzuatının kültür varlıkları özelinde yetersizliğinde olduğu gibi koruma mevzuatının da ulaşılabilirlik konusu tamamıyla eksiktir. Kamu kurumlarının kullanımındaki taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine yönelik tüm projelendirme faaliyetleri, ancak ilgili kurumun koruma bölge kurullarına bu kapsamda hazırlanan ve gerek veri ve gerekse de teknik yeterliliği tartışılmakla birlikte projeleri iletmeleri ile gerçekleşmektedir. Mevzuatta emredilen ve ulaşılabilirlik projesi olarak nitelendirilebilecek herhangi bir proje kalemi olmamasından dolayı, bu ihtiyaca ilişkin teknik çalışmalar koruma bölge kuruluna mimari, restorasyon ve/veya rekonstrüksiyon projelerine işlenmiş olarak sunulmaktadır. Çoğu zaman yapının taşınmaz kültür varlığı özelliği dikkate alınmadan yapılan projeleri, hazırlayanlar kadar ön onaydan geçiren, raportör ve kurul üyeleri gibi onay ya da ruhsat yetkilisi diğer teknik insanların da konu hakkında yeterliliğe sahip olmamasından dolayı çok ciddi sıkıntılar baş göstermektedir. Bu bilinçsiz uygulamalar gerek hedeflenen ulaşılabilirlik kalitesi ve gerekse de ulaşılabilirliğin sağlanması sürecinde kültür varlığı taşınmazın

tarihi kimliğine son derece zararlı ve hatta geri dönüşü olmayan etkiler bırakmaktadır.

Türkiye’deki mevcut idari düzenlemeler doğrultusunda, taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri dört bakanlığı doğrudan ilgilendirmektedir. Bu bakanlıklar, konu üzerindeki önemlerine göre şu şekilde sıralanabilir (Çizelge 5.1):

Çizelge 5.1: Bakanlıkların konuya müdahil olmaları bağlamında önem sıraları

Kültür ve Turizm Bakanlığı (<i>kültür varlıkları açısından</i>)
Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (<i>ulaşılabilirlik açısından</i>)
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (<i>yapılı çevre açısından</i>)
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (<i>norm ve standartlar açısından</i>)

Taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri konusunda hâlihazırda bu dört bakanlığın ilk üçünün mevzuat, sonuncusunun ise norm ve standart yürürlüğe koyma sorumlulukları bulunmaktadır. Dolayısıyla da Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın, genel anlamda kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine dair ulusal politikaların belirlenmesi ve her kalemdeki akreditasyon ve koordinasyonun sağlanması; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın, ruhsat, uygulama ve denetimlerin sorumlusu kurum olması ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’nın ise detaydaki belgeleri hazırlama sorumluluğu olan kurum olmaları bağlamında bir hiyerarşi söz konusudur (Çizelge 5.2).

Çizelge 5.2: Kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri bağlamında hiyerarşi

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI	AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	

2863 sayılı yasanın amir hükümler içermesinden dolayı konu hakkındaki koordinasyonun Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda olması önerilmektedir. Ülke çapındaki tüm idari ve yasal yapılanmalar bu düzen içerisinde işlemeli ve konunun sekreteryası da uygulama ve denetim yetkilisi durumundaki Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve taşra teşkilatınca yerine getirilmelidir.

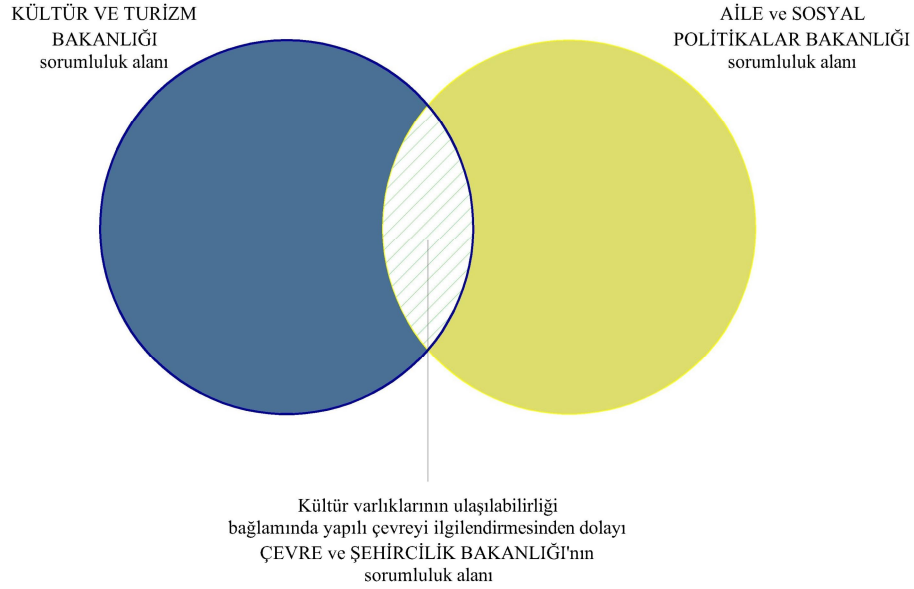
Bununla birlikte, kültür varlıklarının ulaşılabilirliği konusunda ulusal bağlamda yapılacak akreditasyon çalışmaları öncesinde, ana mevzuat metinlerinde bir takım değişikliklerin yapılması ve bu değişikliklerden dayanak alan bir takım yeni mevzuat metinlerinin süratle geliştirilmeleri zorunludur:

- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda, taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine ilişkin 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun'a atıflarda bulunulması;
- 5378 sayılı kanuna, taşınmaz kültür varlıklarına atıfta bulunan ve böyle durumlar için 2863 sayılı kanunu amir hüküm kabul eden madde eklenmesi;
- 2863 sayılı kanunda, bu kanun ile 5378 sayılı kanunun müştereken sorumlu oldukları durumlar için gerekli yönetmeliğin/yönetmeliklerin hazırlanması;
- 5378 sayılı kanuna ulaşılabilirlik üst kurulu ve bölge kurullarının kurulmasına yönelik hükümler eklenmesi;
- 2863 ve 5378 sayılı kanunlara, koordinasyon yetkilisi bakanlık ve hangi bakanlıkların koordine edileceğine dair madde eklenmesi;
- 2863 sayılı kanunda talimatı verilen ve Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurulu ile kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleriyle ilgili diğer tüm gereklilikleri içeren yönetmeliğin/yönetmeliklerin hazırlanması;
- 3194 sayılı İmar Kanunu'nda ulaşılabilirlik projesi tanımı yapılması;
- 2863 ve 5378 sayılı kanunlarda ulaşılabilirlik projesine atıfta bulunulması.

Akreditasyonun devlet kurumlarının öncelikle kendi aralarındaki, sonra da kurumların ayrı ayrı kendi iç yapılanmalarının devletin standart bürokratik yapısından ayrı ve farklı biçimde oluşturulması şarttır [Ünver ve ark., 2014]. Problem gereği çok farklı iki disiplinin aynı paydada değerlendirilmesi ihtiyacı kendini devlet organları arasındaki farklılık ile de belli etmektedir.

Çizelge 5.2'de belirtilmiş olan hiyerarşi bağlamında kültür varlıklarının ulaşılabilirliği, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yetkilerinin çakıştığı bir alanı işaret etmektedir (Şekil 5.1). Dolayısıyla bu alan, taşınır ya da taşınmaz tüm kültür varlıklarının yapılı bir çevrede bulunmaları nedeniyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın da

sorumluluğunda bulunmaktadır. Bu da Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile merkez ve taşra teşkilatının, kültür varlıklarının ulaşılabilirliği süreçlerinin sekreteryası olarak düşünülmesinin ana eksenini oluşturmaktadır.



Şekil 5.1: Kültür varlıklarının ulaşılabilirliği konusunun kurumsal sorumluluk bağlamı

Bu çıkarımdan; devlet hiyerarşisinde olumlu bir adım atılabilmesinin, ancak en üst bürokratik düzeyler olan ilgili bakanlıkların ciddi anlamda koordinasyonu ile mümkün görüldüğü ve çalışmaların ilk adımının da böylece atılması gerekliliği son derece açık bir biçimde anlaşılmaktadır.



Şekil 5.2: Üst komisyonun oluşma modeli

Daha önce de belirtildiği üzere, 2863 ve 5378 sayılı kanunlarda yapılacak değişikliklerle kurumlar arası hiyerarşinin oluşturulmasını takip eden süreçte

imzalanacak bakanlıklar arası bir protokol ile, bakanlıklar arası bir ortak üst komisyon önerilmektedir. Bu komisyon, ABD'deki örneklerinde olduğu gibi üst düzey bürokratlardan teşkil edilmesi zorunlu bir oluşumdur.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında oluşturulan teşkilatlanma, gerek ulusal ve gerekse de yerel bağlamda karar ve uygulamalarda akreditasyon sağlanmasına yönelik oldukça başarılı bir yapılanma ortaya koymaktadır. Daha önceki bölümlerde detaylarıyla değinilen bu yapılanmanın, ulaşılabilirlik bağlamında da oluşturulması ve salt 2863 sayılı kanun kapsamında kalan taşınmaz kültür varlıklarının değil, tüm yapılı çevrenin ulaşılabilirliği konusunda karar verme ve onay yetkisi olması önerilmektedir. “Ulaşılabilirlik Üst Kurulu” adlı bu yapılanmanın, aynen Kültür Varlıklarını Koruma Üst Kurulu mantığında görev yapması, gerektiğinde de koordinasyon amacıyla diğer üst kurul ve benzeri mercilerle ortak kurullar oluşturma ve/veya ulusal politika bağlamında tüm kurumlara gerekli danışmanlık hizmeti verebilmesi esas kabul edilecektir. Ortak kurulların hiyerarşik düzeni, ortak kurulları oluşturan idari yapıların dayandıkları mevzuat hiyerarşisi bağlamında kurumlar arası protokollerle belirlenecektir.

5378 sayılı kanunla kurulacak ve ABD'deki örneği gibi, üst düzey bürokrasi tarafından yönetilmesinin yanında ağırlıklı olarak akademik özellik arz edecek Ulaşılabilirlik Üst Kurulu, ülke çapındaki ulaşılabilirlik yaklaşım ve ilkelerini belirlemenin yanında Kültür Varlıklarını Koruma Üst Kurulu ile birlikte, daha önce bahsedilen bakanlıklar arası ortak komisyonun ana eksenini teşkil etmesi önerilmektedir (Şekil 5.2).

Kurumlar arası hiyerarşi gereğince ortak komisyona Kültür Varlıklarını Koruma Üst Kurulu Başkanı'nın başkanlık etmesi, uluslararası örneklerde sıklıkla görüldüğü üzere Ulaşılabilirlik Üst Kurulu Başkanı da üst komisyonun başkan yardımcılığını yürütmesi önem arz etmektedir.

Üst komisyon bağlamında işbirliği ve hatta zaman zaman entegrasyon sonucu elde edilen ilke ve uygulama kararlarını dayanak alarak uygulama onay ve denetimleri de yetkili yerel yönetimler ve ilgili idarelerce gerçekleştirilmeye devam edecektir.

Ulaşılabilirlik Üst Kurulu'nun belirleyeceği ilkesel değerlendirmeler ışığında, yereldeki uygulamaların yürütülebilmesi amacıyla belirli bölgelerde Ulaşılabilirlik Bölge Kurulları önerilmektedir.

Şekil 5.1'te belirtildiği üzere Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri bünyesinde oluşturulmaları önerilmektedir.

Başkanlığını Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nden Ulaşılabilirlik Yetki Belgesi sahibi, tercihen mimar bir teknik amirin yapacağı bu kurullar Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü teknik personeli ve şehrin kısıtlılıkla ilgili sivil toplum kuruluşlarınca önerilecek belirli sayıda kısıtlı insan üye olarak atanacaklardır. Yerel yönetimlerin ise temsilci bağlamında katılım sağlamaları önerilmektedir.

Ulaşılabilirlik Bölge Kurulları, gerek yapıların ve gerekse de yol, kaldırım, durak ve benzeri açık alanların binalarla bütünleşik bir şekilde ulaşılabilirliğinden sorumlu olacaktır. Meşguliyet sahalarının çok daha geniş olmasından dolayı, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulları gibi görevlendirme esaslı değil, memuriyet esaslı düzenlenmeleri daha doğru olacaktır. Örneği 12.06.2002 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilerek 26.7.2002 tarih ve 24822 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik'in uygulanmasında görüldüğü üzere, konuyla ilgili olarak yetkili itfaiye daire başkanlığı; 09.10.2008 tarih ve 27019 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği'nin gereği ya da subasman vizeleri ile ilgili olarak da ruhsat vermeye yetkili kurumların personel ve bürokratları sorumludur. Dolayısıyla bu kurumlarda, belirli dönemlerde toplanan kurullar yerine yerleşik personelin "kurul" olarak tanımlanması çok daha doğru bir yaklaşım olarak uygulanmaktadır. Ulaşılabilirlik Bölge Kurulları, proje hazırlayan teknik insanların ve/veya sahip oldukları taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlik bağlamında mevzuatlara uygun olmasını isteyen kamu, özel ya da tüzel tüm taraflara danışmanlık vermesi gerekmektedir. Dolayısıyla bu kurulların, yapılandırılmaları bağlamında, salt onay mekanizması konumundaki Koruma Bölge Kurulları'ndan daha farklı bir faaliyet yelpazesi içermeleri ön görülmektedir.

Ortak Kurul'un karara bağladığı projelerin uygulama ve kullanım safhaları ise 20 Temmuz 2013 tarih ve 28713 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak

yürürlüğe giren “Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”nde kurulmasına dair hükümler bulunan hâlihazır komisyonlar ile 2863 sayılı Koruma Kanunu'nun denetim ve ruhsat yetkisi verdiği idareler görev yapacaktır.

25.7.2013 tarih ve 28718 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği'nin 4.maddesinde “restorasyon projesi”; *“kültür varlıklarının korunması amaçlı onarımı, özgün işlevi ve yeni kullanımı için getirilen müdahale teknikleri biçimlerinin rapor ve projesi”* olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda geçen “yeni kullanımı için getirilen müdahale teknikleri biçimleri” ifadesi, ulaşılabilirliğe yönelik müdahaleleri karşılamaktadır. Ancak taşınmaz kültür varlıklarına dair hazırlanan tüm proje paftalarının zaten oldukça fazla veri barındırıyor olmasından ötürü, bu paftalara ulaşılabilirlik bağlamında verilerin yüklenmesi de ayrıca bir karmaşa oluşturabilecektir. Çünkü ulaşılabilirliğe yönelik çözümler çoğunlukla strüktüre yönelik müdahaleler kadar, işaretler ve benzeri elemanın kullanımını da gerektirebilmektedir.

Bu bağlamda, taşınmaz kültür varlığı vasfındaki yapı ya da alanlarda yapılacak uygulamalara ilişkin projeler; mimari, restorasyon ve/veya rekonstrüksiyon projelerinden ayrı hazırlanıp sunulan Ulaşılabilirlik Projesi olarak adlandırılacak ve raporlarıyla bir bütün teşkil edecektir. Bu projeler, taşınmaz kültür varlığı niteliğindeki dâhil olmak üzere tüm kamu yapılarında zorunlu olacak ve yapı sahibinin isteği ve fonksiyonun gerektirmesi halinde diğer özel ya da tüzel kişilerden de talep edilebilecektir.

Ulaşılabilirlik Projesi, Ulaşılabilirlik Yetki Belgesi sahibi mimarlar tarafından hazırlanmalıdır. Bu yetki belgesi, üniversitelerin ilgili bölümlerinde ve Ulaşılabilirlik Üst Kurulu tarafından akredite edilerek onaylanan oda ve sivil toplum kuruluşlarının sürekli mesleki gelişim birimleri ve diğer kurumlarca verilen eğitimlerin sonucunda düzenlemelidir. Bu sertifika ayrıca, Ulaşılabilirlik Bölge Kurulları'nda görev alacak teknik personelin de sahip olması zorunlu bir belge niteliğinde olması uygun olacaktır.

Bu tanım ve öneriler bağlamında, çalışmanın önceki bölümünde belirtilen ve ifade edilen süreçlere yapılan müdahale önerileri aşağıda gösterilecektir. Koruma-Ulaşılabilirlik Akreditasyon Modeli'nin temel bakış açılarından biri olan “mevcut süreçlerin mümkün olduğu kadar az değiştirilmesi, taşınmaz kültür

varlıklarının ulaşılabilirliklerinin mümkün olan en az müdahale ile gerçekleştirilmesi” ilkesinden yola çıkmıştır.

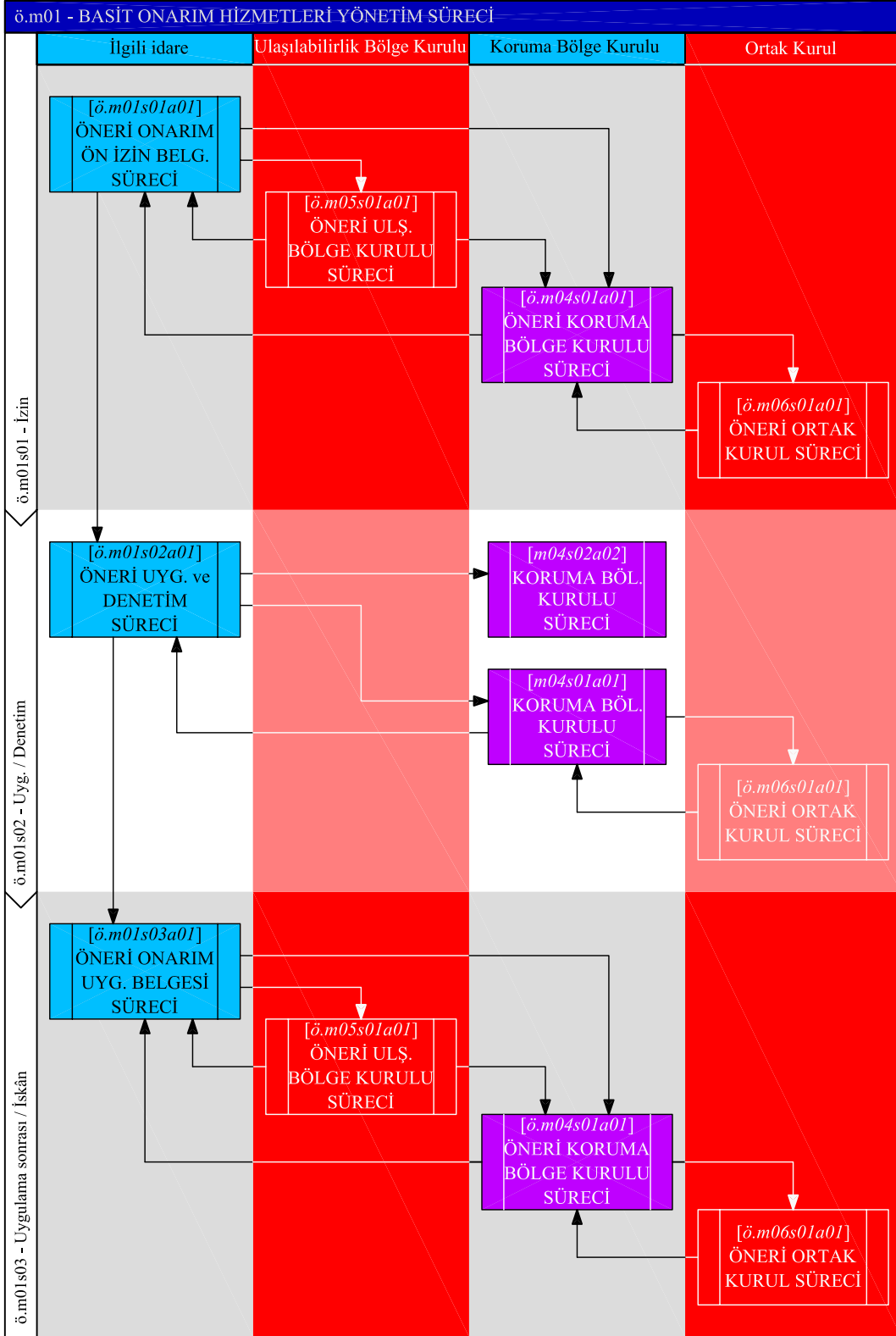
Mevcut süreçlere yapılması önerilen müdahaleler, akış şemalarında kırmızı; mevcut süreçlerde yer almayan kurum ve benzeri yapılanmalar ise kavuniçi renkle ifade edilecektir.

Basit onarımın söz konusu olduğu durumlarda (Ek-14) istenen başvuru evraklarına Ulaşılabilirlik Raporu'nun eklenmesi öngörülmüştür. Ulaşılabilirlik Raporu, yapının mevcut ulaşılabilirlik durumunun özetlendiği bir rapor olmakla ve Ulaşılabilirlik Projesi'nin bir eki olmanın yanında özellikle basit onarımlarda mevcut haliyle ulaşılabilirlik gereksinmelerinin zaten karşılanmakta olduğunu ve esaslı onarım gerektirecek bir durum arz etmediğinin bir özeti mahiyetinde olacaktır. Şayet, Ulaşılabilirlik Raporu'nda öngörülen müdahalelerin ilgili idarenin yetkisini aştığı bir durum söz konusuysa, ilgili idarenin Ulaşılabilirlik Projesi'ni ilgisinden isteyerek konuyu tüm bilgi ve belgeleriyle birlikte Koruma Bölge Kurulu'na sevk etmesi önerilmektedir.

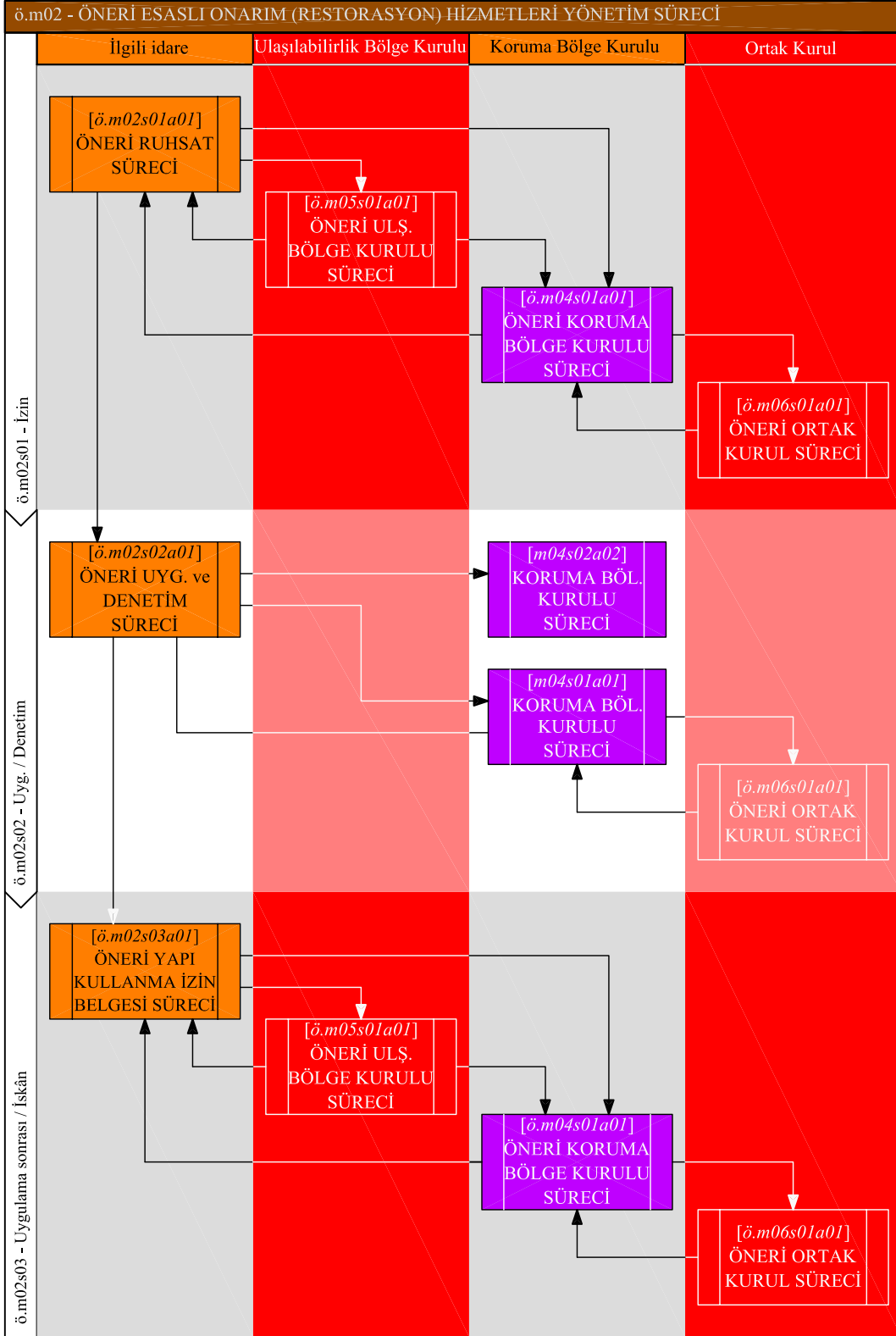
Taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri bağlamında uygulama ve denetim süreci (Ek-15) ilgili idarenin mevcut durumda mevzuattan aldığı yetkiyi kullanması paralelinde, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu'nun katılımı önerilmektedir.

Onarım Uygunluk Belgesi sürecinde ise gene Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu'nun katılımı söz konusu olacaktır (Ek-16). Denetimler sonucunda ulaşılabilirlik durumunun yeterli olmadığı ve bu yetersizliğin basit ya da esaslı onarım kapsamına girebilecek müdahalelerle ortadan kalabileceği öngörülüyorsa, sürecin uygun yerlerine geri dönüşler önerilmektedir.

Esaslı onarıma ilişkin süreçlerde ise, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün önerilen sekreteryası gereği Ulaşılabilirlik Projesi Ön Onayı'nı vermesi önerilmektedir (Ek-17). Bu süreç dahilindeki yoğun akış trafiğinin ise konunun ilgilileri tarafından takip edilmeleri öngörülmektedir.



Şekil 5.3: Öneri basit onarım hizmetleri yönetim süreci



Şekil 5.4: Öneri esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri yönetim süreci



Şekil 5.5: Öneri Restorasyon başvuru evrakları

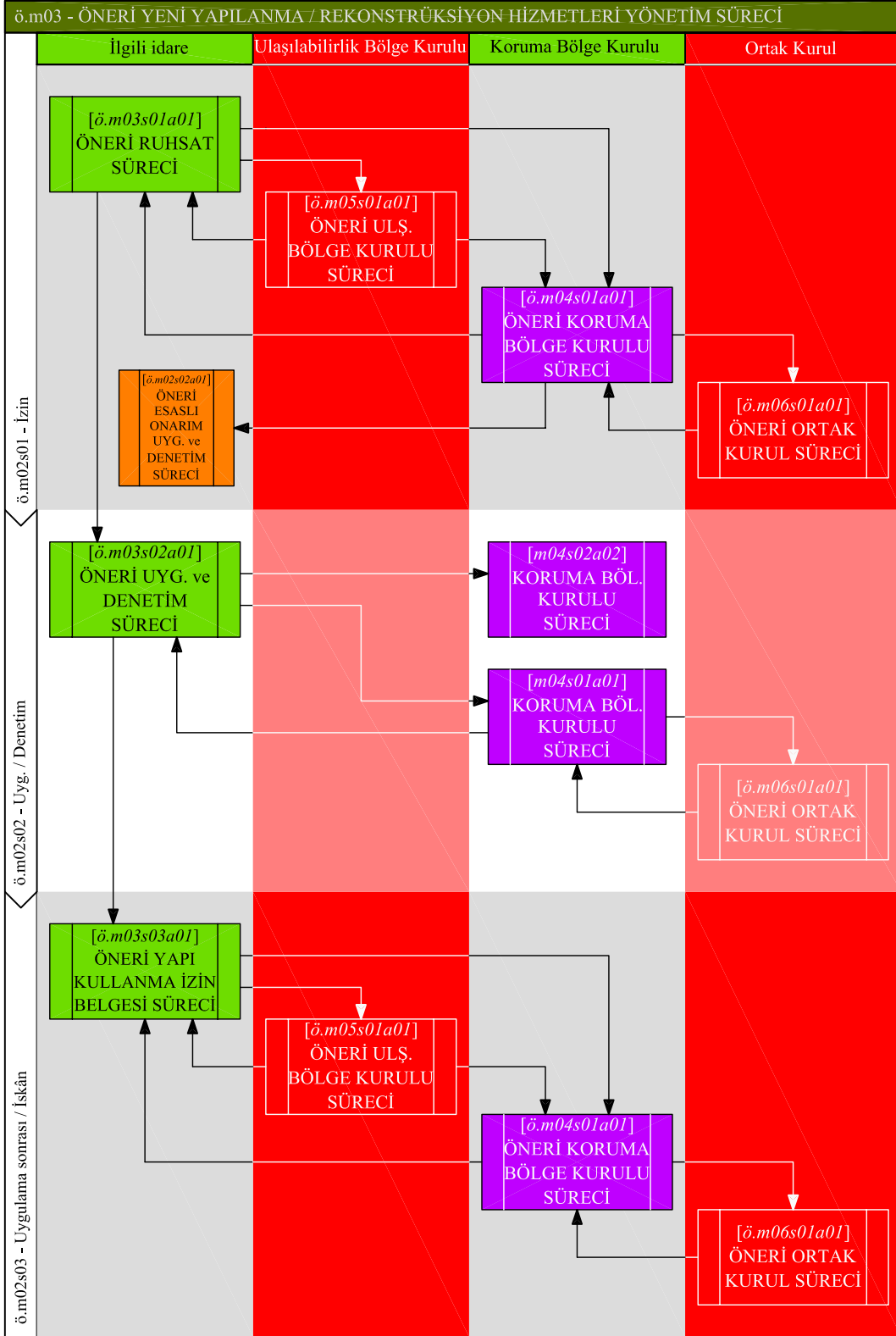
Taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirlikleri bağlamında uygulama ve denetim süreci, (Ek-18) diğer öneri süreçlerde olduğu gibi ilgili idarenin mevcut durumda mevzuattan aldığı yetkiyi kullanması paralelinde, Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu'nun katılımı önerilmektedir.

Esaslı onarıma dair yapı kullanma izin belgesi sürecinde gene Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Komisyonu'nun katılımı söz konusu olacaktır (Ek-19). Denetimler sonucunda ulaşılabilirlik durumunun yeterli olmadığı ve bu yetersizliğin basit ya da esaslı onarım kapsamına girebilecek müdahalelerle ortadan kalabileceği öngörülüyorsa, sürecin uygun yerlerine geri dönüşler önerilmektedir.

Koruma-ulaşılabilirlik akreditasyon hizmetleri yönetim sürecinin (Şekil 5.7) tüm müdahale tiplerinde; ilgili idare, Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu, Koruma Bölge Kurulu ile Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurullarının yoğun ve birçok geri dönüş içeren izlekleri bulunmaktadır.

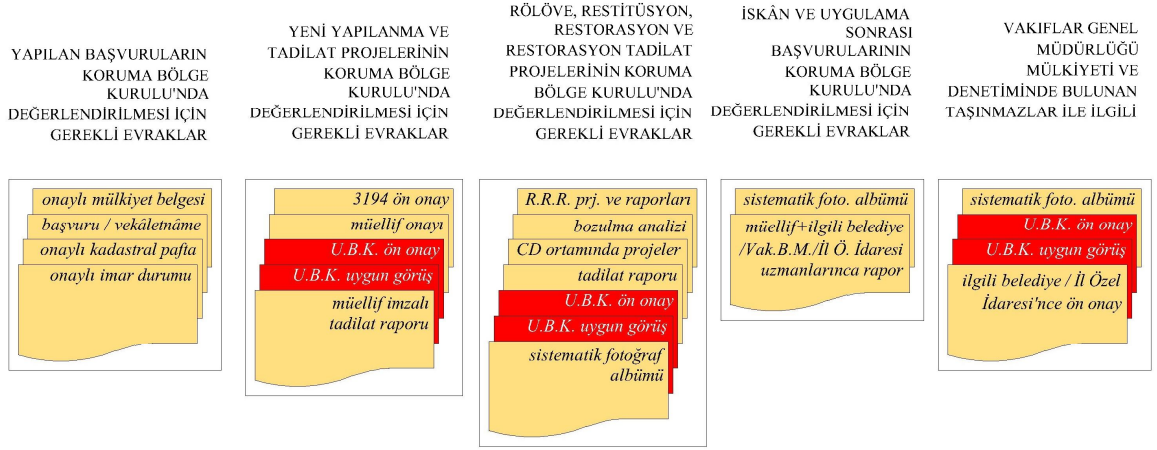


Şekil 5.6: Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon başvuru evrakları



Şekil 5.7: Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon hizmetleri yönetim süreci

(Ek-20) Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon ruhsat süreci
(Ek-21) Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon uygulama ve denetim süreci
(Ek-22) Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon yapı kullanma izin belgesi süreci



Şekil 5.8: Öneri Koruma Bölge Kurulu başvuru evrakları

Tamamıyla yeni bir süreç olarak önerilen Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu sürecinde (Ek-25) konu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanunu kapsamına giriyorsa ön onaylı Ulaşılabilirlik Projeleri, U.B.K. Uygun Görüşü ile birlikte Koruma Bölge Kurulu'na sevk edilmesi; kanun kapsamında değilse de, U.B.K. uygun görüşü, ilgili idarenin süreçlerine dâhil olacak şekilde ilgisine iletilmesi önerilmektedir.

Koruma Bölge Kurulu – müdürlük sürecinde (Ek-23), 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun kapsamına giren taşınmaza yönelik olarak tek yeni aşama konunun U.B.K. sürecinden geliyor olmasıdır. Diğer bir deyişle, konunun Koruma Bölge Kurulu'na Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu'ndan sevk edilmiş olması, konunun Koruma Bölge Kurulu müdürlüğünün karar üretebilme yetkisi dışında olduğu, kurul kararı gerektirdiği anlamına gelmektedir.

Koruma Bölge Kurulu sürecinde (Ek-24) ise sürecin mevcut haliyle ilerlemesi, ancak Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu'nun uygun gördüğü halde müdahalelerin koruma mevzuatına uymaması durumunda konu Ulaşılabilirlik-Koruma Ortak Kurulu'na sevk edilmesi önerilmektedir.

Ortak Kurul sürecinde (Ek-26) hemen hemen Koruma Bölge Kurulu'yla benzer bir süreç olarak önerilmektedir. Bu süreçte şayet taşınmaz kültür varlığının

ulaşılabilirliğinin, ulaşılabilirlik mevzuatına uygun bir biçimde sağlanamayacak olması durumunda gerekçeli kararın evre ve Şehircilik İl M¼d¼rl¼đ¼'ne sev edilmesi durumunda Ulaşılabilirlik İstisna Belgesi verilecektir.

Bununla birlikte, konunun gerek koruma ve gerekse de ulaşılabilirlik mevzuatına uygun olması durumunda gerekçeli kararın, uygun g¼r¼ř mahiyetinde Ulaşılabilirlik B¼lge Kurulu'na iletilmesi ¼nerilmektedir.

K¼lt¼r varlıklarının ulaşılabilirliğinin sağlanması s¼z konusu olan uygulamalarda ise Ulaşılabilirlik B¼lge Kurulları'nın konu hakkında onayları, koruma b¼lge kurulları nezdinde olumlu g¼r¼ř olarak değerlendirilecektir. Şayet koruma b¼lge kurulu, Ulaşılabilirlik B¼lge Kurulu onaylı proje gereği yapılacak m¼dahalelerin taşınmaz k¼lt¼r varlığının tarihi ¼nemine, dokusuna, str¼kt¼r¼ne ve benzeri değerlerine zarar verebileceği d¼ř¼ncesinde olmazsa r¼l¼ve, restit¼syon, restorasyon /yeni yapılanma /rekonstr¼ksiyon projelerinin eki kapsamındaki Ulaşılabilirlik Proje ve raporlarının da kurulca onaylanması ¼nerilmektedir. Şayet koruma b¼lge kurulunca, taşınmaz k¼lt¼r varlığının tarihi ¼nemine, dokusuna, str¼kt¼r¼ne ve benzeri değerlerine zarar verebilecek bir m¼dahale olacağı fikri oluşursa, Koruma B¼lge Kurulu M¼d¼rl¼đ¼ koordinasyonunda Ulaşılabilirlik B¼lge Kurulu'na ortak toplantı talebi iletilecek ve Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurulu adı altında ortak çalışma yapılacaktır. Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurulu'na, 2863 sayılı kanundan dolayı K¼lt¼r Varlıklarını Koruma B¼lge Kurulu Başkanı başkanlık etmesi ¼nerilmektedir.

Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurulu, D¼nyadaki benzerlerinin aksine iki ayrı kurulun oluşturduğu bir yapıda olacaktır. Benzer ¼rneklerde ulaşılabilirlik ile ilgili kurulunun kararları genellikle k¼lt¼r varlıklarından sorumlu yetkili memur ya da kurumun onaylından sonra y¼r¼rl¼đe konmaktadır.

Sekreteryaya hizmetlerini Koruma B¼lge Kurulu M¼d¼rl¼đ¼'n¼n ¼stleneceđi Koruma-Ulaşılabilirlik Ortak Kurulu, Koruma B¼lge Kurulu m¼d¼rl¼đ¼n¼n oluşturacağı gündem çerçevesinde iki kurulun da t¼m ¼yelerinin katılımıyla toplanacaktır. Ortak Kurul'un d¼zenli bir toplantı rutini olmaması, toplantı yeri ve benzeri konuların iş yoğunluğuna g¼re belirlenmesi ¼nerilmektedir.

Ortak Kurul, taşınmaz k¼lt¼r varlığı mahiyetindeki t¼m kamu yapıları, m¼zeler, ¼renyerleri, sit alanları ve benzeri yerler ile yapı sahiplerinin talebi

üzerine özel mülkiyete konu taşınmazlara yapılacak müdahalelere onay yetkisine sahip olacaktır. Ayrıca tarihi yapılara kamusal alanlardan erişim güzergâhlarına ve sit alanlarının ulaşım kararlarına ilişkin müdahaleler için de Ortak Kurul'un uygun görüşü gerekmektedir (Ek-26).

Ortak Kurul çalışmaları iki şekilde yürütülecektir:

1- Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu'nun uygun görüşünün Koruma Bölge Kurulu tarafından uygun görüldüğü durumlarda oturumsuz toplantı yapılmış kabul edilecektir;

2- Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu'nun uygun görüşünde önerilen müdahalelerin Koruma Bölge Kurulu tarafından, taşınmaz kültür varlıklarına olumsuz etki yapacak olmasından dolayı uygun görülmediği durumlarda oturumlu toplantı yapılacaktır.

Bunun en önemli getirisi özellikle kültür varlıklarında olduğu üzere, zaten yoğun olan izlek silsilesini ulaşılabilirlik özelinde daha fazla bürokrasiden kurtarmaktır.

Ortak Kurul kararıyla ulaşılabilirliğin sağlanamadığı resmileştiğinde, ilgili tarafa "Ulaşılabilirlik İstisna Belgesi" verilmesi önerilmektedir. Söz konusu taşınmaz kültür varlığında sağlanacak hizmet ve etkinliklerin her türlü tanıtım, internet kaynakları ile varlığın girişine ya da görülebilecek yerlerine, alanın ulaşılabilirlik konusunda istisnaya sahip olduğunu belirten uyarılar konularak kısıtlı insanların durumdan haberdar olmalarının sağlanması önemlidir.

6. SONUÇ

Bu çalışmada 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamındaki taşınmaz kültür varlıklarına, bu taşınmazlarda hizmet veren ve/veya verecek kamusal fonksiyonlara 5378 sayılı Özürlüler Kanunu'na dayanılarak zorunlu tutulan ulaşılabilirliğinin sağlanmasına yönelik bir idari model sunulmuştur. Türkiye'deki mevzuat ile bu mevzuata göre oluşturulmuş mevcut yapılanmayı etkili biçimde kullanmayı hedef alarak minimal müdahalelere dayanan bu model, sistemin eksikliklerini giderme bağlamında uluslar arası işleyişin analiziyle geliştirilmiştir. Bu doğrultuda modelde uluslararası örnekler olduğu kadar Türkiye'nin yerel özellikleri de göz önünde bulundurulmuştur.

Taşınmaz kültür varlıklarının, ulaşılabilirlik bağlamındaki yaklaşımlar açısından ele alındığı Koruma-Ulaşılabilirlik Akreditasyon Modeli'nin gelişim aşamasında, Türkiye'deki mevcut durum olduğu kadar uluslararası sistemler de analiz edilmiştir. Bu analizler sayesinde yukarıda sayılan hususlardaki eksikliklerin Türkiye'nin yerelliği bağlamında giderilmesi sağlanacaktır.

Çalışmanın bir diğer aşaması ise korumaya dair tüm süreçlerin ulaşılabilirlik bağlamında irdelenmesini içermektedir. Daha önce belirlenen eksiklikler ve teorik müdahale önerileri bağlamında bu akış şemalarına yapılacak müdahaleler belirlenmiştir. Bu müdahalelerin yasal dayanak bağlamındaki düzenleme önerileri de model kapsamında ilişkilendirilmiştir. Genel olarak mevzuata ve süreçlere çok kapsamlı müdahalelerin uygulanabilir olmayacağı düşüncesiyle mevcut sistemin en üst düzeyde kullanımı söz konusu olacaktır. Dolayısıyla bu tip çalışmalarda sisteme asgari müdahale edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada önerilen modelde de bu handikap dikkate alınmıştır.

Bu çalışma, mimari tasarım bağlamındaki ulaşılabilirlik kültürünün, taşınmaz kültür varlıkları açısından ortaya çıkan problemlere yöneliktir. Ulaşılabilirlik kültürünün değerlendirilmesi açısından bugüne kadar yapılan çalışmalardan farklılıkları şunlardır:

- Mimari tasarımda koruma ve ulaşılabilirlik konularını bir arada ele almaktadır;

- koruma, ulaşılabilirlik ve akreditasyon konularının Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında ihtiyacı olan çatının oluşturulmasına yönelik bir çalışmadır;
- taşınmaz kùltür varlıklarının ulaşılabilirliğine yönelik Türkiye’de yapılan ilk çalışmadır;
- mevzuat metinleri de dahil olmak üzere taşınmaz kùltür varlıkları ile ulaşılabilirlik konularından öte, bu konulara ait kavramları bir arada kullanan ilk çalışmadır;
- problemin çözümlüne yönelik olarak Türkiye’deki mevcut mevzuatı ve bu mevzuata dayanan mevcut idari yapılanmayı kullanacak, gerektiğinde ise bunlara asgari düzeyde müdahalelerde bulunacak bir modeldir;
- uluslararası uygulamalardan beslenen, ancak yerellik bağlamında Türkiye’nin şartları göz önünde bulundurularak oluşturulmuş bir modeldir;
- salt kùltür varlıklarının yanında, tüm yapılı çevrenin ulaşılabilirliğini hedef alan çalışmaların, yasal mevzuat düzenlemelerinin, standartlaşmaların önünü açacak yol gösterici bir çalışmadır.

Bu çalışmanın devamında yapılabilecek ve gelecekteki çalışmalara yol gösterebileceği düşünölen bazı öneriler şöyle sıralanabilir:

- modelin önerdiği yasal revizyonların kamu kurumları nezdinde hazırlanarak süratle uygulamaya geçilmesi;
- modelin uygulama aşamasında mükemmelleştirilmesine yönelik ciddi bir analiz çalışmasının yapılması;
- modelin yol göstereceği standartlaşmanın ve ilgili sorumluların belirlenerek süratle uygulamaya geçirilmesi;
- doğurgan bir model olması bağlamında yeni çalışmalara yol göstermesi;
- kurulacak akademik akreditasyon sisteminin teorik temellerinin oluşturularak teknik eğitimin akreditasyon ve belgelendirmesinin sistematize edilmesi.

Dolayısıyla çalışma,

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı;
- Kùltür ve Turizm Bakanlığı;
- Çevre ve şehircilik Bakanlığı;
- koruma bölge kurulları;

- koruma profesyonelleri;
- ulaşılabilirlik profesyonelleri;
- sivil toplum kuruluşları;
- üniversiteler;
- yerel yönetimler;
- akreditasyon kurum ve kuruluşları;
- kısıtlı bireyler

için bir referans kaynak niteliği taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- ACHP (Advisory Council On Historic Preservation), “*Advisory Council On Historic Preservation*”, (erişim: 14 Nisan 2014)
<http://www.achp.gov/>
- ACHP (Advisory Council On Historic Preservation), “*State Historic Preservation Officers*”, (erişim: 14 Nisan 2014)
<http://www.achp.gov/shpo.html>
- ADA, “*1994 ADA Standards for Accessible Design*”, Department of Justice, 1994. (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/1991standards/adastd94-archive.pdf>
- ADA, “*Accessibility Guidelines. Published in the Federal Register July 23, 2004 and amended August 5, 2005*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
http://www.ada.gov/archive/NPRM2008/ada_standards/proposedadastds.htm
- ADA, “*2010 ADA Standards for Accessible Design*”, Department of Justice, 2010. (erişim: 11 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/regs2010/2010ADASTandards/2010ADASTandards.htm>
- ADA, “*Americans with Disabilities Act Title III Technical Assistance Manual*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/reachingout/title314.html>
- ADA, “*The ADA and City Governments: Common Problems*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/comprob.ht>
- ADA, “*ADA Title III Regulation 28 CFR Part 36*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/reachingout/t3regl3.html>
- ADA, “*ADA Guide for Small Towns*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.ada.gov/smtown.htm>
- AGDE (Australian Government, Department of the Environment), erişim: 6 Kasım 2014.
<http://www.environment.gov.au/>
- AIA, “*Guide to Historic Preservation*”, The American Institute of Architects, 2001.
- Aksoy, Ö., “*Uyum Sürecinin Mimarlık Sistemi İçinde Örneklenmesi*”, Trabzon: K.T.Ü. İnşaat ve Mimarlık Fakültesi, 1974.
- Aközer, E., “*Bir ‘Evrensel Tasarıma Giriş’ Dersinden Ne Öğrenebiliriz*”, “Herkes İçin Tasarım” Müfredatı Geliştirme Çalıştayı, Eskişehir, (2011) 20-31
- Alberta Culture and Tourism, “*Heritage and Museums*”, (erişim: 5 Kasım 2014)
<http://culture.alberta.ca/heritage-and-museums/>
- Alberta SCC (Safety Codes Council), “*Alberta, A Safe Place to Live, Work and Play*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.safetycodes.ab.ca/Public/Pages/default.aspx>

- Altınok, M. ve Kars M. M.; “*Tekerlekli Sandalye Kullanan Engellilere Yönelik Islak Mekân Düzenlemelerinde Fonksiyonel Yaklaşımlar*”, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı 21, Nisan 2010.
- AMO (Hong Kong Government, Antiquities and Monuments Office, Leisure and Cultural Services Department), “*Assessment of 1444 Historic Buildings*”, (erişim: 6 Kasım 2014).
<http://www.amo.gov.hk/en/built2.php>
- Anon, “*American Convention On Human Rights*”, Pact Of San Jose, Costa Rica, 1969.
http://www.oas.org/dil/access_to_information_American_Convention_on_Human_Rights.pdf
- Anon, “*African (Banjul) Charter On Human And Peoples' Rights*”, 1981.
http://www.africa-union.org/official_documents/ treaties_%20conventions_%20protocols/banjul%20charter.pdf
- Anon, “*Additional Protocol To The American Convention On Human Rights In The Area Of Economic, Social And Cultural Rights*”, Protocol Of San Salvador, 1988.
- Anon, “*Convention on the Rights of the Child*”, 1989.
<http://www2.ohchr.org/english/law/pdf/crc.pdf>
- Anon, “*Uluslararası Akreditasyon*”, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1997.
- Anon, “*Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Kültür Özel İhtisas Komisyonu Raporu*”, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, (Ocak 2006)
- Anon, “*Creating A Culture of Accessibility*”, Halton District School Board, Burlington, ON, (2010)
- Anon, “*Arts and Cultural Education at School In Europe*”, European Commission Education Audiovision and Culture Executive Agency, (erişim: 27 Aralık 2013),
http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice%20/documents/thematic_reports/13EN.pdf
- Anon, (erişim: 27 Aralık 2013),
http://www.sentezhaber.com/images/haberler/kadikoyde_engellileri_engelleyen_yol_h86230.jpg
- Anon, (erişim: 27 Aralık 2014),
http://www.gazipasasahil.com/resim/haber/2012/hatal_parka_ceza_yayor.jpg
- Anon, “*Declaration of Independence*”, 1776. (erişim: 12 Nisan 2014)
<http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration.html>
- AMPA (Alberta Municipal and Public Affairs), “*Building STANDATA*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
http://www.municipalaffairs.alberta.ca/cp_building_standata.cfm
- ARC (Auckland Regional Council), “*Applying For Resource Consent: Assessing Effects on Cultural Heritage*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
https://chi.net.nz/Documents/CH4_ASSESSING_EFFECTS_WEB.pdf

- Arcan, E.F ve Evci, F., “*Mimari Tasarıma Yaklaşım: Bina Bilgisi Çalışmaları*”, İstanbul: Tasarım Yayın Grubu, 1999.
- Arkansas Preservation, “*Arkansas Historic Preservation Program*”, (erişim: 26 Nisan 2014)
<http://www.arkansaspreservation.com>
- Atıcı, İ., “*Fiziksel Engelliler ve Kentsel Mekânın Kullanımı*”, Master Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı, 2007.
- Australian Heritage Council, “*Guidelines for the Assessment of Places for the National Heritage List*”, Department of the Environment, Water, Heritage and the Arts, 2009. (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.environment.gov.au/system/files/resources/8b50f335-42e8-4599-b5e0-ac643f75475f/files/nhl-guidelines.pdf>
- Aybay, R., *Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları:113, Ankara, 2006.
- Baker, J.P. ve ark., “*An Evaluation of the Disability Experience by the Life Without Limits Project*”, United Cerebral Palsy, (erişim: 12 Kasım 2012).
http://www.ucp.org/uploads/media_items/state-of-disability-in-america-an-evaluation-of-the-disability-experience-by-the-life-without-limits-project.original.pdf
- Başbakanlık, *T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Genelgesi*, Ankara, 2002.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2002/2002-0320-20515.pdf
- Başbakanlık, *T.C. Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü Genelgesi*, Ankara, 2006.
http://www.basbakanlik.gov.tr/genelge_pdf/2006/2006-0010-006-09192.pdf#page=1
- Baynton, D.C., “*Savages and Deaf-Mutes-Evolutionary Theory and the Campaign Against Sign Language*”, Journal For the Anthropological Study of Human Movement, volume 8.4, University of Illinois, 1995, (erişim: 12 Kasım 2012).
http://jashm.press.illinois.edu/8.4/8-4Savages_Baynton139-173.pdf
- Belir, Ö., “*Mimari Erişilebilirlik Kılavuzu*”, Özürlüler Vakfı, 2009.
- Beyhan, A.; “*Sosyal Devlet*”; Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü; Bolu; 2008.
- Blevins, E.E., “*Documentation of the Architecture of the Architecture of Samuel Lapham and the Firm of Simons & Lapham*”, Masters of Fine Arts in Historic Preservation Thesis, Savannah College of Art & Design, 2001.
- BM (Birleşmiş Milletler), “*Birleşmiş Milletler Türkiye Tanıtım Broşürü*”,
<http://www.un.org.tr/BMAnkaraweb.pdf> (erişim: 6 Kasım 2012)
- BM (Birleşmiş Milletler), “*Convention on the Rights of Persons with Disabilities and Optional Protocol*”, (erişim: 18 Kasım 2012)
<http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>

- Bryson, B., “*At Home: A Short History of Private Life*”, Transworld Publishers, 2010.
- BUNKA (Agency for Cultural Affair of Japan), “*Protection Systems for Intangible Cultural Heritage In Japan*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
http://www.bunka.go.jp/bunkazai/pamphlet/pdf/pamphlet_en_05.pdf
- CADW, “*The Welsh Historic Environment: Position Statement 2010-11*”, 2012. (erişim: 6 Kasım 2014)
http://cadw.wales.gov.uk/docs/cadw/publications/The%20Welsh%20Historic%20Environment%20Position%20Statement%202010-11_EN.pdf
- CDMN (Centre Des Monuments Nationaux), (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.monuments-nationaux.fr>
- CHA (Cultural Heritage Administration), “*Cultural Heritage*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
http://116.67.40.25/NEW_PDF/20110315.pdf
- City of Port Moody, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.portmoody.ca/modules/showdocument.aspx?documentid=5624>
- Coaldrake, W.H., “*Architecture and Authority in Japan*”, Routledge, New York, 2002.
- Coffey, K.R., “*A Handbook to Guide Educational Institutions Through the Accreditation Process : the ABCs of Accreditation*”, Lewiston, N.Y.: E. Melen Pres, 2004.
- CoC (City of Chicago), “*Historic Preservation – What We Do*”, (erişim 16 Nisan 2014)
<http://www.cityofchicago.org/city/en/depts/dcd/provdrs/hist.html>
- CoM (City of Minneapolis), “*Minneapolis Heritage Preservation: Building A Future For Minneapolis By Preserving Its Past*”, (erişim: 30 Ocak 2014)
<http://www.ci.minneapolis.mn.us/hpc/>
- Commission Of The European Communities, “*Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities*“, Communication From The Commission To The Council, The European Parliament, The Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, Brussels, 2000.
http://www.ozurluveyasli.gov.tr/upload/mce/eski_site/raporlar/uluslararası/ab/ABmuktesebati/2000barrierfreeeuropa.pdf
- Council of the European Union, “*Council Decision of 3 December 2001 on the European Year of People with Disabilities 2003*”, 2001/903/EC. (erişim: 18 Kasım 2012)
http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Decision&an_doc=2001&nu_doc=903
- Çağlar, S., “*Engellilerin Erişebilirlik Hakkı Ve Türkiye’de Erişebilirlikleri*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (2) 2012.
- ÇŞB (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı), “*Kent Bilgi Sistemleri Standartlarının Belirlenmesi Projesi: İP-3 (2): İş Süreci Analizi*”, Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü, Şubat 2012.

- Çolak, N.İ., “*Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Hukuku*”, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Demir, E., “*İnsan Haklarının Evrenselliği Görüşü Karşısında Kültürel Rölativizm*”, Marmara Üniversitesi MÜFH-HAD 14(3) (2008) 209-242.
- Denkmalpflege in Niedersachsen, (erişim: 11 Kasım 2014)
http://www.denkmalpflege.niedersachsen.de/download/31631/Organisation_der_Denkmalpflege_in_Niedersachsen_Grafik_2009.pdf
- DİE ve ÖZİDA, *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 2004.
- District of Columbia, “*2016 District of Columbia Historic Preservation Plan: Enriching Our Heritage*”, (erişim: 26 Nisan 2014)
<http://planning.dc.gov/DC/Planning/About+Planning/News+Room/2016+District+of+Columbia+Historic+Preservation+Plan:+Enriching+Our+Heritage>
- DOENI (Department of Environment for North Ireland), “*Historic Buildings Council – Role of Council and Job Description*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
http://www.doeni.gov.uk/niea//role_of_the_council_and_job_description.pdf
- Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y., “*Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım: Herkes İçin Tasarım-Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler*”, Mimarlık Dergisi, sayı: 347, Mayıs-Haziran 2009.
- Edwards, W., “*Japanese Archaeology and Cultural Properties Management: Prewar Ideology and Postwar Legacies*”, Wiley-Blackwell, Oxford, 2005.
- Ellis, S.S., “*Madame Vieux Carré: the French Quarter in the Twentieth Century*”, University of Mississippi, 2009.
- Enders, S. ve Gutschow, N., “*Architectural and Urban Conservation in Japan*”, Axel Menges London, (1998).
- English Heritage, “*Conservation Bulletin*”, Sayı 35, Nisan 1999. (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.english-heritage.org.uk/publications/conservation-bulletin-35/conservationbulletin35.pdf>
- English Heritage, (erişim: 6 Kasım 2014),
<http://www.english-heritage.org.uk/>
- English Heritage, “*Easy Access to Historic Buildings*”, Whimster Associates, Swindon, 2012.
- English Heritage, “*Easy Access to Historic Landscapes*”, Whimster Associates, Swindon, 2013.
- Erdem, H., “*Ankara’da İç ve Dış Mekân Tasarımlarında Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Yaşam Analizi*”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mobilya ve Dekorasyon Eğitimi, Ankara 2007.
- Erder, C., “*The Venice Charter Under Review*”, 1977. (erişim: 14 Ekim 2014)
<http://www.international.icomos.org/venicecharter2004/erder.pdf>

- European Commission, “*Definitions Of Disability In Europe-A Comparative Analysis*”, Directorate-General for Employment and Social Affairs, A study prepared by Brunel University, September 2002.
http://www.ozurluveyasli.gov.tr/upload/mce/eski_site/raporlar/uluslararası/ab/ABdokumanlar/definitionofdisabilityineuropa.pdf
- European Commission, “*United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*”. (erişim: 18 Kasım 2012)
http://ec.europa.eu/justice/discrimination/disabilities/convention/index_en.htm
- EYH (Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü), (erişim: 17 Kasım 2014)
<http://eyh.gov.tr/>
- FDS (Florida Department of State), “*Division of Historical Resources*”, (erişim: 25 Nisan 2014)
<http://www.flheritage.com/>
- FDS (Florida Department of State), “*Preserving Florida’s Heritage More Than Orange Marmelade: Florida’s Comprehensive Historic Preservation Plan 2012-2016*”, 2012.
- Feldblum, C.R., “*Definition Of Disability Under Federal Anti-Discrimination Law: What Happened? Why? And What Can We Do About It?*”, Symposium Article, Berkeley Journal of Employment and Labor Law, 2000.
http://www.law.georgetown.edu/archiveada/documents/DefinitionofDisability_000.pdf
- GAPC (Georgia Alliance of Preservation Commissions), “*How to Designate a Local Historic District: As prescribed by the Georgia Historic Preservation Act, O.C.G.A. 44-10-20*”, (erişim: 5 Kasım 2014)
http://georgiashpo.org/sites/uploads/hpd/pdf/HT_designate_local_district.pdf
- Georgia Department of Natural Resources, “*What’s the Difference Between a National Register Historic District and a Local Historic District*”, (erişim: 5 Kasım 2014)
http://georgiashpo.org/sites/uploads/hpd/pdf/NR%20vs%20local_fs.pdf
- Gibbon, K., “*Who Owns the Past?: Cultural Policy, Cultural Property, and the Law*”, Rutgers University Press, NJ, 2005
- GOV.UK, “*Policy: Protecting, Conserving and Providing Access to the Historic Environment In England*”, Department of Culture, Media & Sport, 27 Şubat 2013. (erişim: 6 Kasım 2014)
<https://www.gov.uk/government/policies/protecting-conserving-and-providing-access-to-the-historic-environment-in-england>
- Gökçay, G. ve ark., “*Engelli Çocuklara ve Ailelerine Sağlanan Olanaklar*”, Rehber, T.C. İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü, İstanbul, 2011.
- Greene, A., Workman, B., “*Using Work Based Learning and Accreditation to recognise Continuous Professional Development*”, San Fransisco: KHK Ent. Co., 1999.

- GSA (General Services Administration), “*Removing Architectural Barriers*”, Center For Federal Buildings and Modernizations-Office of the Chief Architect, Washington DC, 2012.
- Gülmez, B. (editör), “*Kültür Tarihi*”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, (2011)
- Gümüş, D.Ç., “*The Attitudes of Responsible Local Agencies Towards Disabilities*”, Doktora Tezi, The Graduate School of Natural and Applied Sciences of Middle East Technical University, Ankara, 2008.
- Hämäläinen, E.A., “*The Routledge International Handbook*”, 2001.
- Hamm, M.S., “*The Fundamentals of Accreditation*”, Amer Society of Assn, 1997:39-46.
- HBC (Historic Buildings Council), (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.hbcni.gov.uk/>
- HEACS (Historic Environment Advirosoy Council for Scorland), (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.heacs.org.uk>
- Heritage Victoria, “*Access for All to Heritage Places*”, Department of Planning and Community Development, 2008.
- Hickman, M.L., “*Japan's Golden Age: Momoyama*” New Haven: Yale University Press, 2002.
- Historic Scotland, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.historic-scotland.gov.uk/>
- Holmes-Siedle, J., “*Barrier-free Design-A Manual For Building Designers And Managers*”, Oxford, Butterworth-Heinemann Ltd., 1996.
- Hong Kong Government, “*Antiquities and Monuments Ordinance*”, (erişim: 4 Mart 2015)
www.legislation.gov.hk/blis_ind.nsf
- ICOMOS, “*The Athens Charter For the Restoration of Historic Monuments*”, (erişim: 04 Mart 2015)
www.icomos.org/en/charters-and-standards/167-the-athens-charter-for-the-restoration-of-historic-monuments
- ICOMOS, “*International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*”, (erişim: 04 Mart 2015)
www.icomos.com/charters/venice_e.pdf
- ICOMOSTR (Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi), “*ICOMOS Arası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Hakkında*”, (erişim: 03 Şubat 2014)
<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Icerik&ayrinti=Icomos&dil=tr>
- IHPA (Illinois Historic Preservation Agency), “*Preservation Services*”, (erişim: 16 Nisan 2014)
<http://www.state.il.us/hpa/ps/>

- Issarathumnoon, W., “*The Machizukuri Bottom-up Approach to Conservation of Historic Communities: Lessons for Thailand*”, The Nippon Foundation Urban Design Lab, Tokyo University. (erişim: 6 Kasım 2014)
http://utud.sakura.ne.jp/research/publications/_docs/2005aij/wi041112.pdf
- İzmir Mimarlar Odası, “*Ulaşılabilirlik Kılavuzu*”,
<http://izmimod.org.tr/index.php?sayfa=engelli2&kat=dev> (erişim 11 Ocak 2012).
- Jokilehto, J., “*A History of Architectural Conservation*”, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999.
- Joliet (City of Joliet), “*Good Access Is Good Business*”, (erişim: 11 Kasım 2014)
<http://www.visitjoliet.org/modules/showdocument.aspx?documentid=722>
- Kapur, R., “*Human Rights in the 21st Century: Take a Walk on the Dark Side*”, Sydney Law Review, vol:28, 2006.
http://rp-www.law.usyd.edu.au/slr/slr28_4/Kapur.pdf
- Kaleli, E.E., “*Türkiye’de Tekerlekli Sandalye Engellileri İçin Konut İç Mekanları ve Donatı Elemanlarının Tasarımına Bir Yaklaşım*”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Sanatta Yeterlilik Tezi; Ankara, 2002.
- Kars, M. M., “*Tekerlekli Sandalye Kullanan Engellilere Yönelik Islak mekân Düzenlemelerinde Uyarılar*”, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mobilya ve Dekorasyon Eğitimi Anabilim Dalı, 2008.
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)’nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun*”, 1999. (erişim tarihi: 29 Aralık 2013)
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14199/arkeolojik-mirasin-korunmasına-iliskin-avrupa-sozlesmes-.html>
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Dünya Kültürel Ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi*”, 1983. (erişim tarihi: 5 Şubat 2014)
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14269/dunya-kulturel-ve-dogal-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi*”, 1989. (erişim tarihi: 5 Şubat 2014)
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14268/avrupa-mimari-mirasinin-korunmasi-sozlesmesi.html>
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*”, 2003. (erişim tarihi: 5 Şubat 2014) a
<http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14232/kultur-ve-turizm-bakanligi-teskilat-ve-gorevleri-hakkin-.html>
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Merkez Teşkilatı*”, (erişim: 11 Kasım 2014)
<http://www.kultur.gov.tr/TR,22962/merkez-teskilati.html>
- KTB (Kültür ve Turizm Bakanlığı), “*Taşra Teşkilatı*”, (erişim: 11 Kasım 2014) a
<http://www.kultur.gov.tr/TR,22997/tasra-teskilati.html>

- Kuban, D., “*Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama*”, YEM Yayın, İstanbul, 2000.
- Kuntay, O. ve ark., “*Erişilebilirlik*”, Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 2004-2005 öğretim yılında Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde Prof. Dr. Orhan Kuntay tarafından verilmiş olan “Erişilebilirlik” yüksek lisans dersi kapsamında hazırlanmış öğrenci çalışmaları, Ankara, 2006.
- Kültür Varlıkları, “*Koruma Uygulama ve denetim Büroları (KUDEB)*”, (erişim 4 Mart 2014)
<http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44966/koruma-uygulama-ve-denetim-burolari-kudeb.html>
- KVMGM (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü), (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://kvmgm.kultur.gov.tr/>
- LADPC (Los Angeles Department of City Planning), “*Office of Historic Resources / Mission*”, (erişim: 5 Kasım 2014),
<http://www.preservation.lacity.org/about/mission>
- LADPC (Los Angeles Department of City Planning), “*Office of Historic Resources / The Cultural Heritage Commission*”, (erişim: 5 Kasım 2014),
<http://www.preservation.lacity.org/commission/cultural-heritage-commission>
- LADPC (Los Angeles Department of City Planning), “*Office of Historic Resources / About the HPOZ Program*”, (erişim: 5 Kasım 2014),
<http://preservation.lacity.org/hpoz/homepage/about-hpoz-program>
- Landmarks Illinois, “*Landmark Illinois – About Us*”, (erişim: 16 Nisan 2014)
http://www.landmarks.org/about_us.htm
- Lopez, E.A., “*Constitutional Background to the Social Security Act of 1935*”, Social Security Bulletin, January 1987/Vol. 50, No. 1.
<http://www.ssa.gov/policy/docs/ssb/v50n1/v50n1p5.pdf>
- LPC (Lieux Patrimoniaux du Canada-Canada’s Historic Places), “*Standards and Guidelines For the Conservation of Historic Places In Canada*” (erişim: 9 Ekim 2014)
<http://www.historicplaces.ca/media/18072/81468-parks-s+g-eng-web2.pdf>
- Mace, R.L., Hardie, G.J. ve Place, J.P., “*Accessible Environments: Toward Universal Design*”, Center for Accessible Housing North Carolina State University, Raleigh, NC, USA (1991).
- Maori Heritage Council, “*About Us*”, (erişim: 4 Mart 2015)
www.heritage.org.nz/about-us/maori-heritage-council
- Maraz, E., “*Özrümlülerin Kent İçinde Erişebilirliğini Etkileyen Standartlar (Mecidiyeköy ve Yenibosna Metrobüs Duraklarının İncelenmesi)*”, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Disiplinler Arası Kentsel Tasarım, İstanbul, 2009.

- Martin, E., *“Improving Access To Heritage Buildings-A Practical Guide To meeting The Needs of People With Disabilities”*, Australian Council of National Trusts, 1999.
- Maslow, A.H., *“A Theory of Human Motivation”*, The Philosophical Library Inc., 1943.
- MATPUM (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Araştırma Merkezi),
<http://www.matpum.metu.edu.tr/content/evrensel-tasar%C4%B1m-birimi>
(erişim: 18 Ocak 2012)
- MCPED (City of Minneapolis Community Planning & Economic Development),
“Heritage Preservation Application Process Guide”, (erişim: 29 Ocak 2014)
<http://www.minneapolismn.gov/www/groups/public/@cped/documents/webcontent/wcms1p-102810.pdf>
- McVeigh, B.J., *“Nationalisms of Japan: Managing and Mystifying Identity”*, Rowman & Littlefield, 2004.
- Menda, E. (proje yöneticisi), *“Engelsiz Türkiye İçin: Yolun Neresindeyiz? - Mevcut Durum ve Öneriler”*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul, (2013)
- Mevzuat, *“Yapılarda Özürlülerin Kullanımına Yönelik Proje Tadili Komisyonları Teşkilî, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”*, (erişim: 4 Mart 2015)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10189&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=yap%FDlarda>
- Mevzuat, *“Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği”*, (erişim: 4 Mart 2015)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4877&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=>
- Mevzuat, *“Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği”*, (erişim: 4 Mart 2015)
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.18614&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=eri%C5%9Filebilirlik>
- MHS (Minnesota Historical Society), *“Grants Program Overview”*, (erişim: 30 Ocak 2014)
<http://legacy.mnhs.org/grants/grants-program-overview>
- MHS (Minnesota Historical Society), *“Historic Resources Advisory Committee”*, (erişim: 30 Ocak 2014)
<http://legacy.mnhs.org/grants/historic-resources-advisory-committee>
- MHS (Minnesota Historical Society), *“State Historic Preservation Office – Grants and Financial Incentives”* (erişim: 30 Ocak 2014)
<http://www.mnhs.org/shpo/grants/>
- MHS (Minnesota Historical Society), *“About SHPO”*, (erişim: 15 Nisan 2014)
<http://www.mnhs.org/shpo/about.htm>
- Mishchenko, E.D., 2011 [18], *“Türkiye’de Mimarlık ve Planlama Eğitiminde Evrensel Tasarım”*, “Herkes İçin Tasarım” Müfredatı Geliştirme Çalıştayı, Eskişehir, (2011) 50-59

- MODOT, (erişim: 6 Kasım 2014),
<http://epg.modot.org/>
- Moulta-Ali, U., “*The Randolph-Sheppard Act*”, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2011.
[http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/docs/CRS%20The%20Randolph-Sheppard%20Act%20\(Jan%202011\).pdf](http://www.acq.osd.mil/dpap/cpic/cp/docs/CRS%20The%20Randolph-Sheppard%20Act%20(Jan%202011).pdf)
- Municipality of Wood Buffalo, (erişim: 6 Kasım 2014)
http://www.woodbuffalo.ab.ca/Assets/00assets/business/licensing+and+permits/images/development_permit_process_large.jpg
- Murtagh, W.J., “*Keeping Time: The History and Theory of Preservation in America*”, Sterling Publishing, Co., New York, 1997.
- Mutluoğlu, L., “*Türkiye’de Çıraklık Eğitimi Sisteminde Özürlüler*”, makale, Özveri Dergisi, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Hakemli-Süreli Yayın, Cilt: 1 Sayı: 2, 2004.
- Mülayim, A., “*Bedensel Özürlüler İçin Mimari Mekân Tasarımı*”, Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Edirne, 2009.
- Norberg-Schulz, C., “*Intentions In Architecture*”, Cambridge, Mass.: M.I.T. Pres, 1968.
- NCDCR (North Carolina Department of Cultural Resources), “*The State of North Carolina 2013-2022 State Historic Preservation Plan: Legacy – A Gift from the Past for a Better Tomorrow*”, 2013. (erişim: 20 Nisan 2014)
http://www.hpo.ncdcr.gov/NorthCarolina_2013-2022_HistoricPreservationPlan.pdf
- NCSHPO (National Conference of State Historic Preservation Officers), “*What is a State Historic Preservation Officer (SHPO)?*”, (erişim: 5 Kasım 2014)
<http://www.ncshpo.org/whatisashpo.shtml>
- NEA (National Endowment for the Arts), (erişim: 14 Kasım 2014)
www.arts.gov
- New Zealand Legislation, “*Historic Places Act 1993*”, (erişim: 4 Mart 2015)
www.legislation.co.nz/act/public/1993/0038/latest/DLM300511.html
- NJDEP (New Jersey Department of Environmental Protection, “*New Jersey and National Registers of Historic Places*”. (erişim: 5 Kasım 2014)
<http://www.state.nj.us/dep/hpo/1identify/nrsr.htm>
- NMAAHCEIS (National Museum of African American History and Culture), “*Environmental Impact Statement and Section 106*”, (erişim: 6 Kasım 2014)
http://www.nmaahceis.com/images/section_106_process.jpg
- NPS (National Park Service), “*Charles E. Peterson Prize*”, (erişim: 15 Nisan 2014)
<http://www.nps.gov/history/hdp/competitions/peterson.htm>
- NPS (National Park Service), “*Discover History*”, (erişim: 26 Nisan 2014)
<http://www.nps.gov/history/>

- NPS (National Park Service), “*Certified Local Governmet Program*”, (erişim: 26 Nisan 2014)
http://grants.cr.nps.gov/CLG_NEW/CLG_REVIEW/Get_All_CLG.cfm
- NPS (National Park Service), “*Making Historical Properties Accessible*”, (erişim: 11 Kasım 2014)
<http://www.nps.gov/tps/how-to-preserve/briefs/32-accessibility.htm>
- NTV, “*Artık ‘özürlü’, ‘sakat’ ve ‘çürük’ yok*”, (erişim: 04.03.2015)
www.ntv.com.tr/arsiv/id/25398143
- NYSPARKS (New York State Office of Parks, Recreation & Historic Preservation), “*Washington’s Headquarters State Historic Site*”, (erişim: 15 Nisan 2014)
<http://nysparks.com/historic-sites/17/details.aspx>
- OSP (Oregon State Parks), “*Oregon Historic Preservation Plan 2011-2016*”, 2011. (erişim: 20 Nisan 2014)
http://www.oregon.gov/oprd/HCD/SHPO/docs/historic_preservation_plan_11-16.pdf
- Oxley, P.R., “*Inclusive Mobility-A Guide to Best Practice on Access to Pedestrian and Transport Infrastructure*”, İngiltere Ulaştırma Bakanlığı Mobilite ve İçerme Birimi,2002.
- ÖYHGM (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü),
<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/476/1.3> (erişim 6 Kasım 2012)
- ÖYHGM, (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü),
<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/615/AVRUPA+KOMISYONU+ENG ELLILER+KONFERANSI> (erişim:18 Kasım 2012]
- ÖYHGM, *Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü-Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Kurum Hakkında*, erişim: 11 Kasım 2012.
<http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/215/Kurum+Hakkında>
- ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı), “*Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi-Örnek Uygulama Rehberi*”, Ankara, 2008.
- ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı), “*Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011)*”, 12/11/2010 tarihli ve 27757 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır, Ankara, 2010.
- ÖZİDA, “*Avrupa Birliği’nde Özürölülükle İlgili Durum Raporu*”, TC Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı Avrupa Birliği Ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Haziran 2011.
http://www.ozurluveyasli.gov.tr/tr/html/572/Avrupa+Birligi_nde+Ozurluluk le+Ilgili+Durum+Raporu
- ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı),
<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararasi/abveozurluluk.htm> (erişim: 7 Kasım 2012)

- ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı),
<http://www.ozida.gov.tr/raporlar/uluslararası/asyapasifikozurluler.htm>
(erişim: 18 Kasım 2012)
- ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı),
<http://www.ozida.gov.tr/ENG/?menu=ozveri&sayfa=ov3/ov3art3>
(erişim: 10 Kasım 2014)
- Özdemir, S., “*Avrupa Topluluğunda İkincil Mevzuat Ve Karar Alma Usulleri*”, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı AB İler İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.
- Özkul, A.E., “*Türkiye’de Engelli Öğrenciler ve Yüksek Öğretim*”, “Herkes İçin Tasarım” Müfredatı Geliştirme Çalıştayı, Eskişehir, (2011) 1-19
- Özmehmet, E., “*Avrupa Ve Türkiye’deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış*”, Journal of Yaşar University, 2(7), 809-826, 2007.
- Parks Canada, “*National Historic Sites of Canada - administered by Parks Canada*”, (erişim: 5 Kasım 2014)
http://www.pc.gc.ca/progs/lhn-nhs/recherche-search_e.asp?s=1
- Phillipine Heritage Consevation Society, “*Republic Act No. 10066*” (erişim: 4 Mart 2015)
www.heritage.org.ph/news.php?id=39
- PHMC (Pennsylvania Historical and Museum Commision), “*Pennsylvania’s Statewide Historic Preservation Plan 2012–2017 Building Better Communities: The Preservation of Place in Pennsylvania*”, 2012. (erişim: 22 Nisan 2014)
http://www.portal.state.pa.us/portal/server.pt/document/1266286/pennsylvania_statewide_historic_preservation_plan_2012-2017_pdf
- Pittsburgh, “*A Way to Create Accessible Entrances For Persons With Disabilities: The One Step Project*”, ADA Coordinator’s Office-Department of City Planning, Pittsburgh (PA). (erişim: 11 Kasım 2014)
http://apps.pittsburghpa.gov/dcp/One_Step_Packet.pdf
- Polat, E., “*Evrensellik ve Erişilebilirlik*”, (erişim: 14 Kasım 2014)
<https://engelsizbarinmaengelsizegitim.files.wordpress.com/2013/09/evrensel-lik-ve-eric59febilirlik.pdf>
- Preservation Chicago, “*The History of Preservation Chicago*”, (erişim: 16 Nisan 2014)
<http://www.preservationchicago.org/history>
- Preservation Virginia, “*Virginia Preservation Conference*”, (erişim: 15 Nisan 2014)
<http://preservationvirginia.org/>
- Price, P. ve Takamine, Y., “*The Asian And Pacific Decade Of Disabled Persons 1993-2002: What Have We Learned?*”, Developmental Article, Asia Pacific Disability Rehabilitation Journal, vol 14, no 2, 2003.
<http://www.aifo.it/english/resources/online/apdrj/apdrj203/ap-decade.pdf>

- RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors), “*Preserving Germany’s Cultural Heritage Through Legislation*”, (erişim: 6 Kasım 2014).
<http://www.dc-asia.com.sg/resources/content/files/Tax%20Planning%20Solution%20PDF.pdf>
- Riksantikvarieämbetet, “*About Us*”, Swedish National Heritage Board, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.raa.se/om-riksantikvarieambetet/in-english/>
- Römich, H., " *The Situation in Germany: Overview on Activities in Cultural Heritage, with Special Respect to New Materials*", (erişim: 6 Kasım 2014)
http://www.arcchip.cz/w10/w10_romich.pdf
- Sancakdar, O., “*Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Hukuku (Teorik ve Uygulamalı Bir Yaklaşım)*”, Seçkin yayıncılık, Ankara, 2012.
- Schwarz, S., Westerheijden, D.F., “*Accreditation and Evaluation In the European Higher Education Area*”, Dordrecht: Kluwer Academic, 2004.
- Segers-Glocke, C., “*Blick zurück nach vorn in: Niedersächsische Denkmalpflege*” 1993 – 2000”.
- Seyyar, A., “*Özürlülük Terimleri Sözlüğü*”,
http://www.sosyalsiyaset.net/documents/ozurluluk_terimleri_sozlugu.htm
(erişim: 25 Kasım 2012)
- Sözen, M., “*Tarihi Kültürel Miras*”, 1976.
- SPHB (The Society for the Preservation of Historic Buildings, (erişim: 6 Kasım 2014).
www.phb.org.uk
- Stanton, J. F., “*Breaking The Sound Barriers: How The Americans With Disabilities Act And Technology Have Enabled Deaf Lawyers To Succeed*”, Valparaiso University Law Review, vol. 45, Indiana, 2011.
http://www.listeningandspokenlanguage.org/uploadedFiles/Connect/Newsroom/AG_Bell_in_the_News/Breaking%20the%20Sound%20Barriers.pdf
- Symons, H.B., “*The Place of History: Commemorating Canada's Past*”, Ottawa: Canadian Heritage, 1997.
- Taylor, C.J., “*Negotiating the Past: The Making of Canada's National Historic Parks and Sites*”, Montreal and Kingston: McGill-Queen's University Press, 1990.
- TBMM, “*İnsan Hakları Evrensel Beyanname*”, 1949.
<http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>
- TBMM, “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*”, 1982, (erişim: 10 Kasım 2012).
http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf
- TBMM, “*2828 sayılı Sosyal Hizmetler Ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu*”, 1983, (erişim: 25 Kasım 2012).
<http://www.shcek.gov.tr/userfiles/pdf/2828%20Say%C4%B1%C4%B1%20SH%C3%87EK%20Kanunu.pdf>

- TBMM, “3194 sayılı İmar Kanunu”, 1985, (erişim: 10 Kasım 2012).
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/711.html>
- TBMM, “5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu”, 2004, (erişim: 11 Kasım 2012).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>
- TBMM, “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu”, 2004, (erişim: 11 Kasım 2012).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>
- TBMM, “5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu”, 2005, (erişim: 11 Kasım 2012).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5302.html>
- TBMM, “5378 sayılı Özürlüler Ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”, 2005, (erişim: 11 Kasım 2012).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5378.html>
- TBMM, “5393 sayılı Belediye Kanunu”, 2005, (erişim: 12 Kasım 2012).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html>
- TBMM, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, 2011, (erişim: 5 Şubat 2014).
http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf
- TBMM, “5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu”, 2004, (erişim: 7 Şubat 2014).
<http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html>
- TBS (Trachte Building Systems), (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.trachte.com/graphics/sbp-flow.jpg>
- TDK, “Güncel Türkçe Sözlük”,
<http://www.tdk.gov.tr> (erişim tarihi: 18 Haziran 2012)
- TDK, “Büyük Türkçe Sözlük”,
<http://tdkterim.gov.tr/bts/> (erişim tarihi: 18 Haziran 2012)
- The Daily Telegraph, “Britain’s Unusual Buildings and Places Granted Listed Heritage Status, In Pictures”, 8 Haziran 2011 (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://www.telegraph.co.uk/news/picturegalleries/uknews/11195039/Britain-s-unusual-buildings-and-places-granted-listed-heritage-status-in-pictures.html?frame=3088526>
- TMMOB, “Taşınmaz Kültürel Mirasın Korunması-İlkeler, Mevzuat, Yöntem ve Uygulamalar Ders Notları”, TMMOB Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Yayınları 4, Ankara, 2007.
- Town of Bristol, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://bristolri.us/documents/community/commpermitflow.gif>
- TPUB, “Historic Structures Preservation Manual”, (erişim: 6 Kasım 2014)
<http://navalfacilities.tpub.com/mo913>
- TSE, “Web Sitesi Standard Arama“, erişim: 11 Kasım 2012.
<https://intweb.tse.org.tr/TSEIntWeb/Standard/Standard/StandardAra.aspx>

- Tomlan, M., “*Preservation Education: Alongside Architecture in Academia*”, Journal of Architectural Education, Vol. 47, No. 4. (1994): 187-196.
- Topal, A.H., “*Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*”, Mevzuat Dergisi ISSN: 1306-0767, Yıl: 7 sayı: 83, Kasım 2004.
<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/11a/01.htm>
- Tunçer, M. ve ark., “*Kültürel Miras Mevzuatı*”, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013.
- UN, “*Report of the World Commission on Environment and Development – Our Common Future (Brundtland Report)*” 1987. (erişim: 03.04.2014)
http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf
- UNESCO, “*Declaration And Programme Of Action of The World Summit For Social Development*”, 1995.
http://www.unesco.org/pv_obj_cache/pv_obj_id_78F0FBA5036E24CB5AB557629CED11688C250100/filename/COPENHAG.PDF
- UNESCO, “*Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*”, (erişim: 14 Ekim 2014)
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- UNICEF, “*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*”, İnsan Hakları Koordinasyonu Üst Kurulu tarafından hazırlanan çeviri kitapçığı, UNICEF Türkiye, Ankara, 2004.
- U.S. Access Board, “*About the U.S. Access Board*” (erişim: 13 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board>
- U.S. Access Board, “*Access Board Members*” (erişim: 13 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/members#vicechair>
- U.S. Access Board, “*Budget and Performance: Transparency, Participation and Collaboration*” (erişim: 13 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/budget-and-performance>
- U.S. Access Board, “*History of the Access Board*” (erişim:13 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/board-history>
- U.S. Access Board, “*Access Board Rulemaking*” (erişim 14 ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/rulemaking>
- U.S. Access Board, “*Federal Facilities and the Architectural Barriers Act Accessibility Standard (ABAAS)*” (erişim: 14 Ocak 2014)
http://www.accessibilityonline.org/Archives/Materials/FY2010/2010-02-04_Federal_Facilities_and_the_ABA_Standards.pdf
- U.S. Access Board, “*Architectural Barriers Act (ABA) of 1968*” (erişim: 14 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/laws/architectural-barriers-act-aba>
- U.S. Access Board, “*Rehabilitation Act of 1973*” (erişim: 14 Ocak 2014)
<http://www.access-board.gov/the-board/laws/rehabilitation-act-of-1973#508>

- USDS (United States Department of State), “*Bureau of Educational and Cultural Affairs – Cultural Heritage Center*” (erişim: 29 Ocak 2014)
<http://eca.state.gov/cultural-heritage-center>
- US/ICOMOS (U.S. National Committee of the International Council on Monuments And Sites), “*Historic Preservation In the United States*”, (erişim: 03 Şubat 2014)
<http://www.usicomos.org/preservation>
- Ünver, H. ve Yamaçlı, R., “*Ulaşılabilirlik Kültürü*”, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, [S.I.], p. 215-226, mar.2014. ISSN 2148-2446. (erişim:14 Kasım 2014)
<http://www.fbedergi.duzce.edu.tr/article/view/5000067688>
- Ünver, H., Yamaçlı, R., Tokman L.Y., “*Mimari Tasarımda Restorasyon ve Ulaşılabilirlik: Akreditasyon İhtiyacı*”, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, [S.I.], p. 295-306, jun.2014. ISSN 2148-2446. (erişim: 14 Kasım 2014)
<http://www.fbedergi.duzce.edu.tr/article/view/5000067697>
- Venter, C. ve ark., “*Enhanced Accessibility for People With Disabilities Living In Urban Areas*”, Unpublished Project Report, Department for International Development, PR/INT/248/02, 2002.
- WHO, “*International Classification of Functioning and Disability Beta-2 Draft Full Version*”, Assesment, Classification and Epidemy Group, Geneva, Switzerland, July 1999.
- WHO, “*International Classification of Functioning, Disability and Health*”, Assessment, Classification and Epidemiology Group World Health Organization Geneva, Switzerland 2001.
- Winter, J.A., “*Toplumsal Bir Sorun Çözümleyici Olarak Özürlü Hakları Hareketinin Gelişimi*”, T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Hakemli-Süreli Yayın, Aralık, c.1, Ankara:2004.
- Wojtowicz, J. ve Fawcett, W., “*Architecture: Formal Approach*”, California University: Academy Editions, 1986.
- Yang J., “*Cultural Protection Policy in Korea: Intangible Cultural Properties and Living National Treasures*”, Jimoondang International, 2003.
- Yavuz, A., “*Kentsel Yaya-Alışveriş Sokaklarında Geçirgenlik Kavramının İrdelenmesi: Doğu Karadeniz Kentleri Örneği*”, Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Trabzon, 2009.
- Yörük, Ü.K., “*Turizm Yapılarının Tasarımında Özürlü Etmeninin İrdelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı, İstanbul, 2003.
- Yürekli, K.F., “*Mimari Tasarımda Belirsizlik: Esneklik / Uyabilirlik İhtiyacının Kaynakları ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma*”, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 1983.

Ek-1. ABD'de eyalet düzeyinde koruma kurum ve mevzuatı

Sıra No	Eyalet	EYALET TARİHİ KORUMA OFİSİ Olarak Görev Yapan Birim [EYALET TARİHİ KORUMA MEMURU Olarak Görev Yapan Kişi]	FEDERAL KANUN GEREĞİ KURULAN EYALET İNCELEME KURULU		EYALET KORUMA KANUNU	EYALET KORUMA PLANI	Planın Kapsadığı Dönemler / Revizyonlar	KAR AMACI GÜTMİYEN, BAĞIMSIZ EYALET KURUMU			Municipalities With A Local Historic Preservation Ordinance (26.04.2014 itibarıyla)
			Adı	Üye Sayısı				Adı	Yön. Kurulu Üye Sayısı	CLG'ler (26.04.2014 itibarıyla) [NPS, 2014c]	
FEDERAL BÖLGE											
	District of Columbia (DC)	DC Office of Planning / Historic Preservation Office [State Historical Preservation Officer Mayor tarafından atanıyor]	Historic Preservation Review Board	9	The District of Columbia Historic Landmark and Historic District Protection Act (1979)	Comprehensive Plan Preserving Communities and Character: The Historic Preservation Plan for the District of Columbia 2016 District of Columbia Historic preservation Plan	2006 2008-2012 2012-2016	Historical Society of Washington, D.C. (1894)	21	-	-
EYALETLER											
1	Alabama (AL)	Alabama Historical Commission [Alabama Historical Commission'ın Executive Director'i State Historical Preservation Officer'dir.]	Alabama Historical Commission	21	Act 168	Statewide Historic Preservation Plan Alabama Statewide Comprehensive Historic Preservation Plan	1995 2008	Alabama Department of Archives & History (1901) (<i>the first publicly funded, independent state agency in the US</i>)	18	32	
2	Alaska (AK)	Alaska Department of Natural Resources / Division of Parks and Outdoor Recreation / Office of History and Archaeology [Office of History and Archaeology biriminin şefi State Historical Preservation Officer'dir.]	Alaska Historical Commission	9	Alaska Historic Preservation Act - AS 41.35.010 (1971)	Statewide Historic Preservation Plan Saving Our Past Saving Our past: Alaska's Historic Preservation Plan	1970 1995 2011-2017	Alaska Historical Society (N/A)	15	13	
3	Arizona (AZ)	Arizona State Parks / State Historic Preservation Office [State Historical Preservation Officer'ı Eyalet Valisi atar.]	Governor's Archaeology Advisory Commission	N/A	Arizona Historic Preservation Act (1982)	1996 Arizona Historic Preservation Plan State Historic Preservation Plan Update of 2000 State Historic Preservation Plan Update of 2009	1996 2000 2009	Arizona Historical Society (1864)	N/A	30	
4	Arkansas (AR)	Department of Arkansas Heritage [Department of Arkansas Heritage'in Direktörü State Historical Preservation Officer'dir.]	Arkansas Historic Preservation Program's State Review Board	11	Act 564 (1975)	The Arkansas Historic Preservation Plan The Arkansas Historic Preservation Plan The Arkansas Historic Preservation Plan	2002-2006 2008 2013-2017	Arkansas History Commission (1905)	N/A	19	
5	California (CA)	California State Parks / Office of Historic Preservation [State Historical Preservation Officer'ı Eyalet Valisi atar.]	State Historical Resources Commission	9	California Environmental Quality Act (1970)	California History Plan Forging a Future with a Past: Comprehensive Statewide Historic Preservation for	1973 1997	California Historical Society (1871)	28	64	177

						California					
						Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	2000-2005				
						Statewide Historic Preservation Update	2006-2010				
						Sustainable Preservation: California's Statewide Historic Preservation Plan	2013-2017				
6	Colorado (CO)	History Colorado / Colorado Office of Archaeology and Historic Preservation [History Colorado'nun Başkanı ve CEO'su olan kişi State Historical Preservation Officer'dir.]	Colorado Historic Preservation Review Board	12 ~ 15	Historical, Prehistorical, And Archaeological Resources Act (1973)	Colorado Preservation 2000: Enriching Our Future by Preserving Our Past	1996-2000	History Colorado aka. Colorado Historical Society (1879)	N/A	52	117
						Colorado Preservation 2005: Enriching Our Future by Preserving Our Past	2001-2005				
						Colorado Preservation 2010: Enriching Our Future by Preserving Our Past	2006-2010				
						Colorado Statewide Preservation Plan	2011-2020				
7	Connecticut (CT)	Department of Economic and Community Development / Offices of Culture and Tourism [Arts and Historic Preservation'ın Direktörü State Historical Preservation Officer'dir.]	State Historic Preservation Review Board	10	Public Act 82-367 (tarih N/A)	Historic Preservation in Connecticut	1997	Connecticut Historical Society (1825)	29	48	
						Historic Preservation in Connecticut	2005				
						The State Historic Preservation Plan	2011-2016				
8	Delaware (DE)	Department of State / Division of Historical and Cultural Affairs (tarih N/A) [State Historical Preservation Officer'ı Eyalet Valisi atar.]	Delaware State Review Board	10		Delaware Comprehensive Historic Preservation Plan	1989	Delaware Historical Society (1864)	32	5	
						Delaware's Historic Preservation Plan	2008-2012				
						Delaware's Historic Preservation Plan	2013-2017				
9	Florida (FL)	Florida Department of State / Division of Historic Resources / Bureau of Historic Preservation [Division of Historical Resources'ın Director'ı State Historical Preservation Officer'dir.]	Review Board	5	Section 267.061(2) of the Florida Statutes	Planning for the Past: Preserving Florida's Heritage	2006-2010	Florida Historical Society (1856)	22	62	118
						Florida's Comprehensive Historic Preservation Plan (???)	2012-2016				
10	Georgia (GA)	Department of Natural Resources / Historic Preservation Division [Division of Historical	Georgia National Register Review Board	12	Georgia Historic Preservation Act (1980, 1989); 44-10-20 et seq.	Georgia's State Historic Preservation Plan	2007-2011	Georgia Historical Society (1839)	28	87	137
						Georgia's State Historic Preservation Plan	2012-2016				

		<i>Resources'in Director't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>										
11	Hawaii (HI)	Department of Land & Natural Resources / Hawaii State Historic Preservation Division [<i>Hawaii State Historic Preservation Division'in Administrator't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>	Hawaii Historic Places Review Board	7		Statewide Historic Preservation Plan for the State of Hawaii	2002	Hawaiian Historical Society (1892)	15	2		
12	Idaho (ID)	Idaho State Historical Society [<i>Idaho State Historical Society'in Executive Director't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>	Idaho State Historic Sites Review Board	12		A Comprehensive Historic Preservation Plan for Idaho	1998	Idaho State Historical Society (1881 (<i>established as a state agency in 1907</i>))	7	32		
					A Comprehensive Historic Preservation Plan for Idaho	2002						
					A Comprehensive Historic Preservation Plan for Idaho	2008						
13	Illinois (IL)	Illinois Historic Preservation Agency [<i>Agency'nin Director't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>	Illinois Historic Sites Advisory Council	15	Illinois State Agency Historic Resources Preservation Act (1990)	Illinois Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	1995	Illinois State Historical Society (1899)	N/A	77		
					Illinois Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	2005						
14	Indiana (IN)	Department of Natural Resources / Indiana Division of Historic Preservation & Archaeology [<i>Department of Natural Resources'in Director't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>	Indiana Historic Preservation Review Board	6	Indiana Historic Preservation and Archaeology Act (1989)	Indiana's Cultural Resources Management Plan	1998-2003	Indiana Historical Society (1830)	29	19		
					Indiana's Cultural Resources Management Plan	2005-2011						
					Indiana's Cultural Resources Management Plan	2013-2019						
15	Iowa (IA)	Iowa Department of Cultural Affairs / State Historical Society of Iowa [<i>State Historical Preservation Officer't Eyalet Valisi atar.]</i>	State Nominations Review Committee	N/A		Historic Preservation Plan	2007	State Historical Society of Iowa (1857)	N/A	110		
						Iowa's Statewide Historic Preservation Plan	2010					
						Iowa's Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	2013-2022					
16	Kansas (KS)	Kansas State Historical Society [<i>Society'nin Executive Director't State Historical Preservation Officer'dir.]</i>	Kansas Historic Sites Board of Review	11	The Kansas Historic Preservation Act (Kan. Stat. Ann. § 75-2724) (1977)	Kansas Preservation Plan	2011-2016	Kansas State Historical Society (1875 (<i>established as a state agency in 1879</i>))	15	17		
17	Kentucky (KY)	Kentucky Heritage Council [<i>Council'in Executive Director't State Historical Preservation</i>	Kentucky Historic Preservation Review Board	11	Kentucky Heritage Council (KRS 171.3801 - KRS	Kentucky State Historic Preservation Plan	2010-2014	Kentucky Historical Society (1836)	16	23		

		<i>Officer'dir.</i>			171.395 (1966)							
18	Louisiana (LA)	Office of Cultural Development / Louisiana Division of Historic Preservation [<i>State Historical Preservation Officer'i Eyalet Valisi atar.</i>]	Louisiana National Register Review Committee	N/A		Louisiana Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan A Plan for Historic Preservation and Archaeological Conservation in Louisiana	2001-2006 2011-2015	Louisiana Genealogical & Historical Society (1835)	N/A	48	45	
19	Maine (ME)	Maine Historic Preservation Commission [<i>Commission'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	State Review Board	11	N/A	Maine's Statewide Historic Preservation Plan, 1st Edition Maine's Statewide Historic Preservation Plan, 2nd Edition Maine's Statewide Historic Preservation Plan, 3rd Edition Maine's Statewide Historic Preservation Plan, 4th Edition	1995 2000 2005 2011	Maine Historical Society (1822)	N/A	10		
20	Maryland (MD)	Department of Planning / Maryland Historical Trust [<i>Trust'in Eyalet Valisi'nce atanan Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	Maryland Historical Trust Board of Trustees	12		Preservation Vision 2000: The Maryland Plan The Maryland Preservation Plan	2000 2005-2010	Maryland Historical Society (1844)	36	21		
21	Massachusetts (MA)	Massachusetts Historical Commission [<i>Commission'in Executive Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	Massachusetts Historical Commission	17	MGL Ch. 9 Sections 27-32 enabling legislation (1963)	State Historic Preservation Plan Massachusetts State Historic Preservation Plan	2006-2010 2011-2015	Massachusetts Historical Society (1791)	17	20		
22	Michigan (MI)	Michigan State Housing Development Authority / Michigan State Historic Preservation Office [<i>State Historical Preservation Officer'i Eyalet Valisi atar.</i>]	Michigan State Historic Preservation Review Board	9	N/A	Michigan's Historic Preservation Plan	2007-2012	Historical Society of Michigan (1828)	20	22		
23	Minnesota (MN)	Minnesota State Historic Preservation Office [<i>Minnesota Historical Society'nin Direktörü State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	The Executive Council of the Minnesota Historical Society	N/A	MS 138.081 (1969)	Preservation Plan for Minnesota's Historic Properties Preservation Plan for Minnesota's Historic Properties Preservation Plan for Minnesota's Historic Properties	2000-2005 2006-2010 2012-2017	Minnesota Historical Society (1849)	65	44		
24	Mississippi (MS)	Mississippi Department of Archives & History / Division	Mississippi National Register	9		Historic Preservation in Mississippi: A Comprehensive	1975	Mississippi Historical Society (1858)	N/A	65		

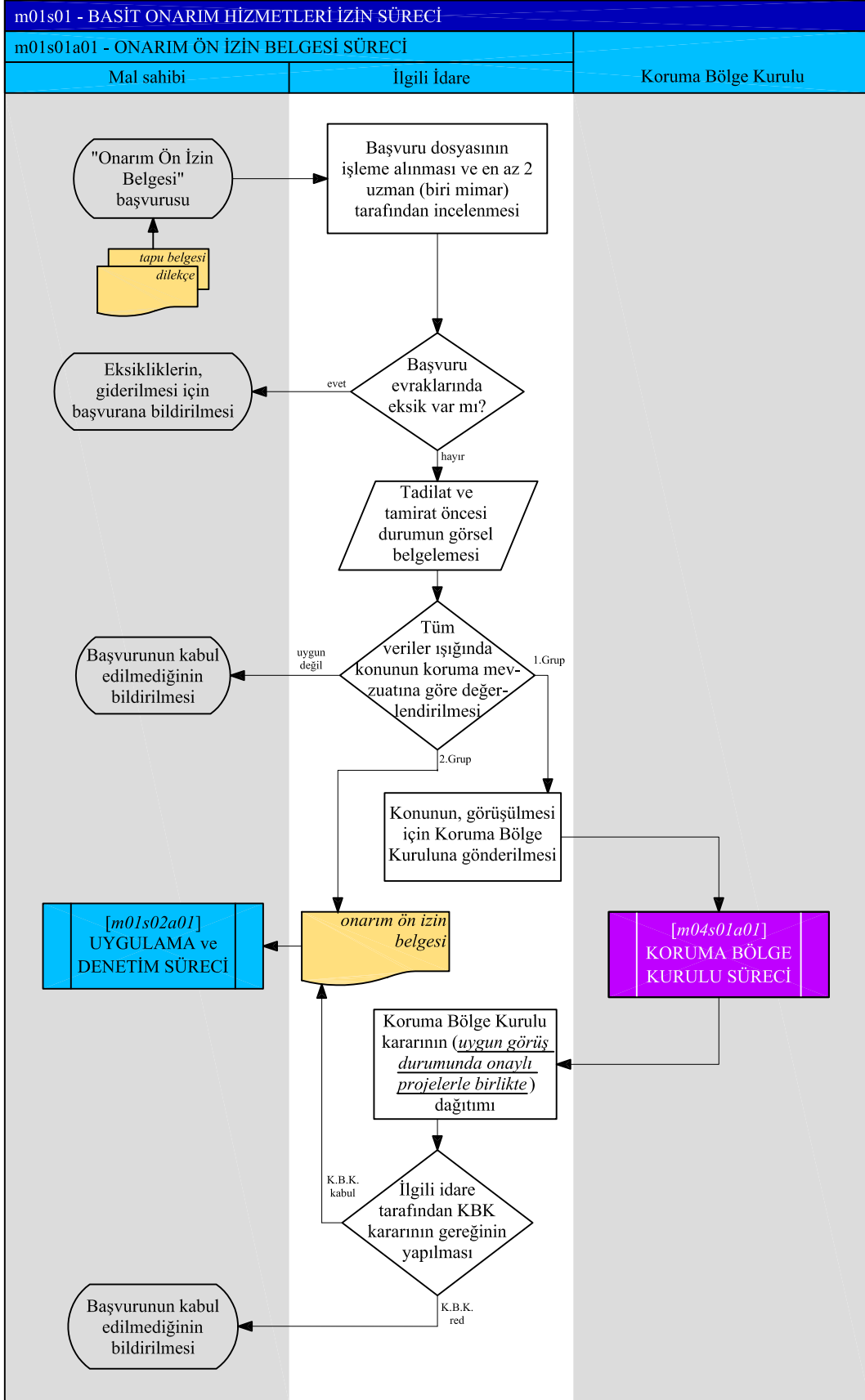
		of Historic Preservation [<i>State Historical Preservation Officer'i Eyalet Valisi atar.</i>]	of Historic Places Review Board			Plan								
						Mississippi Historic Preservation Plan	2006-2010							
						Mississippi Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	2011-2016							
25	Missouri (MO)	Missouri Department of Natural Resources / Missouri State Historic Preservation Office [<i>Department'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	Missouri Advisory Council on Historic Preservation	12		Statewide Preservation Plan	1971	The State Historical Society of Missouri (1866)	34	56				
						Statewide Preservation Plan	1974							
						Statewide Preservation Plan	1997							
						Statewide Preservation Plan	2004							
						Missouri's Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan	2011-2017							
26	Montana (MT)	Montana Historical Society [<i>MHS Historic Preservation Program Manager'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	Montana Preservation Review Board	9	Montana Antiquities Act, as amended (amended in 1995)	Working Together to Preserve Montana: The Montana Historic Preservation Plan	2003-2007	Montana Historical Society (1865 (<i>established as a state agency in 1891</i>))	24	17				
						The Montana Historic Preservation Plan	2008-2012							
						The Montana Historic Preservation Plan	2013-2017							
27	Nebraska (NE)	Nebraska State Historical Society / Nebraska State Historic Preservation Office [<i>Society'nin CEO ve Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	NSHS Board of Trustees	15		"Report Card" on the Nebraska Task Force on Historic Preservation	1995-2005	Nebraska State Historical Society (1878)	15	8				
						The State Historic Preservation Plan for Nebraska	2007-2011							
						The State Historic Preservation Plan for Nebraska	2012-2016							
28	Nevada (NV)	Nevada Department of Conservation and Natural Resources / Nevada State Historic Preservation Office [<i>State Historical Preservation Officer'i Eyalet Valisi atar.</i>]	History and Museum Board of Directors	N/A		Nevada Comprehensive Preservation Plan	1991	Nevada Historical Society (N/A)	N/A	4				
						Nevada Comprehensive Preservation Plan	2003							
						Nevada Comprehensive Preservation Plan	2012-2019							
29	New Hampshire (NH)	New Hampshire Division of Historical Resources [<i>Division'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	State Historical Resources Council	11		Preservation Plan	2006-2010	New Hampshire Historical Society (1823)	18	21				
						New Hampshire's Five-Year Preservation Plan	2011-2015							
30	New Jersey (NJ)	Department of Environmental Protection / New Jersey Historic Preservation Office [<i>Department'in Administrator'i State Historic Preservation Officer'dir.</i>]	New Jersey State Review Board for Historic Sites	N/A		Preserving Historic New Jersey: An Action Agenda	1994	New Jersey Historical Society (1845)	17	46	165			
						New Jersey Historic Preservation Plan	1997							
						New Jersey Partners for Preservation: A Blueprint for Building Historic	2002-2007							

						Preservation into New Jersey's Future					
31	New Mexico (NM)	Department of Cultural Affairs / New Mexico Historic Preservation Division [Division in Director's State Historic Preservation Officer's dir.]	Cultural Properties Review Committee	9	New Mexico Prehistoric and Historic Sites Preservation Act (N. Mex. Stat. §§ 18-8-1—19-8-8)	Preserving the Enchantment: 2007-2011 Preserving the Enchantment: Sustaining New Mexico's Cultural Heritage	2007-2011 2012-2016	Historical Society of New Mexico (1859)	29	8	
32	New York (NY)	New York State Parks / Recreation & Historic Preservation [Commissioner's Office of Parks State Historic Preservation Officer's dir.]	New York State Board for Historic Preservation	N/A	New York State Historic Preservation Act (1980)	New York State Historic Preservation Plan New York State Historic Preservation Plan New York State Historic Preservation Plan New York State Historic Preservation Plan New York State Historic Preservation Plan	1970 1975 1995 2001 2009-2013	New-York Historical Society (1804)	57	77	175
33	North Carolina (NC)	Department of Cultural Resources / Office of Archives and History / Division of Historical Sources / North Carolina State Historic Preservation Office [Division in Administrator's State Historic Preservation Officer's dir.]	National Register Advisory Committee	11		State Historic Preservation Plan State Historic Preservation Plan State Historic Preservation Plan	1970 2006-2012 2013-2022	North Carolina State Historic Preservation Society (N/A)	N/A	52	
34	North Dakota (ND)	State Historical Society of North Dakota / The Archaeology and Historic Preservation Division [Division in Director's State Historic Preservation Officer's dir.]	North Dakota State Historic Preservation Review Board	15	North Dakota Century Code 55-03-01	A Statewide Comprehensive Plan	2011-2015	State Historical Society of North Dakota (1895)	12	7	
35	Ohio (OH)	Ohio Historical Society / Ohio State Historic Preservation Office [Society's Executive Director & CEO's State Historic Preservation Officer's dir.]	Ohio Historic Site Preservation Advisory Board	17		A Historic Preservation Plan for Ohio	2010-2014	Ohio Historical Society (1875)	31	64	
36	Oklahoma (OK)	Oklahoma Historical Society / State Historic Preservation Office [Office Director's State Historic Preservation Officer's dir.]	Historic Preservation Review Committee	5		Oklahoma's Statewide Preservation Plan Oklahoma's Statewide Preservation Plan Oklahoma's Statewide Preservation Plan Oklahoma's Statewide Preservation Plan	1995 2000 2005 2010-2014	Oklahoma Historical Society (1893 (established as a state agency in 1907))	25	13	
37	Oregon (OR)	Oregon Parks & Recreation	State Advisory	9	ORS 358 (amended in	Historic Preservation Plan	2000	Oregon Historical Society (1889)	38	46	

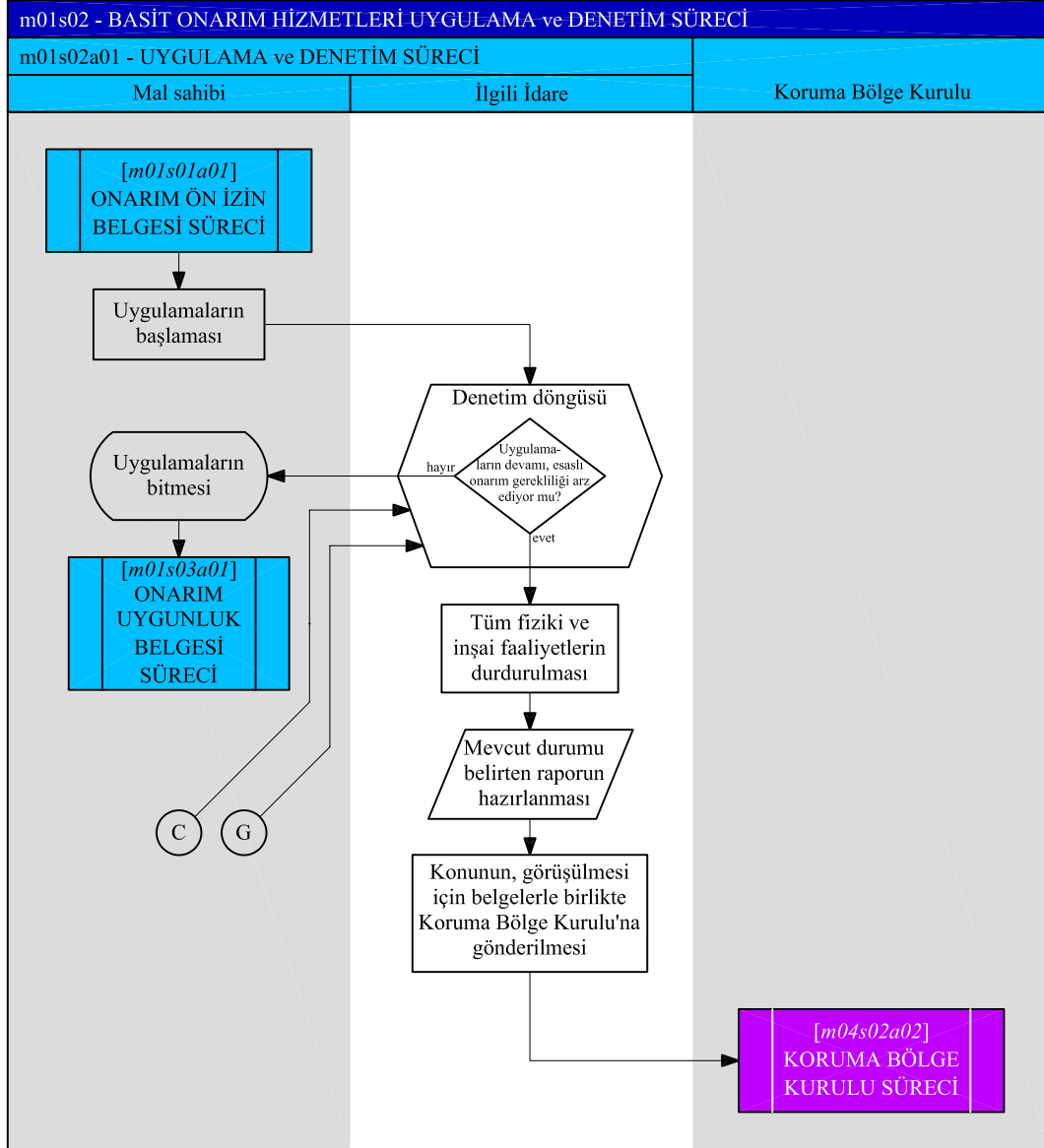
		Department / Oregon State Historic Preservation Office [Office Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	Committee on Historic Preservation		2011)	Historic Preservation Plan	2005-2010				
						Oregon Historical Preservation Plan	2011-2016				
38	Pennsylvania (PA)	Pennsylvania Historical & Museum Commission / Bureau for Historic Preservation [Commission'in Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	Pennsylvania Historic Preservation Board	15	Pennsylvania History Code (1988)	The Action Agenda	2000-2005	Historical Society of Pennsylvania (1824)	34	44	95
						The Action Agenda	2006-2011				
						Pennsylvania Statewide Historical Preservation Plan	2012-2017				
39	Rhode Island (RI)	Rhode Island Historical Preservation & Heritage Commission [“Senior Advisor”ve “Director of Special Projects” State Historic Preservation Officer'dir.]	Rhode Island Historical Preservation & Heritage Commission Review Board	N/A	Antiquities Act of Rhode Island (RIGL 42-45.1) (1956)	State Historic Preservation Plan	2002	Rhode Island Historical Society (1822)	22	18	N/A
						A Statewide Historic Preservation Plan For Rhode Island	2012				
40	South Carolina (SC)	South Carolina Department of Archives & History [Department'in Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	SC State Board of Review	14	36 CFR 60.1 through 60.15	South Carolina State Historic Preservation Plan	2007-2015	South Carolina Historical Society (1855)	16	33	44
41	South Dakota (SD)	South Dakota State Historical Society [Society'nin Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	South Dakota State Historical Society Board of Trustees	12	SDCL 1-19A	State Historic Preservation Plan	2006-2010	South Dakota State Historical Society (1862 (established as a state agency in 1901))	12	19	N/A
						Statewide Preservation Plan	2011-2015				
42	Tennessee (TN)	Tennessee Historical Commission [Commission'in Executive Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	State Review Board	12	T.C.A. 4-11-102	A Comprehensive Plan for Historic Preservation in Tennessee	1970	Tennessee Historical Society (1849)	19	34	N/A
						A Comprehensive Plan for Historic Preservation in Tennessee	2003				
						A Comprehensive Plan for Historic Preservation in Tennessee	2013-2018				
43	Texas (TX)	Texas Historical Commission (THC) [Commission'in Executive Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	Texas' State Board of Review	N/A	74th Texas Legislature	Texas Statewide Preservation Plan	2011-2020	Texas Historical Commission (1953)	N/A	72	N/A
44	Utah (UT)	Utah Department of Heritage and Arts / Utah Division of State History [Division'in Director's State Historic Preservation Officer'dir.]	Board of State History	11	36 CFR 61.4 [e]	History Looks to the Future: Planning for Utah's Future	2001	Utah State Historical Society (1897)	0	90	N/A
						A Strategic Plan for Utah's Cultural Resources	2009-2016				

45	Vermont (VT)	Vermont Department of Housing and Community Development / Division for Historic Preservation [Division'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.]	Vermont Advisory Council on Historic Preservation	7	-Act 250 -The Vermont Historic Preservation Act (1975)	Vermont's State Plan for Heritage Stewardship	2011-2015	Vermont Historical Society (1838)	25	14	N/A
46	Virginia (VA)	Virginia Department of Historic Resources [DHR Director'i State Historic Preservation Officer'dir.]	Virginia State Review Board	5	N/A	Putting Virginia's History to Work: Virginia's Comprehensive Historic Preservation Plan	2000-2005	Virginia Historical Society (1811)	29	33	N/A
47	Washington (WA)	The Department of Archaeology and Historic Preservation [Department'in Administrator'i State Historic Preservation Officer'dir.]	Governor's Advisory Council on Historic Preservation	9	State Historical Societies - Historic Preservation (RCW 27.34) (1993)	State Historic Preservation Plan State Historic Preservation Plan Washington State Historic Preservation Plan 2014-19: Getting the Future Right	2004-2009 2009-2013 2014-2019	Washington State Historical Society (1891)	27	50	N/A
48	West Virginia (WV)	West Virginia Division of Culture & History / West Virginia State Historic Preservation Office [Division'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.]	West Virginia Archives and History Commission	16	Protection of Historic and Prehistoric Sites	Preserving Our Mountaineer Heritage: West Virginia Statewide Historic Preservation The Past Matters Today: The West Virginia Statewide Historic Preservation Plan	2002-2006 2009-2014	Historical Society of Western Virginia (1957)	18	53	N/A
49	Wisconsin (WI)	Division of Historic Preservation-Public History / Wisconsin Historical Society [Society'nin Director'i State Historic Preservation Officer'dir.]	State Historic Preservation Review Board	15	Assembly Bill 496, which became Chapter 29, Laws of 1977	Wisconsin Historic Preservation Plan Wisconsin Historic Preservation Plan	2001-2005 2006-2015	Wisconsin Historical Society (1846)	36	68	158
50	Wyoming (WY)	Wyoming State Parks and Cultural Resources / Wyoming State Historic Preservation Office [Office'in Director'i State Historic Preservation Officer'dir.]	Wyoming State Review Board	13	Wyoming Antiquities Act (1935) Wyoming Environmental Quality Act (1973)	Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan Wyoming's Comprehensive Statewide Historic Preservation Plan 2007-2013	1995 2007-2015	Wyoming State Historical Society (1953)	9	23	

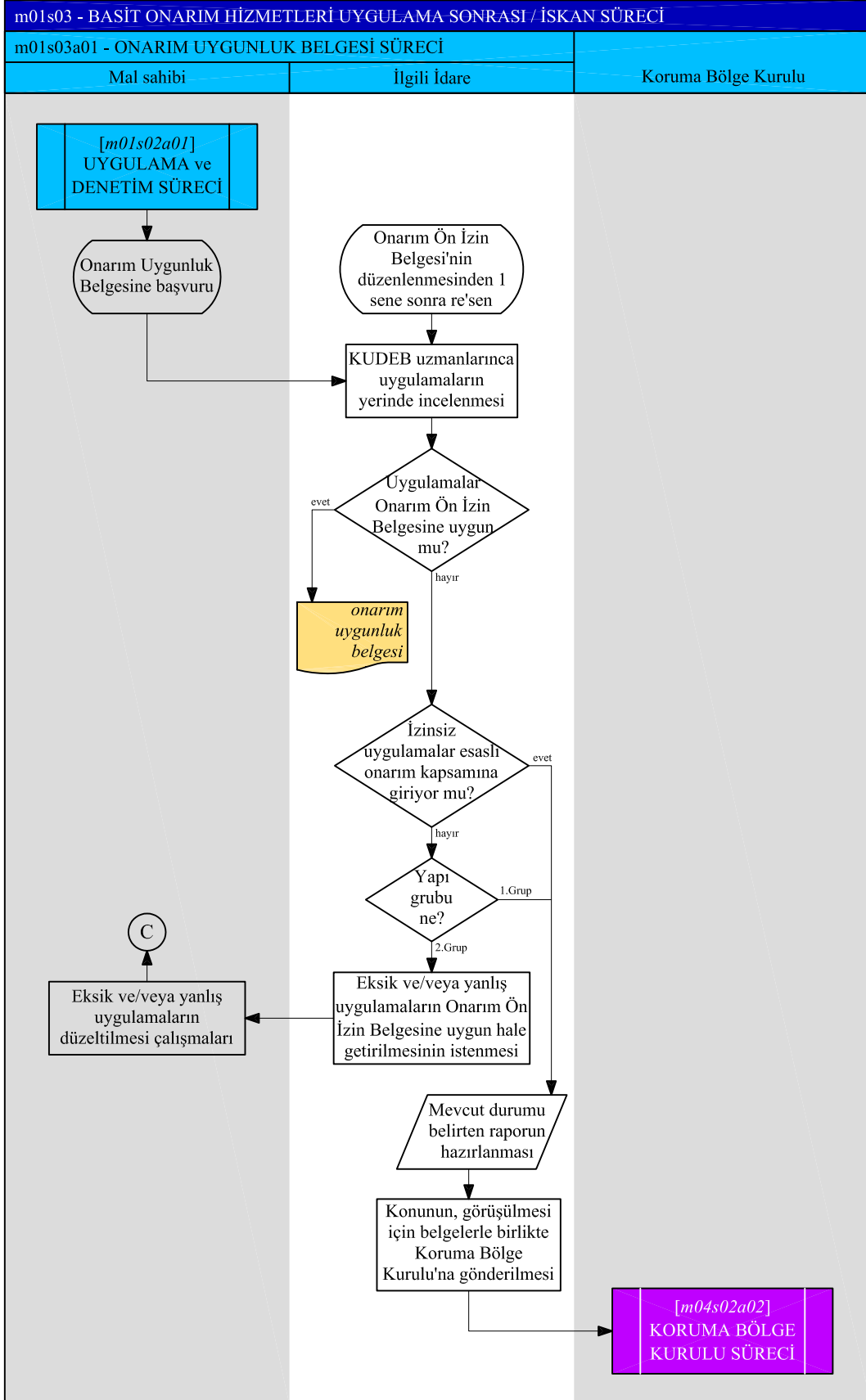
Ek-2. Basit onarım hizmetleri - onarım ön izin belgesi süreci



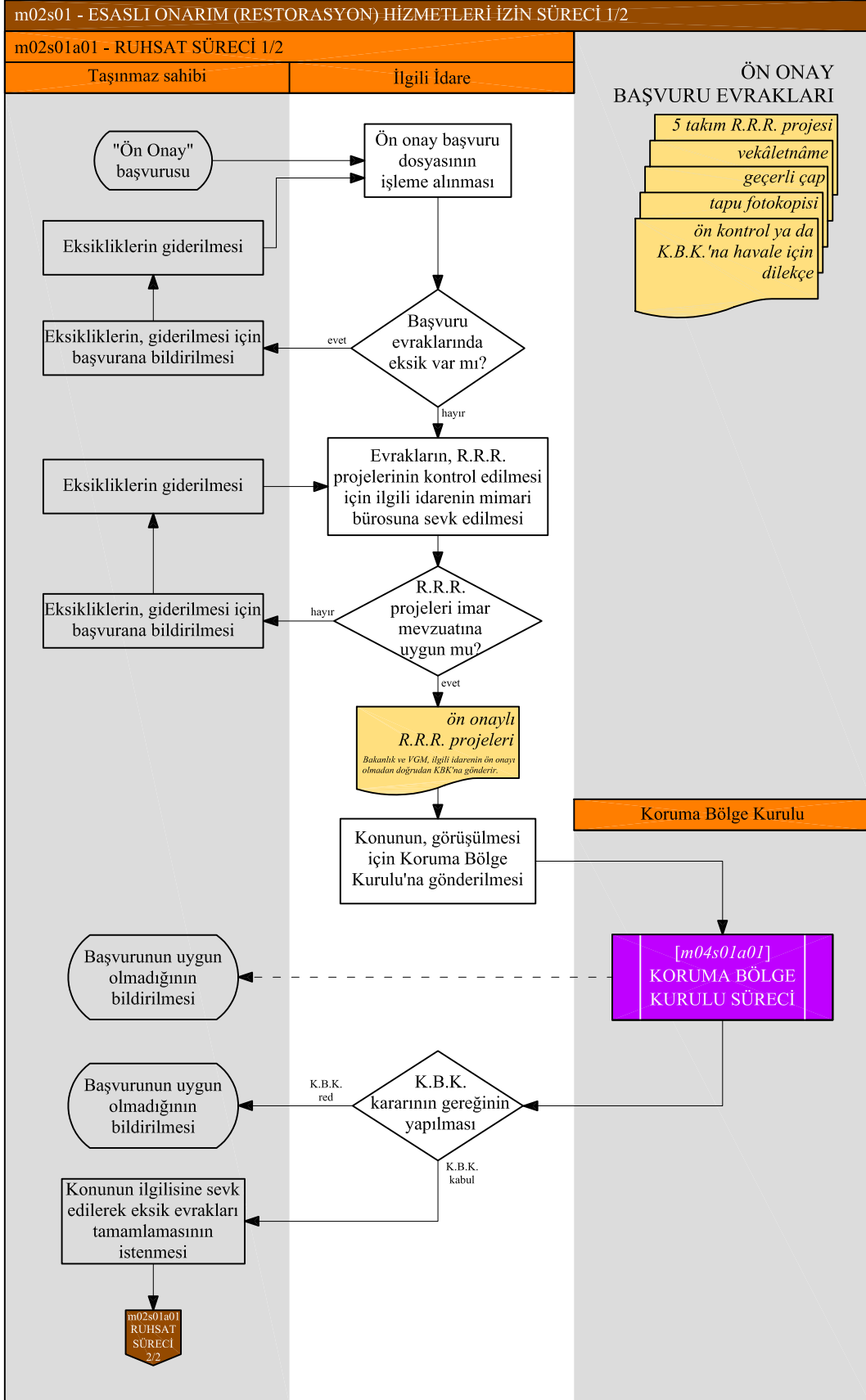
Ek-3. Basit onarım hizmetleri - uygulama ve denetim süreci



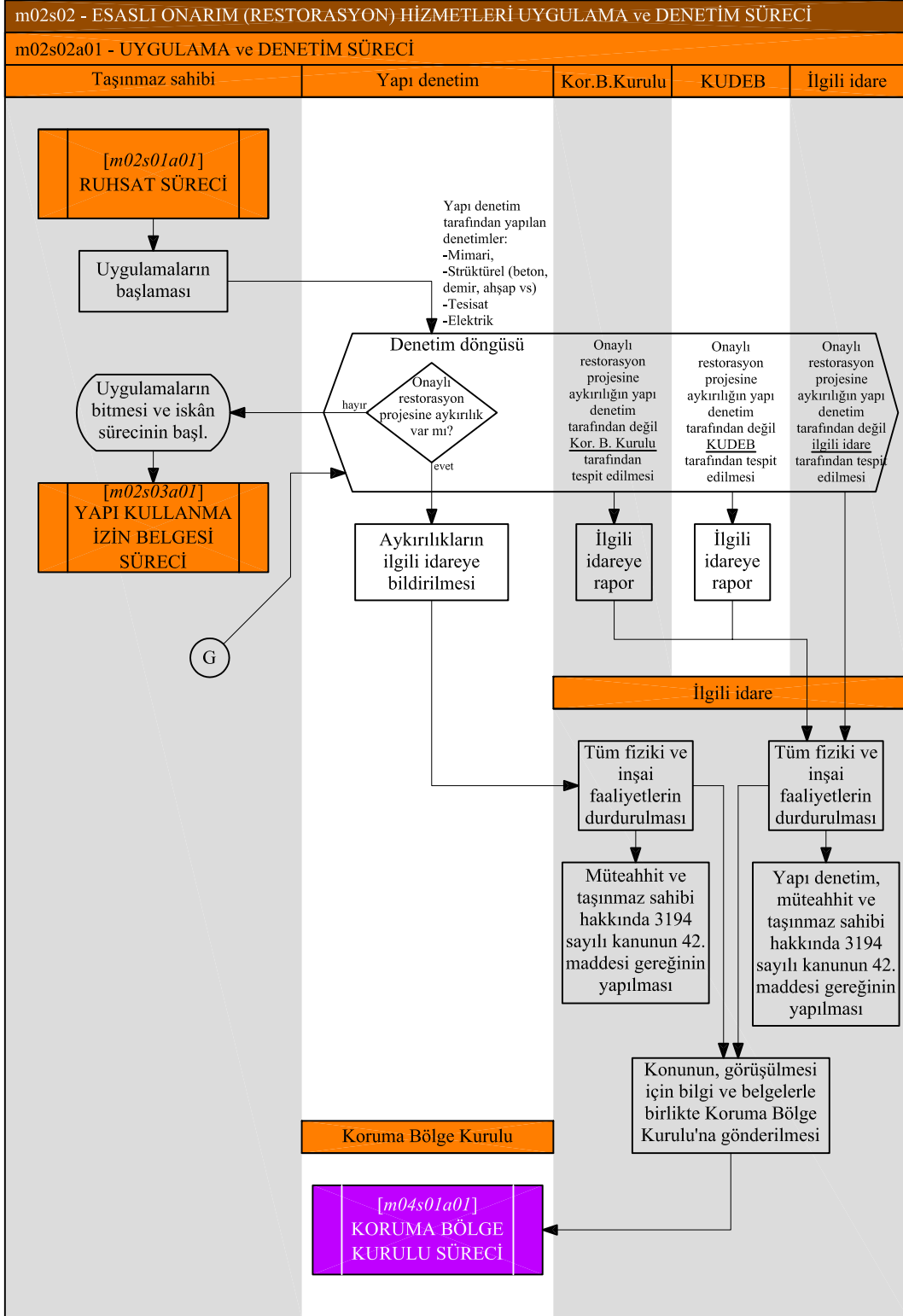
Ek-4. Basit onarım hizmetleri - onarım uygunluk belgesi süreci



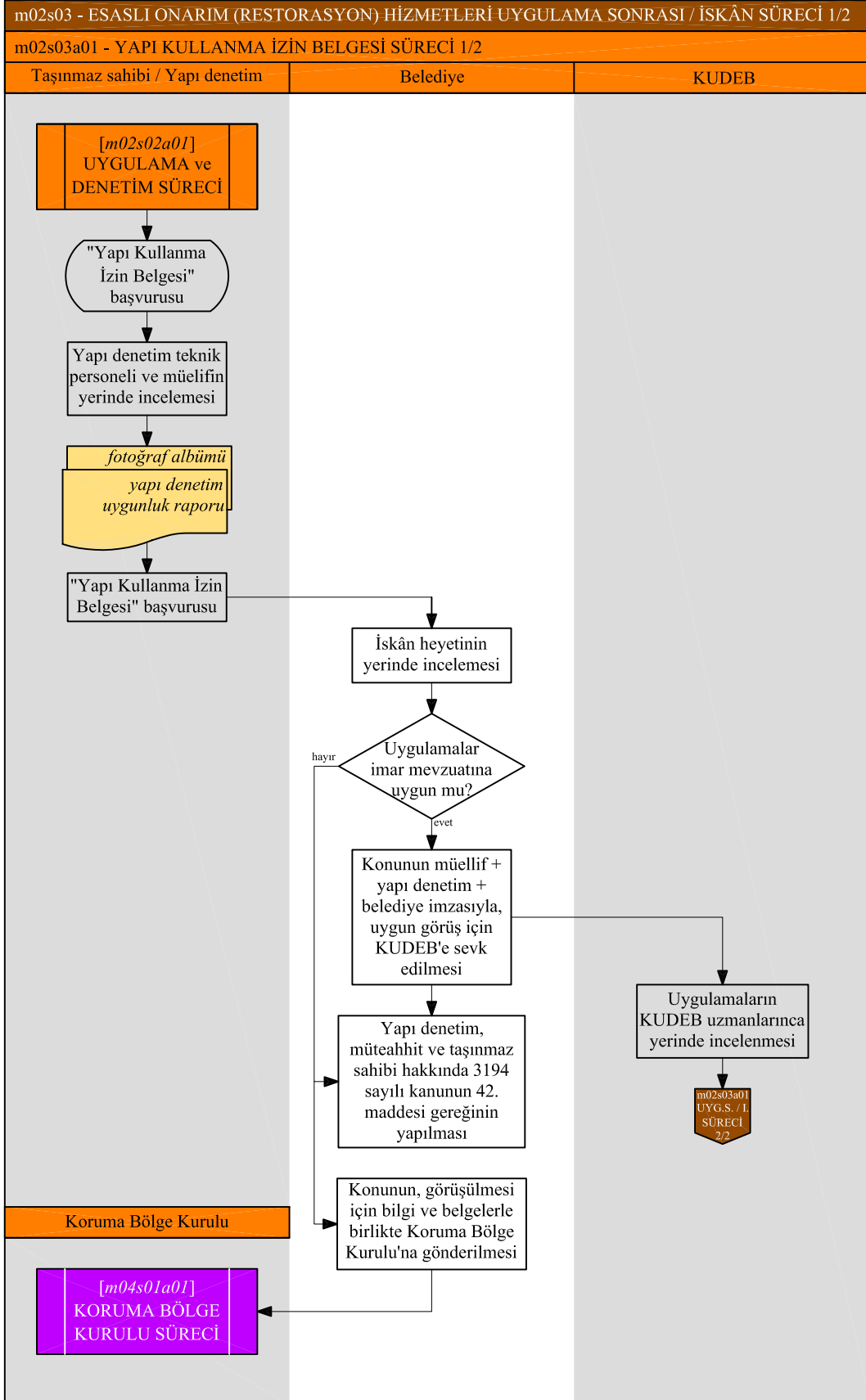
Ek-5. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri - izin süreci

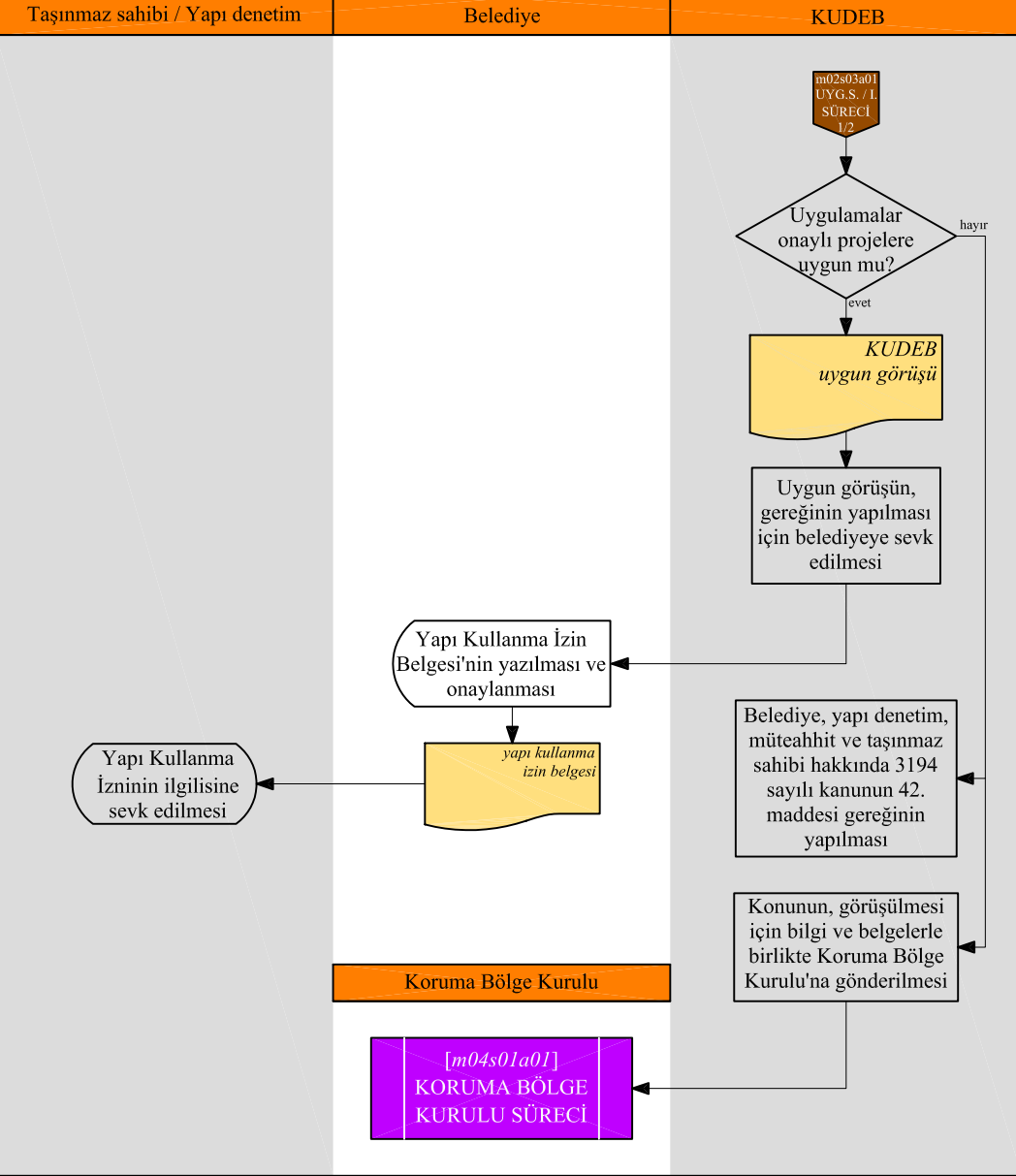


Ek-6. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri - uygulama ve denetim süreci

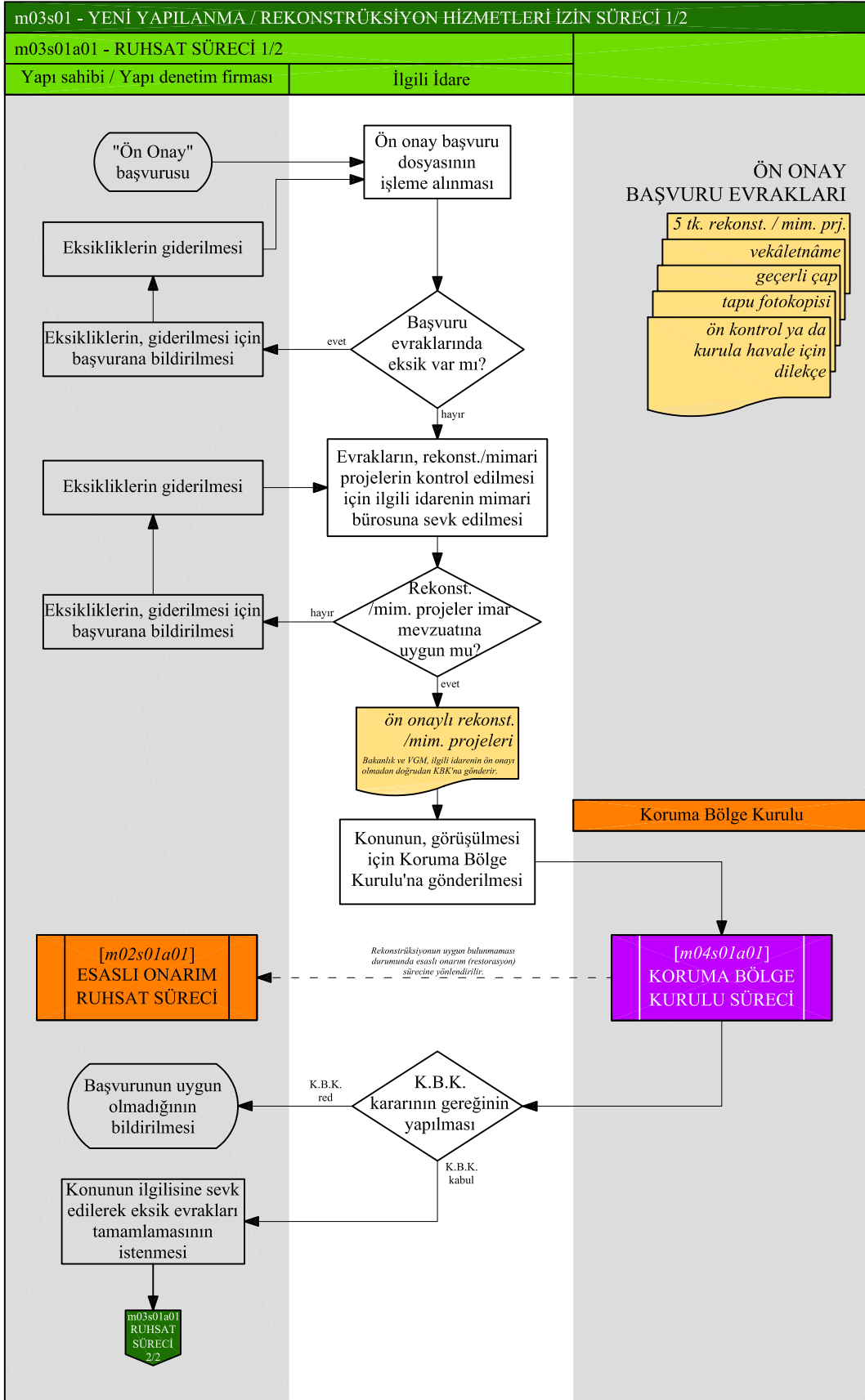


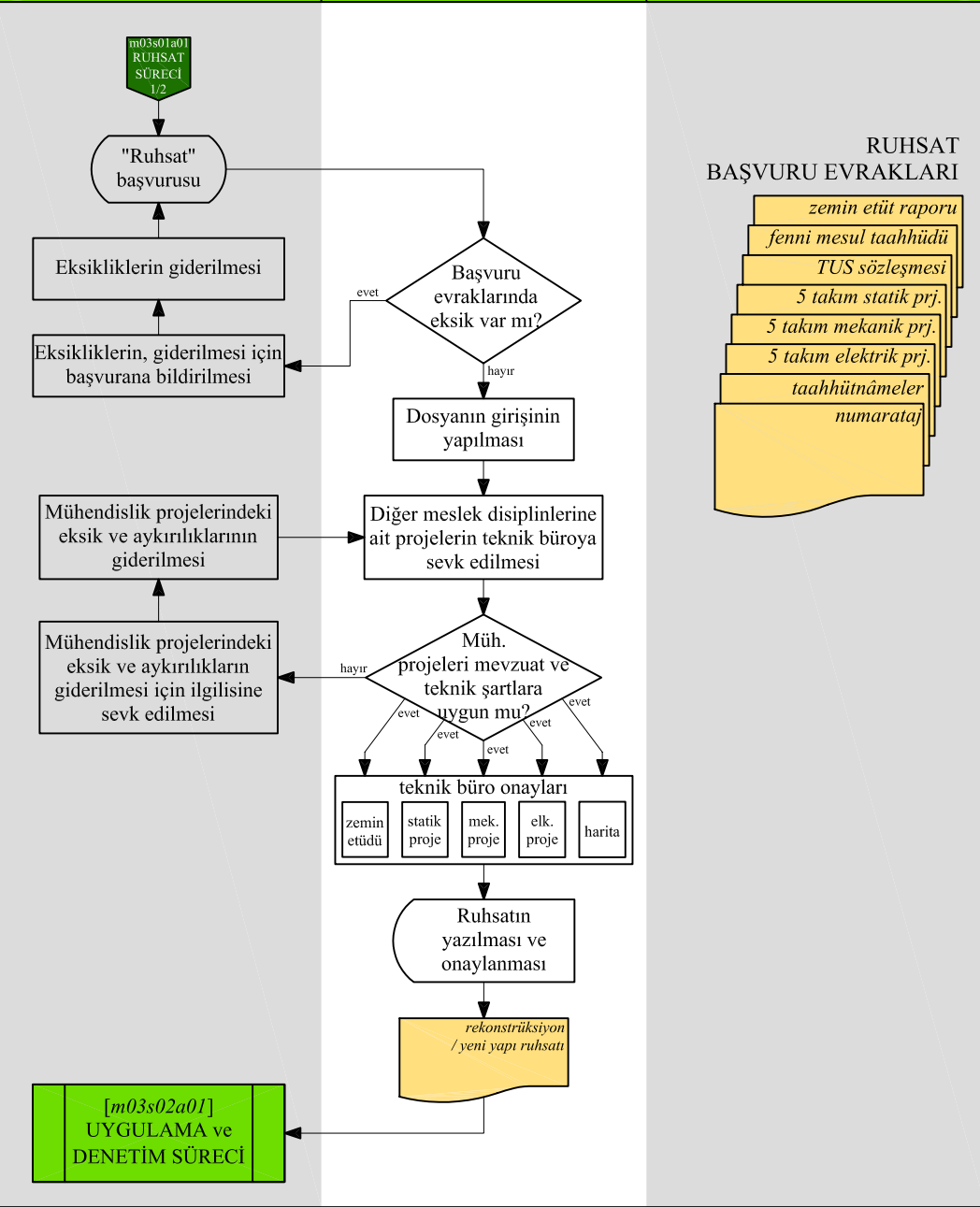
Ek-7. Esaslı onarım (restorasyon) hizmetleri - uygulama sonrası / iskân süreci



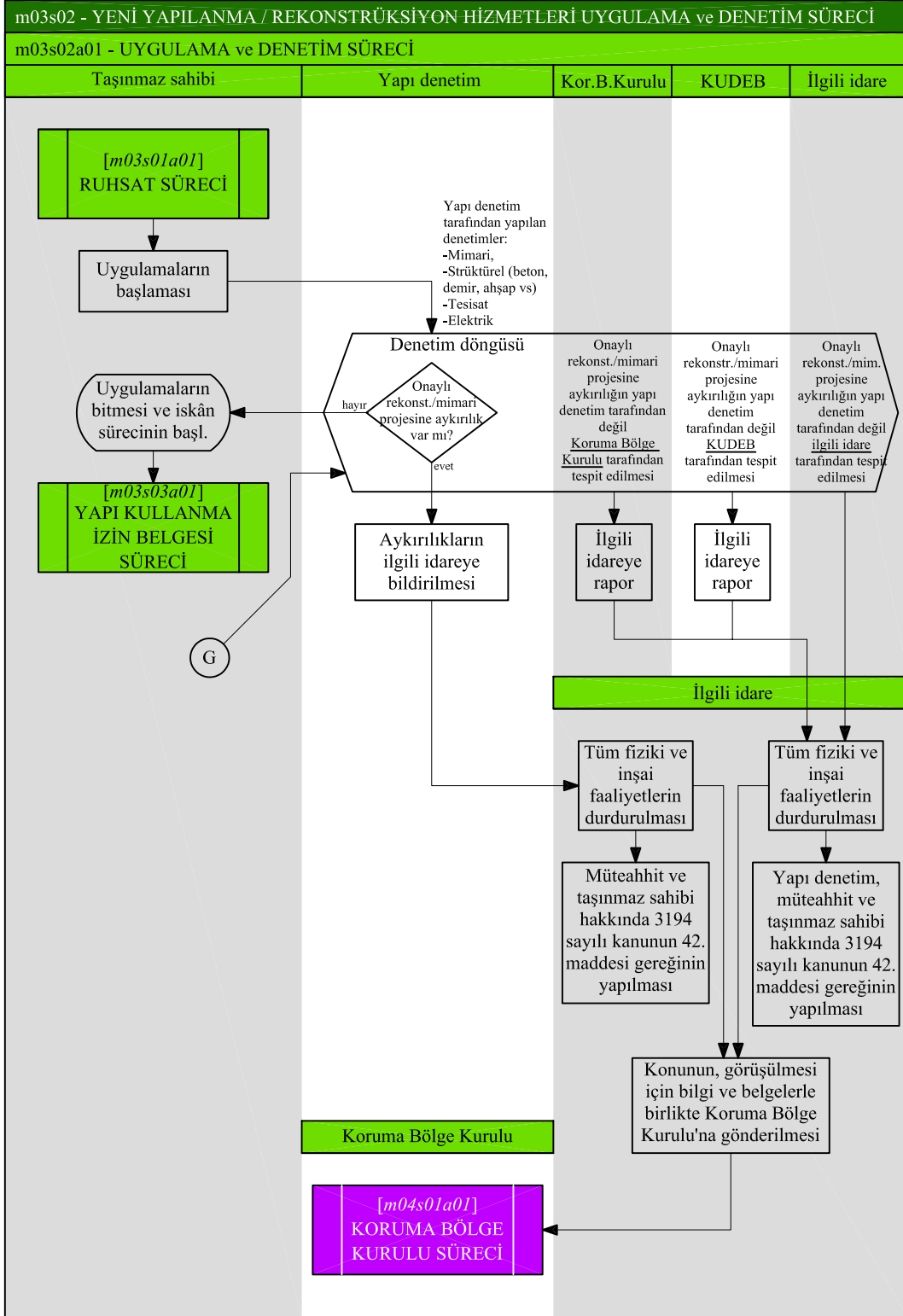


Ek-8. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri izin süreci

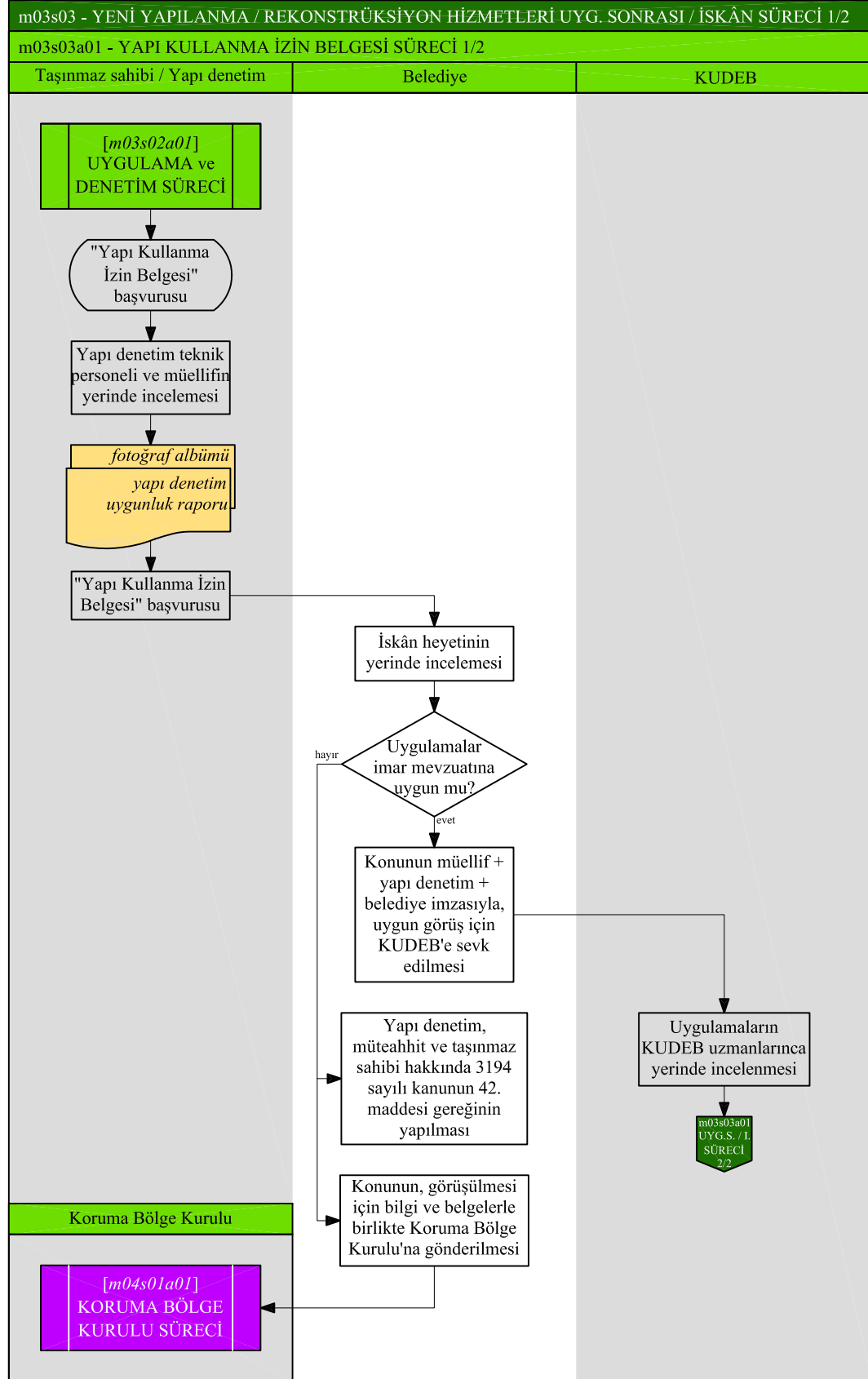


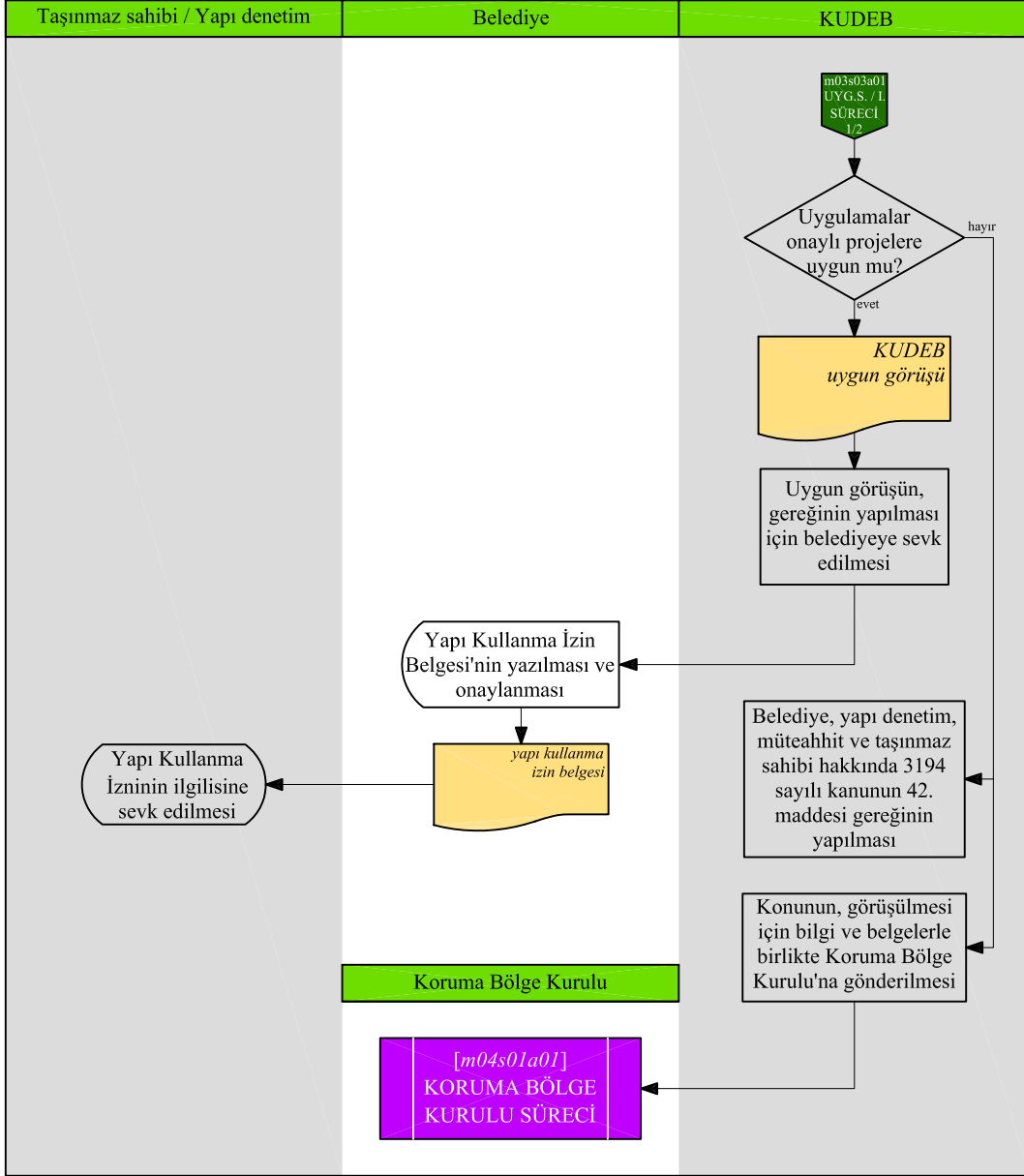


Ek-9. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri uygulama ve denetim süreci

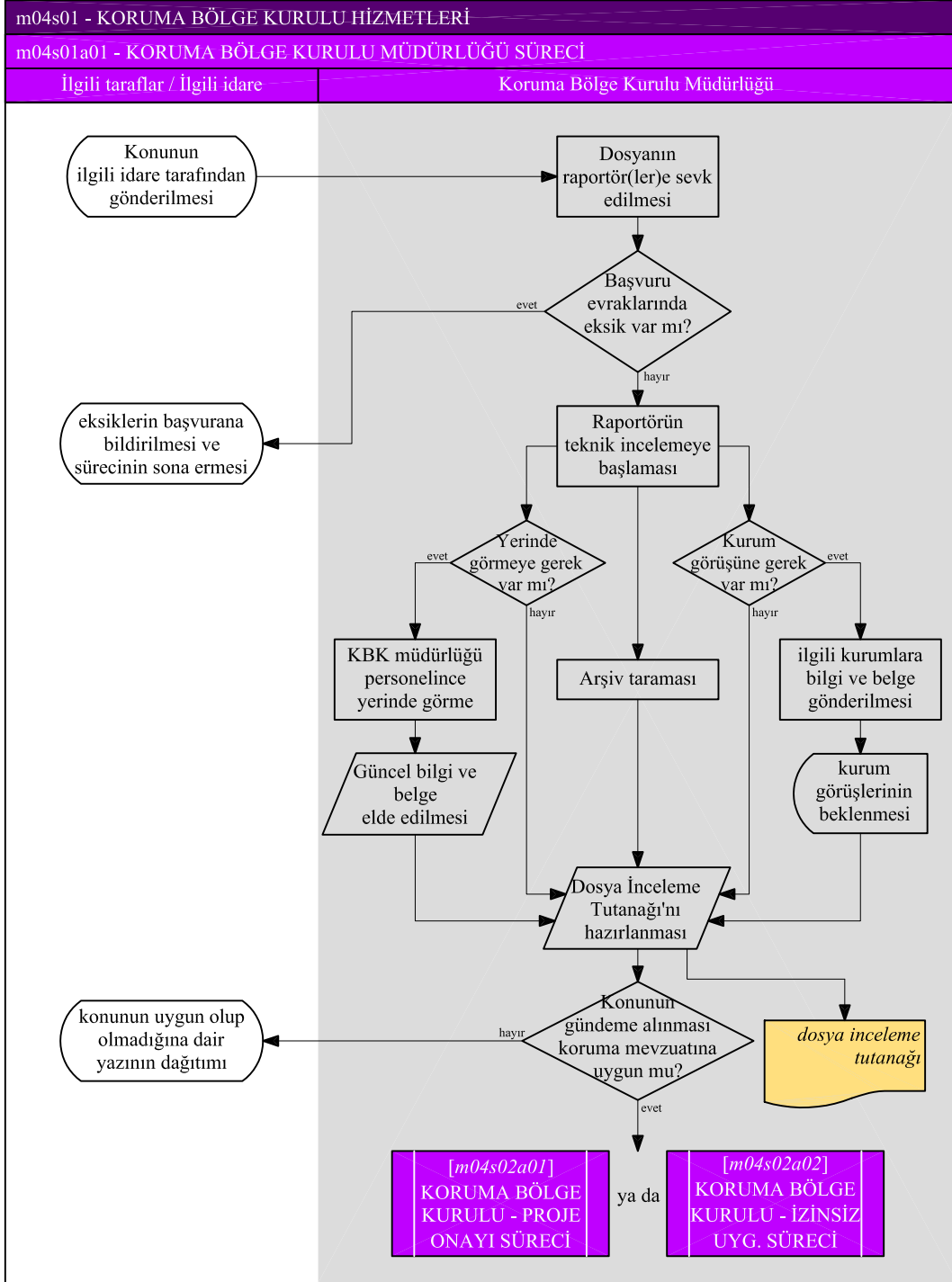


Ek-10. Yeni yapılanma / rekonstrüksiyon hizmetleri yapı kullanma izin belgesi süreci

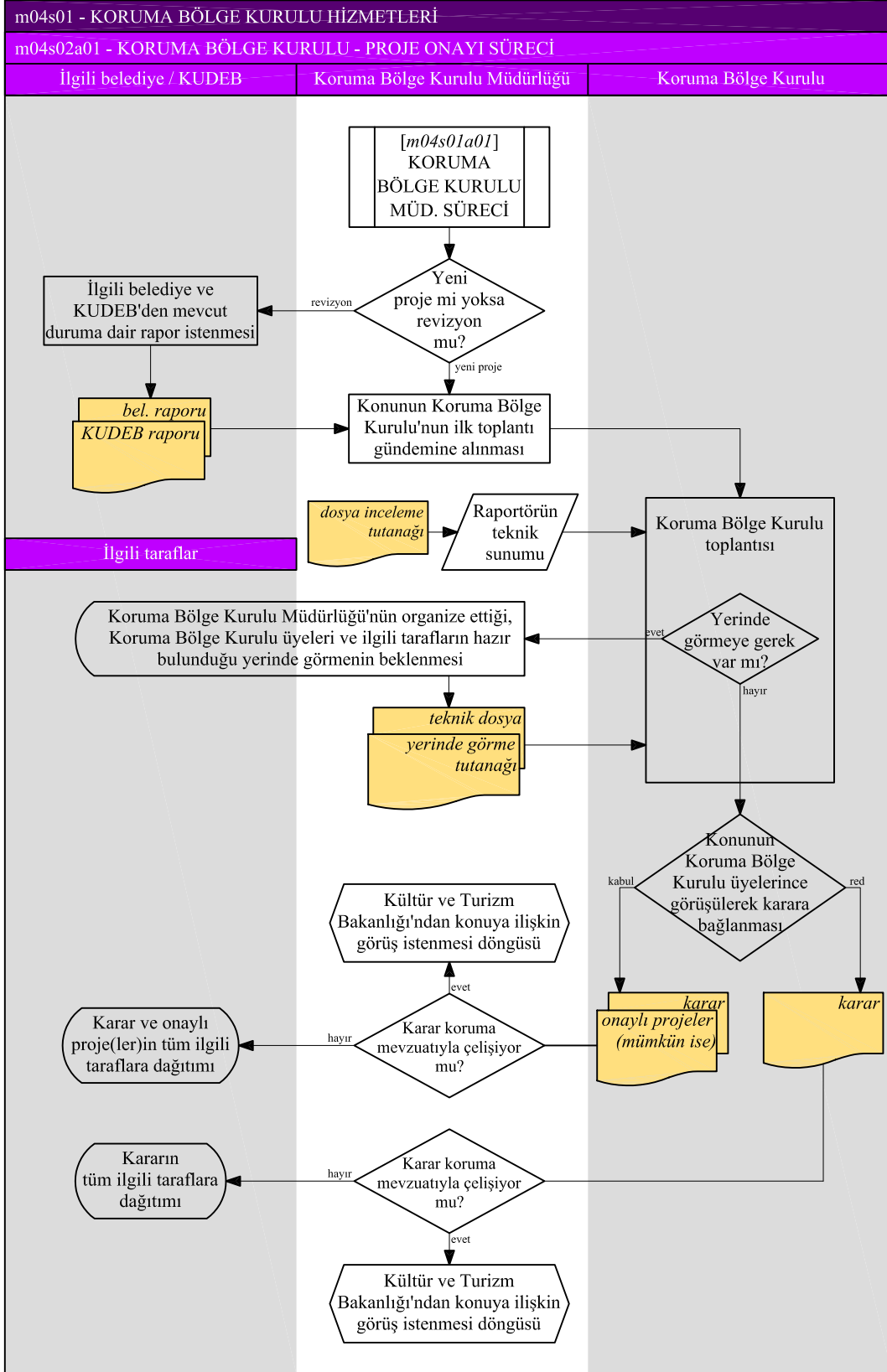




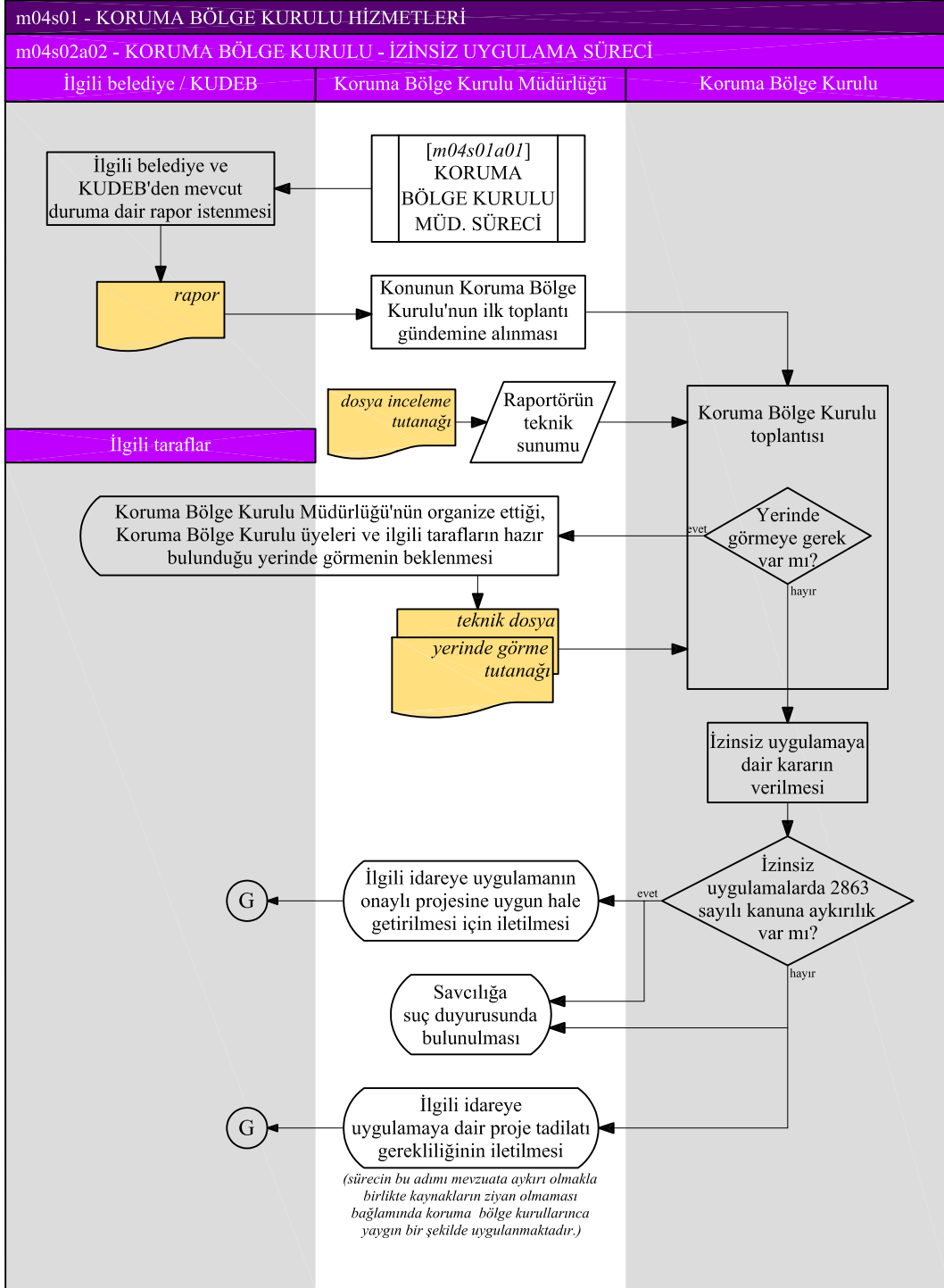
Ek-11. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri - müdürlük süreci



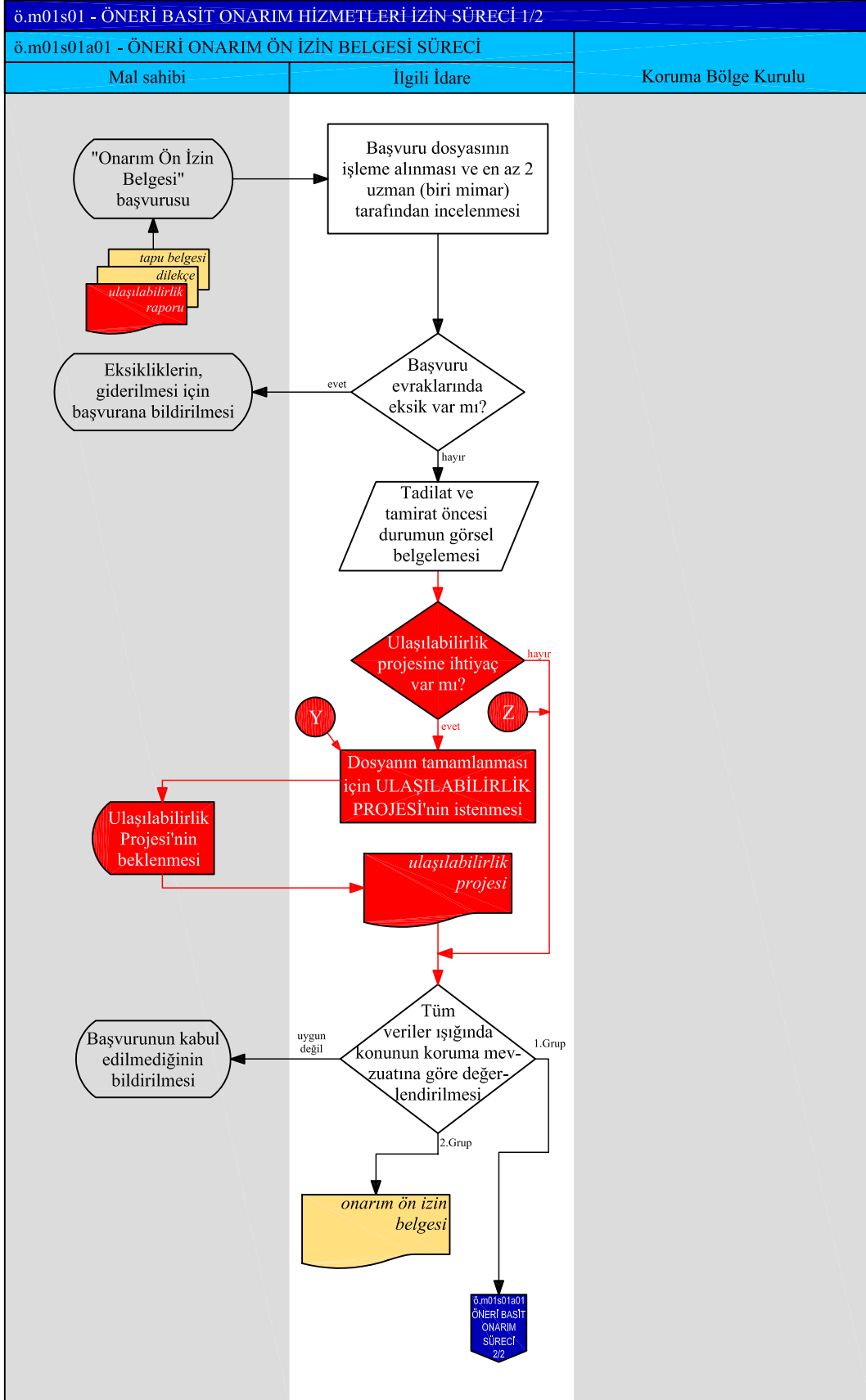
Ek-12. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri - kurul proje onayı süreci

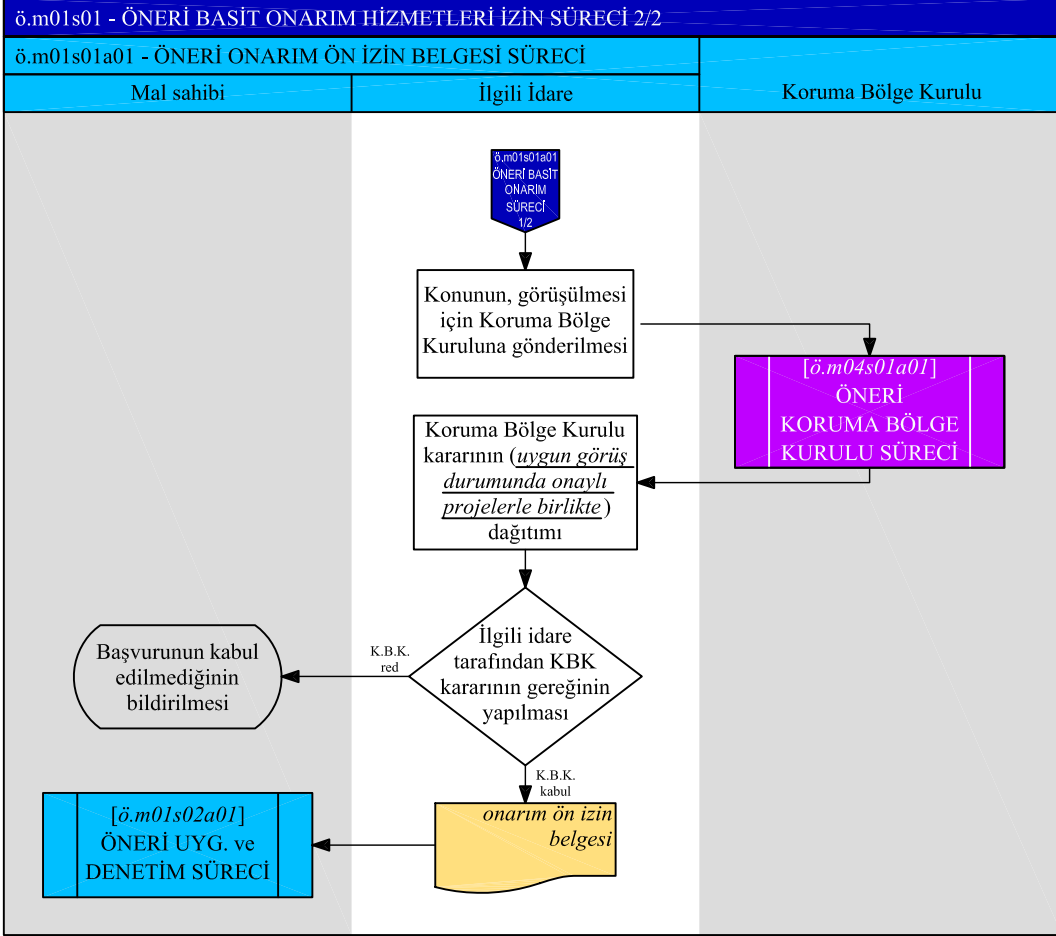


Ek-13. Koruma Bölge Kurulu hizmetleri - kurul izinsiz uygulama süreci

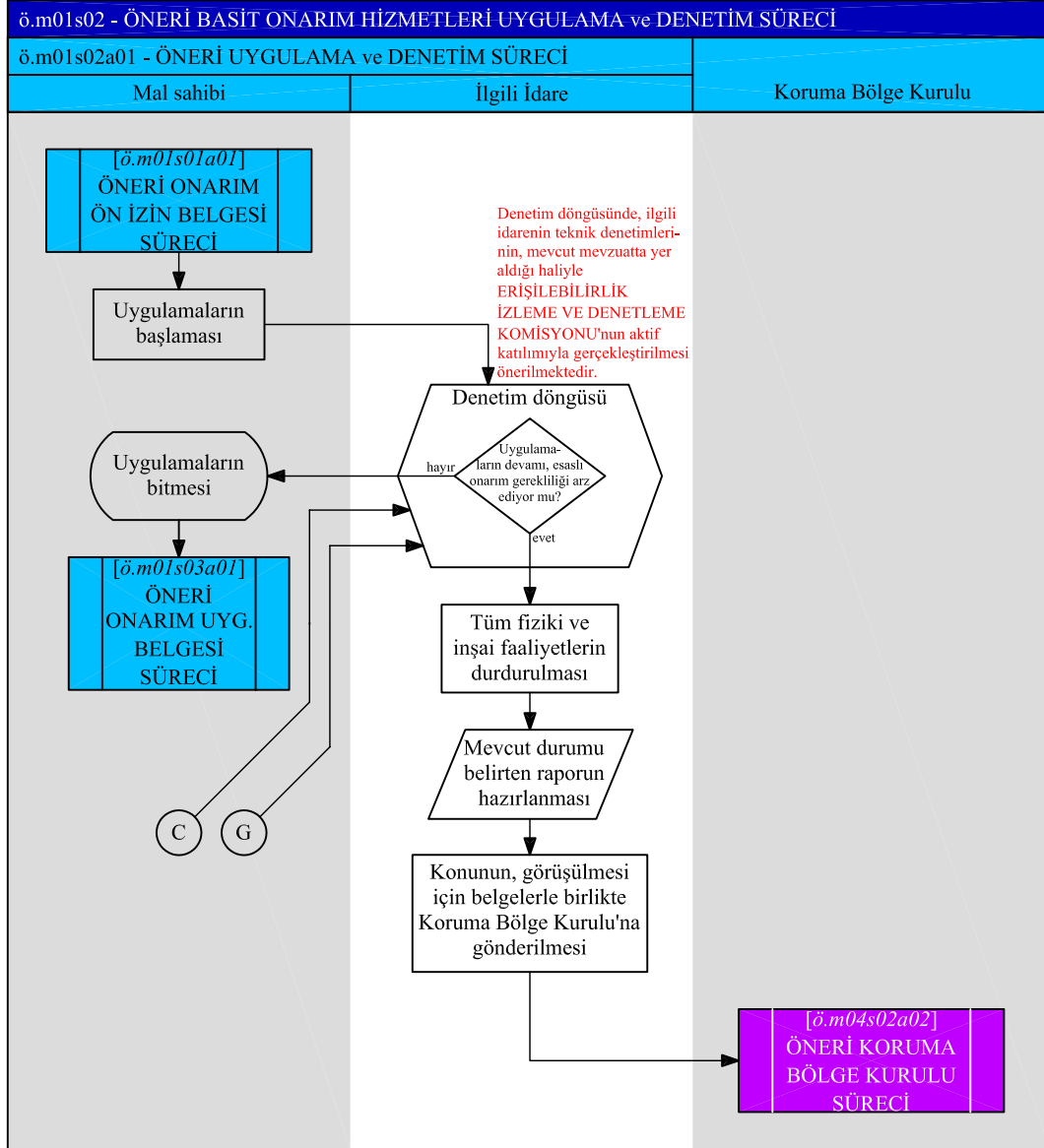


Ek-14. Öneri basit onarım - onarım ön izin belgesi süreci

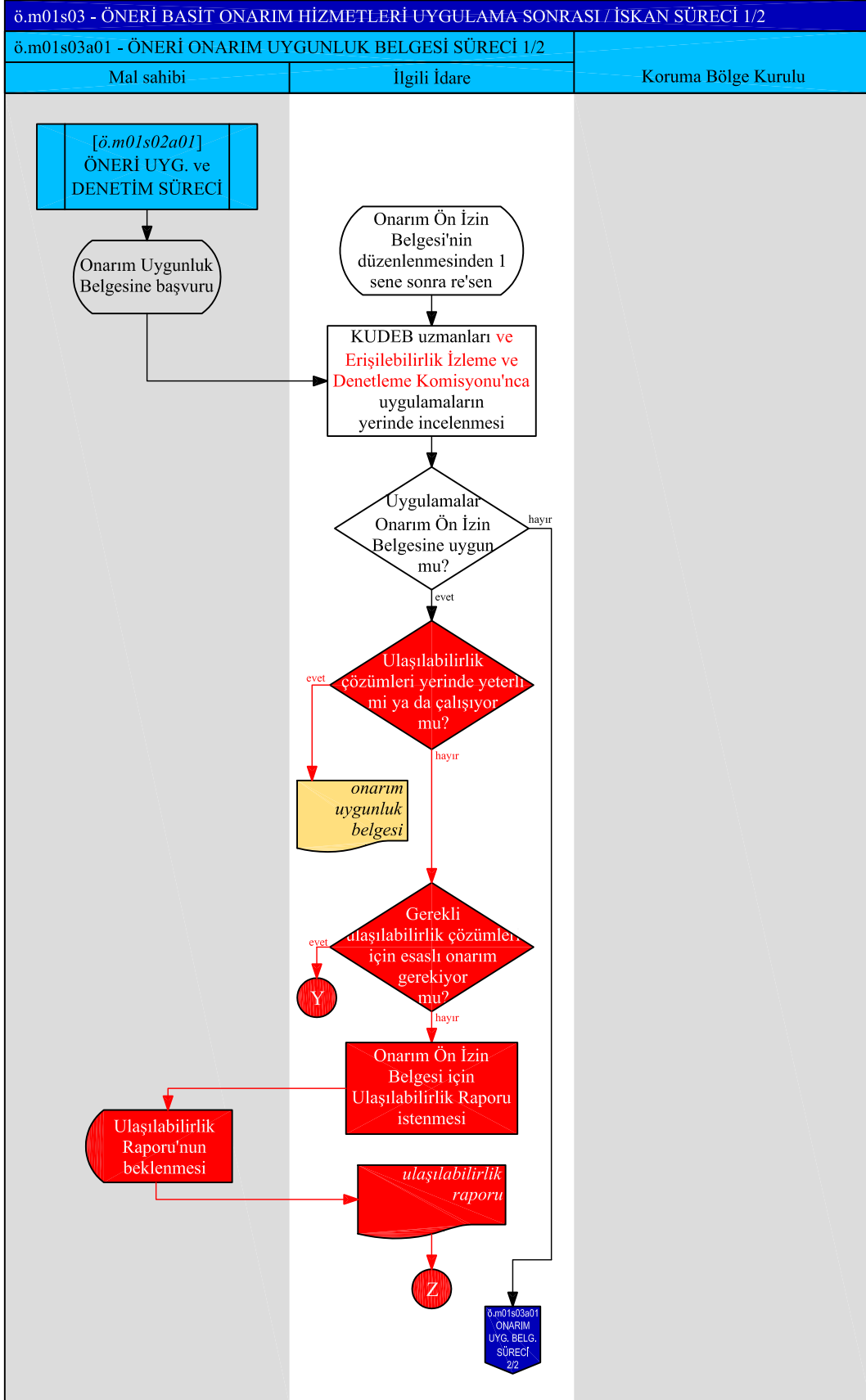


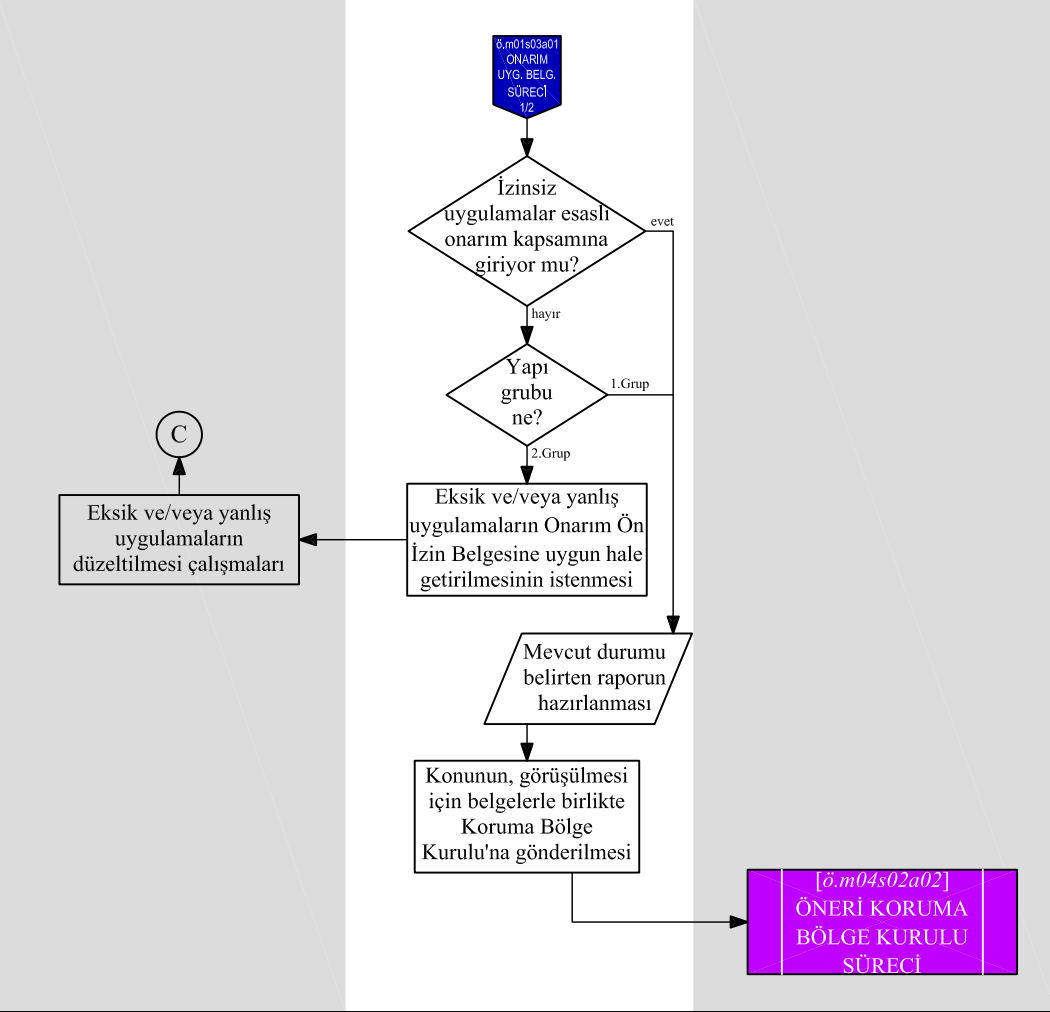


Ek-15. Öneri basit onarım - uygulama ve denetim süreci

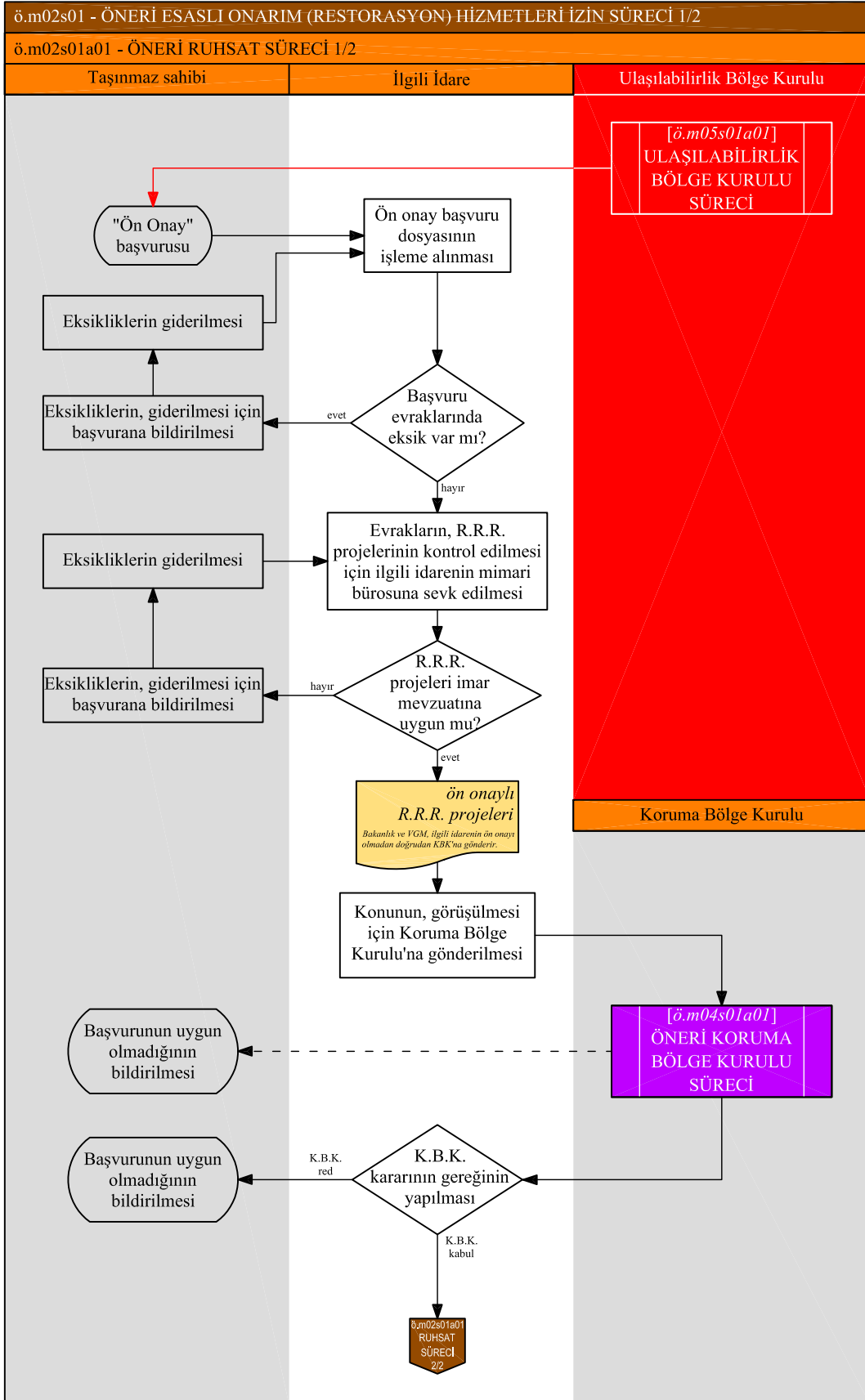


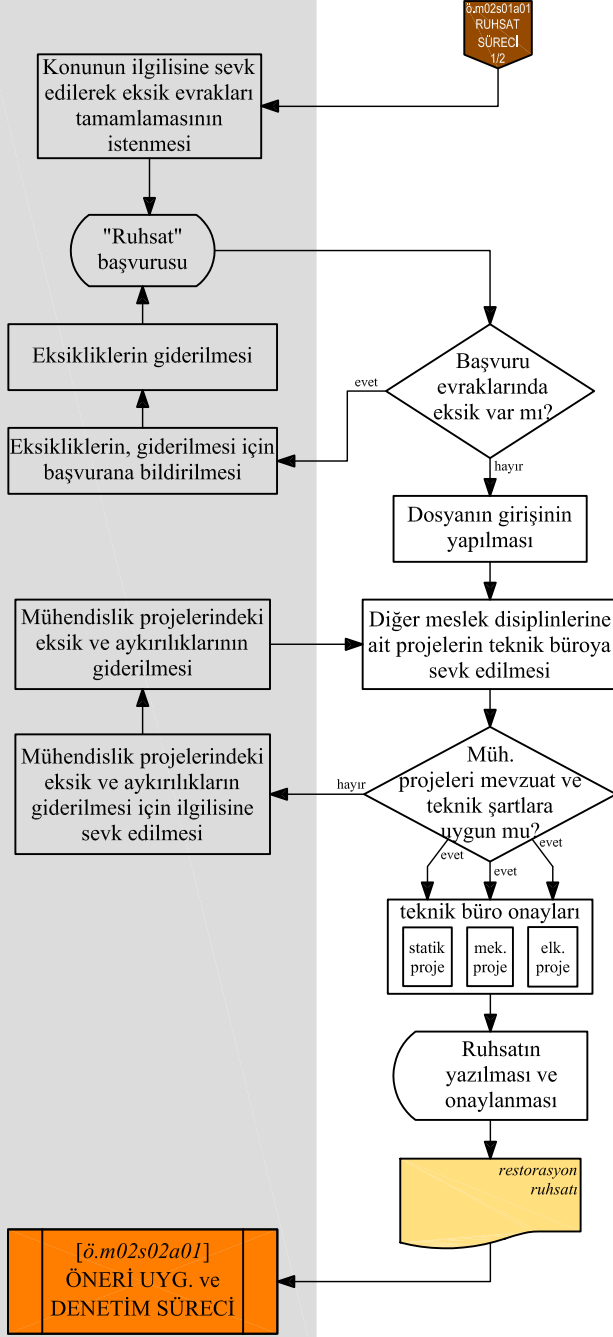
Ek-16. Öneri basit onarım - onarım uygunluk belgesi süreci



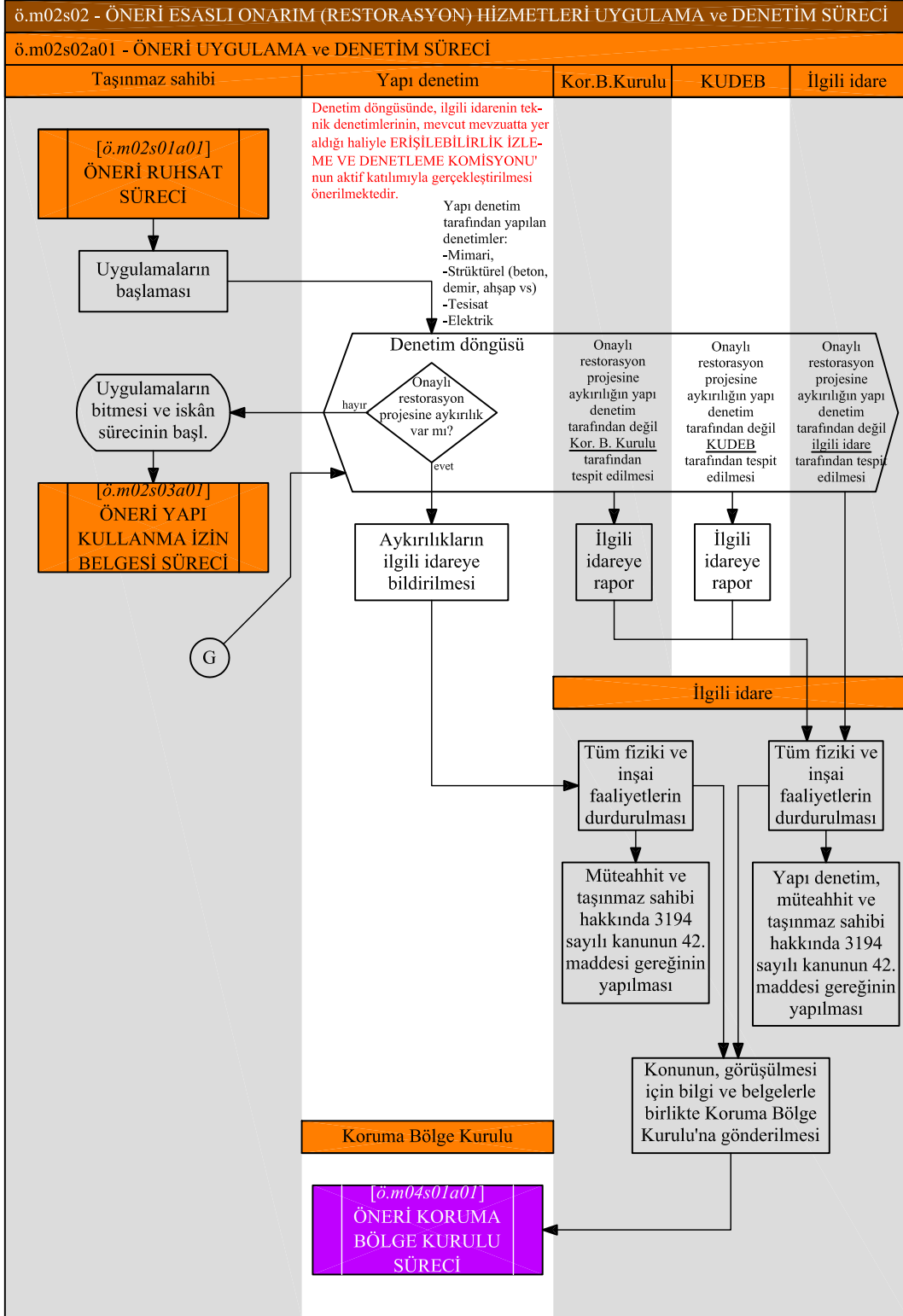


Ek-17. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon - ruhsat süreci

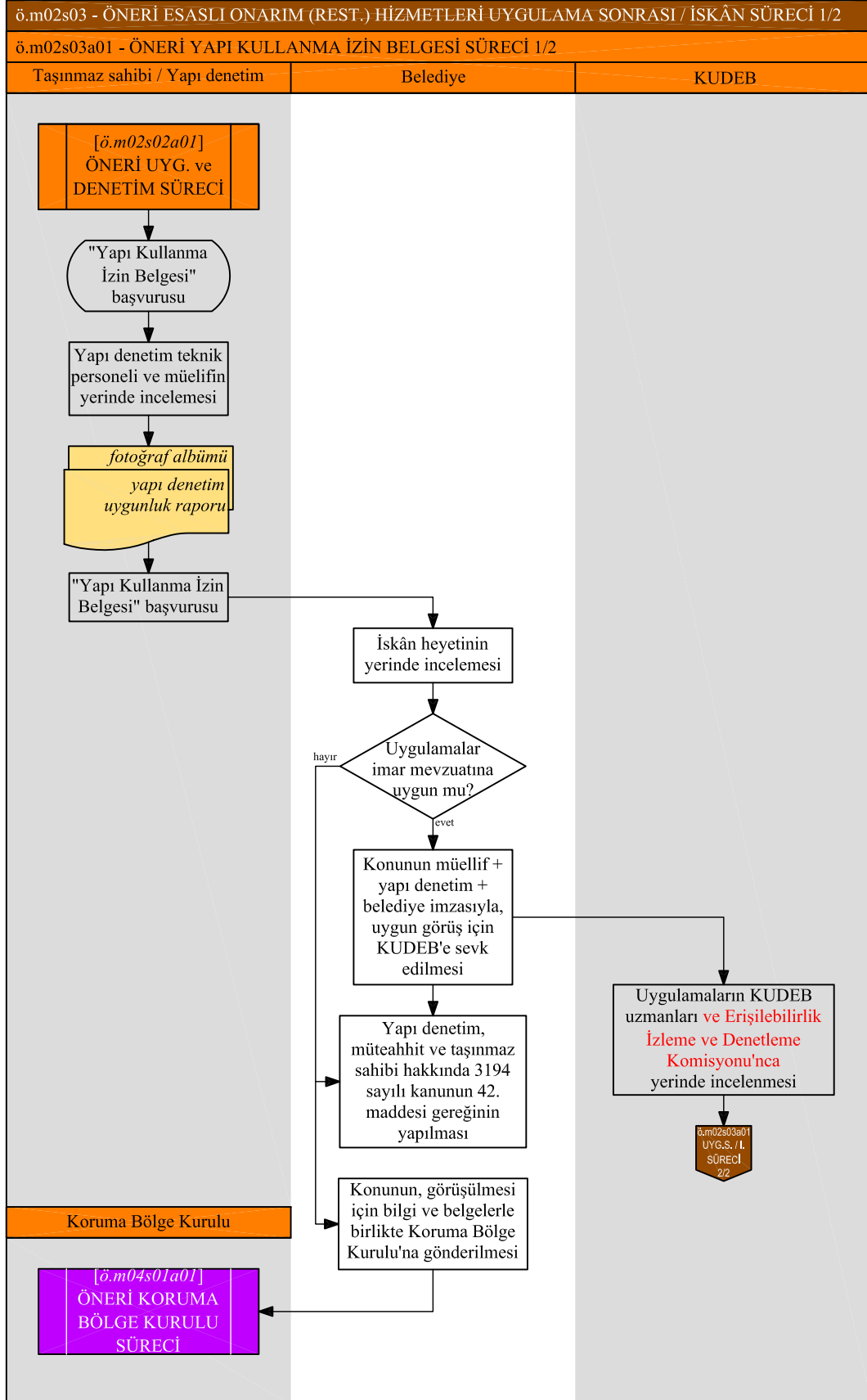


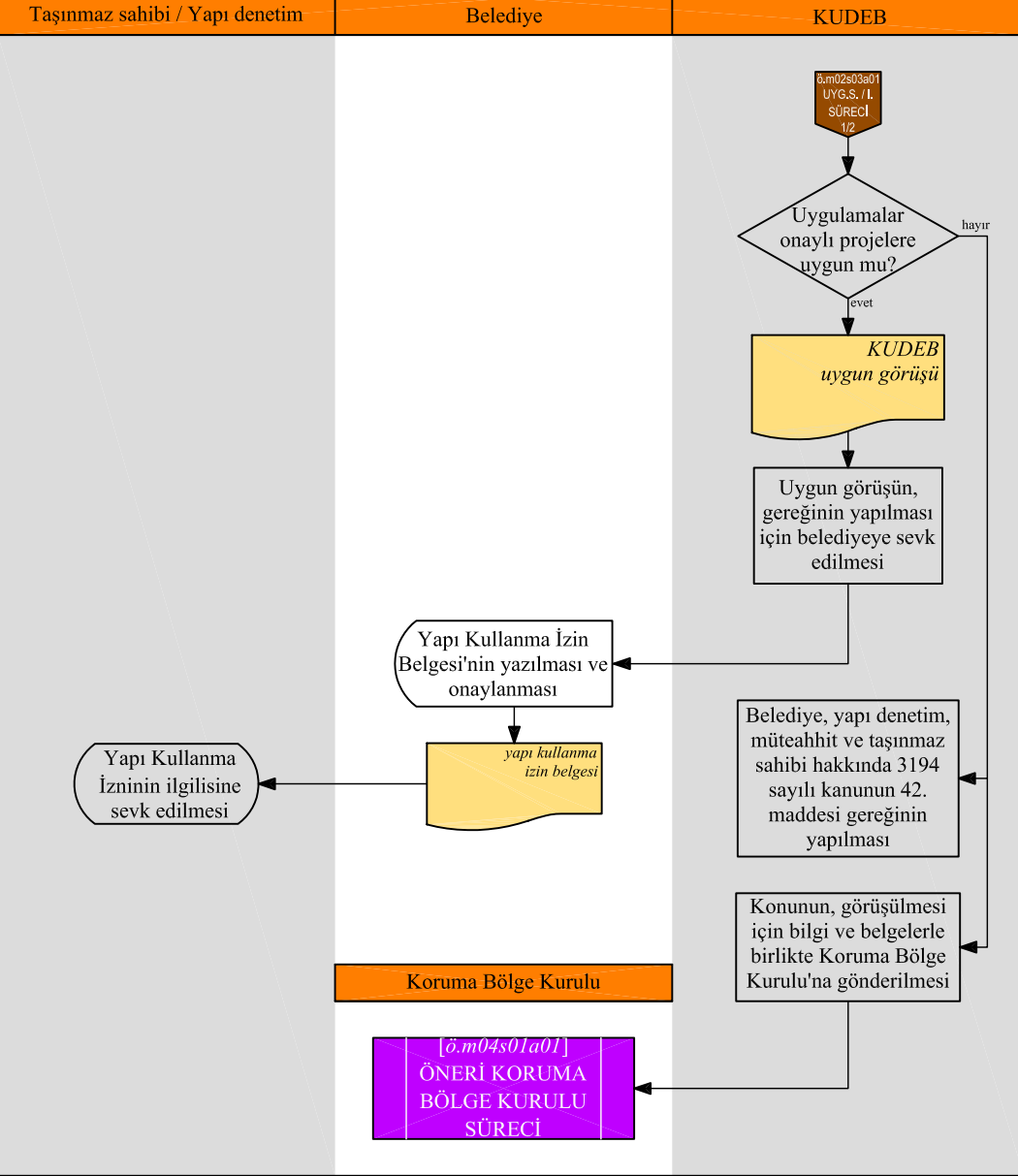


Ek-18. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon - uygulama süreci

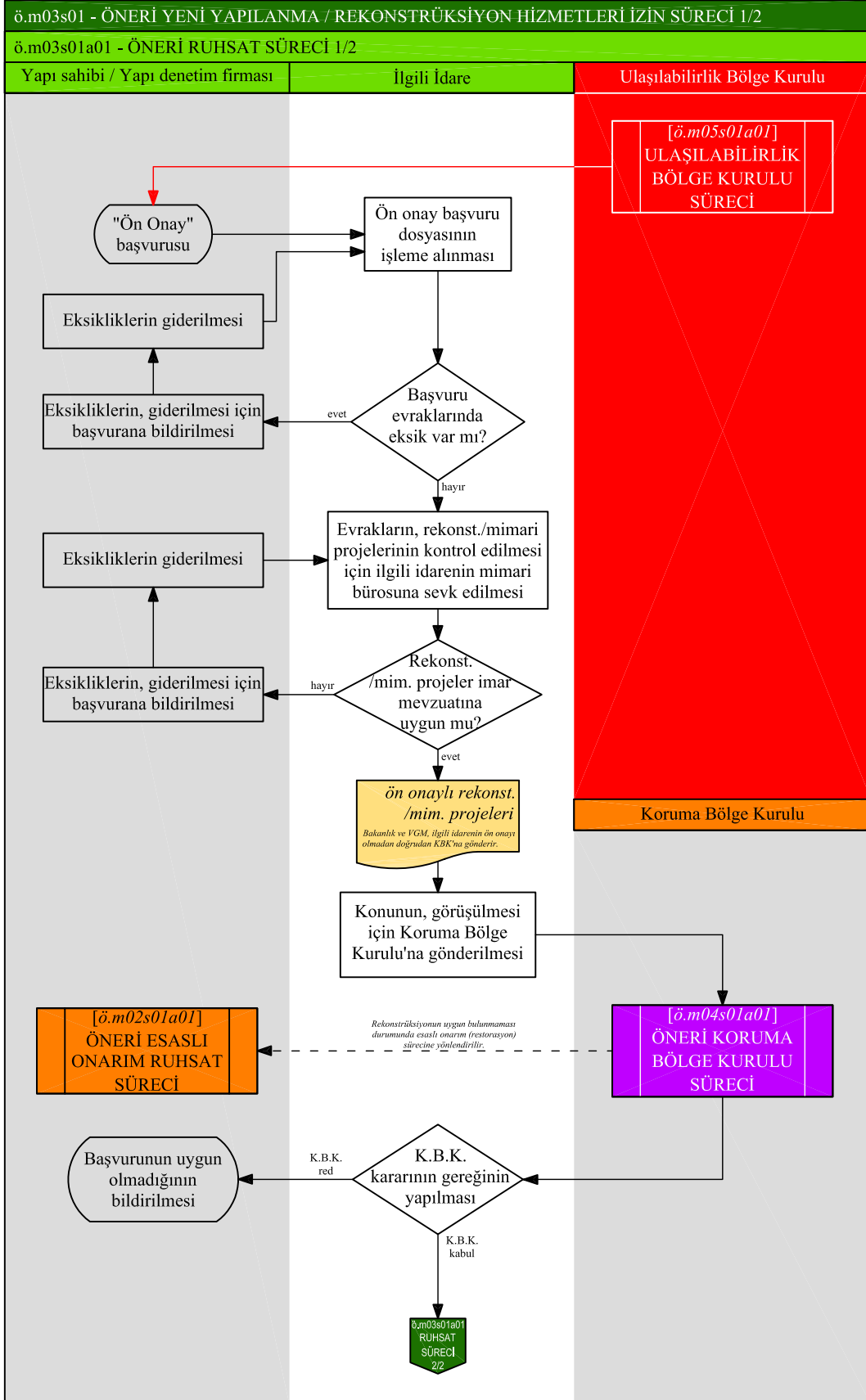


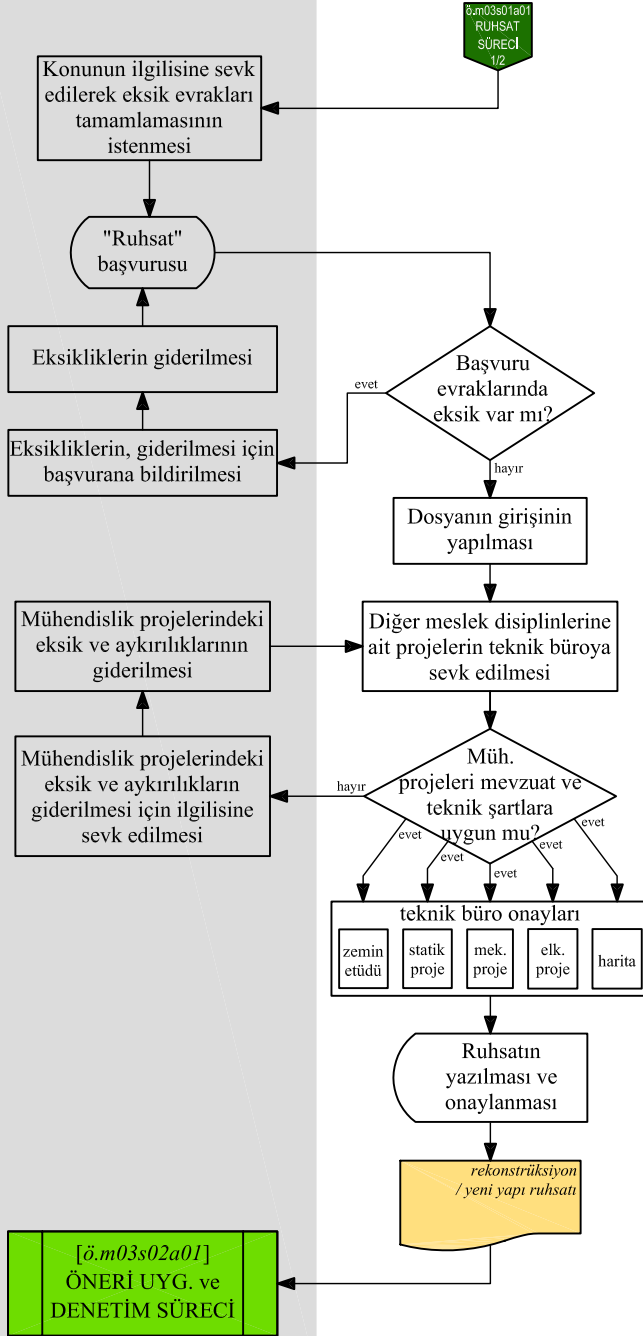
Ek-19. Öneri restorasyon/rekonstrüksiyon - Yapı kullanma izin belgesi süreci



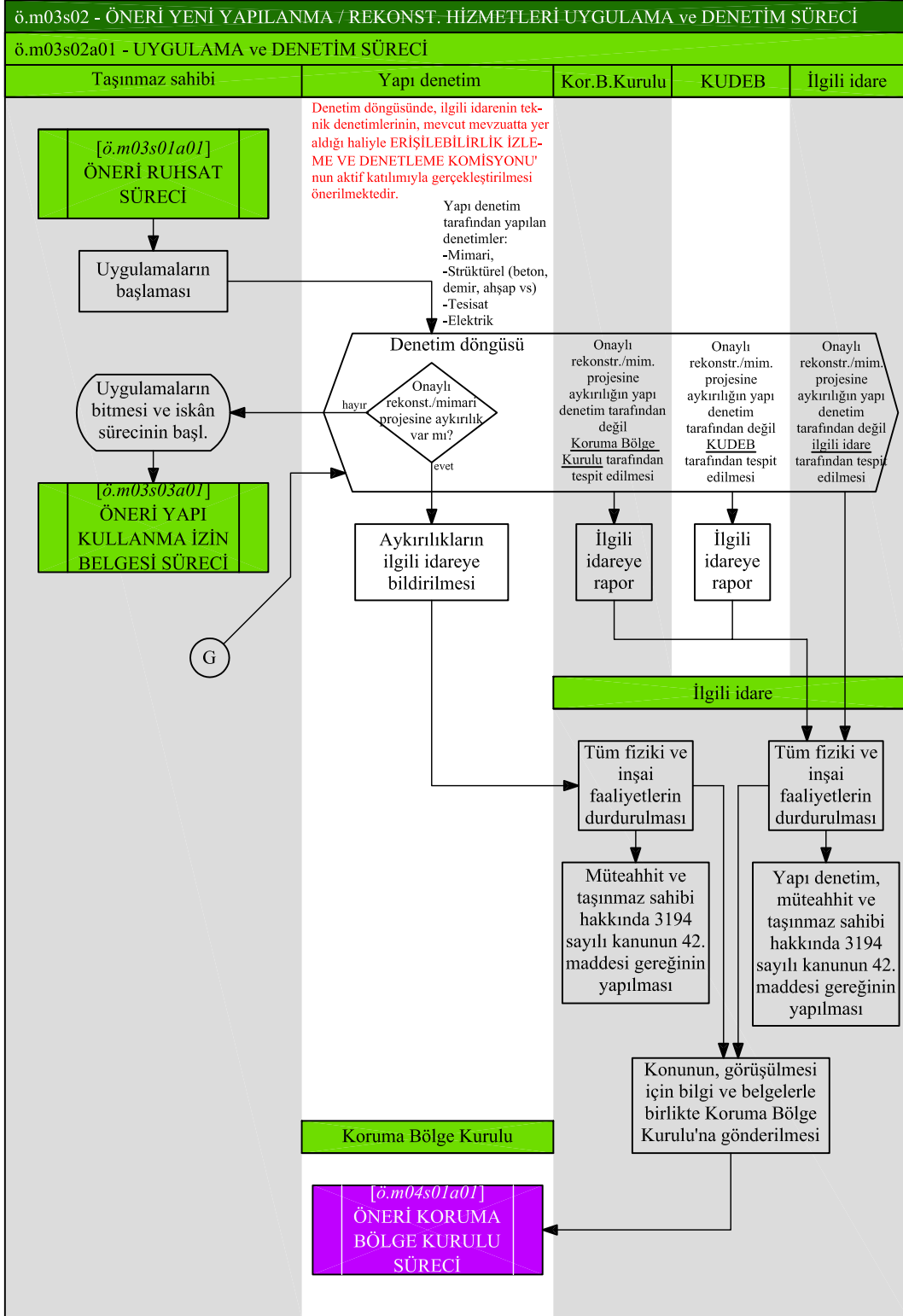


Ek-20. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon ruhsat süreci

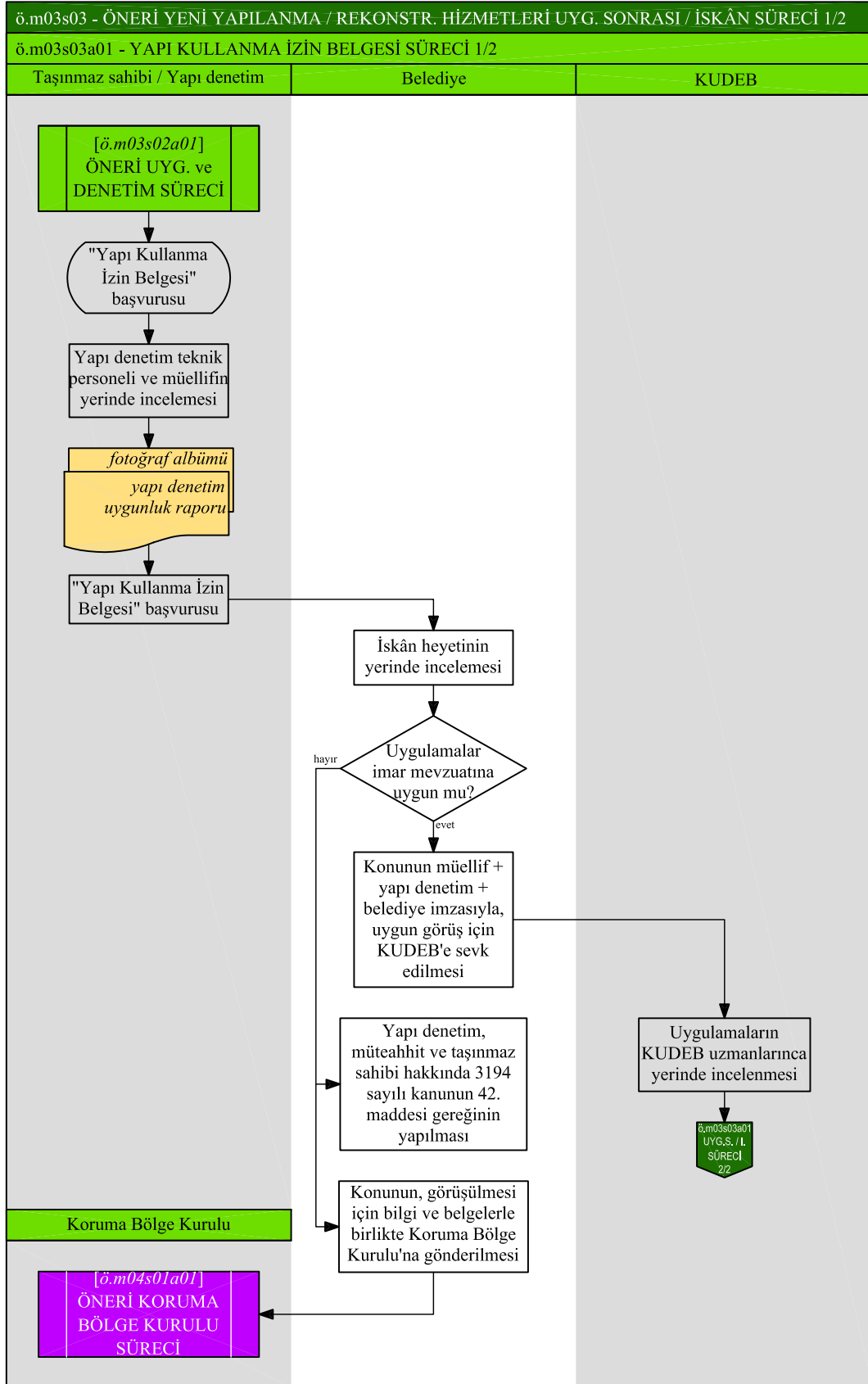


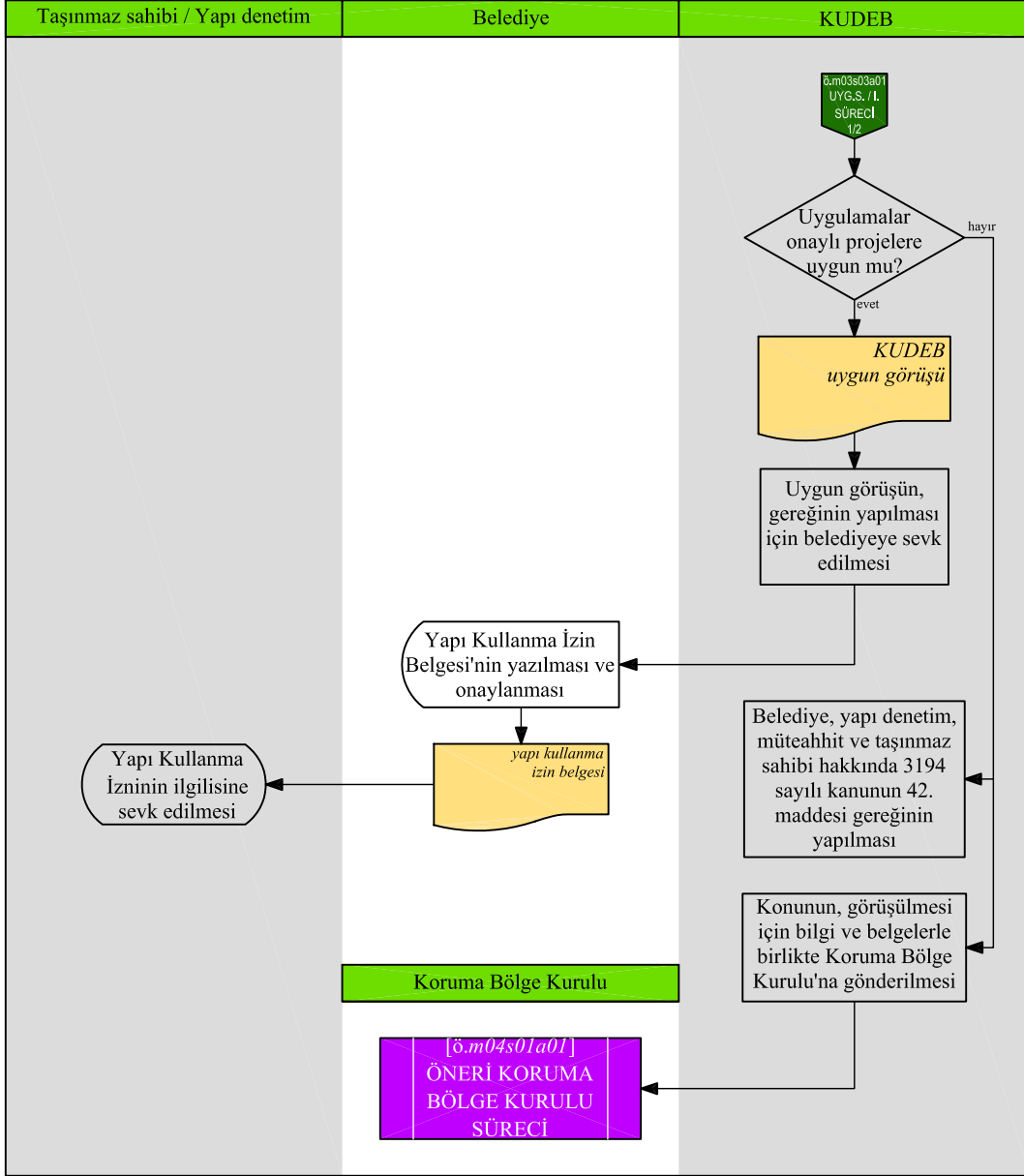


Ek-21. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon uygulama ve denetim süreci

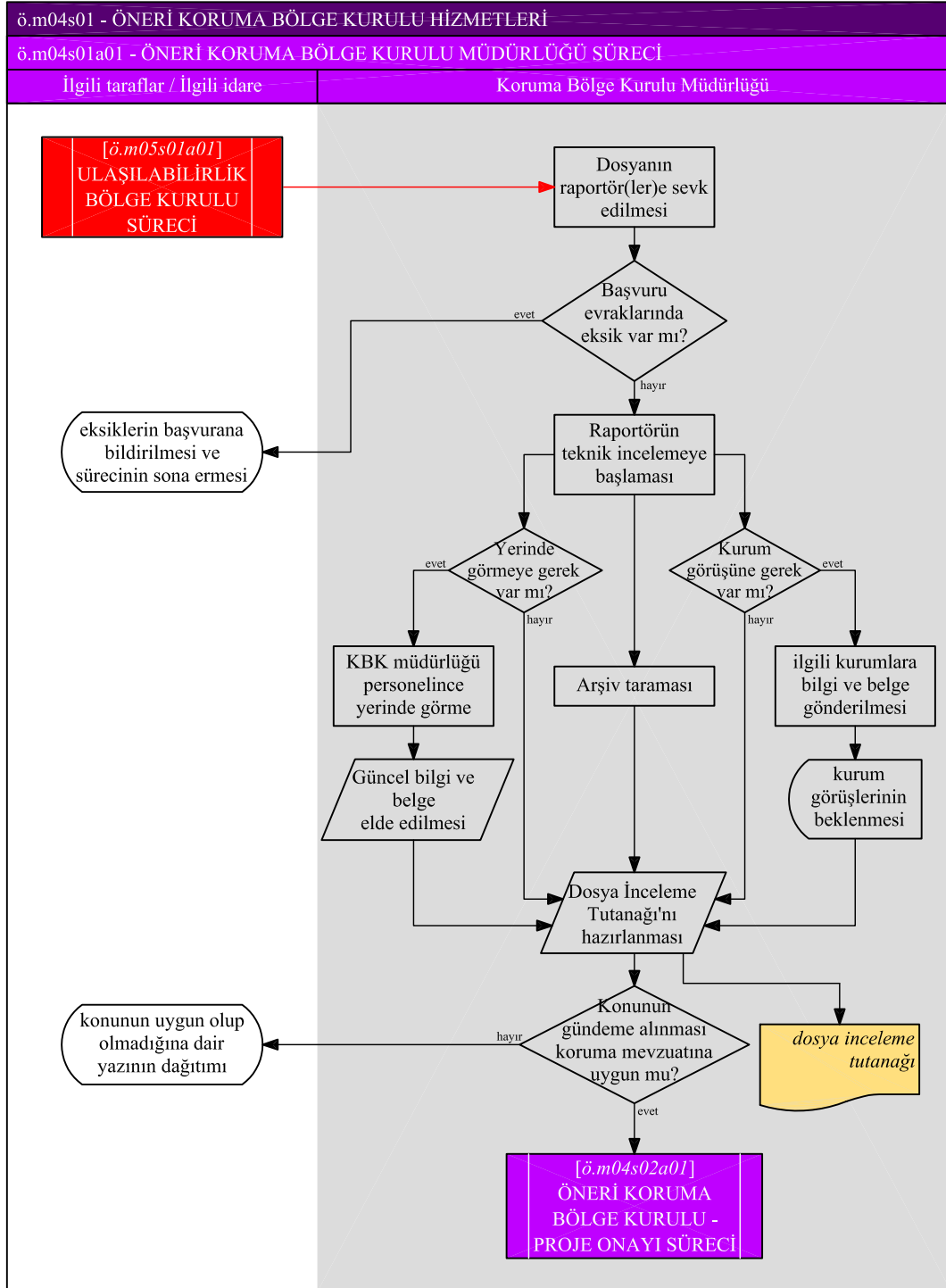


Ek-22. Öneri yeni yapılanma/rekonstrüksiyon yapı kullanma izin belgesi süreci

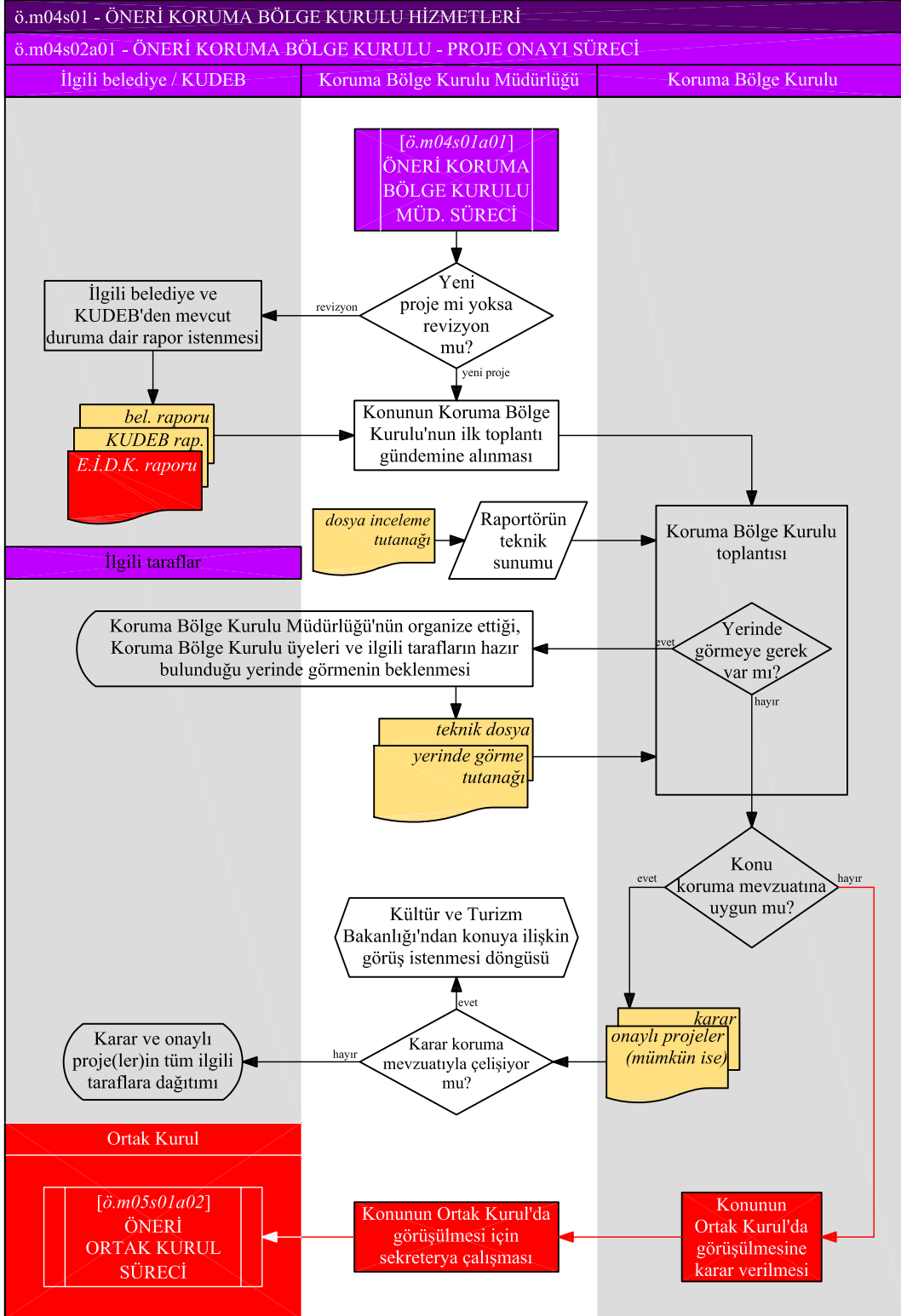




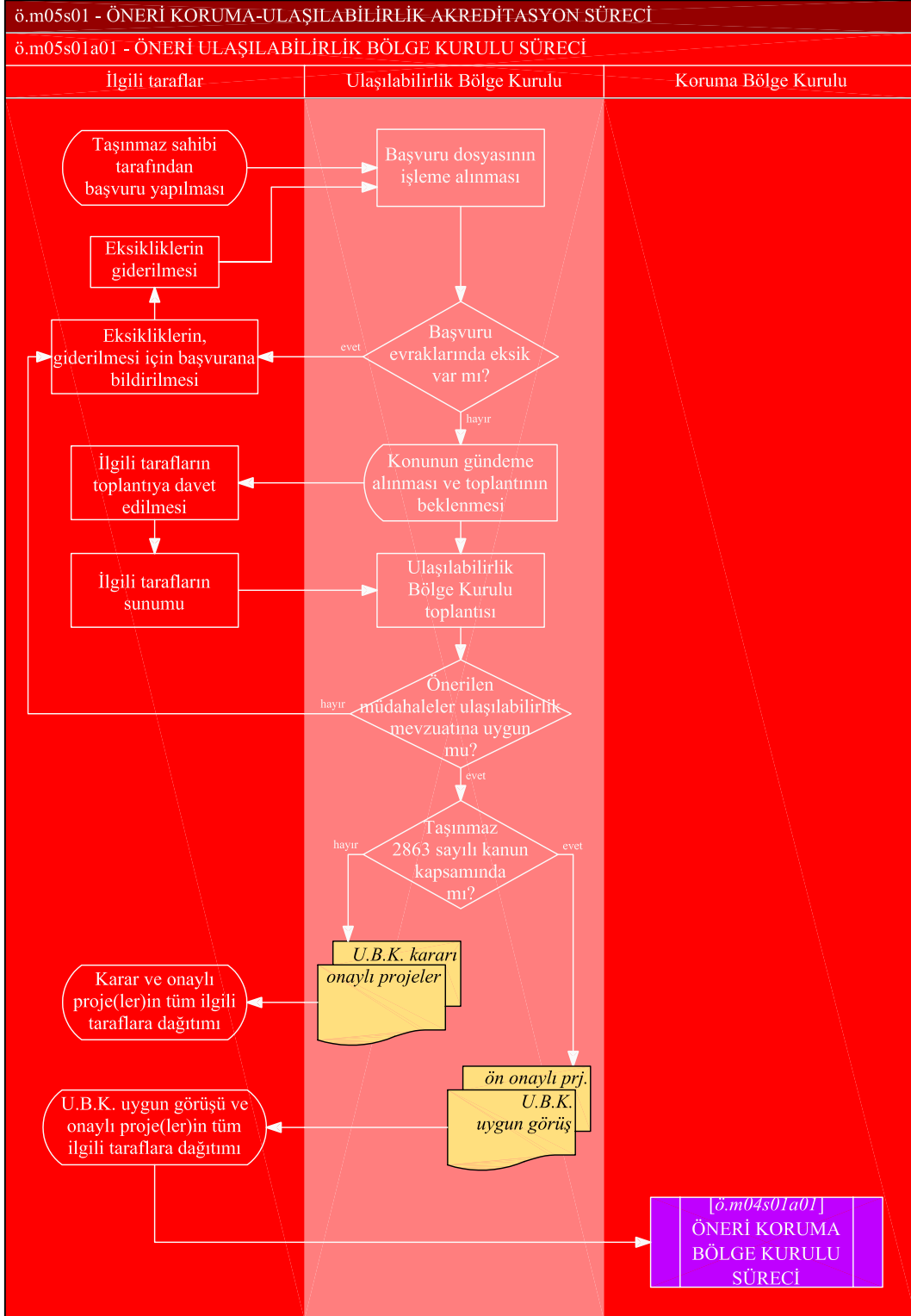
Ek-23. Öneri Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü süreci



Ek-24. Öneri Koruma Bölge Kurulu süreci



Ek-25. Öneri Ulaşılabilirlik Bölge Kurulu süreci



Ek-26. Öneri Ortak Kurul süreci

